

MER Programma buitengebied Heerenveen

Milieueffectrapportage

Gemeente Heerenveen

3 december 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Milieueffectrapportage
Definitief 02
3 december 2025
136809/25-018.949

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

D.J. Hekman MSc, J. van de Merwe MSc, W. Claus MS, J. Poot BSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	Waarom een Programma Buitengebied?	5
1.2	Waarom een Plan-milieueffectrapportage?	7
1.3	Onderzoeksaanpak	8
	1.3.1 Beoordelingskader: Brede Welvaart	10
1.4	Leeswijzer	13
2	RANDVOORWAARDEN EN UITGANGSPUNTEN VOOR BUITENGEBIED HEERRENVEEN	14
3	DOELSTELLINGEN IN PROGRAMMA BUITENGEBIED	16
4	ALTERNATIEVEN	17
4.1	Opzet van de alternatieven	17
4.2	Uitgangspunten voor alternatieven	17
4.3	Invulling alternatieven	18
	4.3.1 Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	18
	4.3.2 Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	19
	4.3.3 Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	19
	4.3.4 Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'	20
	4.3.5 Concretisering onderscheidende alternatieven	20
5	EFFECTBEOORDELING ALTERNATIEVEN	21
5.1	Inleiding	21
5.2	Waterkwaliteit	22
5.3	Waterkwantiteit	24
5.4	Bodemkwaliteit	25
5.5	Klimaat	26
5.6	Biodiversiteit en natuur	28
5.7	Landschap en cultuurhistorie	29
5.8	Socio-economische effecten	31

5.9	Gezondheid	34
5.10	Vergelijking van alternatieven	36
6	HET VOORGENOMEN BELEID (HET VOORKEURSALTERNATIEF)	37
6.1	Inleiding	37
6.2	Beoordeling van het ontwerpprogramma	37
6.2.1	Landbouw	38
6.2.2	Verbrede plattelandseconomie	39
6.2.3	Wonen	40
6.2.4	Natuur	42
6.2.5	Energie	43
6.3	Beoordeling van het conceptprogramma.	44
6.3.1	Waterkwaliteit	45
6.3.2	Waterkwantiteit	46
6.3.3	Gezondheid	47
6.3.4	Klimaat	48
6.3.5	Biodiversiteit en natuur	50
6.3.6	Landschap en cultuurhistorie	50
6.3.7	Bodemkwaliteit	52
6.3.8	Socio-economische effecten	54
6.4	Doelbereik van het concept programma	55
7	LEEMTEN IN KENNIS EN MONITORING	57
7.1	Leemten in kennis	57
7.2	Monitoring	58
8	BEGRIPPEN EN AFKORTINGEN	59
	Laatste pagina	60
	Bijlage(n)	Aantal pagina's
I	Concretisering alternatieven	8
II	Beleidsanalyse	14
III	Deelrapporten effectbeoordeling	112
IV	Passende beoordeling	36

1

INLEIDING

1.1 Waarom een Programma Buitengebied?

Dynamiek in het buitengebied van Heerenveen

De gemeente Heerenveen staat voor een aantal belangrijke uitdagingen en keuzes voor het buitengebied, zoals een verouderd beleidskader, de landbouwtransitie/transformatie landelijk gebied en de transitie naar een omgevingsplan. In deze dynamische context stelt de gemeente Heerenveen een programma op dat recht doet aan de ambities van de omgevingsvisie van de gemeente Heerenveen, maar ook oog heeft voor de ontwikkelingen in het buitengebied. Dit wordt hieronder toegelicht.

Verouderd beleidskader

Het beleid voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen is op dit moment voor een belangrijk deel vastgelegd in drie verouderde bestemmingsplannen uit de voormalige gemeenten Heerenveen, Boarnsterhim en Skarsterlân. Ook de beleidsnota harmonisatie buitengebied dateert alweer van 2014. Daar komt verder bij dat Provinciale Staten in september 2022 de nieuwe provinciale omgevingsverordening vaststelden. Deze nieuwe verordening biedt meer beleidsruimte voor gemeenten. Dit betekent dat de huidige mogelijkheden in het landelijk gebied al twee slagen achterlopen; (1) er was al een verouderd bestemmingsplan en (2) er zijn vanuit de Provinciale Staten nieuwe actuele regels opgesteld waar Heerenveen ook nog geen aansluiting bij heeft gezocht.

Voor veel functies en activiteiten in het buitengebied moet het beleid geharmoniseerd worden of moeten nieuwe beleidskeuzes worden gemaakt om te komen tot een actueel beleidskader.

Landbouwtransitie en transformatie landelijk gebied

Het landelijk gebied staat voor grote uitdagingen die naar verwachting leiden tot een landbouwtransitie en transformatie van het landelijk gebied. Wat betreft de landbouwtransitie stelt het kabinet dat de landbouwsector een duurzaam perspectief (20-30 jaar) geboden moet worden.

Het Rijk had daarin provincies de opdracht gegeven te werken aan de provinciale uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), dat begin 2024 als ontwerp is gepresenteerd. In de provincie Friesland was daarvoor het proces voor het Fries Programma Landelijk Gebied gestart (FPLG). Als onderdeel daarvan worden gerichte gebiedsplannen opgesteld (ontwerp-gebiedsprogramma zijn in juni 2023 aangeleverd bij het Rijk).

Echter, met het 2024 hoofdlijnenakkoord van het inmiddels demissionaire nieuwe kabinet is het NPLG en daarmee het FPLG bevroren. Voor de provincie is het op dit moment nog niet duidelijk of er wel een tweede versie van het gebiedsprogramma - volgens de vereisten van de handreiking NPLG - gevraagd wordt en doet daarom een pas op de plaats. De doelen uit het NPLG en FPLG voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat blijven echter voorlopig wel staan. De Provincie Friesland onderzoekt nu hoe sommige maatregelen uit het FPLG kunnen worden ingezet via de Provinciale Omgevingsvisie (POVI).

Daarnaast staat het landelijk gebied voor belangrijke keuzes als het gaat om functies met ruimtelijke impact, zoals de energietransitie. In dat verband werkt de provincie bijvoorbeeld aan de zogenoemde ruimtelijke puzzel in het kader van de NOVEX (Nationale Omgevingsvisie Extra).

De beleidslijn over Water en Bodem Sturend is ook nog steeds actief, en de Blauwe Omgevingsvisie van Wetterskip Fryslân pleit ervoor om water en bodem sturend te maken in de ruimtelijke inrichting.

Stapsgewijze aanpak voor de transitie naar omgevingsplan

Tot 1 januari 2032 hebben gemeenten de tijd om het zogenoemde tijdelijke van rechtswege omgevingsplan om te zetten naar een nieuw gemeentedekkend omgevingsplan. Gelet op de complexiteit van het buitengebied wordt een grote inventarisatie-opgave van functies en activiteiten verwacht. Het programma wordt de beleidsmatige onderlegger van het op te stellen omgevingsplan voor het buitengebied.

Vanwege deze uitdagingen wil de gemeente Heerenveen een vrijwillig programma, in de zin van de Omgevingswet, opstellen voor het buitengebied. Het programma is namelijk één van de kerninstrumenten van de Omgevingswet en maakt deel uit van de beleidscyclus die de Omgevingswet introduceert. In een programma kunnen overheden beleid en maatregelen opstellen om de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving te bereiken. De wettelijke grondslag van het programma ligt in afdeling 3.2 van de Omgevingswet.

Doelstelling Programma Buitengebied

Voor het Programma Buitengebied hanteert de gemeente Heerenveen de volgende doelstelling: het Programma Buitengebied heeft een beleidsmatig kaderstellend karakter en richt zich op de aanwezige en nieuwe functies, (milieubelastende) activiteiten en belangrijke thema's in het buitengebied. Daarbij baseert het Programma zich op de gestelde gebiedsgerichte doelen uit de omgevingsvisie en vult deze verder aan waar nodig.

Het Programma Buitengebied is een programma waarbij de gemeente Heerenveen in ieder geval:

- duidelijke, richtinggevende beleidskaders voor de activiteiten en functies in het buitengebied opschrijft die de gemeente later efficiënt kan vertalen in regels en de kaart van het omgevingsplan voor het buitengebied;
- de vigerende bestemmingsplannen analyseert om de huidige (on)mogelijkheden in beeld te hebben;
- de omgevingsvisie Heerenveen, de Nota harmonisatie buitengebied (2014) en de relevante geldende sectorale beleidsnota's als basis gebruikt;
- de ruimte heeft onderzocht die de Provinciale Omgevingsverordening Fryslân biedt en waar wenselijk deze ruimte heeft benut.

Het programma is een vertaling richting uitvoering van de doelen van de Omgevingsvisie. Zie de volgende paragraaf over hoe het programma en de Omgevingsvisie elkaar versterken.

Relatie met omgevingsvisie en omgevingsplan

Op 8 juli 2021 heeft de gemeenteraad van Heerenveen haar omgevingsvisie vastgesteld. Het Programma Buitengebied ziet de gemeente Heerenveen als een nadere uitwerking van de meer abstracte omgevingsvisie. De omgevingsvisie beschrijft de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving. De gemeente kan het Programma gebruiken als tactisch en operationeel instrument tussen het strategisch beleid van de omgevingsvisie en de juridisch bindende uitwerking in het omgevingsplan. De gemeente Heerenveen stelt daarom een programma op dat recht doet aan de ambities van de omgevingsvisie, maar ook oog heeft voor de ontwikkelingen in het buitengebied. Als het opstellen van het Programma leidt tot nieuwe inzichten die afwijken van de omgevingsvisie kan dat aanleiding geven om de omgevingsvisie aan te passen.

Het Programma is vormvrij en bindt alleen de gemeente (het college van burgemeester en wethouders) zelf. Daar waar het beleid en de maatregelen van het Programma doorwerken naar derden (onder andere waterschappen, bedrijven, burgers) kunnen daartoe regels en normen worden opgenomen in het omgevingsplan.

1.2 Waarom een Plan-milieueffectrapportage?

Wat is een Plan-milieueffectrapportage?

Een Plan-MER (plan-milieueffectrapport) geeft milieu en leefomgeving een volwaardige plaats in het besluitvormingsproces (hier: besluitvorming over het Programma Buitengebied gemeente Heerenveen). Dit doet een Plan-MER door de effecten op de leefomgeving ten gevolge van een voornemen en mogelijke alternatieve invullingen daarvan op hoofdlijnen te beschrijven.

Dit houdt in dat de beleidsruimte wordt onderzocht die potentieel kan worden benut als toekomstige oplossing voor een opgave of probleem. De milieueffectrapportage (mer) is de procedure om tot het milieueffectrapport (het MER) te komen.

Er zijn twee redenen die leiden tot een plan-mer-plicht:

- 1 als sprake is van kaderstelling voor later te ontwikkelen mer(beoordelings)plichtige projecten óf voor andere projecten die aanzienlijke milieueffecten hebben, en/of;
- 2 als voor plannen een Passende Beoordeling nodig is, in verband met mogelijke significante negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden.

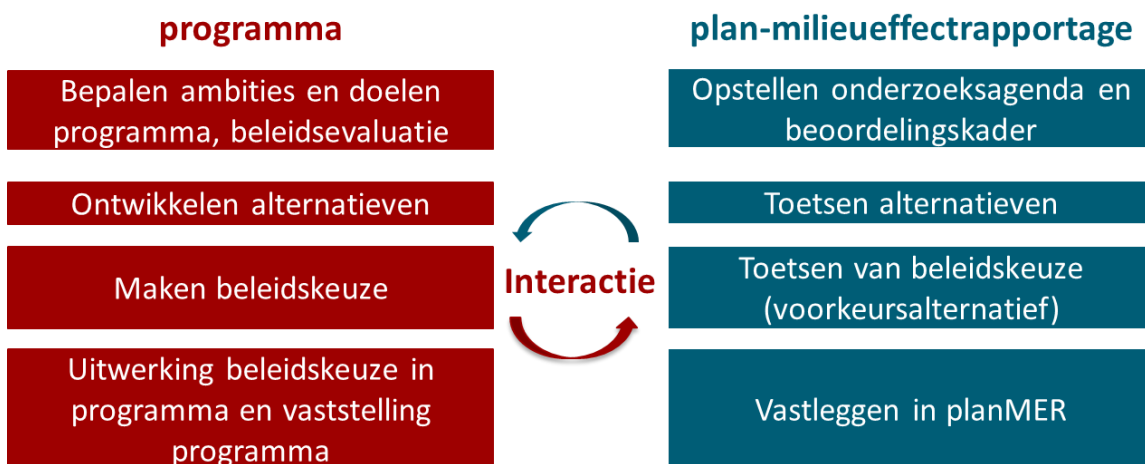
Beide redenen zijn van toepassing op het Programma Buitengebied. Het Programma heeft een beleidsmatig kaderstellend karakter voor bescherming en ontwikkeling van waarden en activiteiten en nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied. In en om Heerenveen bevinden zich een aantal Natura 2000-gebieden. De verwachting is dat het Programma indirect en het daaropvolgende omgevingsplan direct ruimte biedt voor ontwikkelingen die mogelijk effect kunnen hebben op nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Dit maakt een Passende Beoordeling noodzakelijk.

Samenhang met het Programma Buitengebied

Ten behoeve van het Programma wordt een plan-mer-procedure doorlopen. In deze plan-mer-procedure worden de gevolgen van de voorgenomen ontwikkelingen en reële alternatieven in beeld gebracht. Ook worden daarin maatregelen beschreven om eventuele negatieve gevolgen voor de kwaliteit van de leefomgeving te voorkomen of te beperken.

Afbeelding 1.1 toont de samenhang tussen de plan-mer-procedure en het Programma op hoofdlijnen.

Afbeelding 1.1 Samenhang programma en plan-mer-procedure

Initiatiefnemer en Bevoegd Gezag

In de mer-procedure voor het Programma is de gemeente Heerenveen zowel initiatiefnemer als bevoegd gezag. Het afdelingshoofd Ruimtelijke Ontwikkeling is verantwoordelijk voor de voorbereiding van het Programma en het MER en treedt daarom op als initiatiefnemer. Het college van burgemeester en wethouders stellen de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) vast. Het Programma wordt ook vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders. In het besluit over het Programma wordt gemotiveerd op welke manier rekening is gehouden met de uitkomsten van het MER. Het college van burgemeester en wethouders vormt daarmee het bevoegd gezag.

Procedure Programma en planMER

Een mer-procedure is opgebouwd uit een aantal stappen. Deze worden in tabel 1.1 toegelicht.

Tabel 1.1 Stappen mer-procedure

Stap	Inhoud
1	Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) beschrijft de reikwijdte en het detailniveau van het MER. De NRD definieert de nut en noodzaak van het plan, welke alternatieven de initiatiefnemer wil onderzoeken, welke milieuaspecten relevant zijn in het onderzoek en hoe het onderzoek plaatsvindt. Met de NRD informeert de gemeente Heerenveen alle betrokkenen en geïnteresseerde partijen over de achtergrond en de aard van het Programma. De NRD heeft van 8 maart 2024 tot en met 18 april 2024 ter inzage gelegen. De Commissie voor de milieueffectrapportage (een onafhankelijke, landelijke Commissie die de kwaliteit van mer bewaakt) is ook om advies gevraagd. In bijlage I bij dit MER is een samenvatting van het advies van de Commissie opgenomen en een reactie waarop het advies is betrokken in het MER.
2	Opstellen MER De initiatiefnemer stelt het MER op. Bij het opstellen van het MER wordt het advies van De Commissie voor de milieueffectrapportage betrokken.
3	Ter inzage leggen ontwerpprogramma en MER. Het MER wordt tegelijk met het ontwerpprogramma ter inzage gelegd: iedereen mag zich uitspreken over de kwaliteit en volledigheid van het MER. En zijn mening geven over de inhoud van de ontwerpprogramma. Ook in dit stadium worden adviseurs en bestuursorganen om hun mening gevraagd, zowel over de kwaliteit van het MER als de inhoud van het ontwerpprogramma. De Commissie voor de mer geeft een oordeel over de kwaliteit van het MER en toetst of het MER voldoende beslisinformatie biedt om een besluit te nemen over het programma.
4	Verwerking zienswijzen en toetsingsadvies op het MER. In het ontwerp programma wordt verwerkt of en hoe zienswijzen op het programma en het MER hebben geleid tot aanpassingen in het programma.

1.3 Onderzoeksaanpak

Hieronder is de onderzoeksaanpak voor het MER uiteen gezet, zoals beschreven in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). Bij het formuleren van de onderzoek aanpak is het essentieel dat de analyse van de huidige situatie, de autonome ontwikkelingen, de vertaling van ambities naar concrete doelen, en de ontwikkeling van alternatieven en beoordelingskaders op elkaar afgestemd zijn. Dit vereist een iteratief proces waarbij bepaalde stappen (met name stap 2 en 3) mogelijk meerdere keren doorlopen worden om tot een gedegen en geïntegreerd MER te komen.

De Commissie adviseert daarbij de volgende stappen te onderscheiden:

1 Vaststellen van randvoorwaarden en uitgangspunten op basis van bestaande wet- en regelgeving en beleid

De kaders op nationaal, provinciaal, regionaal en lokaal niveau zijn bepaald, inclusief harde randvoorwaarden zoals Natura 2000-doelstellingen en KRW. Het beleid van andere overheden zoals het Rijk, provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en buurgemeentes zijn hierin meegenomen. Uitgangspunten uit eigen gemeentebeleid en bestaande functies en waardevolle elementen in het plangebied zijn geanalyseerd.

In het MER is verder onderzocht welke randvoorwaarden en uitgangspunten hieruit voortkomen voor de keuzes van de gemeente en wat de afwegingsruimte is.

2 Uitwerken van de gemeentelijke ambities naar concrete doelstellingen voor het programma buitengebied en criteria en indicatoren voor de beoordeling

De ambities voor het buitengebied zijn concreet gemaakt door duidelijke en toetsbare doelen te formuleren (door de gemeente). Deze doelen zijn specifiek voor de Heerenveense situatie en herkenbaar voor inwoners en belanghebbenden. In het MER zijn daarbij de ambities vertaald naar criteria en indicatoren die gebruikt worden voor het vergelijken van alternatieven. De gemeente richt zich op doelen binnen haar eigen invloedssfeer, eventueel in samenwerking met andere partijen, en geeft inzicht in de prioritering van deze doelen. Het begrip 'Brede Welvaart' is hierbij vertaald in doelen en beoordelingscriteria, waarbij zowel fysieke als sociaaleconomische aspecten zijn meegenomen.

3 Beschrijven en analyseren van de huidige situatie en autonome ontwikkelingen (referentiesituatie) voor het studiegebied en de randvoorwaarden en uitgangspunten die daaruit voortkomen

Om de huidige en de referentiesituatie te beschrijven is gedetailleerde informatie over de huidige situatie en verwachte autonome ontwikkelingen in het studiegebied geanalyseerd. Hiervoor zijn bestaande bronnen zoals CBS, PBL, KNMI, omgevingsdiensten en agrarische collectieven gebruikt, om een goed beeld te krijgen van knelpunten en kwaliteiten. Het landschap, water- en bodemsysteem zijn geanalyseerd om de draagkracht en randvoorwaarden voor toekomstige alternatieven te bepalen. Deze stap is onderdeel van de autonome ontwikkelingen in de aparte MER documenten.

4 Vaststellen van onzekerheden en verschillende (klimaat) scenario's en hoe daarmee om te gaan

Om onzekerheden en scenario's vast te stellen, is het belangrijk om de referentiesituatie concreet te beschrijven, vooral voor sectoren zoals landbouw, waar veel onzekerheden bestaan. Deze onzekerheden kunnen zowel natuurlijk zijn, zoals klimaatverandering, als beleidsmatig, zoals veranderend landelijk en provinciaal beleid. Om de keuzes in het MER goed te onderbouwen, zijn verschillende scenario's nodig om deze onzekerheden te concretiseren. Hierbij is gebruik gemaakt van de klimaat HOOG en LAAG bandbreedte om de onzekerheden en scenario's duidelijk te definiëren. Deze bandbreedtes vertegenwoordigen de mogelijke extremen van klimaatverandering, waarbij 'HOOG' staat voor de meest extreme en negatieve scenario's en 'LAAG' voor de minst extreme en meer gematigde scenario's.

Voor grote onzekerheden op de lange termijn, zoals klimaatverandering, zijn adaptatiepaden nuttig. Deze paden helpen bij het anticiperen op toekomstige ontwikkelingen door middel van aanvullende beleidsregels of koerswijzigingen in het water- en bodemsysteem, gebruiksfuncties, en ruimtelijke inrichting. Hierdoor wordt een adaptieve planning mogelijk, die inspeelt op ontwikkelingen op zowel de korte als lange termijn. Doordat de alternatieven nog veel verschillende richtingen bevatten, was het gebruik van specifieke adaptatiepaden zodanig complex dat het niet volledig is meegenomen. In plaats daarvan, is de beoordeling gedaan in de context van zowel het klimaatscenario HOOG als LAAG.

5 Ontwikkeling van 4 alternatieven om de ruimte in het speelveld te definiëren

De ontwikkeling van alternatieven is een cruciaal onderdeel van de Milieueffectrapportage (MER). Het begint met het aanscherpen en gedetailleerd invullen van de verschillende opties die beschikbaar zijn om de gestelde doelen te bereiken. Alternatieven moeten een breed scala aan benaderingen omvatten, van behoudende tot meer innovatieve en ambitieuze opties. Dit stelt de gemeente in staat om diverse trajecten te onderzoeken, waarbij rekening wordt gehouden met verschillende belangen en onzekerheden. Bij het uitwerken van alternatieven is het essentieel om expliciete hoofdkeuzes te maken. Dit betekent dat er helderheid moet zijn over de richting die elk alternatief biedt, inclusief de belangrijkste maatregelen en beleidskeuzes die nodig zijn om de gestelde doelen te realiseren. Deze keuzes moeten worden gebaseerd op de randvoorwaarden en uitgangspunten die eerder zijn vastgesteld, evenals de verwachte effecten en haalbaarheid binnen het lokale en regionale kader.'

6 Evalueren van de alternatieven en het voorkeursbeleid aan de hand van het beoordelingskader

De alternatieven zijn beoordeeld met een beoordelingskader waarbij wordt nagegaan hoe de maatregelen bijdragen aan de staat van de leefomgeving. Daarbij is expliciet gekeken naar of er verschillen zouden zijn in een LAAG en HOOG klimaatscenario, gebaseerd op de klimaatscenario's voor 2050 van het KNMI.

Voor veel ruimtelijke indicatoren relevant voor het buitengebied zijn door het KNMI twee kaarten gepubliceerd (impact onder LAAG of HOOG scenario). Deze worden gebruikt om de risico's voor de leefomgeving in te schatten in stap 3, en worden verder gebruikt om na te gaan in hoeverre de maatregelen uit de alternatieven helpen om deze risico's weg te nemen.

7 Monitoring en evaluatie

Een effectief monitorings- en evaluatieplan is van belang om de implementatie van het gekozen alternatief te volgen. Dit plan moet duidelijke uitgangspunten bevatten voor het meten van de voortgang en het beoordelen van de impact, met specifieke indicatoren en evaluatiemomenten. Monitoring stelt de gemeente in staat om flexibel in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en onverwachte resultaten, zodat bijsturing mogelijk is indien de verwachte effecten niet worden bereikt.

Door deze methodische aanpak zorgt de MER ervoor dat de gemeente Heerenveen goed onderbouwde keuzes kan maken en duurzame verbeteringen kan realiseren in het buitengebied, met een focus op het maximaliseren van de leefbaarheid en het voorzieningenniveau.

1.3.1 Beoordelingskader: Brede Welvaart

In het Hoofdlijnenakkoord 'Daadkrachtig veranderen, een doordacht samenspel' zijn de ambities voor de gemeente Heerenveen voor de bestuursperiode 2022 - 2026 verwoord. De opbouw van dit hoofdlijnenakkoord is gebaseerd op de visie op brede welvaart van het Fries Sociaal Planbureau. De gemeente Heerenveen wil ook in het vast te stellen programma de brede welvaart vooropzetten in de te maken keuzes. Brede welvaart omvat alles wat mensen van waarde vinden. Naast materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, milieu en leefomgeving en waarde-creatie. Brede Welvaart richt zich niet alleen op de kwaliteit van leven in het 'hier en nu'. Binnen Brede Welvaart is er ook zorg voor de effecten van onze manier van leven op het welzijn van mensen buiten de gemeente of op het welzijn van toekomstige generaties ('daar en later').

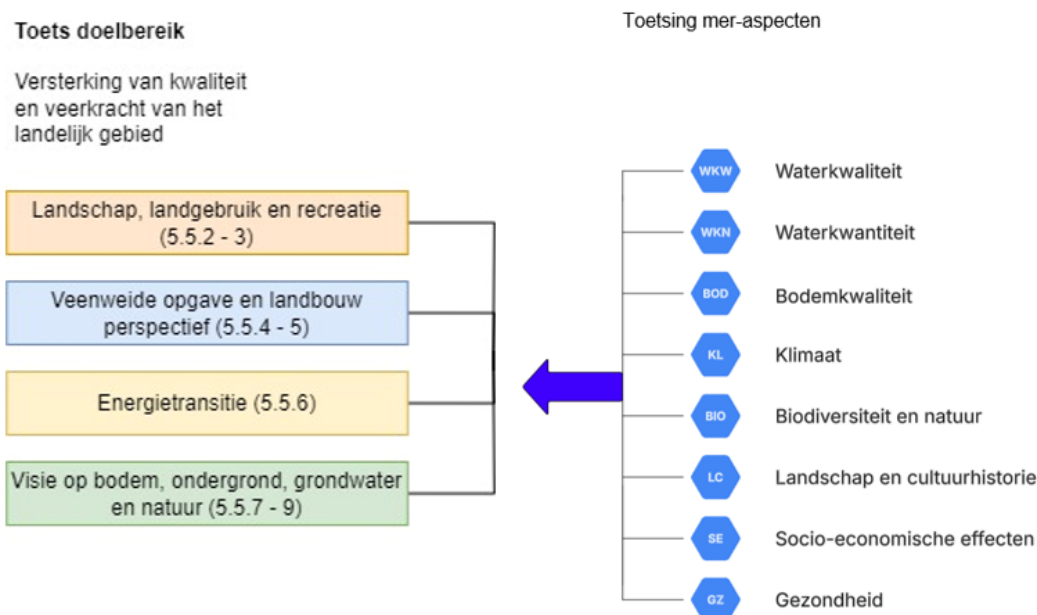
Om aan te sluiten bij het verbrede perspectief van het concept Brede Welvaart, is dit planMER verbreed ingestoken. Naast de milieuaspecten die standaard onderdeel zijn van een planMER (bijvoorbeeld geluid en natuur), toetst dit planMER ook op sociaaleconomische thema's. Deze onderwerpen zijn vastgelegd in een beoordelingskader. Paragraaf 4.2 legt uit hoe het beoordelingskader eruitziet.

Het beoordelingskader is het centrale onderdeel van het MER. Het beoordelingskader bevat een uitwerking van de onderzoeksthema's in het MER en aspecten en criteria waarmee effecten gestructureerd in beeld gebracht worden. Afbeelding 1.2 toont het beoordelingskader. Dit is een integraal beoordelingskader, waarmee getoetst wordt op mer-aspecten vanuit de filosofie van Brede Welvaart.

Afbeelding 1.2 toont twee verschillende beoordelingsniveaus:

- 1 de 8 *mer-aspecten* (rechter niveau) zijn de basis voor de beoordeling, in lijn met de mer-systematiek. In dit MER wordt de vraag beantwoord 'in hoeverre verandert de milieukwaliteit op dit aspect?';
- 2 op basis van de beoordeling van de 8 mer-aspecten worden aanvullend vier *doelbeschrijvingen* geformuleerd. De vraag is hierbij 'in hoeverre zorgt de verandering in mer-aspecten voor het behalen van het doel van het Programma?'. In dit geval het versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied.

Afbeelding 1.2 Beoordelingskader, inclusief interacties tussen de niveaus¹

Gebiedsgerichte benadering

De aanpak in het MER volgt deels de gebiedsgerichte benadering uit de omgevingsvisie, waar 8 verschillende deelgebieden (zie ook paragraaf 4.1.1 van deze notitie). De gebiedsgerichte benadering zorgt ervoor dat lokale knelpunten en kansen worden meegenomen. In de referentiesituatie wordt een samenvattend overzicht opgenomen van de unieke kwaliteiten van elk deelgebied en de manier waarop zij verschillen en overeenkomen.

De effecten van de alternatieven worden in de basis niet gebiedsgericht beoordeeld. Dit komt, omdat de maatregelen uit de alternatieven in de regel 'algemeen' zijn en zich niet richten op specifieke gebieden. Echter, daar waar er genoeg kennis is om een effect op een specifieke (groep van) gebieden eruit te lichten, is dit wel gedaan. Een voorbeeld hiervan is het effect op bodemdaling, wat vooral speelt in de veengebieden met ontwaterd veen, en niet in de zandgebieden rond het beekdal Tjonger.

Verbeelding van effectbeoordeling

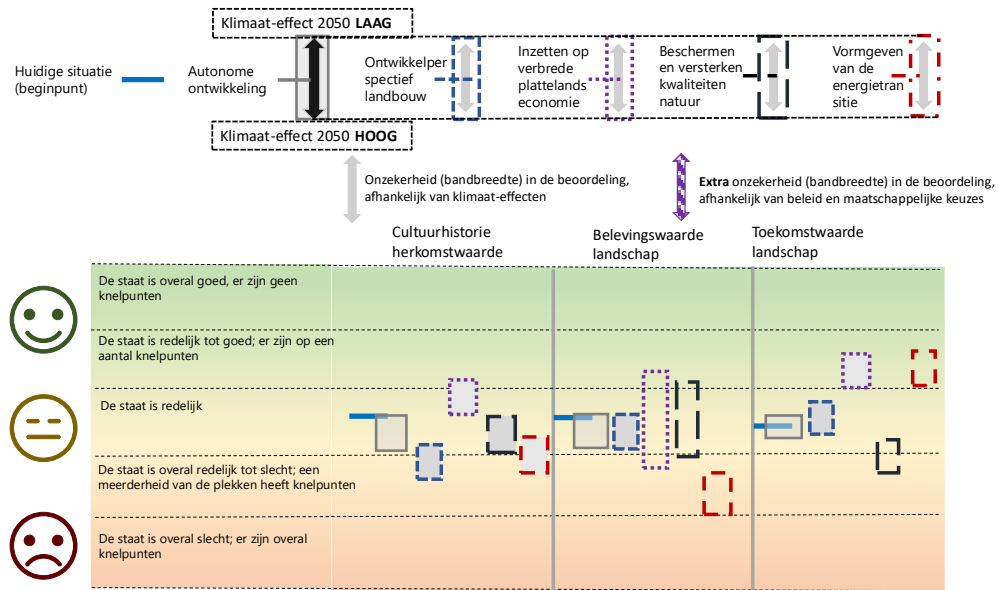
De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding, zie afbeelding 1.3. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040: (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houdend met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw.

De beoordeling is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin:

- de beoordeling thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goed) overlopend naar donkeroranje (slecht);
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden afhankelijk van het klimaat-effect scenario in 2050. Dit is weergegeven door in de afbeelding een blokje op te nemen, dat de grenzen van het effect weergeeft;
- tenslotte kan er nog een invloed zijn van extra onzekerheden, afhankelijk van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een parse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

¹ De nummers in de kolom 'toets doelbereik' verwijzen naar de hoofdstukken in de Omgevingsvisie, waar deze doelen zijn beschreven.

Afbeelding 1.3 Voorbeeld van de visualisatie van effecten

Beoordelingsschaal

Voor elk van de alternatieven worden de effecten op de thema's uit het beoordelingskader bepaald en beoordeeld. De beoordeling van de effecten wordt gedaan ten opzichte van de referentiesituatie met behulp van de beoordelingsschaal in tabel 1.2. Hierin zijn de beoordelingen van de alternatieven naast elkaar gezet door de afwijking van de score ten opzichte van de referentiesituatie te duiden: wordt deze beperkt beter (+), of veel beter (++), dan wel beperkt slechter (-) of veel slechter (--). Als de marge vanwege onzekerheid overlapt met de marges van de referentiesituatie, wordt een dubbele beoordeling gegeven, bijvoorbeeld 0/+.

Tabel 1.2 Beoordelingsschaal effectbepaling

Score	Toelichting
++	Zeer positief effect; aanzienlijke verbetering ten opzichte van de referentiesituatie.
+	Positief effect; beperkte verbetering ten opzichte van de referentiesituatie.
+/-	Neutraal; geen of nauwelijks verandering ten opzichte van de referentiesituatie/de marge overlapt met de marges van de referentiesituatie, vanwege onzekerheid.
-	Negatief effect; beperkte verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie.
--	Zeer negatief effect; aanzienlijke verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie.

Naast de beoordeling van effecten op de thema's uit het beoordelingskader toetst het milieueffectrapport ook in welke mate de alternatieven bij kunnen dragen aan het behalen van de doelen uit het Programma. Dit gebeurt aan de hand van de beoordeling zoals toegelicht in tabel 1.3.

Tabel 1.3 Beoordelingsschaal doelbereik

Score	Toelichting
+	Hoge potentie voor behalen doel.
0	Beperkte potentie voor behalen doel.
-	Geen potentie voor behalen doel.
	Geen oordeel mogelijk.

Beoordelingswijze

Het MER voor het Programma sluit aan bij het abstractieniveau van de beleidsopties (alternatieven) die worden voorgesteld. Dit betekent dat een globale effectbeoordeling wordt uitgevoerd, waarbij de effecten kwalitatief of op basis van expert judgement worden beschreven en beoordeeld. Daarbij wordt gebruik gemaakt van open data en de (beleids)analyses. Deze (beleids)evaluatie wordt gedurende de MER-fase uitgewerkt. Negatieve effecten op het N2000-gebied Deelen kunnen op voorhand niet worden uitgesloten. Daarom zal in het MER een Voortoets of Passende beoordeling worden opgenomen die zich richt op het Programma. Om te voorkomen, dat in het Programma onvergundbare maatregelen worden opgenomen, beoordelen we de alternatieven reeds op risicovolle activiteiten, gezien vanuit de instandhoudingsdoelen N2000.

1.4 Leeswijzer

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de opbouw van dit planMER.

Tabel 1.4 Leeswijzer planMER Programma gemeente Heerenveen

Hoofdstuk	Geeft antwoord op de vraag:
0. Samenvatting	Wat zijn de belangrijkste uitkomsten van het planMER?
1. Inleiding	Waarom een programma en een planMER? Hoe wordt het planMER uitgevoerd?
2. Randvoorwaarden en uitgangspunten voor buitengebied Heerenveen	Welke 'harde' randvoorwaarden en 'zachte' uitgangspunten gelden er voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen?
3. Doelstellingen in het Programma Buitengebied	Wat zijn de concrete doelstellingen voor het Programma Buitengebied?
4. Alternatieven	Welke mogelijke alternatieve invullingen zijn er voor het Programma Buitengebied?
5. Effectbeschrijving alternatieven	Wat zijn de (omgevings)effecten van de verschillende alternatieven? Dit hoofdstuk bevat ook de beoordelingen op de huidige situatie en de referentiesituatie
6. Het voorgenomen beleid	Beschrijving van het voorgenomen beleid en de effectbeoordeling hiervan als het voorkeursalternatief
7. Begrippen en afkortingen	Wat houden de begrippen en afkortingen in?
Bijlagen	Bijlage I - transponeringstabel verwerking advies Commissie mer Bijlage II - beleidsanalyse Bijlage III - deelrapporten op thema Bijlage IV - passende beoordeling

2

RANDVOORWAARDEN EN UITGANGSPUNTEN VOOR BUITENGEBIED HEERRENVEN

De Omgevingswet bevat verschillende instrumenten die worden gebruikt voor het realiseren van de doelstellingen uit de Omgevingswet. De Omgevingswet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op¹ het in onderlinge samenhang:

- bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur, en
- doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

Het Rijk, provincies en gemeenten leggen hun beleid op hoofdlijnen vast in een omgevingsvisie. Zij werken dit uit in juridische regels (AMVB's, provinciale verordeningen en omgevingsplannen) en eventueel programma's. Afbeelding 2.1 geeft de samenhang tussen het overheidsbeleid weer (Rijksoverheid, provincie en gemeente). Ook heeft het Wetterskip Fryslân (vrijwillig) een 'blauwe' omgevingsvisie opgesteld. Deze blauwe omgevingsvisie is niet verplicht, en daarom niet meegenomen in afbeelding 2.1.

Afbeelding 2.1 Samenhang overheidsbeleid

¹ Artikel 1.3 Omgevingswet (maatschappelijke doelen van de wet).

Overheden moeten rekening houden met elkaars beleid. Dit betekent dat in het beleid van andere overheidslagen randvoorwaarden en uitgangspunten kunnen staan die relevant zijn voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen. Daarnaast kunnen er vanuit het huidige gemeentelijk beleid randvoorwaarden en uitgangspunten gelden voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen.

In bijlage II van dit MER zijn de randvoorwaarden en uitgangspunten voor het Heerenveense buitengebied die volgen uit bestaand beleid toegelicht bij de uitwerking van de maatregelen waaruit de alternatieven zijn opgebouwd. Daarmee waren de harde randvoorwaarden mede bepalend voor de invulling van de alternatieven: ofwel een maatregel volgt de randvoorwaarden, ofwel er wordt bewust van afgeweken, bijvoorbeeld om te verkennen welke effecten dit heeft, mede gezien de ruimere tijdshorizon van het Programma.

Aangegeven in de bijlage is of het gaat om 'harde' randvoorwaarden of 'zachte' uitgangspunten. Deze randvoorwaarden en uitgangspunten geven de beleidsruimte voor de gemeente Heerenveen weer. Alleen het ontwerp programma is geanalyseerd op randvoorwaarden en uitgangspunten. Dit betekent dat uit bijvoorbeeld de Nota Ruimte (voorontwerpfase), het Nationaal Programma Landelijk Gebied (ontwerpfase) en het Fries Programma Landelijk Gebied (nog niet gereed) geen randvoorwaarden of uitgangspunten zijn gedestilleerd. Dit betekent echter niet dat de (gebiedsgerichte) opgaves uit de Nota Ruimte, NPLG en PPLG niet meer gelden voor de gemeente Heerenveen.

3

DOELSTELLINGEN IN PROGRAMMA BUITENGEBIED

Het Programma Buitengebied richt zich op de gestelde (gebiedsgerichte) doelen uit de omgevingsvisie en vult deze verder aan waar nodig. Het Programma bouwt verder op de ingezette koers van de omgevingsvisie voor het buitengebied. In de omgevingsvisie heeft de gemeente Heerenveen vier kernopgaven geformuleerd, waarin meerdere opgaven met elkaar samenhangen:

- 1 werken aan Heerenveen als (boven)regionaal centrum voor (top)sport, werk en voorzieningen;
- 2 bouwen aan toekomstbestendige woningen;
- 3 zorgen voor gezonde, klimaatbestendige en leefbare wijken en dorpen;
- 4 versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied.

In de omgevingsvisie is een schets gemaakt van deze kernopgaven (zie paragraaf 5.5 omgevingsvisie). De kernopgave 'versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied' is het leidende principe voor de keuzes die worden gemaakt voor het landelijke gebied in de gemeente Heerenveen. Daarbij geldt dat de keuzes die worden gemaakt bijdragen aan Brede Welvaart.

De kernopgave 'versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied' omvat de volgende opgaven:

- beschermen en versterken van de kwaliteit van het landschap;
- samenwerken aan nieuwe verbindingen tussen kernen en buitengebied;
- samen de opgaven in het veenweidegebied aanpakken;
- een duidelijk ontwikkelperspectief voor de landbouw;
- zorgvuldig vormgeven van de energietransitie;
- samen werken aan een natuurlijker bodem- en grondwatersysteem;
- samen werken aan het natuurwerk.

Het Programma Buitengebied richt zich onder andere op werken, wonen, ontspannen en netwerken in het buitengebied en een toekomstbestendig, veilig en gezond buitengebied. Bij de uitwerking van het Programma Buitengebied gelden de volgende drie uitgangspunten:

- behouden, beschermen en versterken wat waardevol is;
- herstellen wat verloren is gegaan;
- ruimte bieden voor nieuwe ontwikkelingen waar dat passend is.

4

ALTERNATIEVEN

4.1 Opzet van de alternatieven

Alternatieven hebben als doel om het inzicht in de gevolgen van de ruimtelijke keuzes te vergroten. Voor het MER zijn vier alternatieven voor het buitengebied ontwikkeld. De vier alternatieven zijn ontleend aan de omgevingsvisie:

- ontwikkelperspectief voor de landbouw;
- inzetten op verbrede plattelandseconomie;
- beschermen en versterken kwaliteiten natuur;
- vormgeven van de energietransitie.

In een participatieproces met beleidsambtenaren, ketenpartners en inwoners van Heerenveen zijn deze alternatieven nader ingevuld tot integrale alternatieven. Deze alternatieven zijn gepubliceerd in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) (versie 28 februari 2024). De alternatieven uit de NRD zijn vervolgens verder geconcretiseerd op basis van de randvoorwaarden uit de beleidsevaluatie, de uitwerking van de gemeentelijke ambities naar concrete doelstellingen voor het buitengebied, de uitgangspunten uit de referentiesituatie en andere onzekerheden voor het buitengebied. De alternatieven zijn beperkt tot de hoofdkeuzes voor het Programma Buitengebied.

4.2 Uitgangspunten voor alternatieven

Landschap en klimaatadaptatie als randvoorwaarde

'Beschermen en versterken van de kwaliteit van het landschap' is één van de opgaven binnen de kernopgave 'versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied' (zie omgevingsvisie). Landschappelijke kwaliteit vormt daarmee het kader voor de ruimte die wordt geboden binnen de alternatieven. Dit betekent dat bij de alternatieven enerzijds minimaal wordt ingezet op het behouden en/of versterken van de kernkwaliteiten van het landschap en anderzijds het toevoegen van nieuwe landschappelijke kwaliteiten. Het versterken van de kernkwaliteiten en het toevoegen van nieuwe landschappelijke kwaliteiten is één van de afwegingsprincipes uit de omgevingsvisie.

Dit geldt ook voor klimaatadaptatie. Klimaatadaptatie is randvoorwaardelijk voor ontwikkelingen in het buitengebied. Zo stellen de provincie Friesland en het Wetterskip Fryslân in hun visies de doelstelling dat Fryslân in 2050 klimaatbestendig is ingericht en mee kan bewegen met de veranderingen in het klimaat, zoals klimaatextremen zoals droogte en extreme neerslag. Wel kan in de alternatieven op verschillende manier invulling worden gegeven aan klimaat-adaptieve principes.

Basisprincipe: integrale alternatieven

Tabel 4.1 toont hoe de vier onderscheidende alternatieven zijn gevormd door keuzes te maken over hoe en waar ambities kunnen worden vormgegeven.

De vier alternatieven hebben elk een specifieke hoogste ambitie op een bepaald onderwerp. De geformuleerde hoogste ambitie van een alternatief heeft gevolgen voor de ambities en keuzes die kunnen worden gemaakt voor overige onderwerpen voor dit alternatief (blauw gearceerd in onderstaande tabel).

De ambities en keuzes voor overige onderwerpen moeten daarin inpasbaar en zo mogelijk ondersteunend zijn; ze staan als het ware ten dienste van de geformuleerde hoogste ambitie. In het alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw' is bijvoorbeeld de hoogste ambitie voor het onderwerp landbouw. Dit betekent dat de natuur, verbrede economie en energie ten dienste staan van het onderwerp landbouw. Voor elk alternatief is deze invulling anders, omdat de hoogste ambitie anders is geformuleerd en over verschillende onderwerpen gaat. Elke alternatief laat daarmee een uiterste inrichting van de fysieke leefomgeving zien (met mogelijk andere effecten). Dit principe is weergegeven in tabel 4.1. Omdat landschap en klimaatadaptatie belangrijke onderdelen zijn van de inrichting van het buitengebied, worden deze onderdelen in de alternatieven expliciet uitgewerkt.

Tabel 4.1 Basisprincipe alternatieven

Alternatief → Dit betekent voor ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
Landschap	Landschap is randvoorwaardelijk.	Landschap is randvoorwaardelijk.	Landschap is randvoorwaardelijk.	Landschap is randvoorwaardelijk.
Klimaatadaptatie	Klimaatadaptatie is randvoorwaardelijk.	Klimaatadaptatie is randvoorwaardelijk.	Klimaatadaptatie is randvoorwaardelijk.	Klimaatadaptatie is randvoorwaardelijk.
Landbouw	Hoogste ambitie voor Landbouw.	Landbouw staat ten dienste van Natuur.	Landbouw staat ten dienste van Plattelandseconomie.	Landbouw staat ten dienste van Energie.
Natuur	Natuur staat ten dienste van Landbouw.	Hoogste ambitie voor Natuur.	Natuur staat ten dienste van Plattelandseconomie.	Natuur staat ten dienste van Energie.
Plattelands-economie	Plattelandseconomie staat ten dienste van Landbouw.	Plattelandseconomie staat ten dienste van Natuur.	Hoogste ambitie voor verbrede Plattelandseconomie.	Plattelandseconomie staat ten dienste van Energie.
Energie	Energie staat ten dienste van Landbouw.	Energie staat ten dienste van Natuur.	Energie staat ten dienste van Plattelandseconomie.	Hoogste ambitie voor Energietransitie.

4.3 Invulling alternatieven

De invulling van tabel 4.1 voor de vier alternatieven heeft geleid tot vier onderscheidende alternatieven. Hieronder wordt een profielschets gegeven van de vier alternatieven.

4.3.1 Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'

In dit alternatief is de landbouw en het produceren voor de wereldmarkt leidend. Deze landbouweconomie is gericht op de export van landbouwproductie. Wel schetst dit alternatief een ontwikkelperspectief voor de landbouw, binnen de kaders en opgaven die op het landelijk gebied afkomen. Maximalisatie van productieareaal (uitgaande van een verkleining van het areaal door al dan niet vrijwillige beëindiging van agrarische bedrijvigheid). In het zuiden wordt intensivering toegestaan. In het Noorden wordt ingezet op schaalvergroting in combinatie met extensivering. Ondernemingsruimte wordt mogelijk gemaakt voor een aantal bedrijven, zolang dat past binnen de stikstofruimte.

Verbreiding met akkerbouw en omzetten van grasland naar akkerland wordt toegestaan (de verwachte trend naar aanleiding van het verlies van de mestderogatie niet tegengaan). Ook worden alternatieve landbouwmethoden in veenweidegebied gestimuleerd, zodat productiviteit behouden kan blijven bij hogere waterstanden (maximaliseren van landbouw potentieel op natte gronden).

Bufferzones tussen landbouwgronden en natuurgebieden zorgen voor een natuurlijke overgang tussen deze twee functies. Ook vormen overgangszones en waterrijke verbindingen onderdeel van het systeem. In het buitengebied wordt geen landbouwgrond ingezet voor andere functies. Ook wordt vrijkomende agrarische bebouwing zoveel mogelijk voor de agrarische functie behouden, dan wel gesloopt. Het streven is het behoud van het open graslandschap. Waterberging ten behoeve van klimaatadaptatie wordt geconcentreerd in beperkte gebieden. In dit alternatief is recreatie en toerisme van ondergeschikt belang. De insteek is behoud en/of herstel van het (huidige) landschap (open graslandschap in noordelijk deel en vallei van de Tjonger, coulissen landschap in de ontginningsgebieden).

4.3.2 Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'

In dit alternatief staat brede waardecreatie centraal en zijn er naast de landbouw meerdere economische dragers aanwezig in het buitengebied. Voor deze andere economische dragers wordt maximale ruimte gegeven, bijvoorbeeld in de linten. Gedacht kan worden aan verruiming van agrarisch gerelateerde functies, zoals opslagloodsen en loonwerkdiensten. Van een strikte functiescheiding is geen sprake. De inzet is een aantrekkelijk buitengebied om in te wonen, te werken en te recreëren. Voor veel leegstaande agrarische gebouwen worden nieuwe functies gezocht, bijvoorbeeld voor wonen, wonen met zorg, recreatie of bedrijvigheid. Collectieve woonvormen, zoals woongemeenschappen, en plattelandswoningen vormen een belangrijk onderdeel van het buitengebied. Lokale innoverende bedrijven hebben de basis gelegd voor een omslag naar een economie die het mogelijk maakt om de natuur als bron van materialen in te zetten. Daar waar er natuur is, fungeert het landschap als een park. Uitbreiding van grootschalige veehouderij wordt niet toegestaan bij gebieden met hoge recreatie waarden.

Naast dagrecreatie wordt ingezet op (langdurige) verblijfsrecreatie. Er worden in dit alternatief zo min mogelijk restricties opgelegd vanuit de gedachte van groei voor de vrijetijdseconomie. Dit houdt in dat er onder andere wordt ingezet op de zogenaamde kwaliteitstoerist: (cultuur)toeristen die geïnteresseerd zijn in de kwaliteit en identiteit van de gemeente. De focus is daarom ook op landschapsontwikkeling: ontwikkelingen zorgen voor een versterking van de aanwezige landschappelijke waarden. Verder staat het verkennen van mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik centraal: ten dienste van economische dragers in de normale situatie, maar voor waterberging in natte situaties.

4.3.3 Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'

In dit alternatief staat het beschermen en versterken van gewenste natuur centraal. Dit betekent dat in veel gebieden -en zeker de Deelen- de natuurwaarden bepalend zijn voor de ruimte van landbouw en andere functies. Daardoor wordt de landbouw extensiever en kunnen landbouwgronden ook andere functies vervullen (bijvoorbeeld voor lokale productie of voedselbossen). Er is geen duidelijke scheidslijn tussen landbouwgronden en natuurgebieden. Landbouwgronden zijn namelijk natuurinclusief. Het gebruik van organisch materiaal wordt gestimuleerd (kringloop tussen natuur en landbouw). Op de veengronden waar mogelijk op den duur geen perspectief meer is voor gangbare landbouw, wordt de voorkeur gegeven aan een invulling voor natuur of wordt ruimte gegeven voor andere (vernieuwende) vormen van landbouw.

Kleinschalige recreatie (met minimale impact op de omgeving) en toerisme wordt gestimuleerd, zover het bijdraagt aan de instandhouding van natuurwaarden. Het landschap vertoont meer variatie in landschapstypen en biodiversiteit (toevoegen nieuwe omgevingskwaliteiten). Verandering van het landschap is alleen mogelijk op plekken waar landschappelijke kernkwaliteiten in mindere mate aanwezig zijn. Bijvoorbeeld door invulling te geven aan de bossenstrategie in de ontginningslandschappen.

In dit alternatief zijn natuurlijke processen sturend, in tegenstelling tot de huidige situatie waarbij het landschap grotendeels is ingericht ten behoeve van intensieve melkveehouderij en akkerbouw. Er gelden strikte voorwaarden aan zonneparken vanuit landschapsbescherming en natuurontwikkeling.

4.3.4 Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'

Dit alternatief heeft een focus op de energietransitie. Er wordt maximaal ingezet op het bijdragen aan een energie-neutraal buitengebied. Deze ambitie gaat verder dan de huidige RES-opgave voor de gemeente Heerenveen, waardoor Heerenveen extra verantwoordelijkheid op zich neemt wat betreft het opwekken van duurzame energie. Eigen energieproductie en afkoppeling van het rioolstelsel wordt verplicht bij nieuwbouw en gestimuleerd bij bestaande bouw. Afkoppeling van het rioolstelsel houdt in dat regenwater niet meer via het riool wordt afgevoerd, maar lokaal wordt geïnfiltreerd of hergebruikt. Inzet op ruimte voor circulaire activiteiten en deze gericht toelaten (en dus activiteiten die dit niet doen minder ruimte bieden).

Het robuuste energienetwerk in dit alternatief zorgt voor een goede basis voor nieuwe energie-behoevende activiteiten. Er wordt ook maximaal ingezet op energie-efficiëntie en minimalisatie van energieverbruik. Innovatieve oplossingen met betrekking tot de opwekking van energie worden toegejuicht. Zonneparken zijn toegestaan op laag renderende landbouwgrond. Windenergie wordt aangemoedigd, ook grootschalige windenergie.

Het landschap fungeert als nutslandschap. Dit betekent dat deze ontwikkelingen mogelijk zijn binnen de landschappelijke kaders. Natte gronden dienen als waterbuffer voor extreem natte perioden (ruimte voor water in Beekdal Tjonger, op aangrenzende landbouwpercelen). Binnen de mogelijkheden van het energienet worden er geen restricties opgelegd aan lokale netwerken voor het opwekken en afnemen van energie. Netverzwarringsactiviteiten hebben voorrang qua uitvoering, maar zijn in te passen in het landschap.

4.3.5 Concretisering onderscheidende alternatieven

In bijlage I is een tabel opgenomen met de nadere uitwerking van de alternatieven. In deze bijlage zijn de ambities met de hoogste prioriteit weergegeven per alternatief en wat deze ambities betekenen voor de overige onderwerpen.

5

EFFECTBEOORDELING ALTERNATIEVEN

5.1 Inleiding

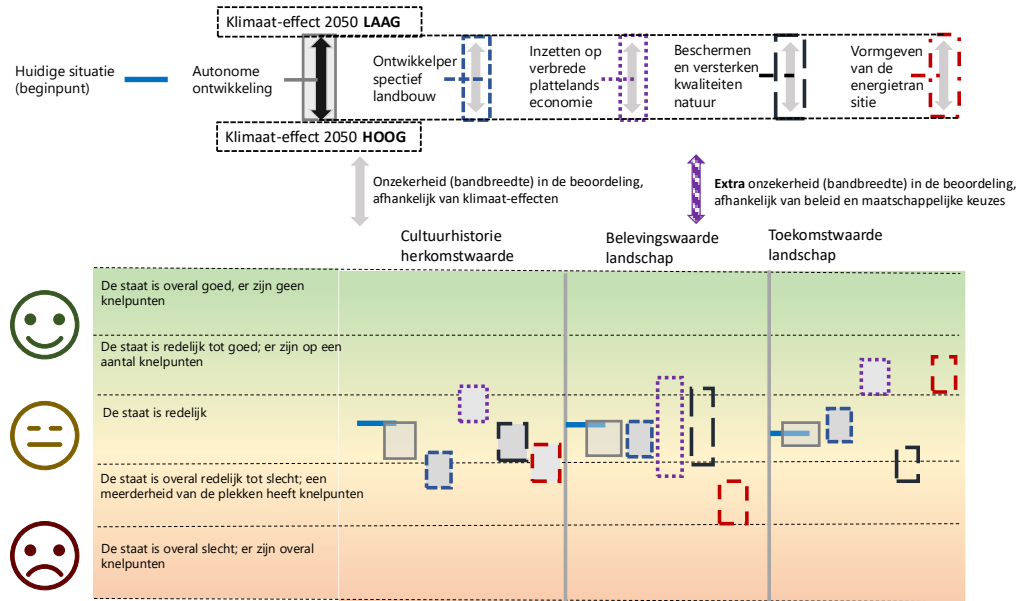
Dit hoofdstuk geeft een samenvatting van de effectbeoordeling van de acht verschillende thema's uit het beoordelingskader. Per thema is de beoordeling van de huidige situatie, referentiesituatie en vier alternatieven opgenomen in een samenvattende afbeelding (zie voorbeeld in afbeelding 5.1). Daarmee worden de effecten per milieuthema op hoofdlijnen beschreven. In bijlage II worden de huidige situatie, autonome ontwikkelingen en effecten nader toegelicht.

In de afbeeldingen zijn de huidige situatie, de referentiesituatie (gebaseerd op autonome ontwikkelingen) en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentiesituatie opgenomen. De referentiesituatie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houdend met autonome ontwikkelingen, zoals klimaatverandering en ontwikkelingen in de landbouw. De vergelijking met de referentiesituatie, laat zien of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering.

In de afbeeldingen, zie hieronder een voorbeeld in afbeelding 5.1, wordt de huidige situatie aangegeven met een blauwe streep, de referentiesituatie (vanwege de onzekerheid in ontwikkeling) altijd aangegeven als blokje met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' als blokje met een **blauwe** streeplijn, alternatief 'Verbrede Plattelandseconomie' als blokje met een **paarse** stippellijn, alternatief 'natuur' als blokje met een **zwarte** stippellijn en alternatief 'energietransitie' als blokje met een **rode** stippellijn. De hoogte van het blokje staat voor de mate van onzekerheid.

De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg aan het begin van de effectbeoordeling.

Afbeelding 5.1 Voorbeeld van de afbeelding met samenvatting van de effectbeoordeling

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling van het thema en de (on)zekerheid daarin:

- de beoordeling van het thema gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) tot donkeroranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we beoordelen op basis van prognoses, kent de beoordeling onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkelingen die leiden tot de referentiesituatie en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. De bovenkant van het blokje weergeeft de optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, en de onderzijde van het blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- extra onzekerheden kunnen ook invloed hebben op de effecten, bijvoorbeeld door veranderend beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

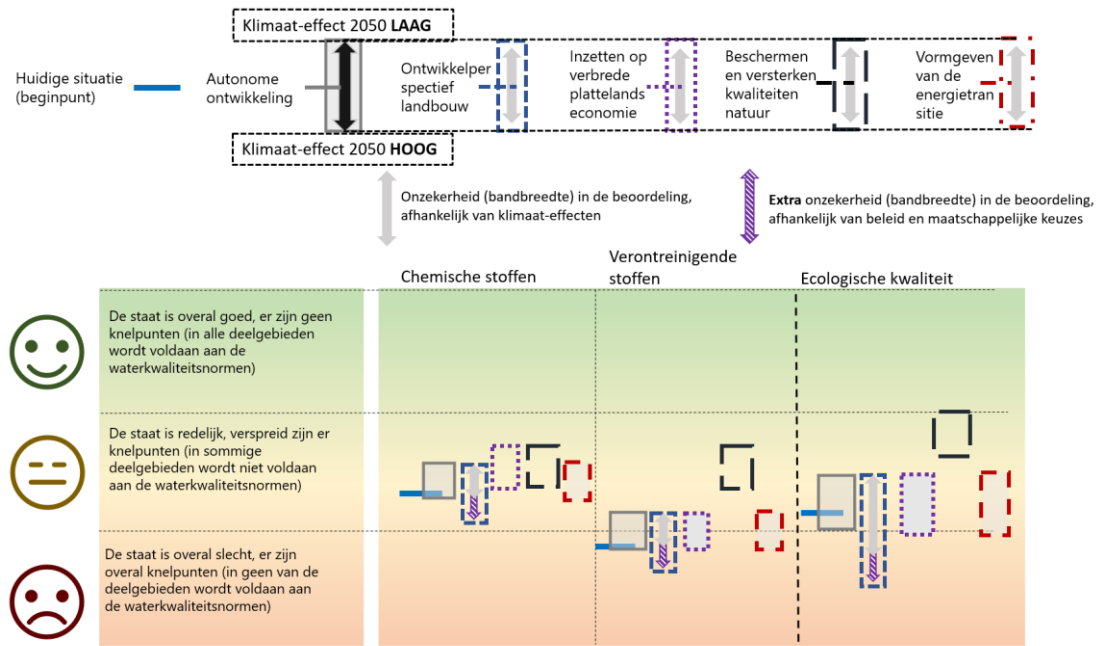
In paragraaf 5.10 volgt een overzicht, waarin de alternatieven voor alle milieuthema's naast elkaar worden gezet.

5.2 Waterkwaliteit

Waterkwaliteit is als thema opgenomen, omdat veel activiteiten in het landelijk gebied invloed hebben op de kwaliteit van met name het oppervlakte water. Bovendien voldoet de waterkwaliteit op veel plaatsen, ook in gemeente Heerenveen, niet aan de normen, bijvoorbeeld die van de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Het thema waterkwaliteit is wordt beoordeeld aan de hand van drie indicatoren: de aanwezigheid van (ongewenste) chemische stoffen in het oppervlaktewater, de aanwezigheid van verontreinigingen en de ecologische waterkwaliteit. De ecologische waterkwaliteit wordt beïnvloedt door de eerste twee indicatoren tezamen.

Afbeelding 5.2 Beoordeling op de indicatoren voor het thema waterkwaliteit

Chemische stoffen

In de huidige situatie is de waterkwaliteit betreffende chemische stoffen redelijk. Er zijn in Heerenveen relatief weinig industriële bronnen die zulke verontreinigingen veroorzaken. De indicator voor chemische stoffen verbetert in de referentiesituatie en bij de meeste alternatieven ook enigszins door de inspanningen van het Wetterskip om te voldoen aan de normen van KRW. De onzekerheid in deze beoordeling ontstaat, omdat bij klimaat scenario 'HOOG' sprake kan zijn van lange droge perioden met veel verdamping, waardoor de concentratie chemische stoffen in het oppervlaktewater oploopt.

Het landbouwalternatief heeft een kwaliteitsverslechtering als risico doordat bij veranderende klimaatomstandigheden een verhoogde inzet van gewasbeschermingsmiddelen kan plaatsvinden bij toenemende plaagdruk, om oogsten rendabel te houden. De overige alternatieven verschillen weinig van de autonome ontwikkelingen en scoren dus nagenoeg hetzelfde als de referentiesituatie.

Verontreinigende stoffen

De indicator voor verontreinigende stoffen scoort in de huidige situatie negatief, omdat er in Heerenveen veel verontreinigende stoffen voorkomen in het oppervlaktewater. Het alternatief landbouw heeft ook bij deze indicator risico op verslechtering, omdat de continu hoog blijvende stikstofbelasting door afspoeling kan zorgen voor verdere ophoping van stikstof en fosfaat en daarmee verslechtering van de ecologie. Het alternatief Natuur laat een verbetering zien, omdat nieuwe natuurgebieden worden ontwikkeld, die geen belasting vormen voor het oppervlaktewater.

Ecologische kwaliteit

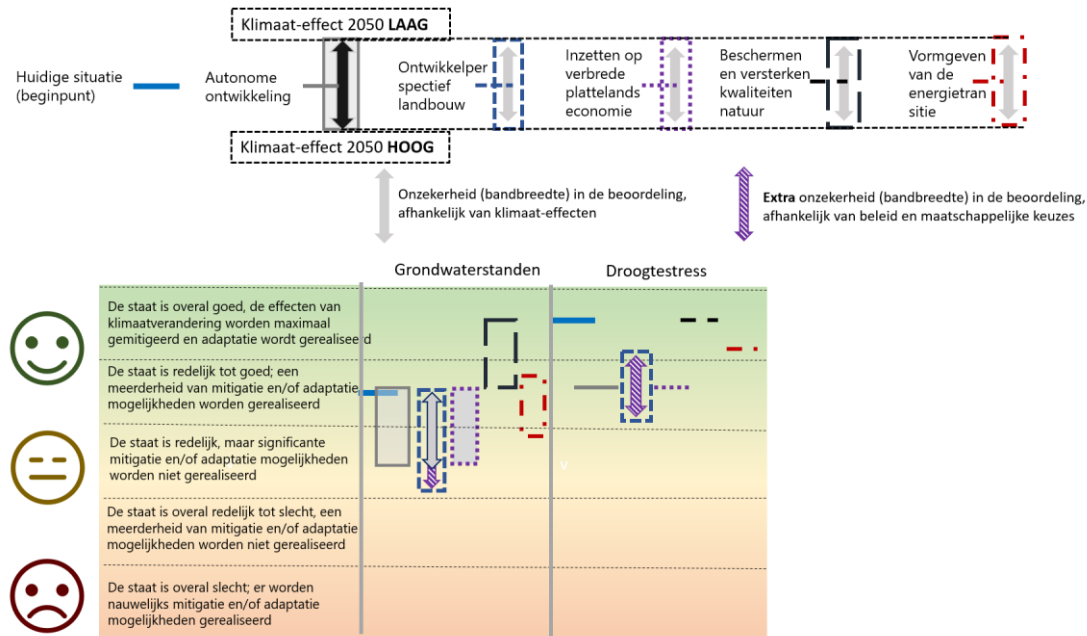
Bij de indicator ecologische kwaliteit is de onzekerheid ten aanzien van klimaatontwikkelingen groter. Ecologische kwaliteit wordt beïnvloedt door de schade die chemische en verontreinigende stoffen kunnen aanrichten in het waterleven. Daarnaast zijn er ook (temperatuur gestuurde) biologische aspecten die een rol spelen, waardoor bijvoorbeeld bij opwarmende zomers de ecologische kwaliteit onderuit kan gaan, wat los staat van de waterkwaliteit zelf. De combinatie van klimaat effecten, intensiever gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en mogelijke afstroming van huiskavels maakt het risico op een slecht ecologische kwaliteit bij het alternatief landbouw groter. Het alternatief natuur laat een verbetering zien als gevolg van de versterking en uitbreiding van natuurgebieden.

5.3 Waterkwantiteit

Waterkwantiteit is als thema opgenomen, omdat ruimtegebruik veel invloed kan hebben op grondwaterstanden en waterbeschikbaarheid. Dit is te meer van belang gezien de klimaatontwikkeling met een onvoorspelbaarder en extremer neerslagpatroon.

Het thema waterkwantiteit is onderverdeeld in twee indicatoren: invloed op grondwaterstanden en droogtestress.

Afbeelding 5.3 Beoordeling op de indicatoren voor het thema waterkwantiteit

Grondwaterstanden

De grondwaterstanden zijn in de huidige situatie redelijk tot goed, omdat het Wetterskip de oppervlaktewaterpeilen optimaliseert op de verschillende gebruiksfuncties. In het licht van het klimaatakkoord zijn de grondwaterstanden in veel gebieden te laag, omdat het nog steeds veenoxidatie veroorzaakt. Dit verklaart ook de verslechtering in de referentiesituatie: door droge zomers in klimaatscenario HOOG dalen de grondwaterstanden bij gelijkblijvend peil verder, waardoor er versterkte maaiveldvaling optreedt, die ongewenst is. In de referentie wordt ook het lokale, tijdelijke overstromingsrisico hoger, maar de impacts hiervan blijven beperkt tot de landbouw.

In het alternatief landbouw blijft de beoordeling gelijk, omdat er geen significante maatregelen zijn die invloed hebben op de grondwaterstand. Wel is er een risico van verdere verslechtering, als de landbouw veel meer gebruik gaat maken van beregening in droge zomers. Bij het alternatief verbreding blijft de beoordeling gelijk, omdat met name maatregelen zijn opgenomen binnen de huidige bebouwingsvlakken, waardoor geen aanpassingen van peilen plaatsvinden. In het alternatief natuur verbetert de situatie, omdat in gebiedsprocessen grootschalig wordt toegewerkt naar hogere slootpeilen. Die compenseren deels (bij scenario HOOG) of geheel (bij scenario LAAG) de sterkere verdamping in droge zomers. In het alternatief klimaat- en energietransitie zit meer ruimte voor natte natuur en vasthouden van water, waardoor de situatie verbetert.

Droogtestress

Voor de indicator 'droogtestress' ontbreekt informatie over het klimaatscenario LAAG, zodat geen onzekerheidsmarge kan worden gegeven. Droogtestress treedt nu nog beperkt op blijkt op de gras-opbrengstderiving. Dit wordt bij scenario HOOG meer, waardoor de staat in de referentiesituatie verslechtert, vooral in de woudontginningen en dal van de Boorne en Dracht. Ook voor droogtestress leidt beregening tot extra onzekerheid: voor de beregende percelen neemt de droogtestress af, maar voor niet beregende percelen kan de wateronttrekking in de omgeving leiden tot extra droogtestress.

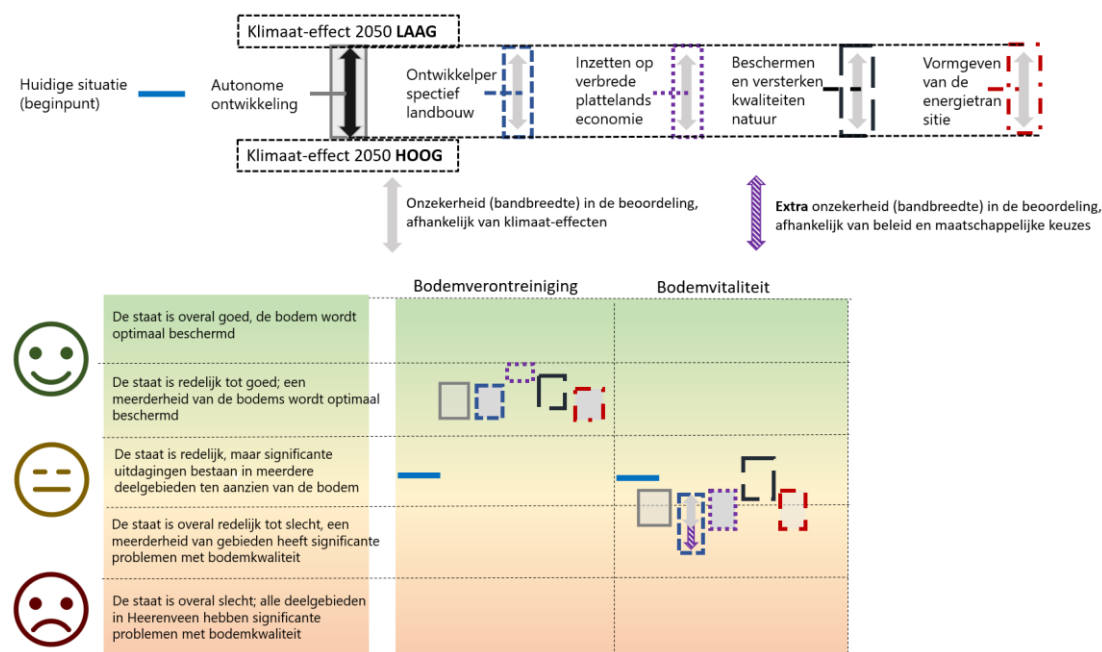
In het alternatief verbreding blijft de score gelijk, omdat er geen maatregelen in zitten die van invloed zijn op droogtestress. In alternatief natuur zitten gebiedsprocessen, die zorgen voor hogere peilen die nodig zijn om veenoxidatie te verminderen, waaronder meer natuur en aangepast grondgebruik, hetgeen leidt tot een hogere score. In alternatief 'klimaat en energietransitie' zitten geen maatregelen die van invloed zijn op droogtestress en blijft de beoordeling dus min of meer gelijk.

5.4 Bodemkwaliteit

Bodemkwaliteit is als thema opgenomen omdat veranderingen in grondgebruik oude verontreinigingen kan laten saneren, maar nieuwe verontreinigingen kan veroorzaken en invloed kan hebben op de maatschappelijk relevante eigenschappen van de bodem (de vitaliteit).

Het thema bodemkwaliteit is wordt beoordeeld aan de hand van twee indicatoren: bodemverontreiniging en bodemvitaliteit.

Afbeelding 5.4 Beoordeling op de indicatoren voor het thema bodemkwaliteit

Bodemverontreiniging

De indicator bodemverontreiniging is in de huidige situatie redelijk, omdat binnen de deelgebieden veel verontreinigingen aanwezig zijn, waarvan een aanzienlijk aantal met enige spoed gesaneerd moet worden. Omdat er van uit gegaan wordt dat via sanering, deels gekoppeld aan autonome planning in het gebied, verontreinigingen worden gesaneerd, verbetert de referentiesituatie naar redelijk tot goed. Ook het zelfreinigend vermogen van de bodem draagt daar aan bij.

De onzekerheid in de beoordeling heeft daar ook mee te maken: het zelfreinigend vermogen wordt onder andere beïnvloed door de waterbeschikbaarheid in de bodem en die is bij scenario HOOG kleiner.

De maatregelen in alternatief landbouw vinden naar verwachting plaats buiten de verontreinigingslocaties, zodat dit alternatief vergelijkbaar scoort met de referentiesituatie. Het alternatief verbreding scoort wat beter, omdat de verwachting is dat nieuwe ontwikkelingen in dit alternatief meer in de linten plaatsvinden, waar de meeste verontreinigingslocaties liggen. Natuur scoort ook iets beter dan de referentiesituatie, omdat de vernatting in dit alternatief zorgt voor iets meer zelfreinigend vermogen. In het alternatief energietransitie zitten geen maatregelen, die bodemverontreiniging beïnvloeden.

Bodemvitaliteit

De bodem heeft 6 vitale functies, en de staat van deze functies samen bepaald de bodemvitaliteit: agrarische productie, waterregulatie en -zuivering, habitat voor biodiversiteit, broeikasgassen regulatie, recycling van nutriënten, en draagkracht voor menselijke activiteiten.

De huidige bodemvitaliteit in Heerenveen is in een provinciaal onderzoek beoordeeld als redelijk. Door autonome ontwikkelingen daalt deze wel in de toekomst. Onder meer als gevolg van klimaatontwikkeling: meer droogte en aanhoudende maaiveldddaling zorgen voor minder vitale bodems. Ook staat de biodiversiteit blijvend onder druk, doordat sommige processen in de gangbare landbouw kunnen zorgen voor afname van bodembiodiversiteit en de mogelijkheden voor waterregulatie.

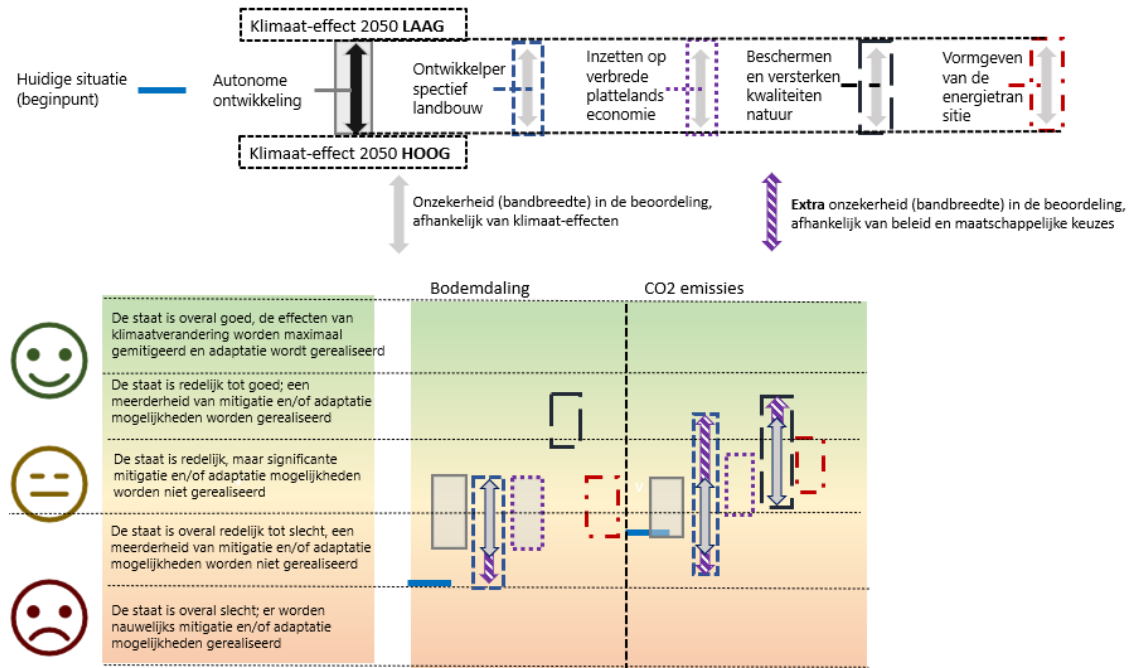
In het alternatief landbouw blijft de beoordeling gelijk aan de autonome ontwikkeling, met een extra risico, dat het maximaliseren van de landbouwopbrengst niet altijd lukt in moeilijker klimaatologische omstandigheden.

In het alternatief natuur treedt verbetering op door natuurontwikkeling op grote oppervlakte die leidt tot natuurlijker bodemomstandigheden in die gebieden. Spuitvrije zones en beperking van de mestgift leiden tot vermindering van aantasting van biologische activiteit. De alternatieven energietransitie/verbrede plattelandseconomie bevat geen maatregelen die invloed hebben op bodemvitaliteit.

5.5 Klimaat

Het thema klimaat is opgenomen om de invloed van maatregelen op de versterking van klimaatverandering in beeld te brengen. Het thema klimaat is beoordeeld aan de hand van twee indicatoren: bodemdaling en (overige) CO₂-emissies.

Afbeelding 5.5 Beoordeling op de indicatoren voor het thema klimaat

Bodemdaling

De huidige situatie voor de indicator bodemdaling is redelijk tot slecht, omdat de landbouwkundig gewenste ontwateringsdiepte afbraak van veen in de hand werkt. De referentiesituatie is wat beter omdat naar verwachting het Wetterskip de ontwateringsdiepten in veengebieden zal gaan aanpassen, door niet langer automatisch peilverlaging door te voeren bij verdere maaiveldddaling. De mate waarin de situatie verschilt van het verwachte klimaatscenario: bij scenario HOOG dalen in droge zomers de grondwaterstanden in percelen alsnog, zodat maaiveldddaling beperkt wordt afgeremd.

In het alternatief landbouw is de maaiveldddaling grotendeels gelijk aan de referentiesituatie, met een risico op verslechtering als in hoogproductieve landbouwgebieden de ontwateringsdiepte toch deels wordt aangepast aan de wensen die gelden vanuit intensieve landbouw. In het alternatief verbreding zitten geen maatregelen die invloed hebben op bodemdaling. Het alternatief natuur scoort beter ten opzichte van de referentiesituatie, omdat extra vernattingsmaatregelen worden getroffen als resultaat van gebiedsprocessen en natuurontwikkeling. In het alternatief 'energietransitie' verbetert de beoordeling enigszins, omdat in laaggelegen gebieden zonnevelden zijn voorzien, die gecombineerd kunnen worden met peilverhogingen.

CO₂-emissies

De huidige situatie voor overige CO₂-emissie is redelijk tot slecht, omdat er nog veel niet duurzaam transport is en in de landbouw zeer beperkt wordt ingezet op landgebruik en teelten die zorgen voor koolstof vastlegging in de bodem. In de referentiesituatie verbeteren beide, wat leidt tot een iets betere beoordeling. Met name in de veenbodems is vastlegging van koolstof bij continuering van landbouwkundig gebruik beperkt mogelijk, transport en methaanemissies verbeteren wel.

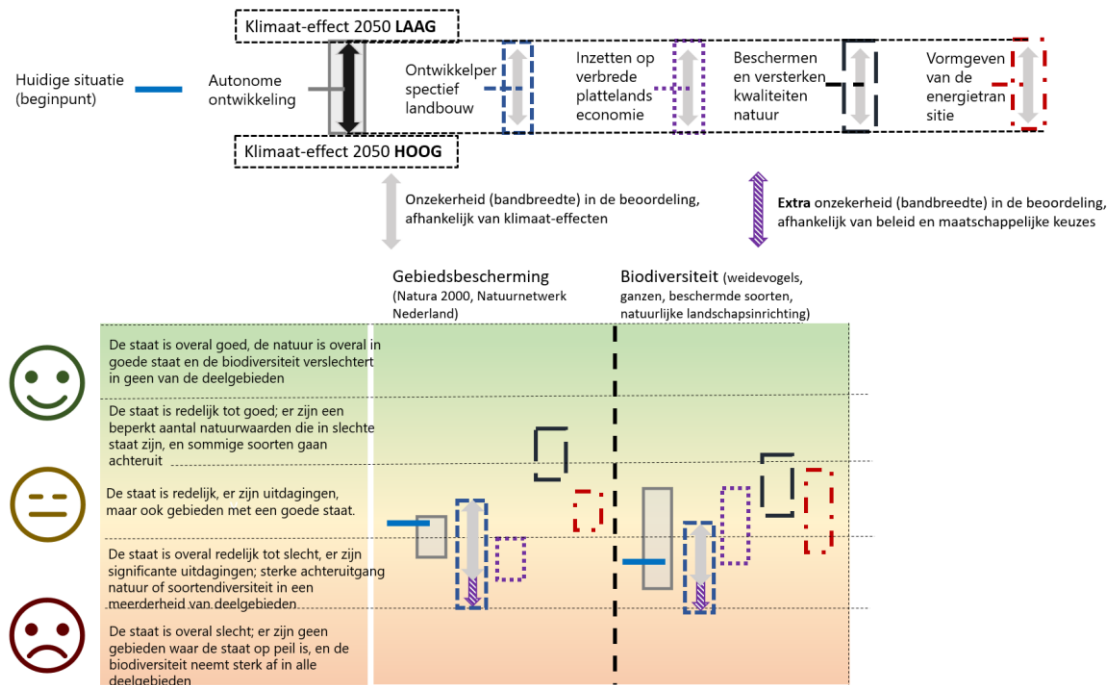
In het alternatief landbouw is de beoordeling onzeker: als er wordt ingezet op maximale productie zijn de mogelijkheden voor koolstofvastlegging kleiner, is de methaan uitstoot groter en is ook de inzet van zware machines groter. De verwachting is, dat zware machines relatief weinig voorzien worden van elektrische of waterstofaandrijving. Als binnen de agrarische sector wordt ingezet op maximale koolstofvastlegging, verduurzaming van machines, maximalisatie van zonnepanelen op daken en extensivering van landbouw kan de beoordeling verbeteren. In het alternatief verbreding treedt enige verbetering op vanwege de verduurzaming van vervoer en een grotere kans op of aandeel van extensivering vanwege de mogelijkheid van neveninkomsten.

In het alternatief natuur worden grotere gebieden met venige gronden vernat, waardoor de uitstoot daalt. Anderzijds wordt in dit alternatief de opwekking van duurzame energie beperkter mogelijk, wat leidt tot een verslechtering van de situatie. In het alternatief energietransitie verbetert de beoordeling, omdat daar maximaal wordt ingezet op opwekking van duurzame energie.

5.6 Biodiversiteit en natuur

Biodiversiteit en natuur worden beoordeeld omdat hier wettelijke opgaven liggen, de algemene situatie ten aanzien van biodiversiteit slecht is en maatregelen uit de alternatieven daarop invloed hebben. Dit thema wordt beoordeeld aan de hand van twee indicatoren: gebiedsbescherming en biodiversiteit. Gebiedsbescherming gaat in op specifieke gebieden die onder een wettelijk beschermingsregime vallen. Biodiversiteit is breder en omvat alle vormen van natuur zoals die binnen en buiten beschermde gebieden te vinden is. Specifiek voor Heerenveen zijn weidevogels, ganzen, andere beschermde soorten en natuurlijke landschapsinrichting van belang.

Afbeelding 5.6 Beoordeling op de indicatoren voor het thema biodiversiteit en natuur

Gebiedsbescherming

Voor de indicator gebiedsbescherming is de huidige situatie redelijk, omdat niet alle instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied (N2000-gebied) De Deelen gehaald worden. Ook zijn veel NNN-gebieden in de deelgebieden Woudontginning (westelijke helft), Heideontginning, het Beekdal Tjonger, en het Beekdal van de Boorne en de Dracht nog geen onderdeel zijn van een samenhangend netwerk.

In de referentiesituatie vindt een verslechtering plaats, omdat het aanhouden van (zij het minder sterke) maaiveldvaling in de landbouwgebieden de hydrologische situatie voor N2000-gebied verder verslechtert. Verder zijn er in het provinciale NNN-programma geen projecten in Heerenveen opgenomen, om het NNN-netwerk te versterken.

In het klimaatscenario HOOG komt daar bij, dat de kwaliteit van natuurgebieden naar verwachting extra verslechtert door verdroging. In het alternatief landbouw kan de beoordeling licht verbeteren als rond De Deelen en ook rond NNN-gebieden bufferstroken worden aangelegd en extra wordt ingezet op betaald natuur- en landschapsbeheer. De situatie kan echter ook verslechteren bij ongewijzigd waterbeheer, onduidelijke keuzes voor extensivering en een toename van stikstofdepositie op NNN-gebieden vanwege de vestiging van nieuwe bedrijven.

In het alternatief verbreding zijn enkele maatregelen opgenomen, die zorgen voor verslechtering van natuurwaarden, met name door het toestaan van extensieve en langdurige recreatie in natuurgebieden. In het alternatief natuur verbetert de score op gebiedsbescherming doordat een groot aantal maatregelen wordt getroffen voor natuurontwikkeling en kwaliteitsverbetering van natuur. In het alternatief energietransitie zorgen maatregelen zoals het inzetten op een bossenstrategie en extra vernatting voor een hogere score dan de referentiesituatie.

Biodiversiteit

De huidige staat van algemene biodiversiteit is redelijk tot slecht: de biodiversiteit staat onder druk en er is sprake van een achteruitgang. Het meest voorkomende landschapstype in Heerenveen (grasland voor veehouderij) geeft geen diverse habitat voor onder meer weidevogels. De habitat is wel passend voor ganzen. Ook de insectenstand vertoont een achteruitgang in de afgelopen jaren.

In de referentiesituatie blijft de staat van de biodiversiteit redelijk tot slecht, of kan verbeteren naar redelijk, afhankelijk van het klimaat effect scenario. De druk op biodiversiteit blijft als gevolg van klimaatverandering toenemen en zonder grootschalige en nationale maatregelen (die nog niet zijn vastgelegd in vigerend beleid) is herstel van de biodiversiteit niet mogelijk. De Heerenveense uitvoeringsagenda klimaatadaptatie & biodiversiteit 2020-2022 geeft handvatten, maar uitvoering ervan is nog niet zeker voor alle doelen.

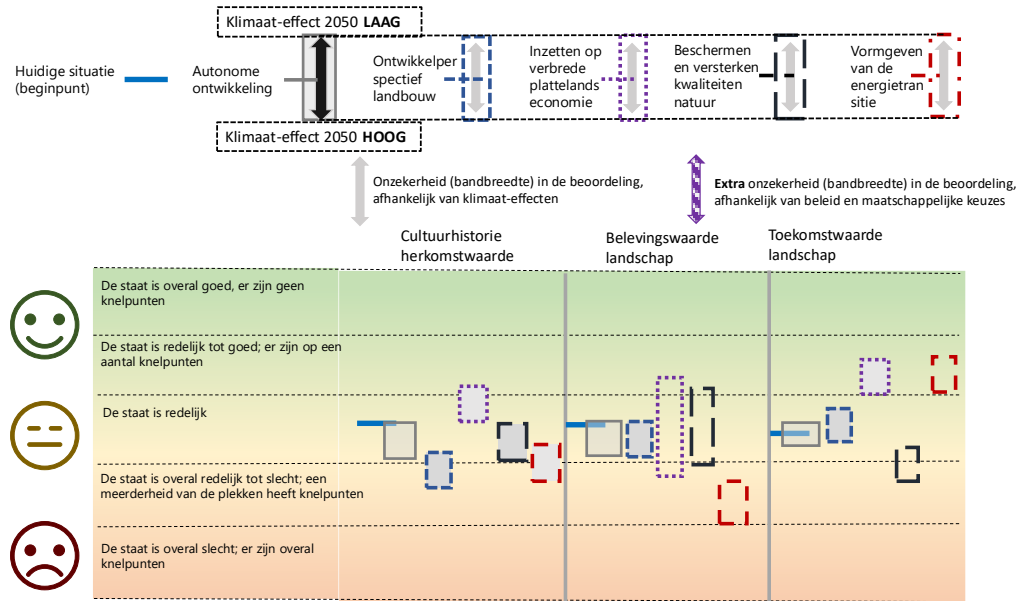
In het alternatief landbouw kan de staat redelijk tot slecht blijven, of wordt redelijk, in lijn met de referentiesituatie, maar met een lagere ondergrens. De gangbare landbouw blijft zorgen voor bodemdaling die in combinatie met toenemende klimaateffecten zorgt voor verslechtering van de bodem- en watercondities. Het uitvoeren van de maatregelen voor verhoging van het waterpeil kunnen ervoor zorgen dat de situatie lokaal verbetert, met name in de veenweidegebieden en de veenpolders rondom de Deelen. Het toestaan van windturbines kan leiden tot extra achteruitgang van weidevogels.

Afhankelijk van de inzet van agrarisch natuur- en landschapsbeheer (in combinatie met te realiseren waterpeilen) kan verbetering of verslechtering optreden. In het alternatief verbreding zorgen met name de verplichting om bij ontwikkelingen landschapplannen uit te voeren voor kansen voor verbetering. In het alternatief natuur worden een groot aantal maatregelen getroffen, die zorgen voor een stimulans van bestaande soorten en het creëren van habitats voor zowel beschermde als onbeschermde soorten die de laatste tijd zijn verdwenen. In het alternatief energietransitie treedt verbetering op door maatregelen zoals extra vernatting en invulling bossenstrategie, maar het effect daarvan is afhankelijk van de locatie waar deze getroffen worden.

5.7 Landschap en cultuurhistorie

Het beschermen en versterken van de kwaliteit van het landschap is een van de opgaven voor het programma buitengebied vanuit de visie. Daarom is dit als thema opgenomen in het MER. Dit wordt gedaan aan de hand van drie indicatoren; effecten op herkomstwaarde, belevingswaarde, en toekomstwaarde. Bij herkomstwaarde gaat het om de verbondenheid, eigenheid en herkenbaarheid, cultuurhistorische verscheidenheid en leesbaarheid van de omgeving in tijd en ruimte. De belevingswaarde geeft duiding aan de ervaring van een ruimte of een gebied, bijvoorbeeld of het als aantrekkelijk en plezierig, divers, mooi en uniek wordt ervaren. De toekomstwaarde van een gebied wordt bepaald door hoe duurzaam, aanpasbaar en beheersbaar een gebied is voor toekomstige behoeften.

Afbeelding 5.7 Beoordeling op de indicatoren voor het thema landschap en cultuurhistorie

Herkomstwaarde

Voor de indicator **herkomstwaarde** is de huidige situatie als redelijk beoordeeld: naast gebieden waar de ontstaansgeschiedenis nog heel duidelijk te herkennen is, zijn er ook gebieden, waar door ruilverkaveling veel kenmerkende patronen zijn verdwenen. In de referentiesituatie is een verslechtering voorzien, omdat er onvoldoende middelen aanwezig lijken om alle waarden te behouden, terwijl met name door klimaatverandering bedreigingen toenemen: paalrot door verdroging of stormschade bij monumenten bijvoorbeeld.

Het alternatief landbouw zorgt voor verdere verslechtering door uitbreiding van bouwblokken en de intentie tot modernisering en schaalvergroting. Het alternatief verbreding leidt tot enige verbetering. Enerzijds worden ook hier bouwblokken vergroot en windturbines geplaatst, die het open landschap aantasten door versnippering. Anderzijds zijn juist de cultuurhistorische waarden van belang voor recreatieve ontwikkelingen, zodat ook private middelen worden ingezet om deze te behouden. Bij het alternatief natuur blijft de beoordeling gelijk aan de referentiesituatie, omdat er nauwelijks ontwikkelingen zijn toegestaan. In het alternatief energietransitie treedt verslechtering op door het grootschalig inpassen van voorzieningen voor wind- en zonne-energie.

Belevingswaarde

Voor de indicator **belevingswaarde** is de huidige staat redelijk: openheid en kavelpatronen zijn goed herkenbaar, maar bijvoorbeeld beekdalen niet. In de referentiesituatie verslechtert de beoordeling: door klimaatverandering kunnen landgebruik veranderen, maaivelden dalen en weidevogels verdwijnen, beken kunnen gaan eroderen en retentievoorzieningen noodzakelijk maken.

In het landbouwalternatief blijft de beoordeling gelijk aan de referentiesituatie, omdat er positieve en negatieve onderdelen in het alternatief zitten. Aan de landbouwontwikkeling kunnen maatregelen gekoppeld worden, die de beleving versterken: landschappelijke inpassing bij bouwblokuitbreiding, agrarisch natuurbeheer en eventueel ook bufferzones. Nieuwvestiging en vergrotingen van bouwblokken leidt tot minder openheid en windmolens - ook al zijn ze van beperkte omvang - en zonnevelden doen afbreuk aan de beleving van veenweidegebieden en ook de ontginningsgebieden, zij het in mindere mate door het meer gesloten karakter.

Ook in het alternatief verbreding blijft de belevingswaarde gelijk, maar de onzekerheid neemt sterk toe. Dit is het gevolg van ontwikkelingen, zoals de gevraagde kwaliteitsimpuls, inpassingseisen bij niet agrarische bedrijven en de inzet van ondernemers voor een positieve beleving van het landschap. Daartegenover zorgt de toevoeging van (woon)bebouwing, dak- en windturbines voor een verslechtering. Ook hier zullen de effecten in de ontginningsgebieden kleiner zijn door het meer gesloten karakter.

In het alternatief natuur zijn er weinig ontwikkelingen en maatregelen voorzien ter behoud van landschapselementen; daarmee behoudt het landschap zijn huidige kwaliteiten. De beperkte vitaliteit van het gebied vormt een risico in dit alternatief, wat kan leiden tot verpaupering.

De belevingswaarde zal in het alternatief Energietransitie verslechteren, onder andere door de aanwezigheid van grootschalige voorzieningen voor wind- en zonne-energie, de aanleg van bos, en vernatting van graslanden waardoor verruiging optreedt. Deze veranderingen zullen in het algemeen als een verslechtering van de beleving worden ervaren, hoewel een beperkte groep juist waarde kan hechten aan een toename van biodiversiteit en een natuurlijker landschap.

Toekomstwaarde

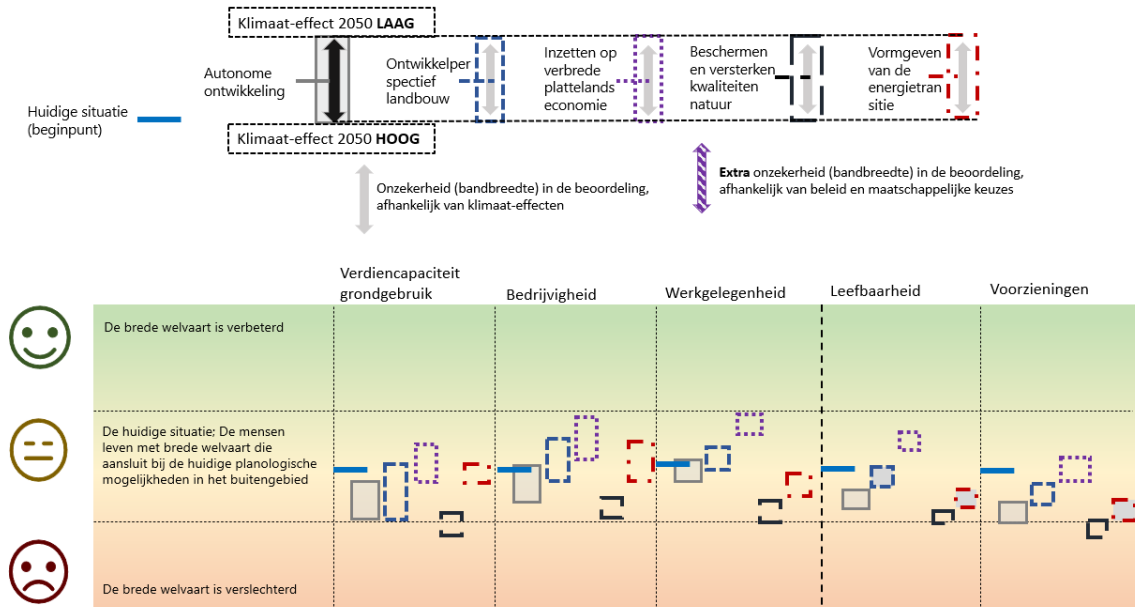
De beoordeling van de huidige situatie voor de indicator **toekomstwaarde** blijft redelijk, omdat er een redelijk vertrekpunt is qua herkomst- en belevingswaarde. Verbeteringen zijn wel benoemd, maar nog niet concreet uitgewerkt, zodat ook de referentiesituatie als redelijk wordt aangemerkt. Het effect van alternatief landbouw is vergelijkbaar met de referentiesituatie: het huidige landgebruik blijft in stand, grote(re) verharde erven zijn moeilijker aanpasbaar aan toekomstige ontwikkelingen, buffergebieden en verplichte landschappelijke inpassingsmaatregelen dragen juist bij aan toekomstwaarde.

Kleinschalige energievoorzieningen dragen bij aan duurzaamheid. Het alternatief verbreding leidt tot verbetering: het toevoegen van nieuwe functies, gekoppeld aan eisen voor landschappelijke inpassing of natuurontwikkeling geeft mogelijkheden voor een adaptieve ontwikkeling. Wat mist is het landschappelijk inpassen van woningen, recreatievoorzieningen en zorgvoorzieningen. In het natuuralternatief zorgt het 'bevrozen' van het huidige gebruik voor een slechtere toekomstwaarde: er kan niet/moeilijk worden ingespeeld op toekomstige economische behoeften, daarmee daalt de economische vitaliteit en treedt mogelijk verpaupering op. Het alternatief energietransitie heeft een positieve score, omdat invulling wordt gegeven aan duurzaam energiegebruik. Ook vernatting en waterberging worden geregeld, waarmee klimaateffecten kunnen worden gestuurd.

5.8 Socio-economische effecten

Socio-economische waarde gaat over de brede welvaart van de mensen die in het buitengebied wonen en werken. De brede welvaart hierin is gedefinieerd als: 'het welzijn van mensen, en alles wat mensen daarin van waarde vinden. Naast materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale cohesie, persoonlijke ontplooiing en (on)veiligheid'. Milieu en leefomgeving, gezondheid en veiligheid worden in andere thema's uitgewerkt (met name thema gezondheid) en hier dus niet meegenomen. Daarom focust het thema socio-economische waarde op de volgende indicatoren: verdien capaciteit van het grondgebruik, bedrijvigheid, werkgelegenheid, leefbaarheid en voorzieningen.

Afbeelding 5.8 Beoordeling op de indicatoren voor het thema socio-economische situatie

In tegenstelling tot de andere thema's wordt bij dit thema de huidige situatie standaard als vertrekpunt genomen, zonder oordeel of de huidige situatie goed of slecht scoort. De huidige staat van de omgeving wordt als het middelpunt gezien, en de beoordeling gaat na of er een verbetering of verslechtering plaatsvindt in de autonome ontwikkeling en/of de alternatieven. Dit, omdat er op de vele thema's niet genoeg kwantitatieve informatie beschikbaar is om vast te stellen wat de werkelijke staat is in alleen het buitengebied.

Verdien capaciteit van de grond

In de huidige situatie domineert het grondgebruik grasland. In het noordelijk deel van de gemeente is dat bijna 100 % van het grondgebruik. In het zuidelijk deel (de veenpolders, de hoogveenontginning en de woudontginning) tellen maasteelt, akkerbouw en landschapselementen tot gezamenlijk maximaal 20 % van het grondgebruik.

De landelijke maatregelen om stikstofuitstoot in de landbouw terug te dringen, zorgen ervoor dat boeren in het buitengebied minder kunnen verdienen. Ze moeten hun bedrijven namelijk extensiever maken, wat betekent dat ze meer grond nodig hebben per dier. Dit maakt hun productie duurder. Alleen als boeren hun opbrengst per dier weten te verhogen, kunnen ze het verlies deels beperken. Dat is belangrijk, want de meeste boeren leveren aan de wereldmarkt, waar de prijzen laag liggen.

Ook de klimaatverandering heeft invloed op het verdienvermogen: opbrengsten vanuit de agrarische sector zijn afhankelijk van gunstige klimatologische omstandigheden. Zeker in het klimaatscenario HOOG is de verwachting dat opbrengsten van het verbouwen van gewassen en het groeien van gras jaar-om-jaar meer variabel zullen zijn, en dat er door extremere omstandigheden meer oogsten verloren kunnen gaan.

De beoordeling voor het alternatief landbouw is licht positiever dan de referentiesituatie. De economische vrijheid in dit alternatief zorgt ervoor dat er meer mogelijkheid is om de verdien capaciteit van de grond te blijven maximaleren. Hiermee kunnen naar verwachting meer veehouderijen in stand worden gehouden die niet of weinig afhankelijk zijn van inkomsten uit neventakken. Wel zal hun inkomen jaar-om-jaar sterker variëren afhankelijk van klimatologische omstandigheden.

De maatregelen uit het alternatief verbreding zorgen voor een positieve beoordeling. De verdien capaciteit stijgt, doordat nieuwe takken bij de agrarische bedrijven leiden tot extra inkomsten op eenzelfde bedrijfsoppervlakte. De maatregelen in het alternatief natuur zorgen in het algemeen voor een afname in de verdien capaciteit van de grond: minder mogelijkheden om aan te sluiten bij de markt, meer ziekten en

plagen in de oogst, korter seizoen voor bewerking en groei, kleiner areaal voor hoogproductieve landbouw. Wel neemt de gevoeligheid voor klimaatfluctuaties af. De afname kan beperkt worden door maximaal in te zetten op betaling van groene en blauwe dienste, bovenwettelijke, vrijwillige activiteiten die worden ondernomen door particuliere grondeigenaren en grondgebruikers. In het alternatief energietransitie zorgt het toelaten van zonnevelden en het bieden van leveringsmogelijkheden van zelf-opgewekte energie ervoor dat de afname van het verdienvermogen van de grond als gevolg van autonome ontwikkelingen, peilverhoging of klimaatinvloeden gecompenseerd wordt.

Bedrijvigheid

De huidige sectorale verdeling van agrarische bedrijven laat -in lijn met het grondgebruik- een meerderheid van melkveehouderijen zien, waarvan het aantal wel is afgenomen in de afgelopen tien jaar. Het aantal rundveebedrijven en geitenhouderijen is na een afnamen vanaf 2015 weer aan het stijgen. Varken- pluimvee en akkerbouwbedrijven komen in zeer kleine aantallen voor. In de linten komt daarnaast veel bedrijvigheid voor die losstaat van de agrarische sector. Doordat voor hetzelfde aantal dieren meer ruimte nodig is, zal in de referentiesituatie het totaal aantal agrarische bedrijven (met name het aantal melkveehouders) afnemen en een deel omschakelen naar andere sectoren (recreatie of zorg bijvoorbeeld). Dit zal ook leiden tot minder bedrijven in de agrarische ondersteuning; het totaal aantal bedrijven neemt dus af. In specifieke gevallen kan juist ook een toename van kleinschalige, extensieve landbouwbedrijven optreden. Dit vergt echter ondersteunend beleid en marktontwikkeling, en wordt op dit moment niet als dominante trend beschouwd.

In het alternatief landbouw vermindert het aantal bedrijven minder, omdat de verdien capaciteit van het grondgebruik minder daalt. In het alternatief verbreding stijgt naar verwachting het aantal bedrijven, om dat minder agrarische bedrijven stoppen als ze een andere nieuwe bedrijfstak kunnen opzetten en -in de linten- ook nieuwe bedrijven starten, gebruik makend van de verbrede mogelijkheden. De beperkingen die in de alternatieven aan de verbreding moesten worden opgelegd, beperken ook het positieve effect van dit alternatief. In het alternatief natuur zal het aantal bedrijven afnemen: het agrarisch verdienvermogen wordt beperkt, terwijl er nauwelijks mogelijkheden worden gegeven om dit op te vangen in andere bedrijfstakken. In het alternatief energietransitie zal de bedrijvigheid toenemen omdat de mogelijkheden om energie op te wekken en af te zetten leidt tot nieuwe verdienmodellen.

Werkgelegenheid

Als er in de referentiesituatie een significante afname is van primaire agrarische bedrijvigheid en werkgelegenheid in het gebied, dan is er ook minder behoefte aan ondersteunende sectoren. In de referentiesituatie daalt dus ook de werkgelegenheid. De totale werkgelegenheid is minder kwetsbaar (en de beoordeling dus minder onzeker) voor de verschillende klimaatscenario's, omdat er via de activiteiten in de linten ook veel andere mogelijkheden zijn die minder afhankelijk zijn van klimatologische condities. In het alternatief landbouw stijgt de werkgelegenheid licht ten opzichte van de referentiesituatie, omdat er meer ruimte is voor agrarisch ondernemers, zodat mensen in dienst kunnen blijven. In het alternatief verbreding is er een stijging van de werkgelegenheid. Dit komt door de extra mogelijkheden die worden geboden aan ondernemers om andersoortige bedrijven of bedrijfstakken te beginnen, en daarmee nieuwe en andersoortige werkgelegenheid te creëren.

Bij het alternatief natuur treedt juist het omgekeerde op: door de afname van het verdienvermogen van de grond daalt de werkgelegenheid, maar mogelijkheden om dit op te vangen in andere sectoren worden niet geboden. In het alternatief energietransitie daalt deze werkgelegenheid minder: kleinschalige of extensieve agrarische bedrijven kunnen mogelijk blijven bestaan dankzij de energieopbrengsten. Veel nieuwe werkgelegenheid is niet te verwachten, omdat windturbines en zonnepanelen weinig arbeidsintensief zijn en onderhoud zal worden uitgevoerd door bedrijven van elders.

Leefbaarheid

De leefbaarheid is beoordeeld aan de hand van de leefbarometer, waarvan de laatste editie uit 2022 stamt. In de huidige situatie scoort de gehele gemeente Heerenveen 'zeer goed' volgens de leefbarometer, met woningvoorraad, fysieke omgeving, sociale samenhang, overlast en onveiligheid als pluspunten en voorzieningen als minpunt. Autonoom zal de barometer naar verwachting iets dalen als gevolg van klimaatinvloeden: gebouwschade door lagere grondwaterstanden, verdroging, hitte.

Woningverdunding in combinatie met restrictief bouwbeleid voor het buitengebied zal leiden tot minder lokale voorzieningen en daarmee de barometer in het buitengebied nog wat verder laten dalen. Sociale samenhang wordt gestimuleerd in de diverse lintbebouwingen, bij verspreide bebouwing en grote afhankelijkheid van agrarische bedrijven is de samenhang meer kwetsbaar.

Het alternatief landbouw zet zoveel mogelijk in op behoud van de bestaande economische pijler die de agrarische sector is, en het geven van meer ruimte aan bedrijven in deze sector. Het is de verwachting dat die maatregelen, ervoor zorgen dat meer bedrijven behouden blijven, wat samen met versterking van het landschap gekoppeld aan ruimtelijke ontwikkeling ten goede komt aan de leefbaarheid van het buitengebied.

Het alternatief verbreding kan zorgen voor een sterke verbetering van de leefbaarheid van het buitengebied. Dit komt doordat er met name in de linten ruimte wordt geboden voor nieuwe en andere economische activiteiten, evenals ruimere mogelijkheden voor woningbouw.. De vraag blijft wel of dit in de veengebieden opweegt tegen de verslechtering vanwege de extensivering van de landbouw.

Bij alternatief natuur komt de leefbaarheid onder druk te staan of verslechtert doordat het alternatieve grondgebruik voor natuurontwikkeling wordt gecombineerd met een restrictief beleid op recreatie, zodat er geen verwaarding optreedt van de natuurontwikkeling. Wel is de kwetsbaarheid voor klimaatontwikkeling kleiner.

In het alternatief energietransitie leidt het opwekken van duurzame energie niet tot grote verandering van de leefbaarheid ten opzichte van de referentiesituatie. Het plaatsen van grote windturbines kan wel (tijdelijk) voor een verslechtering zorgen.

Voorzieningen

Het huidige voorzieningenniveau in het buitengebied van gemeente Heerenveen wordt als matig tot slecht beoordeeld ten opzichte van het landelijk gemiddelde¹. Autonomoos zal het niveau nog wat verslechteren vanwege de te verwachten extensivering in de landbouw, waardoor er minder agrarische bedrijven over zullen blijven als drager voor voorzieningen.

Het inzetten op behoud van de bestaande landbouw in het alternatief landbouw helpt om het voorzieningen niveau in het buitengebied minder te laten dalen dan wordt voorzien in de referentiesituatie.

In alternatief verbreding kan het voorzieningen niveau op peil worden gehouden gelijk aan het huidige niveau of zelfs licht verbeterd door de extra economische activiteit en bouw van meer woningen.

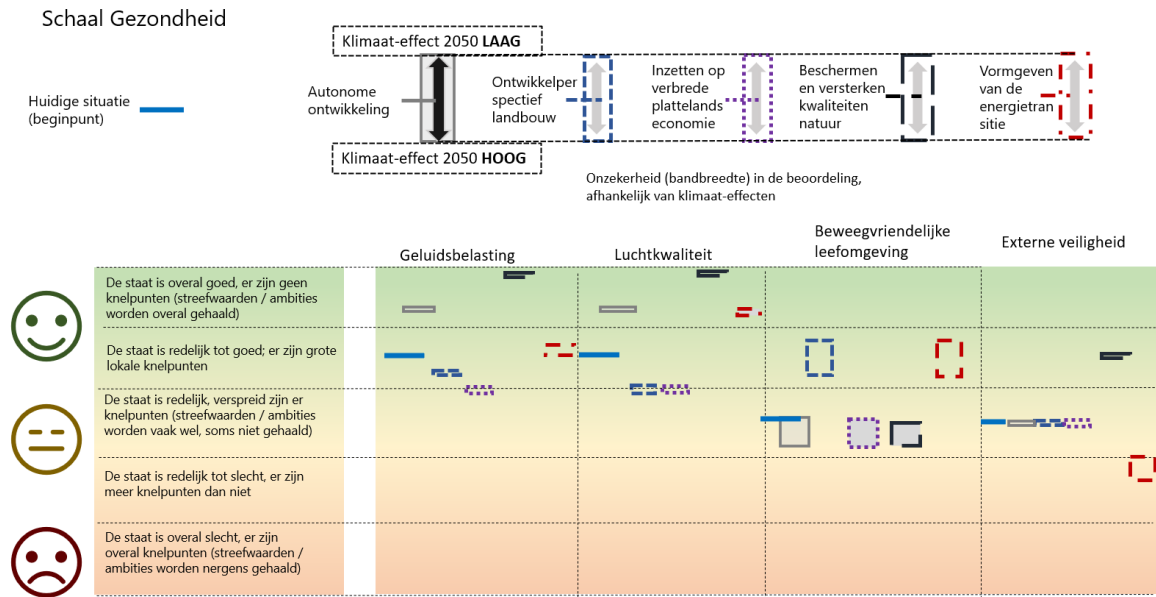
Bij het alternatief natuur zijn er juist zeer beperkte mogelijkheden voor economische stimulansen, waardoor het voorzieningenniveau sterker zal teruglopen dan de referentiesituatie. In het alternatief energietransitie zitten geen maatregelen, die tot een ander niveau van voorzieningen leiden dan de referentiesituatie.

5.9 Gezondheid

Het thema gezondheid is relevant als onderdeel van het belang dat gemeente Heerenveen hecht aan brede welvaart. Er zijn vier indicatoren in dit milieuthema die relevant zijn voor de ruimtelijke inrichting van het buitengebied: geluidsbelasting, luchtkwaliteit, beweegvriendelijke leefomgeving en externe veiligheid.

¹ Dit geldt overigens voor veel landelijke streken, omdat het nationaal gemiddelde sterk wordt beïnvloed door het hoge voorzieningenniveau in de (hoog)stedelijke gebieden.

Afbeelding 5.9 Beoordeling op de indicatoren voor het thema socio-economische situatie

Voor de indicator geluid is de huidige situatie als redelijk beoordeeld: de geluidsemissie van doorgaande wegen in het buitengebied leidt tot belasting vanwege de vele lintbebouwing langs deze wegen. In de referentiesituatie zal dit verbeteren door de afname van de geluidsemissie door het verkeer. In het alternatief landbouw verslechtert de situatie enigszins doordat lokaal meer geluidbelasting te verwachten is vanwege concentratie van landbouwactiviteiten door schaalvergroting. In het verbredingsalternatief daalt de score nog iets meer, doordat de verbreding nieuwe verkeersstromen met zich meebrengt: naar recreatie en bedrijvigheid. Het inperken van landbouw en verbreding en het verbod op windturbines zorgt in alternatief natuur voor minder geluidsbelasting, dus een betere beoordeling. In het alternatief energietransitie daalt de beoordeling door grootschalig in te zetten op plaatsing van turbines.

De luchtkwaliteit voldoet momenteel net niet aan de advieswaarden van de WHO, zodat de situatie als redelijk tot goed wordt beoordeeld. Door elektrificatie van het wegverkeer zal de luchtkwaliteit in de referentiesituatie zijn verbeterd. In het alternatief landbouw wordt een verslechtering verwacht door verdergaande mechanisering met niet duurzaam aangedreven, grotere machines. In het alternatief verbreding zal extra -niet duurzaam aangedreven- vrachtverkeer zorgen voor een verslechtering; extra recreatief verkeer is duurzaam en heeft geen invloed. In het alternatief natuur zal de luchtkwaliteit verbeteren door beperking van activiteiten in het gebied. In alternatief energietransitie zitten geen maatregelen die leiden tot een afwijking van de referentiesituatie.

De mate waarin het buitengebied nu als beweegvriendelijk wordt aangemerkt is redelijk volgens een landelijk indicator. In de referentiesituatie zal deze enigszins zijn afgenomen door klimaatontwikkeling en de gevolgen daarvan voor de belevingswaarde van het landschap. In het alternatief landbouw zitten geen maatregelen die de referentiesituatie beïnvloeden. In het alternatief verbreding stijgt de beweegvriendelijkheid door in te zetten op recreatie en mogelijkheden voor fietsers en wandelaars. In het alternatief natuur blijft de score gelijk aan de referentiesituatie maar dit is een saldering van verslechtering door afsluiten van bestaande natuur en verbetering door een natuurlijker landschap. In het alternatief energietransitie wordt ingezet op snelfietspaden, wat de beweeglijkheid vergroot en daarmee de gezondheid van inwoners.

Risico's voor veiligheid zijn in de huidige situatie vooral gekoppeld aan de snelwegen en aanwezige buisleidingen. Die liggen vooral rond het Gasuniestation ten noorden van Aldeboorn. Er zijn geen ontwikkelingen in beeld die dit zullen veranderen in zowel de referentiesituatie, als alternatief landbouw en alternatief verbreding.

In het alternatief natuur zijn kleine windturbines uitgesloten, zodat de veiligheidssituatie enigszins verbetert. In alternatief energietransitie zorgt de grootschalige plaatsing van turbines voor een verslechtering van de externe veiligheid.

5.10 Vergelijking van alternatieven

In onderstaand tabel 5.1 zijn de beoordelingen van de alternatieven naast elkaar gezet door de afwijking van de score ten opzichte van de referentiesituatie te duiden: wordt deze beperkt beter (+), of veel beter (++), dan wel beperkt slechter (-) of veel slechter (--). Als de marge vanwege onzekerheid overlapt met de marges van de referentiesituatie, wordt een dubbele beoordeling gegeven, bijvoorbeeld 0/+. Dit geeft aan dat er wel kansen zijn op verbetering (0/+) of verslechtering (0/-), maar dat er ook een goede kans is dat de staat van de leefomgeving niet veranderd, ondanks de maatregelen.

Tabel 5.1 Totaaloverzicht van de scores voor de alternatieven ten opzichte van de referentiesituatie

Thema	Aspect	Landbouw	Verbreiding	Natuur	Energie- transitie
Waterkwaliteit	Chemische stoffen	0/-	0/+	+	0
	Verontreinigende stoffen	0/-	0	++	0
	Ecologische kwaliteit	0/-	0	++	0
Waterkwantiteit	Grondwaterstanden	0/-	0	++	+
	Droogtestress	+/-	0	++	++
Bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging	0	+	0/+	0
	Bodemvitaliteit	0/-	0	+	0
Klimaat	Bodemdaling	0/-	0	++	+
	Overige CO ₂ -uitstoot	+/-	+	+	+
Biodiversiteit en natuur	Gebiedsbescherming	+/-	-	++	0/+
	Biodiversiteit	-	0	+	+
Landschap en cultuurhistorie	Herkomstwaarde	-	++	0	0/-
	Belevingswaarde	0	+/-	0/+	--
	Toekomstwaarde	0/+	++	-	++
Socio-economie	Verdien capaciteit	0/+	+	-	0/+
	Bedrijvigheid	0/+	++	-	0/+
	Werkgelegenheid	0/+	++	--	-
	Leefbaarheid	+	++	-	0
	Voorzieningen	+	++	-	0
Gezondheid	Geluidsbelasting	--	--	++	0
	Lucht kwaliteit	--	--	++	0
	Beweegvriendelijke leefomgeving	++	0	0	++
	Externe veiligheid	0	0	++	--

6

HET VOORGENOMEN BELEID (HET VOORKEURSALTERNATIEF)

6.1 Inleiding

Programma en MER via participatie

Het programma is tot stand gekomen in nauw overleg met stakeholders, waaronder inwoners van de gemeente. In de voorbereiding zijn -als onderdeel van de participatie op de NRD-bijeenkomsten gehouden waar uitleg van nut en noodzaak en invullen van te onderzoeken alternatieven centraal stond. Nadat in het kader van de mer de effectbeoordeling was afgerond, zijn afstembijeenkomsten gehouden, waarvoor verplichte adviseurs, relevante overheden en maatschappelijke organisaties zijn uitgenodigd. Daarin zijn de uitkomsten van het effectonderzoek gedeeld en is besproken wat de betekenis hiervan is voor het te ontwikkelen beleid. Eenzelfde bijeenkomst is gehouden met de dorpsbelangen.

Met de uitkomsten hiervan heeft het college richting gegeven aan de invulling van het Programma. Omdat het Programma de inhoudelijke basis vormt voor het Omgevingsplan, waarvoor de gemeenteraad bevoegd gezag is, is ook de gemeenteraad geconsulteerd over de uitkomsten van het effectenonderzoek. Daarna is het voorgenomen beleid geformuleerd in de vorm van het voorliggende ontwerpprogramma.

Werkproces om te komen tot een programma met aansluitende MER

Het programma is in twee stappen gedefinieerd. Ten eerste is een concept programma opgesteld, wat de vorm had van een richtinggevend document waar voor de meeste beleidsthema's (met uitzondering van Natuurgerelateerde maatregelen), de belangrijkste keuzes in waren gemaakt. Dit is gebeurd met ondermeer de effectbeschrijving van de alternatieven als input.

Dit concept programma is beoordeeld op milieueffecten (zie paragraaf 6.3), en deze beoordeling is gedeeld met de gemeente in de conceptversie van dit MER. Vervolgens heeft de gemeente deze informatie gebruikt voor het schrijven van het uiteindelijke ontwerp programma. Deze beoordeling is vervolgens nog kort getoetst, om na te gaan of het ontwerp programma leidt tot een aanpassing in de verwachte milieueffecten. Deze toetsing is beschreven in paragraaf 6.2.

Leeswijzer voor de VKA-beoordeling

In hoofdstuk 6.2 wordt het concept programma beschreven. Vervolgens wordt in een kader beschreven per thema, hoe het ontwerp programma hier op verder heeft gebouwd.

Aan het einde van elk thematisch onderdeel in hoofdstuk 6.2 wordt de verandering tussen het concept programma en het ontwerp programma beschreven, alsmede de invloed daarvan op de milieu-beoordeling. Door deze werkwijze expliciet in het MER op te nemen wordt inzichtelijk hoe de mer heeft bijgedragen in de besluitvorming over het ontwerpprogramma.

6.2 Beoordeling van het ontwerpprogramma

Het voorgenomen beleid is ingedeeld naar een aantal beleidsthema's waar de gemeente op wil sturen via het programma.

6.2.1 Landbouw

Proactieve maatregelen

De maatregelen voor landbouw omvatten de regels die men wil opstellen om huiskavels voor landbouwbedrijven te kunnen vergroten en inrichten.

Voor de uitbreiding van bestaande agrarische erven geeft het concept programma aan de lijn uit de bestaande visie en de POV te volgen, waarmee een bouwperceel voor een landbouwbedrijf maximaal 3 ha groot is.

Vanaf een bepaalde grenswaarde dient bovendien een inpassingsplan opgesteld te worden. Deze grenswaarde verschilt per gebiedstype. De grenswaarden waarbij een inpassingsplan benodigd is per gebied zijn:

- vanaf 1,5 ha in de Woudontginning;
- vanaf 2,0 ha in het Veenweidegebied, Beekdal van de Boorne en de Dracht, Veenpolders en de Hoogveenontginning;
- vanaf 2,5 ha in het Beekdal Tjonger.

De POV biedt mogelijkheden om onder voorwaarden percelen toe te staan die groter zijn dan 3 ha. Heerenveen werkt alleen bij specifieke redenen mee aan een groter perceel dan 3 hectare. De uitbreidingsmogelijkheden boven 3 ha dienen zondermeer een bijdrage te leveren aan diverse doeleinden zoals herstel van biodiversiteit, energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie, werkgelegenheid en/of landschapsversterking. Ook kan dit alleen als het past bij aard, schaal en karakter van het gebied en zonder onevenredige afbreuk aan landschappelijke waarden.

Vergelijking met de alternatieven

De alternatieven bieden een gedetailleerder beeld van de mogelijke invullingen en de bestaande (provinciale) kaders waarbinnen bewogen wordt. Ze laten zien welke concrete types uitbreiding, nieuwvestiging en nevenactiviteiten zijn verkend, inclusief de specifieke voorwaarden en soms de expliciete vermelding van afwijkingen van bestaand provinciaal beleid (bijvoorbeeld bij de herkomst van mest voor vergisting of de combinatie van uitbreiding met natuurontwikkeling).

Het concept programma voor landbouw, in vergelijking met de volledige bandbreedte aan mogelijkheden die in de alternatieven zijn verkend, is relatief behoudend in vergelijking met de ambities van de alternatieven. De gekozen richting valt binnen de zoekruimte, maar zoekt niet de extremen op zoals in de alternatieven. Het kiest een pad dat dicht bij de bestaande regels van de POV blijft, terwijl de alternatieven de grenzen verder verkennen en explicieter de mogelijkheden tot afwijking of ruimere invulling benoemen. De beschrijving en beoordeling van de alternatieven geeft dus reeds inzicht in milieugevolgen van een eventuele toekomstige uitbreiding van de invullingsmogelijkheden, bijvoorbeeld als de POV dit mogelijk maakt.

Maximaal benutten van de POV mogelijkheid tot 3 hectare wordt wel mogelijk, maar lijkt vooral een uitzondering te blijven. Het concept programma is meer een specificatie en toepassing van de bestaande POV binnen Heerenveen, geheel vallend binnen de ruimte die in de alternatieven zijn verkend.

Voorstellen die nog te onduidelijk zijn voor beoordeling.

Er zijn ook een aantal voorstellen in het concept programma die niet zijn beoordeeld, omdat zij nog te onduidelijk waren in het concept.

Tabel 6.1 Voorstellen op het gebied van Landbouw die verdere specificatie nodig hebben voor een milieu-effect-beoordeling

Onzeker beleidsdoel uit concept	Niet beoordeeld in concept om de volgende reden
Mogelijkheden binnen gebied Aldeboarn-de Deelen	De gemeente stelt voor om het gebied Aldeboarn-de Deelen aan te wijzen als gebied met mogelijk versoepelde regels (als transitie gebied uit de Provinciale Omgevingsverordening).

Onzeker beleidsdoel uit concept	Niet beoordeeld in concept om de volgende reden
	Het is echter nog niet duidelijk wat die versoepelingen dan zijn. Gezien het koersdocument Gebiedsproces Aldeboorn - De Deelen zullen deze naar verwachting relatief dicht bij het alternatief natuur liggen.
Mogelijkheden met grond van stoppende boeren.	De gemeente zit hier nog in een verkennende fase naar wat de mogelijkheden zijn. Er is daarmee nog geen concreet voorstel en hiermee kan ook niet worden ingeschat wat het resultaat ervan zou kunnen zijn. In de alternatieven zijn hiervoor de realistische uitersten onderzocht.
Mogelijke teeltbeperkingen als gevolg van landschapskwaliteiten.	Het programma wil aansluiten bij de Omgevingsvisie en daarmee nagaan of een focus op leidende landschapskwaliteiten kan leiden tot teeltbeperkingen. Er is nog niet duidelijk gemaakt welke teeltbeperkingen dat zijn. Vooralsnog sluit dit aan bij het alternatief Landbouw.

Vergelijking met het ontwerp programma

Uitwerking van voorgestelde maatregelen uit het concept

- in het ontwerp programma wijzigen de voorgenomen maximale maten voor kaveluitbreiding uit het concept programma niet. Ook de eis tot inpassing en kwaliteitsimpuls is behouden en is in meer detail uitgewerkt, maar binnen de kaders van de effectbepaling in paragraaf 6.3;
- het ontwerp programma herhaalt de ambitie om na te gaan of een focus op leidende landschapskwaliteiten kan leiden tot teeltbeperkingen, passend bij de Omgevingsvisie. Dit duidt erop dat de beperkingen nog niet zijn vastgesteld of gespecificeerd, waardoor deze maatregel niet concreter of impactvoller is geworden. Daardoor hoeft de effectbepaling in paragraaf 6.3 niet te worden aangescherpt;
- in het ontwerp programma zijn spuitvrijzones langs sloten aangekondigd. Deze worden in een latere fase geconcretiseerd naar toepassing en breedte. Waar spuitvrije zones worden gehanteerd, heeft dit voordelen voor de chemische waterkwaliteit en de biodiversiteit en mogelijk voor de ecologische toestand van wateren. Het positieve milieueffect wordt versterkt, als in de spuitvrije zones ook directe afwatering van percelen (zogenaamde run-off) naar sloten wordt verboden.

Worden de onzekerheden uit het concept beleid weggenomen?

Nee, in het ontwerp programma worden geen concrete maatregelen voorgesteld voor het gebied Aldeboorn-de Deelen, de mogelijkheden voor grond van stoppende boeren, of het inzetten van mogelijke teeltbeperkingen.

6.2.2 Verbrede plattelandseconomie

Het beleid in het programma is erop gericht om meer mogelijk te maken dan nu is, binnen de voorwaarden van de provinciale omgevingsverordening.

Nieuwe mogelijkheden voor functieverandering

Nieuwe functies zijn onder voorwaarden toegestaan bij hergebruik, verbouw of vervanging van vrijkomende gebouwen in het buitengebied.

Er is sprake van een verruiming van bedrijfscategorieën in bepaalde gebieden, waarbij omvorming van vrijkomende bedrijven mogelijk wordt gemaakt. De volgende mogelijkheden worden geboden:

- inzetten op recreatie met volledige benutting van mogelijkheden in de POV;

- detailhandel in vrijkomende bebouwing is mogelijk, maar is ondergeschikt aan de hoofdfunctie van het perceel. Meer specifiek wordt productie-gebonden detailhandel of detailhandel in streek-producten genoemd;
- horeca is onder voorwaarden mogelijk;
- agrarisch aanverwante activiteiten zoals het bewerken, verwerken en vergisten van mest of andere agrarische producten zijn toegestaan op het bouwperceel, zelfs met producten die niet rechtstreeks lokaal afkomstig zijn.

Voorwaarden voor nieuwe functies:

- het slopen van ontsierende bebouwing wordt genoemd als voorwaarde, o.a. bij het toestaan van functieverandering (met name wonen), en hangt samen met het verbeteren van omgevingskwaliteiten in het kader van de ruimte-voor-ruimte regeling in de POV;
- geen verrommeling of ontsierende buitenopslag. Dit past het bij de algemene eis om geen onevenredige afbreuk te doen aan landschappelijke waarden en omgevingskwaliteiten te verbeteren;
- de ontwikkeling moet passend zijn bij de aard, schaal en het karakter van het gebied. Dit is een frequent terugkerende voorwaarde in de alternatieven voor diverse ontwikkelingen, zoals nieuwe voorzieningen en woningen;
- zittende/blijvende agrariërs mogen niet worden belemmerd in hun bedrijfsvoering.

Uitbreiding van bestaande bedrijven

Voor bestaande bedrijven wordt een 10 procent uitbreidingsmogelijkheid toegelaten, mits het bedrijfsperceel dit toelaat. Een uitbreiding groter dan 10 procent wordt gestimuleerd om naar een bedrijventerrein te verplaatsen.

Vergelijking met de alternatieven

Waar het concept programma zich primair positioneert als het benutten en faciliteren van aanpassing binnen de gangbare provinciale kaders, zijn er in de alternatieven meer gedetailleerdere, specifiekere, en soms expliciet ruimere mogelijkheden verkend. De gemeente maakt een breder pallet aan zaken mogelijk, en stuurt minder in één richting dan sommige alternatieven. Dat is niet geheel verassend, omdat de alternatieven expres inzetten op één bepaalde richting (volledig op versterking natuur, of volledig op energietransitie). Het is hier duidelijk dat de gemeente vooral opties wil bieden.

Vergelijking met het ontwerp programma

In het ontwerp programma wijzigen de voorgenomen maximale maten voor kaveluitbreiding uit het concept programma niet. Ook de eis tot inpassing en kwaliteitsimpuls is behouden en is in meer detail uitgewerkt. De beleidsrichting in het ontwerp programma is identiek aan het concept beleid. Dit maakt dat de effectbepaling in paragraaf 6.3 valide is voor het ontwerpprogramma. De versterking van toerisme en recreatie wordt op een later verder uitgewerkt in de Visie Gastvrijheidseconomie. De milieu-informatie in dit MER kan bijdragen aan de afwegingen die dan moeten worden gemaakt.

6.2.3 Wonen

Het conceptbeleid beschrijft de volgende uitgangspunten en voorwaarden voor wonen:

Wonen mogelijk maken binnen bestaande erven, met beperkte toename van bebouwing

- uitgangspunt zijn bestaande woonpercelen: Men kijkt naar wat het splitsen van percelen/panden en het toevoegen van bebouwing kan betekenen. De basis wordt gevormd door de mogelijkheden vanuit de Provinciale Omgevingsverordening (POV);
- er wordt ingezet op wonen op erf in bestaande vrijkomende bebouwing, onder andere door inzet van de ruimte-voor-ruimte regeling. Dit geldt met name voor de zone direct rond de (kleinere) kernen;
- het uitgangspunt is het gebruikmaken van bestaande bebouwing, het clusteren van bebouwing en het behoud van karakteristieke bebouwing.

Voorwaarden voor woonontwikkelingen

De inpasbaarheid van woonontwikkelingen is afhankelijk van het landschap en het specifieke erf. Hierbij is opnieuw aandacht vereist voor de aard, schaal en karakter van het gebied.

- een belangrijke voorwaarde voor wonen in het buitengebied is dat er geen hinder mag zijn voor zittende of blijvende agrariërs. Daarnaast is de instandhouding van voorzieningen een belangrijk uitgangspunt, al wordt niet gespecificeerd hoe de gemeente wil sturen op deze voorzieningen;
- grootschalige nieuwbouw is **niet** het uitgangspunt, tenzij het een uitbreidingslocatie betreft die direct aan een kern grenst. Grootschalige nieuwbouw buiten de directe kernen wordt ontmoedigd.

Voorstellen die nog te onduidelijk zijn voor beoordeling.

Er zijn ook een aantal voorstellen voor het programma die niet zijn beoordeeld, omdat zij nog te onduidelijk zijn.

Onzeker beleidsdoel uit concept	Niet beoordeeld in concept om de volgende reden
Instandhouding van voorzieningen in het buitengebied	Het conceptbeleid noemt de instandhouding van voorzieningen als een belangrijk uitgangspunt, maar er wordt niet gespecificeerd hoe de gemeente hierop wil of kan sturen.

Vergelijking met het ontwerp programma

In het ontwerp programma wijzigt de voorgenomen beleidsrichting voor wonen nagenoeg niet. Nieuwbouw van omvang blijft ontmoedigd. Er worden concrete maten toegevoegd aan het programma voor het maximale bebouwde oppervlak en functievak voor toevoegingen. Het concept 'gebiedspaspoorten' wordt genoemd om in de dorpen specifiek beleid te kunnen maken om passende ontwikkelingen te bepalen. In het ontwerpprogramma wordt (nog) geen ruimte gegeven aan woningen voor eerstegraads familieleden, als geen mantelzorgsituatie aan de orde is. Dit zorgt -ten opzichte van het conceptprogramma- voor een afname van de leefbaarheid in het gebied. In het ontwerpprogramma wordt gepleit voor meer ruimte voor woningontwikkeling in het gebiedsproces Aldeboarn - De Deelen dan nu is toegestaan in de POV. Het toevoegen van extra woningen in dit gebied is positief voor de leefbaarheid, zoals ook geschetst in het alternatief verbrede plattelandontwikkeling.

Worden de onzekerheden uit het concept beleid weggenomen?

In zeer beperkte mate, omdat de maatregelen voor Wonen in het ontwerp programma zich volledig focussen op de mogelijkheden op woonkavels, of de verschillende manieren om woningen te realiseren of uit te breiden.

Het ontwerp-programma herhaalt de kernopgave uit de woonvisie 2023 - 2028, met name 'levendige kernen en gemengde wijken' (speerpunt 3), waar ook wordt gesteld dat de gemeente wil 'investeren in vitale dorpen en buurten', en dat mensen kunnen 'wonen met zorg in de buurt (speerpunt 4). Het programma bevat hier beperkt concrete maatregelen voor.

Er is een concrete maatregel te koppelen aan deze speerpunten: het ontwerpprogramma biedt de mogelijkheid voor mantelzorgwoningen, welke bijdraagt aan Speerpunt 4 van de woonvisie. Maar daar moet ook worden opgemerkt dat de gemeente zich volledig aansluit bij de landelijke regelgeving, waar ook nog geen duidelijkheid is over pre-mantelzorg woningen of woningen voor eerstegraads familieleden. Deze mogelijkheden worden 'te zijner tijd opgenomen in het programma', maar zijn nog niet uitgewerkt.

De beoordeling van milieu-effecten in paragraaf 6.3 blijft op andere onderdelen valide.

6.2.4 Natuur

Incompleet concept beleid

Het conceptbeleid maakt voor het thema Natuur geen keuzes, en is niet gedetailleerd genoeg om een samenvattende beschrijving te kunnen maken en een link te leggen met de uitwerking van de alternatieven.

Tabel 6.2 Voorstellen die nog te onduidelijk zijn voor beoordeling

Beleid	Niet beoordeeld om de volgende reden
Mogelijk aanwijzen gebieden voor waterberging en hermeandering Tjonger, geen hek om natuur, wel toegankelijk voor recreatie vormen passend bij gebied.	Nog niet duidelijk of dit gebeurt en zo ja waar en hoeveel oppervlak hiermee is gemoeid.
Groenblauwe dooradering en verbinden van natuurgebieden stimuleren.	Niet duidelijk wat precies wordt bedoeld met stimuleren en welk instrument dan wordt ingezet, en wat daar dan de ambitie van is. Komen er zoekgebieden op een kaart te staan?
Aandacht voor maatregelen ter bevordering van de waterkwaliteit.	Er is hier nog geen concrete maatregel; of laat gemeente dit over aan Wetterskip?
Aandacht voor agrarisch natuurbeheer, geen grote scheiding/bufferzones, misschien meer 'overgangszones' en aandacht voor beheer en eigendom.	Het lijkt dat er nog flink wat onzekerheid is over de precieze invulling en mogelijkheden van agrarisch natuurbeheer. Onduidelijk wat een 'overgangszone' precies zou zijn qua omvang en invulling van beperkingen.

Vergelijking met het ontwerp programma

In het ontwerp programma worden de intenties over Natuur geformaliseerd en strategisch ingekaderd, al is het met name een herhaling van de ambities uit de omgevingsvisie. Dit resulteert in een beleid dat op hoofdlijnen duidelijker is in zijn ambitie. Echter, er zijn in dit programma nog geen concrete uitvoeringsmaatregelen voor natuur. Het toekomstige *programma groen blauwe structuren* belooft hier de verdere uitwerking.

Het ontwerp-programma maakt de gemeentelijke ambitie voor natuurontwikkeling en landschapskwaliteit explicieter en erkent de rol van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit is een verbetering ten opzichte van het concept. De verdere concretisering is door de gemeente niet in te vullen, want de formele verantwoordelijkheid voor NNN ligt bij de provincie; de gemeentelijke rol is vooral faciliterend bij inrichting en verbinding van natuurgebieden.

Uitwerking van voorgestelde maatregelen uit het concept

Het ontwerp programma voor het thema Natuur is duidelijker en strategischer dan het conceptbeleid, maar bevat nog weinig concrete of ruimtelijk uitgewerkte maatregelen. Een deel van deze onduidelijkheid is begrijpelijk, omdat de gemeente afhankelijk is van provinciale kaders (zoals het Natuurnetwerk Nederland) en de samenwerking met het waterschap. Tegelijkertijd zijn er onderdelen waar de gemeente zelf meer verantwoordelijkheid kan nemen:

- meer duidelijkheid in ambitie en richting;
- focusgebied Aldeboarn–De Deelen:
Het aanwijzen van dit gebied als focuszone voor water, natuur en recreatie is een concrete stap. De verdere uitwerking van maatregelen of versoepelingen binnen dit gebied (waar in het concept beleid naar verwezen werd) ontbreekt echter nog, terwijl de gemeente hier zelf beleidsruimte heeft om de koppeling tussen natuur en recreatie planologisch te verankeren;
- waterberging en groenblauwe dooradering: wordt later verder ingevuld via het programma groenblauwe structuren. De beschrijving en beoordeling van de alternatieven kan bijdragen aan inzicht in milieugevolgen van de uitwerking van dit programma;
- het ontwerp programma blijft op dit punt algemeen, net als in het concept beleid. De uitvoering van waterberging ligt grotendeels bij het waterschap, maar de gemeente kan de ruimtelijke borging en

verbinding met biodiversiteitsdoelen in haar eigen plannen versterken. Dat gebeurt nu nog onvoldoende; er zijn geen kaarten of concrete instrumenten toegevoegd. Er wordt gerefereerd naar een toekomstig programma groen blauwe structuren;

- agrarisch natuurbeheer en bufferzones:

De rol van de gemeente is hier deels afhankelijk van provinciale subsidieregelingen en collectieven, maar zij kan zelf sturen op ruimtelijke randvoorwaarden: waar overgangszones wenselijk zijn, of waar agrarisch natuurbeheer kan bijdragen aan landschappelijke doelen. Die concretisering ontbreekt.

Worden de onzekerheden uit het concept beleid weggenomen?

Nee, want specifieke concrete maatregelen ontbreken. Het beleid beperkt zich grotendeels tot een herhaling van de ambities uit de omgevingsvisie.

Het ontwerp programma vormt een duidelijke stap vooruit in strategische richting en ambitie, vooral door de formele bevestiging van commitment op het NNN. Toch blijft het grootste deel van de maatregelen op uitvoeringsniveau vaag of (noodzakelijkerwijs) afhankelijk van andere bestuurslagen. Mede daarom wordt daarvoor verwezen naar het toekomstige *programma groenblauwe structuren*. De gemeente kan binnen haar eigen bevoegdheden via dit toekomstige programma meer concreet maken waar en hoe zij natuurontwikkeling, groenblauwe dooradering en agrarisch natuurbeheer ruimtelijk wil verankeren.

Daarmee blijft de milieubeoordeling op het conceptprogramma in stand.

6.2.5 Energie

De conceptprogramma heeft het volgende beschreven over (duurzame) energie:

Focus op kleinschalige opwekking van duurzame energie

Over het algemeen zijn er in het concept programma geen grootschalige mogelijkheden voor energieopwekking.

Energieprojecten worden eerder kleinschalig ingevuld. Alleen als ze direct aansluiten aan een bedrijventerrein dan zijn er mogelijkheden voor grotere projecten.

Er is een voorkeur voor het gebruik van dakvlakken voor zonne-energie, waarbij de zonneladder gevolgd wordt (de zonneladder is een principe dat aangeeft in welke volgorde locaties de voorkeur hebben voor zonne-energie, beginnend bij daken en gevels).

Er is ruimte voor de verbreding van nevenactiviteiten bij agrariërs die gerelateerd zijn aan energie, zoals zon, wind, batterijopslag en vergisting. Momenteel gaat men hierbij uit van de mogelijkheden binnen de provinciale omgevingsverordening (POV), waarbij de voorwaarde geldt dat de opgewekte energie bestemd is voor eigen verbruik.

Vergelijking met alternatieven

In vergelijking met de alternatieven, lieten die een veel breder scala aan opties lieten zien, zoals mogelijkheden voor grootschalige opwek voor extern verbruik, ruimere mogelijkheden voor eigen verbruik, specifieke locaties zoals nutsvoorzieningsgronden, CO₂-opslag, aquathermie, waterstofproductie en netverzwaring. Het concept programma is dus relatief behoudend met een focus op kleinschaligheid, dakgebonden zon en nevenactiviteiten bij agrariërs binnen de eigen verbruik grens. Dit past binnen de huidige infrastructuur en de visie van de Provincie Friesland op grootschalige duurzame energie (waarbij grote windturbines en zonneparken op landbouwgrond nu ongewenst zijn).

Vergelijking met het ontwerp programma

Het ontwerp programma voor het thema Energie bevestigt de behoudende koers van het conceptbeleid en introduceert geen nieuwe of ambitieuzere maatregelen voor duurzame energieopwekking. Dit moet echter worden gezien in de context van de beperkte gemeentelijke bevoegdheden: het provinciale kader (met name de Provinciale Omgevingsverordening en de Regionale Energiestrategie Fryslân) bepaalt grotendeels

de speelruimte voor energieprojecten. De Provincie Fryslân voert bovendien zelf een terughoudend beleid voor grootschalige energieopwekking in het landschap, waardoor de gemeente beperkt is in wat zij zelfstandig kan initiëren. Wel wordt gepleit voor verruiming van de mogelijkheid om op gronden die ongeschikt zijn voor landbouw opwekking van zonne-energie mogelijk te maken. Dit is vooral van belang voor gebieden waar de drooglegging wordt verminderd in het kader van het Friese Veenweideprogramma.

Uitwerking van voorgestelde maatregelen uit het concept

Het ontwerp programma blijft expliciet gericht op kleinschalige energie-opwek via de zonneladder voor eigen verbruik en sluit grootschalige projecten of opwek voor extern verbruik uit. Dit volgt de provinciale beleidslijn. De gemeente sluit hier zowel in ambitie als beperkingen bij aan. De uitzonderingen voor grotere projecten (zoals bij bedrijventerreinen) zijn niet verder uitgewerkt of verruimd. Omdat de provincie bevoegd gezag is voor het aanwijzen van grootschalige locaties, ligt verdere verruiming buiten de gemeentelijke invloed.

De gemeente bevestigt verder dat agrariërs energie mogen opwekken of vergisten binnen de grenzen van eigen verbruik, conform provinciale regels. Dit beleid is consistent en past binnen de bevoegdheden, maar biedt geen nieuwe lokale stimulansen of differentiatie (bijv. ruimtelijke richtlijnen in welke gebieden er méér of mínder mogelijk is) ten opzichte van het concept programma.

Worden de onzekerheden uit het concept beleid weggenomen?

Het ontwerp programma is - net als het concept-programma - grotendeels een formalisering van de provinciale koers: behoudend, kleinschalig en beperkt tot eigen gebruik. Dat het niet ambitieuzer of concreter is geworden, weerspiegelt niet enkel een lage gemeentelijke ambitie, maar vooral de structurele beperkingen die voortvloeien uit het provinciale beleid en de Regionale Energiestrategie Fryslân. De gemeente kan vooral binnen haar eigen bevoegdheden – door te stimuleren, faciliteren en ruimtelijk te ondersteunen – bijdragen aan de verdere invulling van kleinschalige duurzame energie, maar kan niet zelfstandig sturen op grootschalige opwek of zoekgebieden.

De milieubeoordeling in 6.3 op dit punt blijft dus valide.

6.3 Beoordeling van het conceptprogramma.

Beoordelingsmethode

Het uitgangspunt van de beoordeling is dat er hier niet meer detail wordt gegeven dan er beschikbaar is vanuit het voorkeursalternatief. Het voorkeursalternatief welke is beoordeeld is het concept programma, welke een beknoptere versie is van het ontwerp programma. Het concept dat is beoordeeld is op veel vlakken een stuk beknopter uitgewerkt dan de alternatieven, waarvan de effectbeoordeling mede de basis is geweest voor de gemaakt keuzes. Bij het vaststellen van het ontwerp programma, is elk milieuaspect is opnieuw beoordeeld.

In tegenstelling tot de alternatieven, is voor deze beoordeling geen visuele markering gemaakt op een figuur. Dit, omdat er vaak teveel onzekerheid was om deze beoordeling te kunnen geven. De beoordelingen voor het voorkeursalternatief (zowel in concept als in ontwerp) beperken zich daarom tot de overwegingen in de tekst.

Leeswijzer voor de beoordeling

De beoordelingen van de milieuaspecten zijn in eerste instantie uitgevoerd op het conceptbeleid.

Bij vaststelling van het ontwerp programma, zijn de deelparagrafen van dit hoofdstuk aangepast met een extra paragraaf. Deze paragraaf omschrijft hoe de beoordeling eventueel aangepast wordt naar aanleiding van het ontwerp programma.

6.3.1 Waterkwaliteit

De beoordeling van waterkwaliteit in de bronnen kijkt naar chemische stoffen, verontreinigende stoffen en de ecologische kwaliteit, waarbij de ecologische kwaliteit deels afhankelijk is van de eerste twee en van fysieke omstandigheden. De beoordeling vergelijkt de verwachte situatie in 2040 met de autonome ontwikkeling. De autonome ontwikkeling voorziet over het algemeen een geleidelijke verbetering door landelijke KRW-inspanningen, hoewel in het HOOG klimaatscenario een verslechtering mogelijk is door minder verdunning en directe klimaateffecten op de ecologie.

Chemische stoffen

De beoordeling van chemische stoffen binnen waterbronnen laat zien dat de autonome ontwikkeling naar verwachting geen significante veranderingen met zich meebrengt. Toch brengt het concept programma wel lokale risico's op verslechtering aanwezig. Intensieve agrarische activiteiten kunnen leiden tot verhoogd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Dit verhoogt de mogelijk lokaal concentraties van chemische stoffen in waterlichamen, vooral daar waar de uitbreiding van agrarische kavels plaatsvindt. Dit zal dan geen direct gevolg zijn van het beleid, maar er worden vooralsnog geen maatregelen genomen om dit te voorkomen.

Verontreinigende stoffen

Wat betreft verontreinigende stoffen, blijven de prognoses voor het concept programma dicht bij de autonome ontwikkeling, maar er zijn enkele lokale risico's. Vooral de emissies van stikstofverbindingen door intensieve agrarische praktijken vormen een bedreiging voor de waterkwaliteit.

Maatregelen zoals vernatting en spuitvrije zones hebben in de alternatieven bewezen effectief te zijn in het verminderen van deze verontreinigingen, maar het gebrek aan gedetailleerde uitwerking in het concept programma maakt hun implementatie onzeker. Een behoudende benadering van woninguitbreiding zorgt ervoor dat het ontstaan van nieuwe verontreinigingsbronnen beperkt blijft.

Daarmee blijft de situatie stabiel, maar helpt het ook niet om de situatie omtrent verontreinigende stoffen te verbeteren, zoals beschreven in de beoordeling voor het alternatief 'Verbrede Plattelandseconomie'.

Ecologische kwaliteit

De ecologische kwaliteit van waterbronnen hangt nauw samen met zowel algemene chemische als verontreinigende stoffen en wordt bovendien beïnvloed door klimaatverandering. Hoewel er potentieel positieve maatregelen zijn om de ecologische staat te verbeteren, blijven de gedetailleerde plannen hiervoor grotendeels onuitgewerkt. Dit maakt de impact onzeker, vooral in scenario's waarin klimaatstress een rol speelt. Intensieve landbouwpraktijken kunnen lokale druk op de ecologische kwaliteit veroorzaken.

Doordat de gemeente in het concept programma niet actief stuurt op extensivering, blijft er een risico op verdere verslechtering. De behoudende benadering in energieopwekking en woonuitbreiding helpen nieuwe negatieve impacts te voorkomen, maar dragen niet actief bij aan verbetering van de ecologische kwaliteit.

Ontwerp beoordeling waterkwaliteit

Het ontwerp programma bevat vooral intenties en algemene principes, met beperkte nieuwe of concrete maatregelen om de eerder gesignaleerde milieuproblemen aan te pakken. Daarbij moet wel worden onderscheiden tussen onderwerpen waar de gemeente zelf sturend kan zijn, en onderwerpen die grotendeels onder verantwoordelijkheid van andere bestuurslagen vallen. Het beleid spreekt over verbetering van waterkwaliteit en samenwerking in de waterketen. Dit is logisch, omdat de gemeente veel afhankelijk is van andere overheden hierin. De uitvoering van watermaatregelen in het landelijk gebied ligt grotendeels bij waterschap en provincie; de gemeentelijke rol is hierin beperkt.

Er is ook grote afhankelijkheid van bestaande kaders: Het ontwerp programma verwijst vooral naar provinciale en landelijke regelgeving (omgevingsvisie, -verordening). Dit is op zich logisch, maar de gemeente had de ambitie kunnen vertalen naar eigen, lokale uitvoeringsmaatregelen binnen haar omgevingsprogramma, maar dat soort maatregelen ontbreken.

Er zijn ook geen duidelijke natuurmaatregelen die waterkwaliteit zouden kunnen verbeteren. De aanwijzing en begrenzing van het Natuurnetwerk Nederland en de hoofdlijnen van de groenblauwe dooradering liggen bij de provincie en waterschap, maar de gemeente kan lokaal invulling geven aan verbindingen en inrichting. Die lokale concretisering ontbreekt nog. Dit is een opgave voor het aangekondigde *'programma groen blauwe structuren'*, maar de inhoud en scope van dat programma wordt in het ontwerp programma Buitengebied ook nog niet duidelijk.

Conclusie

Het ontwerp programma leidt niet tot een gewijzigde beoordeling op de milieu aspecten ten opzichte van het concept programma.

Het programma zet formeel wel in op verbetering van waterkwaliteit en op samenwerking binnen bestaande kaders, maar tegelijk blijft gelden dat in het ontwerp programma de uitgesproken ambitie niet is vertaald naar eigen, uitvoerbare maatregelen. Daarom blijft de onzekerheid over milieueffecten grotendeels bestaan, vooral waar gemeentelijke sturing mogelijk was maar niet is ingevuld, wordt verwezen naar het toekomstige *programma groen blauwe structuren*.

6.3.2 Waterkwantiteit

Aangaande de waterkwantiteit, wordt er in het concept programma niet actief gestuurd op alternatieven naar een inrichting die is gericht op vernatting. Wel wordt onderkend dat dit gaat gebeuren in het deelgebied Aldeboarn-de Deelen, waar er via een gebiedsproces hogere grondwaterstanden worden voorzien.

Grondwaterstanden en droogtestress

Het beleid gaat uit van behoud van de bestaande situatie en stuurt niet actief op verbetering van grondwaterstanden buiten Aldeboarn–De Deelen. Daardoor blijft het risico bestaan dat intensief agrarisch gebruik in droge perioden leidt tot verdere daling van de grondwaterstanden (GLG). De gemeente heeft hier geen formele bevoegdheid, maar kan wel stimulerend optreden in de afstemming met het waterschap.

De nadruk op het benutten van bestaande kavels voorkomt wel extra wateronttrekking, maar biedt geen structurele verbetering van de waterbalans. Potentieel positieve bijdragen via hermeandering en groenblauwe dooradering blijven onzeker, doordat concrete ruimtelijke uitwerking ontbreekt.

Ontwerp beoordeling waterkwantiteit

Het ontwerp programma kiest voor een actieve en klimaatadaptieve koers op waterkwantiteit. De nadruk ligt op watersysteemsturing en het vasthouden van water, in plaats van het afvoeren ervan. Daarmee laat de gemeente de vroegere status-quo los en sluit zij aan bij de provinciale ambitie om het Friese water- en bodemsysteem in 2050 klimaatbestendig in te richten.

Het beleid bevat ambities voor groenblauwe dooradering en het aanwijzen van waterbergingsgebieden, waardoor de verwachte effecten op grondwaterstanden positiever worden. Tegelijk blijft de invloed van de gemeente beperkt, omdat het daadwerkelijke peilbeheer, waterberging en droogtebestrijding grotendeels binnen de bevoegdheid van Wetterskip Fryslân en de provincie vallen.

Binnen Aldeboarn–De Deelen wordt een koers uitgezet naar hogere grondwaterstanden en een transitie van het landbouwgebruik. Dit gebied krijgt een voorbeeldfunctie voor watergestuurd landgebruik. De gemeentelijke rol hierin is beperkt, wat ook betekent dat de proactieve invloed die de gemeente kan uitoefenen op de waterkwantiteit in dit gebied zeer beperkt is.

Conclusie:

De beoordeling op waterkwantiteit verbetert duidelijk ten opzichte van het concept programma, door de expliciete keuze voor water vasthouden en klimaatadaptatie. De mate van effectiviteit hangt echter af van de uitwerking door provincie en waterschap, en uitwerking in het programma groen blauwe structuren.

6.3.3 Gezondheid

Geluid

Het voorgenomen Beleid lijkt niet te leiden tot de sterke toename van geluidsbelasting aangezien grootschalige ontwikkelingen grotendeels niet worden toegestaan. De toegestane toename van kavelgrootte kan zorgen dat sommige bedrijven groter worden, en bijbehorend verkeer zorgt echter wel voor een lokale toename van geluidsbelasting.

Op basis van de beschrijvingen lijkt het voorgenomen beleid qua geluidsbelasting uit te komen in de 'redelijk' bandbreedte, vergelijkbaar met de beoordelingen van de 'Landbouw' en 'Verbrede Plattelandseconomie' alternatieven, en vermijdt het de negatieve uitkomst van het 'Energietransitie' alternatief door het uitsluiten van grootschalige windenergie.

Luchtkwaliteit

Het voorgenomen beleid voorziet geen significante verandering in de luchtkwaliteit. Het ontbreken van maatregelen die landbouw en verkeer significant terugdringen, maakt een 'goed' beoordeling zoals bij het 'Natuur'-alternatief onwaarschijnlijk. De maatregelen uit concept programma hebben waarschijnlijk geen significante invloed op luchtkwaliteit.

Beweegvriendelijkheid

Beweegvriendelijkheid kan toenemen door de inzet op recreatie. De alternatieven bevatten daar concretere maatregelen voor om in te zetten op recreatie, maar het concept programma is niet op datzelfde manier gedetailleerd. Inzetten op recreatie en versterken van fiets- en wandelpaden wordt wel genoemd, en dit leidt tot een licht positief effect. Er kan niet met duidelijkheid worden gesteld dat dit effect zal optreden, omdat niet duidelijk is wat 'inzet op recreatie' betekent. Dit kan leiden tot een beoordeling die neigt naar 'redelijk tot goed' ten opzichte van de referentie, maar het is wel heel afhankelijk van hoe de inzet op recreatie wordt ingevuld.

Ook is de uitwerking van de nog onzekere maatregelen op Natuur hierin belangrijk, omdat deze zowel kunnen leiden tot meer toegankelijkheid (bijvoorbeeld natuurontwikkeling op privaat land in combinatie met fiets en wandelpaden) als minder toegankelijkheid (als natuurgebieden meer worden afgesloten om natuur te beschermen). Dit maakt deze beoordeling onzeker.

Externe veiligheid

Het voorgenomen beleid vermijdt de negatieve impact van grootschalige windenergie zoals in het 'Energietransitie' alternatief, maar bereikt waarschijnlijk niet de verbetering van het 'Natuur' alternatief doordat kleinschalige windenergie voor eigen gebruik mogelijk blijft. Het beleid past daarmee het meest in de 'redelijk' bandbreedte van het beoordelingskader.

Ontwerp beoordeling gezondheid

Het ontwerpprogramma biedt meer duidelijkheid over de ambitie op gezondheidsthema's dan het eerdere concept. Vooral op het vlak van geluid en luchtkwaliteit zijn de uitgangspunten concreet gemaakt, terwijl bij beweegvriendelijkheid en externe veiligheid de koers grotendeels wordt bevestigd.

Voor geluid en luchtkwaliteit introduceert het beleid een maximale uitbreidingsgrens van 10 % voor niet-agrarische bedrijven en maatschappelijke functies in het buitengebied. Grotere uitbreidingen worden aangemoedigd te verplaatsen naar bedrijventerreinen. Daarmee beperkt de gemeente de lokale toename van verkeer en emissies die eerder als risico werden gezien.

De beweegvriendelijkheid krijgt een positievere strategische richting door de inzet op groenblauwe structuren, recreatie en fiets- en wandelpaden. De daadwerkelijke effecten blijven echter onzeker, omdat de uitvoering van natuur- en recreatiemaatregelen nog niet is uitgewerkt. De gemeente heeft hierin slechts gedeeltelijke invloed, aangezien routes, toegankelijkheid en natuurbeheer sterk afhangen van samenwerking met provincie en terreinbeheerders.

De beoordeling van externe veiligheid blijft ongewijzigd. De focus op kleinschalige energieopwekking (zoals zon op dak) en het vermijden van grootschalige installaties bevestigt het behoudende kader, wat het risico op veiligheidsincidenten laag houdt.

Conclusie

De gezondheid in het buitengebied kan verbeteren, en de duidelijkere kaders voor bedrijvigheid en luchtkwaliteit beperken de negatieve invloed. Dit blijft deels onzeker echter omdat concrete maatregelen gericht op deze gezondheidsthema's ontbreken. De effectiviteit van het programma op het thema recreatie hangt verder mede af van provinciale en regionale uitwerking.

6.3.4 Klimaat

Bodemdaling

Bodemdaling in het buitengebied van Heerenveen wordt met name veroorzaakt door de ontwatering van veengronden, wat leidt tot veenoxidatie. De huidige situatie op dit punt wordt als redelijk tot slecht beoordeeld.

De autonome ontwikkeling, rekening houdend met klimaatverandering (scenario LAAG en HOOG), laat enige verbetering zien doordat het Wetterskip naar verwachting meer inzet op 'functie volgt peil' en het veenweideprogramma wordt uitgevoerd in ieder geval in Aldeboarn-de Deelen¹. Desondanks blijft er aanzienlijke bodemdaling optreden, met name in het Veenweidegebied en Beekdal van de Boorne en Dracht, en versnelt dit verder in het HOOG klimaatscenario.

Het concept programma beschrijft een beleid voor landbouw dat als behoudend wordt gekarakteriseerd ten opzichte van de verkende alternatieven in haar transitie ambitie, maar wel mogelijkheden biedt voor uitbreiding van huiskavels (afhankelijk van gebied). Net als bij het 'Ontwikkelperspectief landbouw' alternatief, kan het toestaan van grotere bedrijven en het ontzien van landbouwgebieden potentieel conflicteren met vernattingsmaatregelen die nodig zijn om bodemdaling tegen te gaan, vooral in veengebieden. Dit hangt volledig af van in hoeverre deze bedrijven kunnen extensiveren. Dit introduceert een onzekerheid op verslechtering van de bodemdaling ten opzichte van de referentiesituatie. De impact hangt sterk af van de implementatie van waterpeilen door het waterschap en samenwerking met de landbouwsector daarin.

Het concept programma op het thema Natuur is nog niet voldoende gedetailleerd om een goede beoordeling te maken. Dit is belangrijk omdat het alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur' juist een significante verbetering liet zien op bodemdaling, dankzij maatregelen voor extra vernatting in veengebieden en minder peilfluctuatie. Het gebrek aan vergelijkbare maatregelen betekent dat de voordelen van die extra vernatting niet worden gerealiseerd en de bodemdaling door blijft gaan.

Het Energiebeleid, dat zich richt op kleinschalige opwekking en zon op daken met beperkte mogelijkheden voor grootschalige projecten op landbouwgrond, biedt minder specifieke koppelkansen voor het mitigeren van bodemdaling dan het 'Vormgeven van de energietransitie' alternatief. Dat alternatief zag een mogelijkheid om zonneparken op landbouwgrond te combineren met het verhogen van het waterpeil. De thema's verbrede plattelandseconomie en Wonen lijken, gebaseerd op de beschrijving en vergelijking met alternatieven, geen significante afwijking van de referentiesituatie te veroorzaken voor bodemdaling. Integraal beschouwd, suggereert de beschrijving van het concept programma een impact op bodemdaling die waarschijnlijk dichterbij de referentiesituatie blijft dan de meer ambitieuze alternatieven.

CO₂-emissies

CO₂-emissies in het buitengebied komen voornamelijk voort uit veenoxidatie (sterk gerelateerd aan bodemdaling), maar ook uit transport en veehouderij (methaan). De huidige staat van CO₂-emissies wordt als 'redelijk tot slecht' beoordeeld, grotendeels door veenoxidatie die niet gecompenseerd wordt door

¹ Met de kanttekening dat het Waterschap Fryslan het principe 'functie volgt peil' nog niet als beleidsuitgangspunt heeft, en lijkt te wachten op uitwerkingen van het veenweideprogramma (Nota peilbeleid 2023, Wetterskip Fryslan).

koolstofvastlegging in grasland. Het klimaatscenario HOOG maakt het lastiger om hoge grondwaterstanden te handhaven, wat leidt tot meer veenoxidatie en dus hogere CO₂-emissies. Autonoom is er een lichte verbetering verwacht door verduurzaming in transport/energie en verwachte afname vee, maar dit is kwetsbaar in het HOOG scenario.

Het concept programma voor Landbouw bevat geen bindende sturende maatregelen voor CO₂-reductie buiten deelgebied ADD. Hoewel het behoudend is, staat het uitbreiding toe, wat kan leiden tot toename van methaanemissies door meer vee of verlies van koolstofvastlegging door omzetting van permanent grasland. Het effect op CO₂ is daardoor zeer onzeker en hangt sterk af van de keuzes van grondeigenaren en het waterschap.

Net als bij bodemdaling, is het natuurbeleid in het concept programma te ongedefinieerd voor een duidelijke beoordeling. Het 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur' alternatief bood potentieel voor significante CO₂-reductie door vernatting in veengebieden (minder veenoxidatie) en beperkingen op activiteiten die transportemissies veroorzaken. Deze potentiële verbetering is onzeker voor het concept programma. Het energiebeleid, met de focus op kleinschaligheid en eigen verbruik, biedt significant minder potentieel voor grootschalige CO₂-reductie uit de energievoorziening dan een alternatief dat maximaal inzet op wind- en zonne-energie.

De voorstellen onder het thema verbrede plattelandseconomie kunnen mogelijk leiden tot een lichte verbetering door het aantrekkelijker maken van extensivering via nevenactiviteiten. Het niet toestaan van grootschalige woningbouw beperkt de toename van transportbewegingen vergeleken met ruimere woonplannen, wat betekent dat CO₂-emissies van deze bron niet significant toenemen.

Integraal beschouwd, is de impact op CO₂-emissies net als bij bodemdaling, gedomineerd door grote onzekerheden vanuit het landbouwbeleid (potentieel risico op toename emissies) en de onduidelijkheid van de natuurmaatregelen (potentieel voor significante reductie via vernatting). De gekozen lijn voor energie biedt minder potentieel voor grootschalige CO₂-reductie dan een ambitieuzer beleid conform het alternatief energie en klimaatadaptatie. Het verwachte effect van het concept programma op CO₂-emissies ligt hierdoor waarschijnlijk dicht bij de referentiesituatie, met nog veel potentie voor verbetering afhankelijk van het beleid op natuur.

Ontwerp beoordeling klimaat

Het ontwerpprogramma kiest een duidelijker klimaatadaptieve koers, maar blijft grotendeels op het niveau van strategische intenties. De belangrijkste verschuiving is de ambitie om het water- en bodemsysteem klimaatadaptief in te richten richting 2050, met nadruk op water vasthouden en hogere grondwaterstanden. Dit is beleidsmatig een grote stap vooruit, maar zonder concrete, afdwingbare maatregelen voor vernatting van veengebieden blijft de klimaatimpact onzeker. Er is veel beperktere focus op klimaatmitigatie maatregelen.

Het landbouwbeleid blijft behoudend. Uitbreiding van huiskavels tot 3 hectare blijft mogelijk en er zijn geen bindende maatregelen voor CO₂-reductie of beperking van veenoxidatie opgenomen. Alleen in Aldeboarn-de Deelen is een transitiegebied voorzien met hogere grondwaterstanden, maar ook daar is de invulling onzeker, en natuurlijk zeer afhankelijk van waterschap, provincie en de rijksoverheid.

Het energiebeleid sluit aan bij de provinciale koers van kleinschalige, landschappelijk ingepaste opwek. Hierdoor worden negatieve landschapseffecten beperkt, maar blijft het mitigatiepotentieel voor CO₂-reductie kleiner dan bij provincies en gemeenten die wel grootschalige energie opwekking stimuleren.

Conclusie

het beleid legt een sterke strategische richting vast op klimaatadaptatie via ruimtelijke indeling. Er is beperkt focus op klimaatmitigatie. De feitelijke reductie (mitigatie) van CO₂-uitstoot en bodemdaling blijft afhankelijk van provinciale en waterschapsmaatregelen, en de gemeente ziet zichzelf als vooral faciliterend en ruimtelijk ondersteunend, niet uitvoerend.

6.3.5 Biodiversiteit en natuur

Geen beoordeling mogelijk voor het concept programma

Het concept programma bevatte nog geen concrete uitwerking van maatregelen voor natuur en biodiversiteit, waardoor dit niet beoordeeld is.

Ontwerp beoordeling Natuur

Het ontwerpprogramma voor Natuur is duidelijker en strategischer dan het conceptbeleid, maar blijft grotendeels op het niveau van ambities en intenties, zonder concrete, ruimtelijk vastgelegde maatregelen. Een deel van deze onduidelijkheid is logisch, omdat de gemeente afhankelijk is van provinciale kaders zoals het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en samenwerking met de Provincie hierin. Tegelijkertijd zijn er onderdelen waarin de gemeente zelf meer beleidsinvloed kan uitoefenen via het Programma Buitengebied, vooral door gebruik te maken van de gebiedsgerichte focus. In het concept beleid werd ook de hermeandering van de Tjonger bijvoorbeeld genoemd. Dit is nu niet meer het geval.

Het beleid maakt de gemeente-overstijgende ambitie explicieter en erkent de rol van het NNN, wat een strategische verbetering is ten opzichte van het concept. De gemeente neemt wel duidelijk een faciliterende rol, gericht op de inrichting en verbinding van natuurgebieden. Het focusgebied Aldeboarn–De Deelen is aangewezen als zone voor water, natuur en recreatie. Dit is een concrete stap, maar de verdere uitwerking van maatregelen of versoepelingen (om te kunnen omgaan met de vernatting) binnen het gebied (wat werd gesuggereerd in het concept programma) ontbreekt. De gemeente kan hier zelf beleidsruimte benutten om de koppeling tussen natuur en recreatie planologisch te verankeren, maar doet dit in het programma nog niet.

Op het vlak van waterberging en groenblauwe dooradering blijft het beleid algemeen. De uitvoering ligt grotendeels bij het waterschap en provincie, terwijl de gemeente de ruimtelijke borging en de verbinding met biodiversiteitsdoelen kan versterken. In het programma ontbreken kaarten of concrete instrumenten om actief de gemeentelijke positie hierin te duiden; er wordt alleen verwezen naar een toekomstig *programma groen blauwe structuren*.

Bij agrarisch natuurbeheer en bufferzones is de gemeentelijke invloed ook deels afhankelijk van provinciale subsidieregelingen en collectieven. De gemeente kan echter sturen op ruimtelijke randvoorwaarden, zoals de locatie van overgangszones, of sturen op het halen van natuurdoelen via gebiedsontwikkeling. Deze concretisering ontbreekt momenteel nog.

Conclusie

het ontwerpprogramma biedt een duidelijke strategische koers en bevestigt dat de gemeente zich committeert aan het NNN, maar in de uitvoering neemt de gemeente zelf geen concrete proactieve maatregelen. Binnen haar eigen bevoegdheden kan de gemeente meer doen om natuurontwikkeling, groenblauwe dooradering en agrarisch natuurbeheer ruimtelijk te verankeren, maar dit gebeurt in het huidige programma nog niet. Er wordt verwezen naar het toekomstige programma groen blauwe structuren. De beoordeling kan daarom aangeven dat het beleid leidt tot een voortzetting van de referentiesituatie, zonder significante verbetering van natuur en biodiversiteit.

6.3.6 Landschap en cultuurhistorie

Herkomstwaarde

Het concept programma is op landbouw, wonen en energie relatief behoudend vergeleken met alternatieven die verder gingen of grootschaligere impact hadden.

Twee alternatieven leidden in de beoordeling in hoofdstuk 5 tot een verslechtering van de Herkomstwaarde. Dit waren het 'Landbouwalternatief' (via de druk door uitbreiding, modernisering) en het 'Energietransitie alternatief' (Doordat grote turbines en zonnepanelen historische waarden onder druk zetten). Het

voorgenomen beleid is minder ingrijpend dan de alternatieven op deze punten (kleinschaliger energie, inpassingsplannen, beperkte uitbreiding).

Het alternatief verbrede plattelandseconomie leidde tot een beoordeling redelijk tot goed op Herkomstwaarde, deels omdat meer recreatie kon leiden tot meer aandacht/middelen voor behoud, ondanks druk van uitbreidingen.

Alle uitbreidingen waren geborgd met een landschappelijk inpassingsplan, wat betekende dat het risico op verslechtering werd weggenomen. Het Voorgenomen Beleid maakt ook verbreding mogelijk binnen de mogelijkheden van de POV, gekoppeld aan landschappelijke kwaliteitseisen.

Het alternatief Natuur leidde tot gelijke beoordeling als de referentiesituatie, omdat ruimtelijke ontwikkeling nauwelijks was toegestaan. Het Voorgenomen Beleid op Natuur is nog te onduidelijk voor beoordeling om hier mee te kunnen vergelijken.

Gezien de behoudende insteek op meerdere thema's die de Herkomstwaarde zouden kunnen aantasten (Landbouw, Energie, Wonen) en de koppeling aan kwaliteitseisen bij verbrede plattelandseconomie, lijkt het Voorgenomen Beleid de herkomstwaarde goed te beschermen. Alleen de negatieve impact van klimaatverandering (In de autonome ontwikkeling: Redelijk tot slecht) blijft een factor, die in het concept programma niet wordt weggenomen.

Belevingswaarde

In de alternatieven was de grootste negatieve impact op belevingswaarde van maatregelen op duurzame energie (Energietransitie, door grootschalige energieopwekking, zonnevelden, windturbines, vernatting, nieuw bos, en clustering bedrijven die afbreuk doen aan open landschap). Het voorgenomen beleid op energie is echter relatief behoudend en richt zich op kleinschaligheid en daken, wat de negatieve visuele impact van grootschalige projecten vermijdt. Dit voorkomt de slechte score op belevingswaarde van het Energie-alternatief.

Het concept programma op wonen is ook behoudend en richt zich op bestaande structuren, wat de belevingswaarde minder snel aantast, vooral omdat er weinig tot geen nieuwe kavels in open gebied worden toegestaan. Het concept programma op natuur is onduidelijk. Dit heeft met name impact via de mogelijkheid tot hermeandering van de Tjonger, wat een ingrijpende verandering zou zijn. Maar dit is nog geen zekere maatregel zodat de effecten hiervan niet kunnen worden meegewogen in de beoordeling van het concept programma.

Alles afwegende, met de focus op inpassing en kleinschaligheid (energie), lijkt het concept programma de Belevingswaarde te willen behouden en lokaal te verbeteren waar mogelijk via inpassing en kwaliteitseisen. Dit voorkomt waarschijnlijk de sterke verslechtering van het Energie-alternatief. De beoordeling wordt redelijk tot goed, vergelijkbaar met de huidige situatie, afhankelijk van de effectiviteit van inpassingsmaatregelen, met blijvende druk door autonome ontwikkeling (klimaatverandering).

Toekomstwaarde

Het concept programma op het beleidsthema landbouw zit dicht bij de POV en is behoudend, waarbij uitbreidingen mogelijk aanpassingsmogelijkheden beperken, maar inpassings-/kwaliteitseisen en stimulering van agrarisch natuurbeheer (indien uitgewerkt en effectief) bijdragen. De grotere mogelijkheden op kavels bieden ondernemers en grondeigenaren meer ruimte om in te spelen op toekomstige ontwikkelingen.

Het concept programma heeft niet de sterke economische beperkingen van het Natuur-alternatief. Er is wel enige positieve bijdrage (inpassing, kwaliteitseisen bij verbreding, kleinschalige duurzame energie, potentieel natuur/water maatregelen), maar er zijn voor de toekomstwaarde ook potentieel beperkende aspecten (sterke beperkingen voor niet/agrarische uitbreidingen, beperkte focus op grootschalige duurzaamheid/klimaatadaptatie). Daarmee is de beoordeling redelijk (neutraal). Het vermijdt de risico's van het Natuur-alternatief, maar bereikt mogelijk niet volledig de kansen en potentie van de verbrede plattelandseconomie of energie alternatieven die meer gericht waren op adaptieve ontwikkeling of grootschalige duurzaamheid, die beide een grote bijdrage leveren aan toekomstwaarde.

Dit is met name een risico voor het gebied Aldeboarn-de Deelen (ADD). Er wordt wel benoemd in het concept programma dat wordt onderzocht of hier andere regels kunnen gelden, maar het is niet duidelijk wat daar de ambitie van is en op welke aspecten er dan meer mogelijk zou zijn in ADD. Daarom kan nu niet worden beoordeeld hoe dit positief kan zijn voor de toekomstwaarde van het gebied, terwijl dit wel heel belangrijk kan zijn.

Ontwerp beoordeling landschap en cultuurhistorie

Het ontwerpprogramma versterkt de bescherming van de Herkomstwaarde en Belevingswaarde door nu concrete, kwantitatieve kaders en kwaliteitseisen vast te leggen. De focus op kleinschalige energieopwekking via daken en de zonneladder voorkomt dat grootschalige projecten zoals windturbines of zonnevelden negatieve effecten op het landschap en de cultuurhistorische waarden veroorzaken.

Uitbreiding van niet-agrarische bedrijven wordt standaard beperkt tot maximaal 10 procent van het bestaande bebouwde oppervlak, waarbij grotere uitbreidingen worden aangemoedigd naar een bedrijventerrein te verhuizen. Ook bij functieverandering of nieuwe woningen in het buitengebied wordt de sloop of sanering van ontsierende bebouwing voorgeschreven. Deze maatregelen maken de positieve beoordeling voor Herkomstwaarde en Belevingswaarde concreter en robuuster dan in het conceptbeleid.

Voor de Toekomstwaarde blijft de situatie onzeker en niet zondermeer positief. Hoewel het beleid strategisch inzet op watersysteemsturing en de ambitie uitspreekt om het Friese water- en bodemsysteem klimaatadaptief in te richten richting 2050, ontbreken gebiedsgerichte maatregelen. De plannen voor groenblauwe structuren en waterberging zijn nog te algemeen; er is geen concrete locatie, omvang of instrumentarium vastgelegd dat de daadwerkelijke adaptieve effecten kan garanderen.

Het deelgebied Aldeboarn-de Deelen is formeel aangewezen als transitiegebied, maar de aard van de ruimere regels (een suggestie uit het concept programma) waarmee materiële welvaart van ondernemers kan worden gewaarborgd onder hogere waterstanden zijn niet uitgewerkt. Hierdoor biedt het beleid onvoldoende houvast om de negatieve effecten van autonome klimaatontwikkelingen in ADD daadwerkelijk tegen te gaan, waardoor de adaptieve potentie van de bewoners in dit gebied maar beperkt wordt ondersteund.

Conclusie

Het ontwerpprogramma is positief voor de herkomstwaarde en belevingswaarde. De toekomstwaarde blijft gelijk aan de referentiesituatie, waarbij grote uitdagingen voor de toekomstwaarde van sommige gebieden niet in concreet in het programma wordt aangepakt. Dit, ondanks de versterkte strategische koers op klimaatadaptatie.

6.3.7 Bodemkwaliteit

Chemische verontreiniging

Het concept programma richt zich op het stimuleren van ontwikkeling in de linten en vrijkomende bebouwing binnen de kaders van de Provinciale Omgevingsverordening (POV). Ontwikkeling en uitbreiding van bestaande niet-agrarische bedrijven kan bijdragen aan het aanpakken van verontreinigingen, maar deze impact zal beperkt zijn, omdat de uitbreidingen zijn gemaximeerd op 10 % binnen de bestaande kavel. Het is daarom onwaarschijnlijk dat zulk een beperkte uitbreiding genoeg prikkel is voor een grondeigenaar om een (deel van) een perceel met een verontreiniging grondig op te ruimen.

Er worden in het concept programma ook potentiële watergerelateerde maatregelen en agrarisch natuurbeheer genoemd. De exacte impact op chemische verontreinigingen blijft echter onzeker zonder duidelijkheid over locatie en ambitie van deze maatregelen, omdat zij niet verder concreet zijn gemaakt.

Het energiebeleid is behoudend en richt zich op kleinschalige opwekking en eigen verbruik, wat geen significante verbetering van chemische verontreiniging ten opzichte van de autonome ontwikkeling oplevert.

Er worden namelijk geen grootschalig infrastructurele projecten verwacht die dan op locatie een verontreiniging zouden moeten aanpakken.

In zijn geheel genomen is het concept programma vooral effectief in het versnellen van de aanpak van chemische bodemverontreiniging via de ontwikkeling van de plattelandseconomie in de linten. Dit beleid zorgt ervoor dat de bodemkwaliteit sneller richting 'goed' zal gaan dan bij het voortzetten van het huidige beleid, terwijl andere thema's geen grote afwijkingen veroorzaken of nog onvoldoende uitgewerkt zijn. Omdat er geen grootschalige woningbouw komt, zal deze impact echter lokaal zijn, en niet leiden tot significante grote saneringen op een groter aaneengesloten gebied. Daarmee blijven er veel verontreinigingen bestaan. Er is dan ook niet de verwachting dat het risico op grondwaterverontreiniging significant afneemt.

Bodemvitaliteit

Het concept programma is behoudend in zijn aanpak van landbouw, waarbij ruimte wordt geboden voor uitbreiding van erven voor diverse functies. Hoewel er geen direct risico op verhoogd middelengebruik wordt beschreven, blijft de impact op bodemvitaliteit vermoedelijk vergelijkbaar met de autonome ontwikkeling, zonder de verslechtering die in het landbouwalternatief werd genoemd. Het beleid voor de verbrede plattelandseconomie volgt de lijn van het alternatief en veroorzaakt geen significante afwijking ten opzichte van de autonome ontwikkeling wat betreft bodemvitaliteit.

Er is nog potentie in de mogelijke teeltbeperkingen die worden genoemd als optie. Deze onzekere maatregel is echter nog niet uitgewerkt, en is daarmee nog geen concrete bijdrage aan de toekomstige bodemvitaliteit. Het is ook onzeker met welke omgevingsinstrumenten de gemeente dit zou kunnen bereiken.

Voor natuur is het concept programma nog niet volledig uitgewerkt, waardoor de potentiële positieve effecten van maatregelen zoals groenblauwe dooradering en hermeandering onduidelijk blijven. De juiste implementatie van deze maatregelen kan zorgen voor een hogere duurzame waterbeschikbaarheid, wat de bodemvitaliteit kan verbeteren. Het energiebeleid leidt, net als het energietransitie alternatief, niet tot significante veranderingen ten opzichte van de autonome ontwikkeling in termen van bodemvitaliteit.

In zijn geheel genomen voorspelt de autonome ontwikkeling een verslechtering van de bodemvitaliteit, en het concept programma biedt geen concrete maatregelen die hier significant van afwijken. De negatieve trend door klimaatverandering blijft relevant, en zonder verdere uitwerking van natuurgerelateerde maatregelen zal deze trend waarschijnlijk niet worden gekeerd. Het concept programma lijkt dus qua impact op de bodemvitaliteit vergelijkbaar met de autonome ontwikkeling.

Ontwerp beoordeling bodemkwaliteit

Op het aspect chemische bodemverontreiniging versterkt het ontwerp programma de positieve verwachting door concrete, kwantitatieve kaders vast te leggen. Zo is sloop of sanering van ontsierende bebouwing een verplichting bij functieverandering. Deze maatregel zorgt ervoor dat verontreinigde locaties sneller worden aangepakt, en verhogen de betrouwbaarheid van de eerdere beoordeling.

Op het subthema Bodemvitaliteit bevestigt het ontwerp programma een strategische nadruk op watersysteemsturing en het faciliteren van verhoogde grondwaterstanden. Dit vormt een belangrijke basis voor het tegengaan van veenoxidatie en daarmee het herstellen van de originele duurzame bodemvitaliteit in veengebieden. Tegelijkertijd kan de gemeente kan binnen haar eigen bevoegdheden niet direct bindende regels opleggen voor extensivering, teeltbeperkingen of andere landbouwmaatregelen om bodemvitaliteit te verbeteren, wat het effect van de gemeentelijke sturing op dit aspect beperkt.

Daarnaast blijft de effectiviteit van natuurmaatregelen, zoals groenblauwe dooradering, onduidelijk vanwege ontbrekende informatie over locaties en omvang, waarbij wordt verwezen naar het toekomstige programma groen blauwe structuren. Hierdoor blijft de bijdrage van water en natuurmaatregelen aan bodemvitaliteit onzeker, ondanks de strategische intentie.

Conclusie

De positieve lokale effecten op chemische Verontreiniging zijn nu verankerd door de concrete sloop-/saneringsplicht. Voor bodemvitaliteit blijft de trend echter grotendeels ongewijzigd, omdat de cruciale sturende maatregelen voor landbouw en natuur nog niet concreet zijn vastgelegd, en de gemeente beperkte sturingsmogelijkheden heeft.

6.3.8 Socio-economische effecten

Materiële welvaart

Onder materiële welvaart wordt de verdien capaciteit van grondgebruik, bedrijvigheid, en werkgelegenheid beoordeeld.

Het concept programma bevat maatregelen die de negatieve autonome trends voor materiële welvaart proberen tegen te gaan. Het ondersteunt de agrarische sector door garanties te geven dat nieuwe ontwikkelingen daar geen conflict mee mogen krijgen, en opent deuren voor verbreding en diversificatie van businessmodellen op huiskavels.

Gezien de beschreven beperkingen en de conservatieve aard van bepaalde onderdelen (beperkte energie ontwikkeling, en geen grote uitbreidingen buiten bedrijventerreinen), zal het effect waarschijnlijk minder positief zijn dan het alternatief 'Verbrede Plattelandseconomie'. En mogelijk ook minder dan het alternatief 'Ontwikkelperspectief landbouw' wat betreft de pure agrarische sector.

Het beleid biedt echter wel meer mogelijkheden voor diversificatie dan de autonome ontwikkeling. Een inschatting is dat het beleid de negatieve autonome ontwikkeling voor verdien capaciteit en bedrijvigheid enigszins kan afremmen en de werkgelegenheid op zijn minst op peil kan houden door diversificatie. De beoordeling zou hierdoor waarschijnlijk uitkomen op ongeveer gelijkblijvend ten opzichte van de autonome ontwikkeling, mogelijk met een lichte tendens tot verbetering in gunstige scenario's, maar met blijvende kwetsbaarheid onder extreme klimaatscenario's (HOOG) waar de autonome ontwikkeling ook verslechtering liet zien.

De onzekerheid omtrent welke regels gaan gelden voor Aldeboarn-de Deelen betekenen dat niet goed kan worden ingeschat wat de ruimte is voor ondernemers in dit gebied om hun materiële welvaart te waarborgen onder hogere waterstanden. Die mogelijkheden moeten nog concreet worden.

Sociale cohesie

Onder sociale cohesie wordt de leefbaarheid van het buitengebied en het verwachte voorzieningen niveau beoordeeld.

De gemeente Heerenveen scoort landelijk 'zeer goed' op leefbarometer, met positieve scores voor sociale samenhang en negatieve scores op voorzieningen, vooral in het buitengebied. De autonome ontwikkeling voorspelt een lichte afname van de leefbaarheid door fysieke omgevingsdruk, met een dalend voorzieningenniveau door terughoudend beleid ten aanzien van woningbouw.

Het concept programma voor wonen richt zich op het gebruik van bestaande erven zonder grootschalige nieuwbouw, wat weinig stimulans biedt voor bevolkingsgroei en het voorzieningenniveau kan verzwakken. Hoewel instandhouding van voorzieningen belangrijk wordt genoemd, ontbreekt een duidelijke strategie hiervoor. Gezien de expliciete negatieve score op voorzieningen in de autonome ontwikkeling en de beperkingen voor woningbouw, is het aannemelijk dat het voorzieningenniveau ook onder het concept programma verder zal afnemen ten opzichte van de huidige situatie.

Dit kan wel worden gemitigeerd door de positieve impulsen vanuit de mogelijkheid tot verbreding van de plattelandseconomie, door meer typen activiteiten, zoals recreatie en horeca in de linten, wat een positief effect kan hebben op leefbaarheid en voorzieningen. Dit kan bijdragen aan sociale samenhang en het voorzieningenniveau door meer lokale diensten en werkgelegenheid.

Het landbouwbeleid behoudt een focus op het ondersteunen en ontzien van bestaande landbouwbedrijven. Dit kan de sociale samenhang borgen door bewoners en hun dragende activiteiten in het gebied te behouden. Ook hier is het gevolg voor Aldeboarn-de Deelen nog onzeker door de onzekere ruimte die daar is.

Het natuurbeleid is nog vaag, waardoor de impact op recreatie en de fysieke omgeving moeilijk te voorspellen is. De energiebeleid maatregelen hebben naar verwachting een beperkt effect op leefbaarheid, hoewel duurzame energie-infrastructuur lokaal invloed kan hebben.

Concluderend, het behoudende woonbeleid lijkt de negatieve trend van afnemende voorzieningen niet te doorbreken. De verbrede plattelandseconomie en ondersteuning van de agrarische sector kunnen positieve impulsen geven, waardoor de leefbaarheid mogelijk gelijk blijft of licht verbeterd in gebieden waar die verbreding sterk wordt benut.

Ontwerp beoordeling socio-economische effecten

Het ontwerpprogramma bevestigt het neutrale socio-economische effect van het conceptbeleid ten opzichte van de referentiesituatie. Voor de materiële welvaart zijn er nieuwe groeimogelijkheden voor agrarische en niet-agrarische bedrijven, al wordt voor met name niet-agrarische bedrijven de uitbreidingsmogelijkheden nog wel sterk beperkt. Met name in gebieden waar de landbouw zelf onder druk staat, kan dit een risico vormen voor de socio-economische brede welvaart, omdat alternatieve bedrijven hier worden beperkt. Het zal uiteindelijk afhangen van welke mogelijkheden worden geboden in de kern van Heerenveen en de dorpen in het omgevingsplan, in hoeverre dit een echt probleem wordt.

Daarnaast is voor alle kaveluitbreidingen een landschappelijk inpassingsplan verplicht, en bij grotere uitbreidingen (>2,5 ha) is een kwaliteitsimpuls vereist. Deze kaders sturen op behoud van kwaliteit, maar kunnen tegelijk het verdienvermogen beperken, als hierdoor minder ruimte over blijft voor economische activiteiten. In het focusgebied Aldeboarn-de Deelen (ADD) blijft de onzekerheid groot, omdat de mogelijke versoepelingen voor ondernemers die in het concept programma mogelijk waren, nog niet concreet zijn gemaakt.

Voor sociale cohesie en leefbaarheid richt het beleid zich op de linten en op lokale verbeteringen daarbinnen, bijvoorbeeld door sloop en sanering van ontsierende bebouwing en de strategische focus op recreatie en horeca. De verbrede plattelandseconomie levert lokaal positieve effecten, maar doordat het Programma Buitengebied geen maatregelen bevat voor de dorpen, blijft de ontwikkeling van het voorzieningenniveau in die dorpen afhankelijk van ander beleid. Het terughoudende beleid op woningbouw in het buitengebied en de linten beperkt bovendien de mogelijkheden voor versterking van voorzieningen in die gebieden. Dit komt ook deels door de beperkingen vanuit de provincie, waarin woningbouw los van bestaande kernen niet wordt aangemoedigd.

Conclusie

Het ontwerpprogramma beschermt de materiële welvaart in de linten en behoudt de brede welvaart door ontwikkelingen te koppelen aan landschapskwaliteitseisen, waarmee leefbaarheid lokaal verbeterd en de verbrede plattelandseconomie wordt ondersteund. Dit zal echter niet in alle gebieden zo zijn, vooral landbouw krimp gebieden, waar de mogelijkheden voor alternatieve verdienmodellen nog erg beperkt blijft. Dit is een groot risico voor de leefbaarheid van deze gebieden. Het dalende voorzieningenniveau in dorpen wordt niet beïnvloed door dit programma en blijft afhankelijk van ander gemeentelijk beleid.

6.4 Doelbereik van het concept programma

Bij de beoordeling van het doelbereik wordt gekeken naar de mate waarin landelijke, provinciale en gemeentelijke opgaven, ambities en doelen met het concept programma kunnen worden behaald. De tabel hieronder weergeeft de beoordelingsschaal om de potentie van elk alternatief om de doelen te bereiken aan te geven. Deze beoordeling is alleen uitgevoerd op het concept programma.

Tabel 6.3 Toetsing doelbereik

Thema	Score	Toelichting
Landbouw	+	<p>Het beleid uit het concept programma voor landbouw biedt veel mogelijkheden voor agrarische bedrijven buiten de bebouwde kommen, inclusief uitbreidingsmogelijkheden en het toestaan van nevenactiviteiten. Dit komt overeen met de doelen in de omgevingsvisie, zoals het waarborgen van landschappelijke kwaliteiten, het bevorderen van duurzaam landbouwperspectief, en het geven van passende bestemmingen aan vrijkomende agrarische bedrijven. Daarnaast wordt bij schaalvergroting een extra investering in het landschap gevraagd, wat een kwaliteitsimpuls biedt.</p> <p>Wel is nog de vraag in hoeverre het beleid mogelijkheden gaat bieden aan boeren in deelgebied ADD om alternatieve businessmodellen op te zetten, gegeven de daar voorziene vernatting. Ruimere regels worden wel benoemd als mogelijkheid, maar het is niet duidelijk wat die verruimingen dan zijn.</p>
Verbreiding plattelandseconomie	+	<p>Het concept programma biedt ruime mogelijkheden voor functieverandering bij vrijkomende bebouwing en kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen, wat aansluit bij de doelen in de omgevingsvisie voor het ontwikkelen van een stevige vrijetijdseconomie en het bieden van ruimte voor nieuwe, duurzame en innovatieve toeristische concepten.</p> <p>Echter, de beperking van grootschalige uitbreidingsmogelijkheden en het stimuleren van verplaatsing naar bedrijventerreinen voor grote groeiwensen, kan de ontwikkeling van de vrijetijdseconomie enigszins beperken. Ook het uitgangspunt dat activiteiten bestaande landbouwbedrijven niet in de weg mogen zitten, beperkt .</p>
Wonen	+	<p>Het concept programma voor wonen ondersteunt het benutten van bestaande bebouwing en biedt mogelijkheden voor wonen op erf in vrijkomende bebouwing, wat in lijn is met de doelen uit de omgevingsvisie om terughoudend te zijn met nieuwbouw in het buitengebied en te focussen op hergebruik van agrarische percelen.</p> <p>Er is ook aandacht voor de kwaliteit en de woonwensen van specifieke doelgroepen. Echter, het beleid is terughoudend met grootschalige nieuwbouw, wat betekent dat er vanuit het buitengebied geen significante bijdrage aan het woningtekort wordt verwacht. Het concept programma is gefocust op behoud van wat er al is.</p>
Natuur	0	<p>Het concept programma heeft nog geen duidelijk uitgewerkte maatregelen op natuur, en beschrijft nog veel onzekerheid. Waardoor niet kan worden afgeleid in hoeverre natuurdoelen hiermee worden gehaald.</p>
Energie	0	<p>Het concept programma richt zich voor energie op kleinschalige energieopwekking en het volgen van de zonneladder, wat aansluit bij de doelen van de omgevingsvisie voor zorgvuldig ruimtegebruik en meervoudig ruimtegebruik bij energieprojecten.</p> <p>Er zijn mogelijkheden voor kleine windmolens en opstellingen voor zonne-energie, wat past bij de doelstelling om zorgvuldig om te gaan met energieontwikkelingen.</p> <p>Echter, door de beperking op grootschalige energieprojecten, en de beperking van het delen van energie (vooral gericht op eigen gebruik), zal het buitengebied naar verwachting zeer beperkt bijdragen aan het halen van de algemene regionale doelen op duurzame energie .</p>

Score	Toelichting
++	Hoge potentie voor het behalen van het doel.
+	Beperkte potentie voor het behalen van het doel.
0	Geen potentie voor het behalen van het doel.

7

LEEMTEN IN KENNIS EN MONITORING

7.1 Leemten in kennis

Het ontwerpprogramma Buitengebied is richtinggevend en maatregelen staan nog in concept. Hierdoor heeft ook de bijbehorende milieueffectrapportage (planMER) een vergelijkbaar groot bereik en abstractieniveau. Het is inherent lastig om de effecten van zo'n beoordeling, zeker wanneer deze gericht is op de middellange en lange termijn, met zekerheid vast te stellen. Dit brengt van nature onzekerheden en hiaten in onze kennis met zich mee.

Bij het beoordelen van de alternatieven zijn de volgende leemten in kennis geïdentificeerd. Die leemten vallen onder de categorieën:

- ontbrekende gegevens (omdat ze niet bestaan of omdat ze niet konden verkregen worden in het kader van de studie):
 - ontbrekende basisdata;
 - ontbrekende toekomstprognoses;
 - ontbrekende toetsingswaarden;
- ontbrekende (methodologische) kennis:
 - beperkingen en randvoorwaarden van de gebruikte voorspellingsmethodiek;
- onzekerheden over het voorspelde gedrag van mensen.

Ontbrekende gegevens: dit betreft informatie die niet beschikbaar was voor de beoordeling

- voor bodemvitaliteit is de beoordeling kwalitatief en niet gebaseerd op ruimtelijke data. Dit duidt op een leemte in specifieke kwantitatieve of ruimtelijke gegevens voor dit aspect. Bodemvitaliteit is nog een relatief jong onderwerp in ruimtelijke informatie, en ook nauwelijks gemeten of gemodelleerd. Daardoor blijven beoordelingen op dit aspect vaak kwalitatief, gebaseerd op een verwachting van de vitaliteit als gevolg van menselijke en natuurlijke activiteiten en verontreinigingen;
- voor de sociaaleconomische beoordeling is niet genoeg kwantitatieve informatie beschikbaar specifiek voor het buitengebied. Data is vaak alleen beschikbaar voor de gemeente als geheel en kan niet worden uitgesplitst zonder waardevolle context te verliezen. Dit geldt bijvoorbeeld voor bedrijvigheid, werkgelegenheid, aantallen en soorten landbouwbedrijven, bedrijfsomvang en leeftijd van bedrijfshoofden op deelgebiedsniveau. Ook ontbreekt kadasterdata voor gedetailleerde GIS-analyses over bedrijfsclustering. Dat, terwijl de gemeente juist interesse heeft in de verschillende sociaaleconomische context per deelgebied, zoals die gebieden zijn gedefinieerd in de omgevingsvisie:
 - de oorzaak hiervan ligt ook in het feit dat de deelgebieden in de visie zijn gebaseerd op landschapskenmerken, en niet op sociaal-maatschappelijke indelingen;
- voor waterkwaliteit zijn er een gering aantal meetpunten beschikbaar in het buitengebied, wat betekent dat sommige deelgebieden geen of zeer weinig meetpunten hebben;
- aangaande droogtestress, is het bij gebrek aan scenariodata niet mogelijk om een uitspraak te doen over de verschillen tussen klimaatscenario HOOG en LAAG voor droogtestress in de referentiesituatie.

Ontbrekende (methodologische) kennis/beperkingen van de gebruikte voorspellingsmethodiek:

Hieronder vallen beperkingen van de gebruikte methoden of modellen.

- er is een verwachte onzekerheid over de effecten van precisielandbouw met geëlektrificeerd materiaal op geluidsbelasting, wat duidt op een beperking in de voorspellingsmethodiek voor toekomstig agrarisch geluid;
- voor het thema CO₂-emissies is er geen gedetailleerde autonome ontwikkeling beschikbaar gebaseerd op klimaateffectscenario's; er wordt gekeken naar de correlatie met bodemdaling. Dit duidt op een beperking in de directe voorspellingsmethodiek voor CO₂-emissies onder verschillende klimaatscenario's;
- de beoordeling van leefbaarheid is complex, en het is met name nog niet wetenschappelijk onderbouwd hoe klimaateffecten zich vertalen naar sociale effecten, waardoor er geen informatie is om de variatie tussen scenario's HOOG en LAAG te bepalen;
- de beoordelingschaal voor waterkwaliteit is noodzakelijk een driepuntsschaal ('voldoet'/'voldoet niet' of 'redelijk') omdat de onderliggende KRW-richtlijn met een binaire kwalificatie werkt. Dit is een methodologische beperking opgelegd door de standaard werkwijze vanuit de KRW;
- de beoordeling van effecten op waterkwantiteit en droogtestress gaat uit van de aanname dat nieuwe activiteiten voornamelijk op bouwkvavels plaatsvinden en beperkte invloed hebben vergeleken met Wetterskip beleid. Dit kan een vereenvoudiging of beperking zijn van de methodiek om de effecten van alternatieven volledig in beeld te brengen.

Onzekerheden over het voorspelde gedrag:

Dit omvat onzekerheden in hoe actoren (zoals grondeigenaren of boeren) zullen reageren op beleid of omstandigheden.

- er is extra onzekerheid in de beoordeling van klimaateffecten die afhankelijk is van wat grondeigenaren met hun land doen en hoe gemeentelijk beleid via het omgevingsplan hier invloed op uitoefent;
- in het alternatief 'Ontwikkelperspectief landbouw' is er voor CO₂-emissies en materiële welvaart een grote onzekerheid omdat het zeer afhankelijk is van of en hoe boeren worden gestuurd naar extensivering. Dit wordt beïnvloed door de uitkomsten van het veenweideprogramma en nog onzekere landelijke beleidsrichtingen, mede door het bevriezen van het Fries Programma Landelijk Gebied. Bij waterkwantiteit is er ook deze extra onzekerheid in het 'Ontwikkelperspectief landbouw' omdat boeren bij droogte kunnen gaan beregenen om opbrengstderving te voorkomen, wat impact heeft op de grondwaterstanden.

7.2 Monitoring

Monitoring is goed mogelijk, want bij de effectbepaling is bewust zoveel mogelijk uitgegaan van openbare data welke ruimtelijk zijn bepaald en op kaart aangegeven per deelgebied. Bij een herijking over vijf jaar kan naar dezelfde landelijke indicatoren worden gekeken om na te gaan in hoeverre de situatie in lijn is met de verwachting uit de alternatieven en/of het ontwerp programma.

BEGRIPPEN EN AFKORTINGEN

Alternatieven: meerdere mogelijke invullingen of richtingen die zijn verkend binnen het programma buitengebied. Deze worden vergeleken met de referentiesituatie om de effecten te beoordelen.

Autonome ontwikkeling: de verwachte situatie in 2040 bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houdend met allerlei ontwikkelingen. De beoordelingen op verschillende thema's vergelijken de huidige situatie en de effecten van de alternatieven met deze autonome ontwikkeling.

Basisnet: een term die wordt genoemd in relatie tot externe veiligheid, waarbij de A7 deel uitmaakt van het basisnet.

Belevingswaarde: geeft duiding aan de esthetische en emotionele ervaring van een ruimte of gebied, en of het als aantrekkelijk, plezierig, divers, mooi en uniek wordt ervaren. In het buitengebied van Heerenveen is dit sterk gekoppeld aan het landschapstype.

Brede welvaart: een concept, gedefinieerd door het CBS, dat naast materiële welvaart ook zaken omvat als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale cohesie, persoonlijke ontplooiing en (on)veiligheid. De socio-economische beoordeling richt zich op materiële welvaart en leefbaarheid/sociale samenhang.

Effectbeoordeling: de analyse van de gevolgen van programmatische maatregelen of alternatieven op verschillende milieu- en socio-economische indicatoren.

Externe veiligheid: een thema in de beoordeling dat gaat over de risico's voor personen als gevolg van ongevallen met gevaarlijke stoffen of activiteiten.

GLG en GHG (Gemiddeld laagste/hogste grondwaterstand): een indicator voor grondwaterstanden.

Groepsrisico: de kans per jaar dat tien of meer personen overlijden als direct gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen. Hiervoor bestaat geen norm, maar wel een verantwoordingsplicht.

Herkomstwaarde (landschap): gaat om de verbondenheid, eigenheid en herkenbaarheid, cultuurhistorische verscheidenheid en leesbaarheid van de omgeving in tijd en ruimte, gerelateerd aan hoe de ontstaansgeschiedenis in het landschap te lezen is.

Kaderrichtlijn Water (KRW): een Europese richtlijn die doelen stelt voor de waterkwaliteit en ecologische toestand van waterlichamen. De beoordeling van waterkwaliteit is hierop gebaseerd.

Linten (bebouwingslinten): langgerekte stroken bebouwing, vaak langs wegen of waterlopen. Ze kunnen aanknopingspunten bieden voor sociale samenhang.

Omgevingsplan: een gemeentelijk plan waarin regels voor de fysieke leefomgeving worden vastgelegd op perceels- en gebiedsniveau.

POV (Provinciale Omgevingsverordening): provinciale regelgeving voor de fysieke leefomgeving. Het gemeentelijk beleid en de alternatieven worden hiermee vergeleken of maken gebruik van de mogelijkheden binnen de POV.

Referentie (of referentiesituatie): zie autonome ontwikkeling.

RIVM, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu: levert onder andere de klimaatscenario's LAAG en HOOG.

Toekomstwaarde: wordt bepaald door hoe duurzaam, aanpasbaar en beheersbaar een gebied is voor toekomstige behoeften. Een gebied dat eenvoudig kan worden aangepast, heeft een hogere toekomstwaarde.

UBI Klasse (Uniforme Bron Indeling): een indeling met numerieke codes voor potentieel bodemvervuilende activiteiten, gerangschikt naar industrietak, die een classificatie geeft op basis van het verwachte verontreinigingsniveau.

Zonneladder: een principe dat aangeeft in welke volgorde locaties de voorkeur hebben voor zonne-energie opwekking, beginnend bij daken en gevels. Wordt gevolgd in het ontwerp programma. Deze lijst is samengesteld op basis van de definities en beschrijvingen zoals die expliciet of impliciet in de door u verstrekte teksten voorkomen.

Bijlage(n)

BIJLAGE: CONCRETISERING ALTERNATIEVEN

In deze bijlage is een tabel opgenomen met de nadere uitwerking van de alternatieven. In die tabel zijn de hoogste ambities weergegeven per alternatief en wat deze hoogste ambitie betekent voor de overige onderwerpen.

Leeswijzer voor de tabel:

- in de 4 kolommen (verticaal) worden de 4 alternatieven beschreven. Elke kolom is een ander alternatief;
- in de rijen (horizontaal) wordt integraal beschreven wat het alternatief betekent voor de kernaspecten (landbouw, natuur, plattelandseconomie en energie) en voor de aspecten landschap en klimaatadaptatie;
- voor de kernaspecten wordt integraal beschreven welke keuzes er worden gemaakt voor dit kernaspect, waarbij de hoogste ambitie wordt beschreven op de plek waar het kernaspect kruist met het doel van het alternatief (blauwe kleur);
- de andere kernaspecten staan ten dienste van het alternatief. Dus voor de eerste kolom (alternatief 'ontwikkelperspectief voor de landbouw') wordt ook beschreven welke keuzes er worden gemaakt ten aanzien van natuur, plattelandseconomie en energie.

Tabel I.1 Concretisering alternatieven

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
landschap	<p>Strenger dan Provinciale Omgevingsverordening:</p> <p>bij uitbreiding van bestaande agrarische erven tot 2,0 ha (Veenweidegebied, Beekdal van de Boorne en de Dracht, Veenpolders, Hoogveenontginning), 1,5 ha (Woudontginning) en 2,5 (Beekdal Tjonger) wordt de initiatiefnemer gevraagd een landschappelijk inpassingsplan op te stellen. Bij uitbreidingen groter dan 2,0 ha erven wordt ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap gevraagd, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten.</p> <p>bij de plaatsing van kleine windmolens wordt een landschapsplan verplicht.</p>	<p>Strikt beleid op bescherming natuur- en landschapswaarden (strenger dan basisbescherming vanuit hogere wet- en regelgeving).</p>	<p>Strenger dan Provinciale Omgevingsverordening:</p> <p>bij uitbreiding van bestaande agrarische erven tot 2,0 ha (Veenweidegebied, Beekdal van de Boorne en de Dracht, Veenpolders, Hoogveenontginning), 1,5 ha (Woudontginning) en 2,5 (Beekdal Tjonger) wordt de initiatiefnemer gevraagd een landschappelijk inpassingsplan op te stellen. Bij uitbreidingen groter dan 2,0 ha erven wordt ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap gevraagd, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten.</p>	<p>Voor opstellingen voor zonne-energie wordt vooraf de zonneladder toegepast, waarbij de volgende prioritering voor het vinden van locaties wordt aangehouden:</p> <ol style="list-style-type: none"> op daken en gevels; op gronden binnen het bestaand stedelijk gebied; op gronden met een andere primaire functie dan landbouwgrond, zoals vuilstorten, nutsvoorzieningen, zandwinputten en infrastructuur; op landbouwgronden of in natuurgebieden.
klimaatadaptatie				<p>Bij uitbreiding van bebouwing/verharding wordt de initiatief verplicht te zorgen voor de opvang van neerslag.</p>
landbouw	<p><i>Hoogste ambitie:</i> maximaal toepassen van de ruimte in de Provinciale Omgevingsverordening gericht op landbouw, zoals:</p>	<p><i>Landbouw in het alternatief versterking natuur houdt in:</i> minimaal toepassen van de ruimte in de Provinciale Omgevingsverordening gericht op landbouw, zoals:</p>	<p><i>Landbouw in het alternatief verbrede economie houdt in:</i> maximaal toepassen van de ruimte in de Provinciale Omgevingsverordening gericht op nevenfuncties bij landbouw, zoals:</p>	<p><i>Landbouw in het alternatief energietransitie houdt in:</i> maximaal toepassen van de ruimte in de Provinciale Omgevingsverordening gericht op energietransitie bij landbouw, zoals:</p>

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
	<p>Het bouwperceel van een bestaand grondgebonden agrarisch bedrijf mag worden vergroot tot maximaal 3 ha t.b.v. grondgebonden agrarische. Het bouwperceel van een bestaand niet-grondgebonden agrarisch bedrijf, of een gebruikgerichte paardenhouderij mag worden vergroot tot maximaal 2 ha t.b.v. niet-grondgebonden agrarische of gebruikgerichte paardenhouderij.</p> <p>Nieuwvestiging van grondgebonden agrarische bedrijven is toegestaan.</p> <p>Nieuwvestiging van niet-grondgebonden agrarisch bedrijven is toegestaan, uitsluitend voor zover het gaat om een bestaand niet-grondgebonden agrarisch bedrijf in een Friese gemeente dat om dringende redenen van maatschappelijke aard verplaatst moet worden.</p> <p>Uitbreiding van bestaande niet-grondgebonden agrarisch bedrijven is toegestaan.</p> <p>Nieuwe gebruikgerichte paardenhouderij of de uitbreiding van een bestaande gebruikgerichte paardenhouderij zijn toegestaan.</p>	<p>Geen vergroting van bouwpercelen, nieuwvestiging of uitbreiding van grondgebonden agrarische bedrijven en niet-grondgebonden agrarisch bedrijven of gebruikgerichte paardenhouderijen.</p>	<p>Het bouwperceel van een bestaand grondgebonden agrarisch bedrijf mag worden vergroot tot maximaal 3 ha t.b.v. detailhandel of bedrijvigheid (zie hieronder). Het bouwperceel van een bestaand niet-grondgebonden agrarisch bedrijf, of een gebruikgerichte paardenhouderij mag worden vergroot tot maximaal 2 ha t.b.v. detailhandel of bedrijvigheid (zie hieronder).</p> <p>Detailhandel is slechts toegestaan in de vorm van productie-gebonden detailhandel of detailhandel in streekproducten. Bedrijvigheid is slechts toegestaan in de vorm van lichte bedrijvigheid of bij het landelijk gebied passende bedrijvigheid.</p> <p>Een nieuw agrarisch hulpbedrijf op een voormalig agrarisch bouwperceel, een bedrijfsperceel, of een terrein voor openbare nutsvoorzieningen is toegestaan.</p> <p>Uitbreiding van een bestaand agrarisch hulpbedrijf is toegestaan met maximaal 50 procent van het bestaande bouwperceel.</p> <p>Voor de vestiging van meerdere agrarische bedrijven, agrarische hulpbedrijven of van voorzieningen en installaties voor het bewerken, verwerken en vergisten van mest of andere agrarische producten, kan een nieuwe, goed ontsloten agro-locatie worden</p>	<p>Het bouwperceel van een bestaand grondgebonden agrarisch bedrijf mag worden vergroot tot maximaal 3 ha t.b.v. energietransitie (zie hieronder). Het bouwperceel van een bestaand niet-grondgebonden agrarisch bedrijf, of een gebruikgerichte paardenhouderij mag worden vergroot tot maximaal 2 ha t.b.v. energietransitie (zie hieronder).</p> <p>Op het bouwperceel worden bouwwerken t.b.v. landbouwevenactiviteiten toegestaan, voor activiteiten voor het bewerken, verwerken en vergisten van mest of andere agrarische producten. Dit is slechts toegestaan als deze ten dienste staan van, of verband houden met de agrarische activiteiten van het agrarisch bedrijf. De mest of producten rechtstreeks dienen afkomstig te zijn van bedrijven uit de lokale omgeving.</p>

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
			<p>ontwikkeld buiten het bestaand stedelijk gebied.</p> <p>Landbouwmechanisatiebedrijven met als hoofdactiviteit verkoop van landbouwvoertuigen worden toegestaan op een agro-locatie, mits deze aansluit op het bestaand stedelijk gebied.</p> <p>Bij een grondgebonden agrarisch bedrijf wordt een niet-grondgebonden agrarische neventak toegestaan, mits de niet-grondgebonden bedrijfsactiviteiten ongeschikt zijn aan de grondgebonden bedrijfsactiviteiten.</p>	
natuur	<p><i>Natuur in het alternatief landbouw houdt in:</i></p> <p>een ruim areaal als startpunt voor vernatting en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer</p> <p>Optimalisatie voor leefgebied weidevogels en groenblauwe dooradering (inzetten op natuurvormen die synergie hebben met landbouwproductie)</p> <p>Bufferzones tussen natuurwaarden en gebieden waar intensief geteeld wordt</p>	<p><i>Hoogste ambitie:</i> opnemen van spuitvrijzones voor gewasbestrijdingsmiddelen en zones waar geen mest mag worden uitgereden.</p> <p>Durf keuzes te maken voor typen natuur die passen bij de deelgebieden. Daarmee natuurwaarden versterken in individuele deelgebieden. Focus ook op natuurtypen die de insectenstand kunnen verbeteren, vanwege de grote achteruitgang in het landelijk gebied van Heerenveen.</p> <p>Ontwikkelen van nieuwe groenblauwe verbindingen, en aanleg natuur om natuurwaarden te versterken. Maximaal</p>	<p><i>Natuur in het alternatief verbrede economie houdt in:</i></p> <p>In natuurgebieden wordt ook extensieve en langdurige recreatie toegestaan. Inzetten op meer beheer, sterkere sturing van wandelaars, en onderhoud/schoon houden van gebieden zodat toerisme met hogere intensiteit mogelijk blijft.</p> <p>Combineer uitbreiding van een non-agrarisch of agrarisch bedrijf of bedrijventerrein met natuurontwikkeling.</p> <p>Toestaan van gebruik van natuur als bron van materialen.</p>	<p><i>Natuur in het alternatief energietransitie houdt in:</i></p> <p>Meer bomenplant en behoud van houtopslag</p> <p>Sterker vernatting van Veenweidegebied om een groter deel van de klimaatambities voor het veenweidegebied in Heerenveen te halen.</p> <p>Klimaatadaptatie: Ruimte voor water in Beekdal Tjonger, op aangrenzende natuur.</p> <p>Klimaatmitigatie: Meer ruimte voor natte natuur door verdere verhoging van waterstanden tot aan het maaiveld (volledig elimineren van</p>

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
	<p>(natuur en landbouw blijft gescheiden en zit elkaar minimaal in de weg)</p> <p>Waterbuffers gefocust in de natuurgebieden om landbouwpercelen te ontzien voor waterschade</p> <p>Actief zoeken naar mogelijk alternatieve teelten voor gebieden die te nat zijn voor reguliere productie.</p>	<p>inzetten ANLb-middelen en langjarige afspraken over inzet</p> <p>Extra vernatten in de veengebieden (Veenpolder, de Deelen, Veenweidegebied) waar dat natuurwaarden vergroot (gericht op het behalen van waardevolle natuur, niet alleen gericht op klimaatmitigatie).</p> <p>Restrictief beleid voor honden uitlaten in beschermde en/of kwetsbare gebieden.</p> <p>Sturen op minder peilfluctuatie.</p>		<p>veenoxidatie buiten de zomer periode) in de veengebieden</p> <p>Ruimte voor groene daken op woningen omdat er in dit alternatief op landbouwgrond ruimte wordt gemaakt voor zonnepanelen (trade-off tussen groene daken en zon-op-dak).</p>
plattelands-economie	<p><i>Plattelandseconomie in alternatief landbouw houdt in:</i></p> <p>Vrijkomende agrarische bebouwing mag benut worden voor wonen in de voormalige bedrijfswoning, met terughoudend bij omzetten van agrarische bedrijfswoningen naar burgerwoningen (in ieder geval niet in de buurt waar uitbreidingsmogelijkheden voor landbouw zijn of plattelandswoningen met lagere beschermingsniveaus toestaan).</p> <p>maximaal één nieuwe woning op een bestaand voormalig agrarisch bouwperceel of een voormalig niet-</p>	<p><i>Plattelandseconomie in het natuuralternatief houdt in:</i></p> <p>Nieuwe stedelijke functies buiten bestaand stedelijk gebied zijn toegestaan wanneer sprake is van hergebruik, verbouw of vervanging van vrijkomende gebouwen, waarbij de functie wat betreft aard en schaal passend is bij de omgeving.</p> <p>Restricties voor intensieve recreatie en woonfuncties. Een nieuwe woning op een solitaire locatie kan worden toegestaan, ter vervanging van een bestaande woning op een vergelijkbare locatie binnen de gemeente, wanneer:</p>	<p><i>Hoogste ambitie:</i></p> <p>de uitbreiding van een bestaand niet-agrarisch bedrijf maatschappelijke voorziening, horecagelegenheid of vergelijkbare functie buiten het bestaand stedelijk gebied wordt toegestaan, tot maximaal 50 procent van het bestaande bebouwde oppervlak en maximaal 50 procent van het bestaande functievlak. Of met meer dan 50 procent toegestaan, mits:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de omgevingskwaliteiten op en rond het perceel aanzienlijk verbeteren; - de ontwikkeling wat betreft aard en schaal past bij de omgeving, en - de ontwikkeling een bijdrage levert aan andere opgaven en ambities, zoals herstel van biodiversiteit, energietransitie, 	<p><i>Plattelandseconomie in alternatief energietransitie houdt in:</i></p> <p>Sturen op een clustering en samenwerking van bedrijven, daar waar bedrijven qua energiehuishouding complementair aan elkaar zijn.</p> <p>Sturen op reductie van klimaatimpact door het weren van verkeersaantrekkende activiteiten in het buitengebied, waar deze ook logisch gezien in of rond de kern van Heerenveen/nabij de A6 kunnen.</p> <p>Geen woningen toestaan in de laagste gebieden in verband met toekomstig klimaatrisico (Gebied 4: Veenpolders).</p>

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
	<p>agrarisch bouwperceel toestaan, wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sprake is van sloop van 1.000 m² aan beeldverstorende bebouwing op het voormalig agrarisch bouwperceel of voormalig niet-agrarisch bedrijfsperceel, en - de omgevingskwaliteiten op het perceel aanzienlijk verbeteren, en - de omvang van de woning is afgestemd op aard en schaal van de omgeving. <p>Groepsaccommodaties op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, aansluitend op bestaande bebouwing worden toegestaan.</p> <p>Maximaal tien trekkershutten op of in aansluiting op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf of voormalig agrarisch bedrijf, aansluitend op bestaande bebouwing worden toegestaan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - per saldo het aantal woningen buiten het bestaand stedelijk gebied gelijk blijft of afneemt, - de omvang van de woning is afgestemd op de aard en schaal van de omgeving, en - de bestaande woning wordt gesloopt en de locatie van de bestaande woning aan de woonbestemming wordt onttrokken. <p>Behoud en stimuleren van kleinschalige recreatie zonder grote toestroom van extra toerisme.</p> <p>Kleinschalige recreatieve voorzieningen zijn toegestaan in de vorm van een kleinschalig kampeerterrein van maximaal 25 kampeerplaatsen, op of in aansluiting op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, woning, bedrijf, horecagelegenheid of maatschappelijke voorziening.</p>	<p>klimaatadaptatie, circulaire economie, werkgelegenheid of landschapsversterking.</p> <p>Detailhandel in vrijkomende (niet-)agrarische bebouwing is alleen toegestaan voor zover deze verband houdt met de hoofdfunctie van het perceel en daaraan bedrijfsmatig en wat betreft omvang ondergeschikt is.</p> <p>Buiten het bestaand stedelijk gebied wordt nieuwe horecagelegenheid toegestaan.</p> <p>Op een perceel in of aansluitend op een bestaand bebouwingslint of -cluster wordt een nieuwe stedelijke functie toegestaan, met inachtneming van de volgende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de nieuwe functie leidt tot een afronding of verdichting van een bebouwingslint of bebouwingscluster, en - de omvang van de stedelijke functie is afgestemd op de omgeving. <p>Toestaan van per saldo meer woningen/wooneenheden (circa 50 per jaar) via omzetting van bestaande bebouwing (in afwijking van provinciale omgevingsverordening). Indien nodig toestaan als plattelandswoningen met lagere beschermingsniveaus.</p>	<p>versterken van fiets en wandelmogelijkheden voor dagelijkse verplaatsingen (dus ook buiten het toerisme), onder meer door aanleg snelfietspaden</p> <p>Stimuleren van lokale organisaties die energie en klimaat investeringen gezamenlijk kunnen uitbaten op een bouwkegel of perceel. Dit in dienst van lokale landeigenaren en bewoners.</p>

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
			<p>logies, recreatiewoningen, groepsaccommodaties in bestaande bebouwing of ter vervanging van bestaande bebouwing op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, woning, bedrijf, horecagelegenheid of maatschappelijke voorziening wordt toegestaan.</p> <p>Dag-recreatieve inrichtingen tot een maximale oppervlakte van 1 ha op of in aansluiting op het erf van een agrarisch bedrijf, woning, bedrijf, horecagelegenheid of maatschappelijke voorziening, waarbij alleen ondergeschikte nieuwbouw ten behoeve van de voorziening is toegestaan.</p> <p>Aanpassing of uitbreiding van een bestaande, of een nieuwe recreatieve voorziening toestaan.</p> <p>Verruiming van bedrijfscategorieën in bepaalde gebieden. De ontwikkelruimte voor het omvormen van vrijkomende bedrijven wordt vergroot in bepaalde gebieden voor bijvoorbeeld woon-zorgcomplexen.</p> <p>Het wordt ook toegestaan om nieuwe (clusters van) burgerwoningen te realiseren, óók als dat mogelijk de ontwikkelruimte van nabijge boerenbedrijven beperkt. Dit zowel aanliggend aan bestaande dorpskernen als in clusters op een erf.</p>	

Alternatief → invulling voor het aspect ↓	Alternatief 'Ontwikkelperspectief voor de landbouw'	Alternatief 'Beschermen en versterken kwaliteiten natuur'	Alternatief 'Inzetten op verbrede plattelandseconomie'	Alternatief 'Vormgeven van de energietransitie'
energie	<p><i>Energie in alternatief landbouw houdt in:</i> toestaan plaatsen van maximaal 3 windturbines op of direct grenzend aan het bouwperceel van een bestaand agrarisch bedrijf, onder de volgende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de windturbines mogen een maximale as-hoogte van 15 meter hebben, en - het op te stellen vermogen is afgestemd op de energiebehoefte van het agrarisch bedrijf, en - de mogelijkheden om te voorzien in de energiebehoefte van het agrarische bedrijf door middel van zonnepanelen op de gebouwen zijn verkend. <p>Opstellingen voor zonne-energie op bestaande bouwpercelen van agrarisch bedrijf is toegestaan, mits het op te stellen vermogen is afgestemd op het eigen energieverbruik op het perceel.</p> <p>Geen landbouwgrond gebruiken voor areaal zonneparken.</p> <p>Inzetten op ontwikkeling gebruik duurzame energiebronnen voor eigen gebruik (elektriciteitsopslag, waterstof, groen gas).</p>	<p><i>Energie in alternatief natuur houdt in:</i> geen windturbines toestaan.</p> <p>Opstelling zonne-energie toestaan op gronden met een functie voor bestaande nutsvoorzieningen of gronden die eerder zijn bestemd en gebruikt voor nutsvoorzieningen, maar waarop de functie nutsvoorzieningen niet meer van toepassing is.</p> <p>Beperkte ruimte voor zonnepanelen op natuurgrond. Waar nodig, wordt energieopwekking sterk geconcentreerd in bepaalde gebieden zodat andere gebieden op een groter areaal natuurwaarden kunnen behouden.</p> <p>Inzetten op energiebesparing (bijvoorbeeld bij nieuwbouw verplichten); dit zorgt ook voor minder belastende activiteiten voor de natuur.</p>	<p><i>Energie in alternatief verbrede economie houdt in:</i> Het plaatsen van een dakturbine of een kleine windturbine met een maximale tiphoogte van 10 meter is toegestaan. De energie die wordt opgewekt mag groter zijn dan de eigen behoefte (afwijking van provinciale omgevingsverordening).</p> <p>Opstellingen voor zonne-energie op bestaande bouwpercelen van horecagelegenheid, maatschappelijke voorziening of woning is toegestaan. De energie die wordt opgewekt mag groter zijn dan de eigen behoefte (afwijking van provinciale omgevingsverordening).</p> <p>Inzetten op extra netverzwaring om energie-initiatieven en ook extra energie-intensieve bedrijven mogelijk te maken</p>	<p><i>Hoogste ambitie:</i> Maximaal inzetten op grootschalige (gecentraliseerde) energieopwekking, in de vorm van zonnevelden en windmolens (afwijking van provinciale omgevingsverordening). De energie die wordt opgewekt mag groter zijn dan de eigen behoefte (afwijking van provinciale omgevingsverordening).</p> <p>Zonne-energie focus op landbouwdaken, maar ook mogelijk maken van zonnevelden.</p> <p>Ook CO₂ opslag in de bodem wordt toegestaan.</p> <p>Eisen worden gesteld aan wooneenheden over isolatie, energie-efficiëntie, materiaalstromen en beperken afvalstromen. Inzetten op hoge mate van zelfvoorziening voor nieuwe woningen.</p> <p>Inzet op energieopslag mogelijkheden, in de bodem en via batterijen. Dit ten dienste van constante duurzame zelfredzame energievoorziening, ook bij donkere en/of windstille condities.</p> <p>Mogelijk maken van waterstofproductie op bouwkvelds in het landelijk gebied. Meer dan eigen gebruik inzetten op extra netverzwaring om energie-initiatieven mogelijk te maken.</p>

BIJLAGE: BELEIDSANALYSE

II.1 Randvoorwaarden en uitgangspunten vastgesteld Europees beleid

In de onderstaande tabel II.1 is het meest relevante Europese beleid weergegeven. Per beleidskader is aangegeven wat welke randvoorwaarden/uitgangspunten er gelden voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen.

Tabel II.1 Europees beleid

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Kaderrichtlijn Water - van kracht sinds 22 december 2000	De Kaderrichtlijn Water (KRW) is in 2000 ingesteld en heeft als doel de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater in Europa te waarborgen. De KRW is verankerd in de Omgevingswet. De kwaliteit van water wordt bepaald door de aanwezigheid van schadelijke stoffen in het water. Het Nederlandse KRW-beleid valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Infrastructuur en Waterstaat. De KRW-doelstellingen raken verschillende sectoren, zoals de uitvoering van KRW-maatregelen en uitstoot van schadelijke stoffen van landbouw en industrie. Daarom kan de uitvoering van de KRW gezien worden als een samenwerking tussen alle overheden onder regie van het Rijk. Waterschappen betrekken doorgaans in hun vergunningverlening ook de doelen uit de Kaderrichtlijn Water.	In de gemeente Heerenveen zijn meerdere waterlichamen aangewezen als KRW-waterlichaam, waarvoor specifieke eisen gelden. De kwaliteit van het oppervlakte- en het grondwater is sinds de inwerkingtreding van de KRW verbeterd, maar voldoet nog niet aan de normen van de KRW. De verbeteropgaven voor waterkwaliteit in het kader van de KRW is een internationale verplichting die voor 2027 gerealiseerd moet worden (resultaatsverplichting). Het uitgangspunt voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen is dat geen achteruitgang van de waterkwaliteit mag plaatsvinden. Dit betekent dat ontwikkelingen niet kunnen worden toegestaan in het Programma die tot achteruitgang van de waterkwaliteit van KRW-watervoren leiden. De KRW-doelstellingen zijn daarmee een harde randvoorwaarde voor het Programma.
Vogel- en Habitatrichtlijn - respectievelijk van kracht sinds 1979 en 1992	Vanuit Europa is de bescherming van soorten en gebieden geregeld in de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. In Nederland is de natuurwetgeving verankerd in Omgevingswet. Elke lidstaat is verplicht om speciale beschermingszones aan te wijzen. Dit zijn de Natura 2000-gebieden. Voor Natura 2000-gebieden geldt een instandhoudingsverplichting. Voor elk Natura 2000-gebied moet een beheerplan worden opgesteld. In die beheerplannen worden de instandhoudingsdoelstellingen uitgewerkt.	Het Natura 2000-gebied de Deelen ligt geheel binnen het plangebied. Daarnaast zijn er enkele Natura 2000-gebieden buiten de gemeente Heerenveen gelegen die wel in de omgeving van de gemeente Heerenveen liggen, zoals het Sneekermeergebied, Van Oordt's Mersken, de Rottige Meenthe & Brandemeer en Drents-Friese Wold & Leggelderveld. Het beheerplan voor Natura 2000-gebied de Deelen beschrijft de natuurdoelen voor het gebied en met welke maatregelen deze doelen behouden dan wel gerealiseerd kunnen worden. Het uitgangspunt voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen is dat geen significante (negatieve) effecten mogen optreden als gevolg van de keuzes voor het buitengebied. Het gaat om significante effecten van een activiteit afzonderlijk, maar ook in combinatie met andere projecten of plannen. Daarnaast gaat het om zowel significante effecten op Natura 2000-gebied de Deelen als ook op Natura 2000-gebieden buiten de gemeente Heerenveen (bijvoorbeeld als gevolg van stikstofdepositie). De bescherming van de Natura 2000-gebieden is een harde randvoorwaarde.

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Nitraatrichtlijn - van kracht sinds 1991	De Nitraatrichtlijn heeft als doel om de waterverontreiniging die wordt veroorzaakt door nitraten uit agrarische bronnen te verminderen, en verdere verontreiniging te voorkomen. Elke Lidstaat stelt vast welke gebieden kwetsbaar zijn en welke maatregelen genomen moeten worden om aan de doelen te gaan voldoen. Nederland heeft het hele grondgebied aangewezen als kwetsbare zone. De maatregelen worden vastgelegd in zogenaamde actieprogramma's. Met het 7e actieprogramma voor de Nitraatrichtlijn voor de periode 2022 – 2025 geeft Nederland invulling aan deze verplichtingen van de Nitraatrichtlijn. De Nitraatrichtlijn is in Nederland in verschillende wetgeving geïmplementeerd, waaronder in de Omgevingswet.	<p>Het uitgangspunt voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen is dat verdere verontreiniging van nitraat/meststoffen mag voorkomen. Overheden mogen de voorschriften uit Rijksbeleid over meststoffen niet afzwakken, eventueel wel aanscherpen. Dit is een harde randvoorwaarde. Deze maatregelen die landelijk gelden zijn (uit ontwerp FPLG):</p> <ul style="list-style-type: none"> - afbouw van de mestderogatie van 250/240 kg/ha naar 170 kg/ha. Voor grondwaterbeschermingsgebied en N2000-gebied is per direct geen derogatie meer mogelijk. Voor 'met nutriënten verontreinigde gebieden' geldt een versneld afbouwpad. In Fryslân zijn momenteel geen 'met nutriënten verontreinigde gebieden aangewezen'; - aanhouden van bufferstroken (teelvrij, vrij van mest en gewasbeschermingsmiddelen) met een breedte van 0,5 tot 5 meter, afhankelijk van de grootte van het perceel en het type water (wel/geen KRW-water, wel/geen ecologisch kwetsbare waterloop). Fryslân heeft op dit moment geen aangewezen ecologisch kwetsbare waterlopen; - per 2025 aanpassing van de teeltspecifieke stikstofgebruiksnormen en het mestproductieplafond; - overige basisconditionaliteiten (naast de bufferstroken) voor deelnemers aan het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB); - overige maatregelen vanuit het 7e NAP en de derogatiebeschikking. O.a. eisen aan transport van mest, registratie en bemestingsplan, vanggewassen, elektronisch mestregister, eisen graslandscheuren en vanggewassen na mais (voor met nutriënten verontreinigde gebieden) en verschuiving van de uitrijdatum voor drijfmest en dunne fractie op bouwland. Met verschillende implementatiedatums (2022 - 2025).
NEC-richtlijn (national emission ceilings) - van kracht sinds 2016	De NEC-richtlijn heeft tot doel de oppervlakte in Europa die door verzuring is aangetast minimaal met de helft te verminderen. De richtlijn verplicht de lidstaten van de Europese Unie (EU) te voorkomen dat de emissies de ontwerp plafonds overschrijden. De NEC-plafonds staan als rijksomgevingswaarden in het Besluit kwaliteit leefomgeving. Met de Omgevingswet (voorheen Wet ammoniak en veehouderij) wordt ter bescherming van voor verzuring gevoelige natuur zoneringsbeleid gevoerd. De provincie kan verzuring gevoelige gebieden aanwijzen als zeer kwetsbare gebieden.	Binnen de gemeente Heerenveen liggen enkele verzuring gevoelige gebieden, zoals delen van Natura 2000-gebied de Deelen en veenontginningen (kwetsbare natuurgebieden). Het uitgangspunt voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen is dat uitbreiding van veehouderij rondom kwetsbare gebieden bijna niet mogelijk is, behalve als gebruik wordt gemaakt van zeer sterk ammoniakreducerende technieken. Dit is een harde randvoorwaarde.

II.2 Randvoorwaarden en uitgangspunten vastgesteld nationaal beleid

In de onderstaande tabel II.2 is het meest relevante nationale beleid weergegeven. Per beleidskader is aangegeven wat welke randvoorwaarden/uitgangspunten er gelden voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen.

Tabel II.2 Nationaal beleid

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Nationale Omgevingsvisie - vastgesteld op 11 september 2020	De Nationale Omgevingsvisie (hierna: NOVI) is de langetermijnvisie van het Rijk op de toekomstige inrichting en ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland. In de NOVI geeft het Rijk aan voor welke uitdagingen Nederland staat en wat daarin nationale belangen en opgaven zijn. Het Rijk heeft vier prioriteiten vastgesteld die leidend zijn voor de strategische beleidskeuzes op nationaal niveau. Deze geven ook richting aan de decentrale overheden, zoals de gemeente Heerenveen, en helpen bij regionale of gebiedsgerichte uitwerking van de opgaven. Met de programma's NOVEX (Nationale Omgevingsvisie Extra) en Mooi Nederland wordt het Rijksbeleid verder uitgewerkt.	<p>De prioriteiten 'ruimte maken voor klimaatadaptatie en energietransitie', 'bevorderen duurzaam economisch groeipotentieel' en 'stimuleren toekomstbestendige ontwikkelingen landelijk gebied' raken aan de doelstelling van het Programma Buitengebied. Verder geeft de NOVI geen specifieke randvoorwaarden en/of uitgangspunten voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen. De NOVI geeft zachte uitgangspunten. In het Programma Buitengebied kan een eigen invulling worden gegeven aan de ambities uit de NOVI.</p> <p>Verder loopt het tracé van de beoogde Lelylijn door de gemeente Heerenveen. Dit tracé is door het Rijk aangewezen als NOVEX-gebied. In 2024 wordt naar verwachting de NOVI aangescherpt. Het kabinet zal bij de aanscherping overwegen welke keuzes juridisch vastgelegd moeten worden. Voor het Programma Buitengebied heeft dit hoogstwaarschijnlijk tot gevolg dat binnen de grenzen van het NOVEX-gebied Lelylijn geen ontwikkelingen mogen worden toegestaan die een belemmering opleveren voor de aanleg en in werking hebben van de Lelylijn. Dit is een harde randvoorwaarde.</p>
Besluit kwaliteit leefomgeving - in werking sinds 1 januari 2024	Het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) is één van de vier Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB) van de Omgevingswet. Het Bkl bevat de kaders voor overheden, waarbinnen zij verordeningen en omgevingsplannen mogen vaststellen. Het Bkl is voor een deel de juridische verankering van de Nationale omgevingsvisie.	<p>De gehele gemeente Heerenveen is aangewezen als 'uitsluitingsgebied hyperscale datacentra'. Dit betekent dat de gemeente hyperscale datacentra niet mag toestaan. Daarnaast is nabij Akkrum, Aldeboarn en Oppenhuizen een reserverings- en zoekgebied gelegen voor een buisleiding van nationaal belang. Dit heeft als consequentie dat geen activiteiten mogen worden toegelaten die een belemmering kunnen vormen voor de aanleg van een buisleiding van nationaal belang. De regels uit het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) zijn harde randvoorwaarden voor het Programma Buitengebied.</p> <p>Ook is een deel van de gemeente Heerenveen aangewezen als Natuurnetwerk Nederland. Het Bkl schrijft voor dat natuurnetwerk Nederland niet achteruit mag gaan, dat de samenhang tussen de gebieden van het natuurnetwerk wordt behouden en dat, als binnen het natuurnetwerk activiteiten worden toegelaten die nadelige gevolgen kunnen hebben voor de wezenlijke kenmerken of waarden van het natuurnetwerk, deze gevolgen tijdig worden gecompenseerd, zodanig dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het natuurnetwerk behouden blijven. De regels uit het Bkl zijn harde randvoorwaarden voor het Programma Buitengebied.</p>

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Klimaatakkoord - 28 juni 2019	In het Klimaatakkoord zijn afspraken opgenomen om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. De doelstelling is om de broeikasgasuitstoot in 2030 nationaal 49 % terug te dringen ten opzichte van 1990. Er zijn afspraken gemaakt in vijf sectoren: gebouwde omgeving mobiliteit, industrie, landbouw en landgebruik en elektriciteit.	Het Klimaatakkoord is mede kaderstellend voor de ambities voor onder andere landbouw, natuur en hernieuwbare energie. Landbouw, natuur en grondgebruik dragen bij aan de 95 % reductie van broeikasgassen in 2050 en 49 % in 2030. Verder geeft het Klimaatakkoord geen specifieke randvoorwaarden en/of uitgangspunten voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen. Het Programma Buitengebied kan worden ingezet om wateroverlast, droogte en hittestress tegen te gaan. Het Klimaatakkoord geeft in die zin zachte uitgangspunten.

II.3 Randvoorwaarden en uitgangspunten vastgesteld provinciaal beleid

In de onderstaande tabel II.3 is het meest relevante provinciale beleid weergegeven. Per beleidskader is aangegeven wat welke randvoorwaarden/uitgangspunten er gelden voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen.

Tabel II.3 Provinciaal beleid

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Omgevingsvisie De Romte Diele Fryslân - vastgesteld op 23 september 2020	De omgevingsvisie van de provincie Fryslân geeft de komende jaren richting aan de activiteiten van de provincie. De provincie wil extra inzetten op vier urgente, integrale opgaven: <ul style="list-style-type: none">- Fryslân houdt de leefomgeving vitaal, leefbaar en bereikbaar;- Fryslân zet de energietransitie met kracht voort;- Fryslân wordt klimaat-adaptief ingericht;- Fryslân versterkt de biodiversiteit.	De opgaven uit de omgevingsvisie van de provincie Fryslân raken aan de doelstelling van het Programma Buitengebied. Verder geeft de provinciale omgevingsvisie geen specifieke randvoorwaarden en/of uitgangspunten voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen. De provinciale omgevingsvisie geeft zachte uitgangspunten. In het Programma Buitengebied kan een eigen invulling worden gegeven aan de ambities uit de provinciale omgevingsvisie.
Omgevingsverordening Fryslân 2022 - geconsolideerde versie 19 juli 2024	In de provinciale omgevingsverordening is de doorwerking van het beleid uit de omgevingsvisie juridisch geborgd voor onderwerpen van provinciaal belang. In de verordening worden eisen gesteld aan ruimtelijke ontwikkelingen die betrekking hebben op woningbouw, niet-agrarische functies buiten bestaand stedelijk gebied, agrarische en aanverwante bedrijfsfuncties, hergebruik vrijkomende bebouwing, detailhandel, horeca en recreatie/toerisme. In de provinciale omgevingsverordening zijn deze eisen vastgelegd in instructieregels voor omgevingsplannen. Aangezien de gemeente Heerenveen als doel heeft het Programma te gebruiken als instrument voor de juridisch bindende uitwerking van het omgevingsplan zijn de instructieregels ook van belang voor het Programma.	Per thema gelden de volgende randvoorwaarden/uitgangspunten uit de omgevingsverordening voor het Programma Buitengebied. De bepalingen uit de omgevingsverordening van de provincie gelden als een harde randvoorwaarde. In algemene zin geldt dat bij nieuwe stedelijke ontwikkelingen de wijze waarop effecten op de gezondheid en veiligheid zijn meegewogen in het plan en dat de wijze waarop het plan rekening houdt met het risico op wateroverlast of op overstroming vanuit de Friese boezem onderbouwd moeten zijn. Wonen: <ul style="list-style-type: none">- op gronden buiten het bestaand stedelijk gebied mogen nieuwe bouw- en gebruiksmogelijkheden worden opgenomen voor nieuwe stedelijke functies, indien deze aansluiten op het bestaand stedelijk gebied en wat betreft aard en schaal passen bij de stad of het dorp;- een omgevingsplan kan nieuwe woningen bevatten, wanneer deze passen binnen de regionale woningbouwafspraken. Werken: <ul style="list-style-type: none">- de uitbreiding van een bestaand niet-agrarisch bedrijf maatschappelijke voorziening, horecagelegenheid of vergelijkbare functie buiten het bestaand stedelijk gebied kan tot maximaal 50 procent van het bestaande bebouwde oppervlak en maximaal 50 procent van het bestaande functievlak worden toegestaan. Een uitbreiding met meer dan 50 procent is onder voorwaarden toegestaan;

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
		<ul style="list-style-type: none"> - buiten het bestaand stedelijk gebied kan onder voorwaarden een nieuwe horecagelegenheid worden toegestaan. <p>Recreatie en toerisme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - buiten het bestaand stedelijk gebied kunnen de volgende kleinschalige recreatieve voorzieningen worden toegestaan: <ul style="list-style-type: none"> · een kleinschalig kampeerterrein van maximaal 25 kampeerplaatsen of een kleinschalige jachthaven met maximaal 25 ligplaatsen, op of in aansluiting op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, woning, bedrijf, horecagelegenheid of maatschappelijke voorziening; · logies, recreatiewoningen, groepsaccommodaties in bestaande bebouwing of ter vervanging van bestaande bebouwing op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, woning, bedrijf, horecagelegenheid of maatschappelijke voorziening; · groepsaccommodaties op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, aansluitend op bestaande bebouwing; · maximaal 10 trekkershutten op of in aansluiting op het bouwperceel van een agrarisch bedrijf of voormalig agrarisch bedrijf, aansluitend op bestaande bebouwing; · dag-recreatieve inrichtingen tot een maximale oppervlakte van 1 ha op of in aansluiting op het erf van een agrarisch bedrijf, woning, bedrijf, horecagelegenheid of maatschappelijke voorziening, waarbij alleen ondergeschikte nieuwbouw ten behoeve van de voorziening is toegestaan; - aanpassing of uitbreiding van een bestaande, of een nieuwe recreatieve voorziening kan onder voorwaarden worden toegestaan; - een omgevingsplan bevat geen nieuwe mogelijkheden voor permanente bewoning van recreatiewoningen buiten het bestaand stedelijk gebied. <p>Landbouw:</p> <ul style="list-style-type: none"> - buiten bestaand stedelijk gebied kunnen de volgende functies of uitbreiding van functies onder voorwaarden worden toegestaan: <ul style="list-style-type: none"> · een nieuw grondgebonden agrarisch bedrijf of de uitbreiding van een bestaand grondgebonden agrarisch bedrijf; · een nieuw niet-grondgebonden agrarisch bedrijf, uitsluitend voor zover het gaat om een bestaand niet-grondgebonden agrarisch bedrijf in een Friese gemeente dat om dringende redenen van maatschappelijke aard verplaatst moet worden; · de uitbreiding van een bestaand niet-grondgebonden agrarisch bedrijf; · een nieuwe gebruikgerichte paardenhouderij of de uitbreiding van een bestaande gebruikgerichte paardenhouderij; · een nieuw agrarisch hulpbedrijf op een voormalig agrarisch bouwperceel, een bedrijfsperceel, een glastuinbouwlocatie of een terrein voor openbare nutsvoorzieningen;

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
		<ul style="list-style-type: none"> · de uitbreiding van een agrarisch hulpbedrijf; - bij een grondgebonden agrarisch bedrijf kan een niet-grondgebonden agrarische neventak worden toegestaan, mits de niet-grondgebonden bedrijfsactiviteiten ondergeschikt zijn aan de grondgebonden bedrijfsactiviteiten; - op een bouwperceel van een agrarisch bedrijf kunnen al dan niet aan landbouw gerelateerde nevenactiviteiten plaatsvinden, waarbij: <ul style="list-style-type: none"> · detailhandel slechts is toegestaan in de vorm van productie-gebonden detailhandel of detailhandel in streekproducten; · bedrijvigheid slechts is toegestaan in de vorm van lichte bedrijvigheid of bij het landelijk gebied passende bedrijvigheid; · activiteiten voor het bewerken, verwerken en vergisten van mest of andere agrarische producten slechts zijn toegestaan als deze ten dienste staan van, of verband houden met de agrarische activiteiten van het agrarisch bedrijf; · voor een ondersteunende tak glastuinbouw, tot maximaal 1.500 m² aan glasopstanden per bedrijf binnen het agrarische bouwperceel kunnen worden toegestaan; - aan het gebruik en de bebouwing voor de nevenactiviteiten worden zodanige regels gesteld dat deze ondergeschikt blijven aan de agrarische activiteiten en passen in de landelijke omgeving; - indien bij het vergisten van mest of andere agrarische producten ook mest of agrarische producten afkomstig van andere bedrijven worden vergist, dient die mest of diene die producten rechtstreeks afkomstig te zijn van bedrijven uit de lokale omgeving; - voor de vestiging van meerdere agrarische bedrijven, agrarische hulpbedrijven of van voorzieningen en installaties voor het bewerken, verwerken en vergisten van mest of andere agrarische producten, kan een nieuwe, goed ontsloten agro-locatie¹ onder voorwaarden worden ontwikkeld buiten het bestaand stedelijk gebied; - landbouwmechanisatiebedrijven met als hoofdactiviteit verkoop van landbouwvoertuigen kunnen worden toegestaan op een agro-locatie, mits deze aansluit op het bestaand stedelijk gebied. <p>Overige functies buiten bestaand stedelijk gebied:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nieuwe stedelijke functies buiten bestaand stedelijk gebied kunnen onder voorwaarden worden toegestaan, wanneer sprake is van hergebruik, verbouw of vervanging van vrijkomende gebouwen; - bij hergebruik, verbouw of vervanging kan enige aanvullende bebouwing worden toegestaan, mits deze ondergeschikt is aan de bestaande bebouwing; - bij vervanging kan de situering van de bebouwing worden gewijzigd, mits de nieuwbouw op het bestaande bouwperceel wordt geplaatst;

¹ Een cluster van agrarische bedrijven, of agrarische hulpbedrijven, met bijbehorende voorzieningen.

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
		<ul style="list-style-type: none"> - op een perceel kan in of aansluitend op een bestaand bebouwingslint of -cluster een nieuwe stedelijke functie in een omgevingsplan worden opgenomen, met inachtneming van de volgende voorwaarden: <ul style="list-style-type: none"> · de nieuwe functie leidt tot een afronding of verdichting van een bebouwingslint of bebouwingscluster, en · de omvang van de stedelijke functie is afgestemd op de omgeving; - detailhandel is alleen toegestaan voor zover deze verband houdt met de hoofdfunctie van het perceel en daaraan bedrijfsmatig en wat betreft omvang ondergeschikt is; - buiten het bestaand stedelijk gebied kan onder voorwaarden een nieuwe woning op een solitaire locatie in een omgevingsplan worden opgenomen, ter vervanging van een bestaande woning op een vergelijkbare locatie binnen de gemeente; - buiten het bestaand stedelijk gebied kan onder voorwaarden maximaal één nieuwe woning op een bestaand voormalig agrarisch bouwperceel of een voormalig niet-agrarisch bouwperceel, in een omgevingsplan worden opgenomen; - maximaal twee nieuwe woningen kunnen op een bestaand voormalig agrarisch bouwperceel of een voormalig niet-agrarisch bouwperceel in een omgevingsplan worden opgenomen, wanneer sprake is van sloop van 3.000 m² of meer van beeldverstorende bebouwing. <p>Weidevogelkansgebieden en weidevogelparels:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een omgevingsplan of projectbesluit voor gronden die gelegen zijn in of op korte afstand van Weidevogelkansgebieden en weidevogelparels bevat regels waarmee voldoende openheid en rust van die gebieden wordt gehandhaafd, waarbij de agrarische productiefunctie en de ontwikkelingsmogelijkheden van bestaande agrarische bedrijven zijn toegestaan. <p>Windturbines:</p> <ul style="list-style-type: none"> - in een omgevingsplan kan het plaatsen van maximaal 3 windturbines op of direct grenzend aan het bouwperceel van een bestaand agrarisch bedrijf worden toegestaan, onder de volgende voorwaarden: <ul style="list-style-type: none"> · de windturbines mogen een maximale as-hoogte van 15 meter hebben, en · het op te stellen vermogen is afgestemd op de energiebehoefte van het agrarisch bedrijf, en · de mogelijkheden om te voorzien in de energiebehoefte van het agrarische bedrijf door middel van zonnepanelen op de gebouwen zijn verkend; - in een omgevingsplan kan een nieuwe solitaire windturbine met een tiphoogte van maximaal 100 meter worden toegestaan ter vervanging van meerdere solitaire windturbines, onder de volgende voorwaarden: <ul style="list-style-type: none"> · de gezamenlijke tiphoogte van de te vervangen windturbines is minimaal gelijk aan de tiphoogte van de nieuwe windturbine, en · de te vervangen windturbines hebben een tiphoogte van 45 meter of meer, en · de omgeving moet participeren in het planproces, en · het positief rendement van de nieuwe windturbine komt mede ten goede aan de directe omgeving, en

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
		<ul style="list-style-type: none"> · er mogen geen windturbines worden geplaatst op de Waddeneilanden; - in een omgevingsplan kan het plaatsen van een dakturbine of een kleine windturbine met een maximale tiphoogte van 10 meter worden toegestaan, mits de energie wordt opgewekt voor de eigen behoefte en de windturbine op het bouwperceel wordt geplaatst. <p>Opstellingen voor zonne-energie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bij het toedelen van functies aan locaties voor opstellingen voor zonne-energie wordt vooraf de zonneladder toegepast; - in een omgevingsplan voor gronden buiten het bestaand stedelijk gebied kan worden voorzien in een opstelling voor zonne-energie op: <ul style="list-style-type: none"> · het bouwperceel van een agrarisch bedrijf, bedrijf, horecagelegenheid, maatschappelijke voorziening of woning, mits het op te stellen vermogen is afgestemd op het eigen energieverbruik op het perceel; · een zandwinlocatie of een voormalige zandwinlocatie, voor zover deze geen onderdeel uitmaakt van het natuurnetwerk Nederland; · gronden met een functie voor infrastructuur voor weg, spoor, water en vliegverkeer, voor zover het niet gaat om historische infrastructuur en groene grasdijk-lichamen, zoals beschreven in de Structuurvisie Grutsk op 'e Romte; · gronden met een functie voor bestaande nutsvoorzieningen of gronden die eerder zijn bestemd en gebruikt voor nutsvoorzieningen, maar waarop de functie nutsvoorzieningen niet meer van toepassing is; · gronden die deel uitmaken van het natuurnetwerk Nederland of op gronden die zijn aangewezen als natuur buiten het natuurnetwerk Nederland, uitsluitend voor zover de opstelling wat betreft functie en vermogen is gericht op de energiebehoefte die samenhangt met het fysieke beheer en onderhoud van het gebied; · gronden die aansluiten op het bestaand stedelijk gebied die niet in gebruik zijn voor landbouw- of natuurdoeleinden en niet zijn voorzien van de functie agrarisch dan wel natuur, mits de gronden geen functie hebben voor de landschappelijke inpassing van andere functies; - in een omgevingsplan voor locaties buiten het bestaand stedelijk gebied kan worden voorzien in een opstelling voor zonne-energie op landbouwgronden die: <ul style="list-style-type: none"> · aansluiten op het bestaand stedelijk gebied of die een redelijke aansluiting hebben of krijgen op het stedelijk weefsel van de kern, of · niet aansluiten op het bestaand stedelijk gebied, mits aangetoond wordt dat deze naar redelijke verwachting van gemeente en provincie binnen tien jaar onderdeel zal uitmaken van de stedelijke woon- of werkkuitbreiding of daarop zal aansluiten; - een opstelling voor zonne-energie kan worden toegestaan nabij het bestaand stedelijk gebied, mits: <ul style="list-style-type: none"> · de opstelling voor zonne-energie voortvloeit uit een lokaal maatschappelijk initiatief van één of meer samenwerkende dorpen, en

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
		<ul style="list-style-type: none"> · uit de belangenafweging blijkt dat de landbouwgronden minder waardevol zijn dan de landbouwgronden op alternatieve locaties aansluitend aan de kern.
Friese bomen- en bossenstrategie 2022	In de Friese Bomen- en Bossenstrategie verwoordt en verbeeldt de provincie Friesland hoe zij samen met haar partners in het landelijk en bebouwd gebied tot en met 2030 aan de slag willen gaan met het Friese deel van de landelijke Bossenstrategie. De provincie Fryslân wil door middel van bomen, bos en natte natuur bijdragen aan de Europese en landelijke opgave voor CO ₂ -vastlegging.	Op pagina 54 van de Friese bomen- en bossenstrategie is een indicatie van de kansen op kaart weergegeven. De verankering van de kansen voor bomen, bos en natte natuur zal plaatsvinden via programma's, (gebieds)processen en projecten (zoals het Nationaal Programma Landelijk Gebied). Op dit moment geeft de Friese bomen- en bossenstrategie geen harde randvoorwaarden. Het Programma Buitengebied kan invulling geven aan de doelstellingen uit de strategie. Dit is een zacht uitgangspunt.
Regionale energiestrategie Fryslân - 2021	De afspraken uit het klimaatakkoord worden onder andere in de regionale energie strategieën (RES) uitgewerkt. De gemeenten, provincie en waterschappen maken daarin hun eigen keuzes. Binnen de RES stemmen overheden deze keuzes op elkaar af.	In de Regionale energiestrategie Fryslân is niet vastgelegd waar maatregelen t.a.v. duurzame energie moeten plaatsvinden. Het Programma Buitengebied kan invulling geven aan de doelstelling uit de Regionale Energiestrategie Fryslân. Dit is een zacht uitgangspunt.
Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân 2030	Het Uitvoeringsprogramma Stikstof 2030 beschrijft de uit te voeren processtappen en maatregelen om de stikstofuitstoot en -neerslag in Fryslân structureel te verminderen, de met stikstof overbelaste natuur te herstellen en het landelijk gebied toekomstbestendig te maken.	In het Uitvoeringsprogramma is niet vastgelegd waar maatregelen t.a.v. de reductie van stikstof moeten plaatsvinden. Het Programma Buitengebied kan invulling geven aan de doelstelling uit het Uitvoeringsprogramma. Dit is een zacht uitgangspunt.

II.4 Randvoorwaarden en uitgangspunten vastgesteld regionaal beleid

In de onderstaande tabel II.4 is het meest relevante regionale beleid weergegeven. Per beleidskader is aangegeven wat welke randvoorwaarden/uitgangspunten er gelden voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen.

Tabel II.4 Regionaal beleid

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Veenweideprogramma 2021 - 2030 Fryslân	Met het Veenweideprogramma hebben Wetterskip Fryslân, provincie Fryslân, betrokken gemeenten en diverse partijen een gezamenlijke aanpak ontwikkeld om veenoxidatie en bodemdaling in het Friese veenweidegebied te beperken.	<p>De aanpak uit het Veenweideprogramma is mede kaderstellend voor het Programma Buitengebied van de gemeente Heerenveen. Aldeboarn-De Deelen is één van de twee ontwikkelgebieden uit het Friese Veenweideprogramma 2021 - 2030. Door het huidige peilbeheer, ontwatering en kerende groundbewerking in dit gebied treedt oxidatie van veengronden op. Om de veenoxidatie en de daaraan gekoppelde CO₂-uitstoot en bodemdaling te beperken zijn in het Friese Veenweideprogramma maatregelen opgenomen om de oxidatie van veen te beperken. In het programma wordt in eerste instantie ingezet op veengebieden met een veenpakket van meer dan 80 cm dik en een kleidek dunner dan 40 cm (zoals Aldeboarn-De Deelen), omdat daar de meeste reductie van CO₂ en beperking van de bodemdaling te realiseren is. De belangrijkste maatregel is het verhogen van de grondwaterstand tot 40 cm onder maaiveld. Door aanpassingen in het peilbeheer en het grondgebruik wordt in 2030 een CO₂-reductie van 0,25 tot 0,50 megaton ten opzichte van 2020 verwacht. De concrete uitwerking hiervan voor het veenweidegebied Aldeboarn-De Deelen vindt plaats middels een gebiedsproces, met als resultaat het koersdocument Aldeboarn-De Deelen 2030 - 2050.</p> <p>het Veenweideprogramma/Koersdocument bevat harde randvoorwaarden voor het Programma Buitengebied als het gaat om het type landgebruik dat mogelijk is binnen en nabij Aldeboarn-De Deelen. De doelen van het Koersdocument voor 2030 zijn gevat in vijf thema's.</p> <ul style="list-style-type: none">- klimaat: reductie CO₂-uitstoot door een gemiddelde grondwaterstand van -40 cm onder maaiveld, te bereiken door verhoging van het slootwaterpeil;- water: 1) klimaatadaptieve inrichting watersysteem door water te bergen en vast te houden, 2) verminderen veenoxidatie door een gemiddelde vermindering van de bodemdaling van 0,2 cm per jaar en 3) verhogen ecologische waterkwaliteit door in en/of langs zoveel mogelijk wateren gunstige omstandigheden te creëren;- natuur en biodiversiteit: 1) reductie stikstofemissie t.b.v. natuurherstel 2) verbetering hydrologische omstandigheden voor natuur in en buiten de natuurgebieden en 3) versterking ecologische basiskwaliteit agrarische gronden (met ambitie om een overgangszone te realiseren tussen landbouwgrond en Natura 2000-gebied De Deelen;

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
Blauwe Omgevingsvisie Fryslân klimaatbestendig 2050+	De Blauwe Omgevingsvisie pleit ervoor om water en bodem sturend te maken in de ruimtelijke inrichting van Fryslân. Dit vraagt om maatwerk per deelgebied (veengronden, kleigronden, zandgronden, Waddeneilanden en bebouwd gebied), want elk gebied kent zijn eigen uitdagingen en mogelijke oplossingen.	<ul style="list-style-type: none"> - landbouw: 1) flankerend beleid ontwikkelen, met als belangrijkste instrument de Compensatie Systematiek Veenweiden, 2) faciliteren van verplaatsers en stoppers, 3) randvoorwaarden scheppen die de verdiencapaciteit en toekomstbestendigheid van agrarische bedrijven kan vergroten en 4) advies en begeleiding beschikbaar stellen; - leefbaarheid: 1) verruimen aanbod wonen en werken, 2) versterking ADD wat betreft recreatie & toerisme, 3) het realiseren van en bijdragen aan de energietransitie, 4) behoud en versterking landschap en cultuurhistorie en 5) behoud en versterking leefbaarheid en sociale cohesie <p>Het principe Water en Bodem sturend vormt de basis bij de ruimtelijke afwegingen en keuzes die in het Programma Buitengebied gemaakt worden. Dit is een zacht uitgangspunt. Van een juridische verankering van het onderdeel Bodem en Water sturend in de waterschapsverordening is (op dit moment) geen sprake. In de verordening van de provincie is wel vastgelegd dat in een omgevingsplan de wijze waarop het plan rekening houdt met het risico op wateroverlast of op overstroming vanuit de Friese boezem onderbouwd moeten zijn.</p>
Woonzorgvisie	De gemeente Heerenveen heeft samen met de gemeenten Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland en Weststellingwerf de Regionale visie wonen, zorg en welzijn Zuidoost-Fryslân opgesteld. In Nederland worden de problemen op het gebied van wonen, zorg en welzijn groter. Ouderen wonen steeds meer tot op hoge leeftijd op zichzelf. Dat geldt ook voor andere groepen die zorg nodig hebben zoals mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking en mensen met psychische problemen. Er ontstaat daarom steeds meer behoefte aan woningen die geschikt zijn voor (intensieve) zorg. Ook de druk op hulp en ondersteuning neemt toe. Er zijn minder mensen beschikbaar om te zorgen voor een groeiende groep zorgdraggers.	In de Regionale visie wordt beschreven wat de vijf gemeenten gaan doen om in de toekomst ook voor deze inwoners een prettige woonomgeving te kunnen bieden. Echter is deze visie nog op regionaal niveau, en geeft nog geen concrete invulling op het vlak van locaties. Deze zullen worden geborgen in de Lokale uitvoeringsagenda. Hierin zal ook duidelijk worden of locaties in het buitengebied aantrekkelijk zijn voor een woonzorgfunctie.

II.5 Randvoorwaarden en uitgangspunten eigen beleid gemeente Heerenveen

In de onderstaande tabel II.5 is het meest relevante gemeentelijke beleid weergegeven. Per beleidskader is aangegeven wat welke randvoorwaarden/uitgangspunten er gelden voor het buitengebied van de gemeente Heerenveen.

Tabel II.5 Gemeentelijk beleid

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
omgevingsvisie gemeente Heerenveen - vastgesteld 8 juli 2021	De Omgevingsvisie van de gemeente Heerenveen bevat het integrale beleid op hoofdlijnen voor de fysieke leefomgeving. In de visie staan de ambities, kernopgaven en de uitgangspunten van het beleid voor de fysieke leefomgeving. De kern van de visie is: 'In 2040 is Heerenveen een gezonde, ondernemende en duurzame gemeente waar het prettig wonen, werken en recreëren is. We hebben ons onderscheidende profiel als (top)sportgemeente verder versterkt en verbreed. We koesteren de landschappelijke kwaliteit en diversiteit, de uitstekende bereikbaarheid en de (regionale) voorzieningen als reden om hier te wonen en te werken. En we zijn in 2040 een flink eind op weg om de gemeente samen met inwoners en bedrijven klimaatbestendig en klimaatneutraal te maken'. De keuzes die de gemeente de komende jaren maakt en de samenwerkingen die we aan gaan, zijn ondersteunend aan deze ambities.	<p>In de omgevingsvisie is aangegeven dat de gemeente Heerenveen de Lelylijn ondersteunt. Hoewel er nog geen voorkeustracé bekend is, reserveert de gemeente Heerenveen voorlopig de ruimte van het oude Zuiderzeelijn tracé. Het Programma Buitengebied kan daarom geen ontwikkelingen toestaan die een belemmering opleveren voor de aanleg en in werking hebben van de Lelylijn. Dit is een harde randvoorwaarde.</p> <p>Verder zijn voor het buitengebied de volgende ambities en algemene uitgangspunten van toepassing vanuit de omgevingsvisie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bij ontwikkelingen in het buitengebied wordt ingezet op het behouden en versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten; - in het gebied wordt ingezet op de ontwikkeling van landbouw met een duurzaam en natuurinclusief ontwikkelperspectief. In het buitengebied hebben agrarische bedrijven over het algemeen meer ontwikkelmogelijkheden dan in de linten en dorpskernen. Daarbij wordt rekening gehouden met de ontwikkelruimte die is toekend met het vaststellen van de notitie Geurhinder 2015; - bij uitbreiding van bestaande erven wordt rekening gehouden met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting vanaf een bepaalde omvang vraagt de gemeente daarnaast om een extra investering in het landschap (kwaliteitsimpuls). Deze omvang verschilt per landschapstype; - vrijkomende agrarische bedrijven wil de gemeente een passende bestemming geven. Daarbij bieden we mogelijkheden voor toeristisch-recreatieve functies, kleinschalige vormen van wonen en bedrijvigheid. Bij het slopen van agrarische bebouwing geeft de gemeente (vanaf een bepaalde omvang) bouwrechten voor de realisatie van een nieuwe woning. Daarmee wordt de sanering van verouderde agrarische bebouwing betaald (ruimte-voor-ruimte); - nieuwe woonerven of agrarische erven in het buitengebied zijn mogelijk wanneer hiermee een bestaand (milieu)knelpunt wordt opgelost (bijvoorbeeld de verplaatsing van een agrarisch bedrijf dat niet verder kan groeien). Daarnaast zijn er mogelijkheden om een nieuwe woning te bouwen

Beleidskader	Beschrijving beleid	Randvoorwaarden/uitgangspunten voor buitengebied gemeente Heerenveen
		<p>wanneer er (voormalig) agrarische bebouwing wordt gesaneerd (ruimte-voor ruimte). In die gevallen wordt een locatie gezocht die past bij het bebouwingsbeeld van het landschapstype;</p> <ul style="list-style-type: none">- bij het realiseren van zonneparken en solitaire windmolens wordt rekening gehouden met de bestaande kernkwaliteiten. Bij grotere initiatieven vraagt de gemeente om een kwaliteitsimpuls (versterken van de kernkwaliteiten). <p>Het Programma Buitengebied bouwt voort op de omgevingsvisie. In het Programma Buitengebied zal daarom rekening moeten worden gehouden met de bovenstaande ambities en uitgangspunten. De gebiedsgerichte vertaling van de ambities en algemene uitgangspunten uit de omgevingsvisie zijn opgenomen in de alternatieven van dit MER.</p>

BIJLAGE: DEELRAPPORTEN EFFECTBEOORDELING

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Waterkwaliteit

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Waterkwaliteit
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.568

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

D.J. Hekman MSc, R. van Deelen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	WATERKWALITEIT	4
1.1	Chemische en verontreinigende stoffen	5
1.1.1	Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
1.2	Ecologische toestand	8
1.2.1	Huidige situatie en autonome ontwikkeling	8
1.3	Effectbeoordeling alternatieven waterkwaliteit	9
	Laatste pagina	11
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

WATERKWALITEIT

Het volgende hoofdstuk bevat de effectbeoordeling van de programmatische maatregelen op het thema waterkwaliteit. Dit thema kan worden bekeken vanuit twee invalshoeken: De waterkwaliteit vanuit de gemeten chemische en verontreinigende stoffen, en (2) de ecologische staat van de waterlichamen.

De beoordeling onder de Kaderrichtlijn Water is gebaseerd op metingen van chemische en verontreinigende stoffen, en de resulterende effecten op de ecologische kwaliteit. We laten twee indicatoren zien over de chemische staat van het water: 'chemische stoffen' en 'verontreinigende stoffen'. Beide zijn een inschatting over een groep stoffen vanuit een combinatie van meetdata, geëxtrapoleerd naar het waterlichaam waarover beoordeeld wordt. De ecologische kwaliteit, is deels een functie van welke chemische en verontreinigende stoffen in het water zijn aangetroffen, plus de fysieke omstandigheden die de kwaliteit van het waterleven bepalen.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

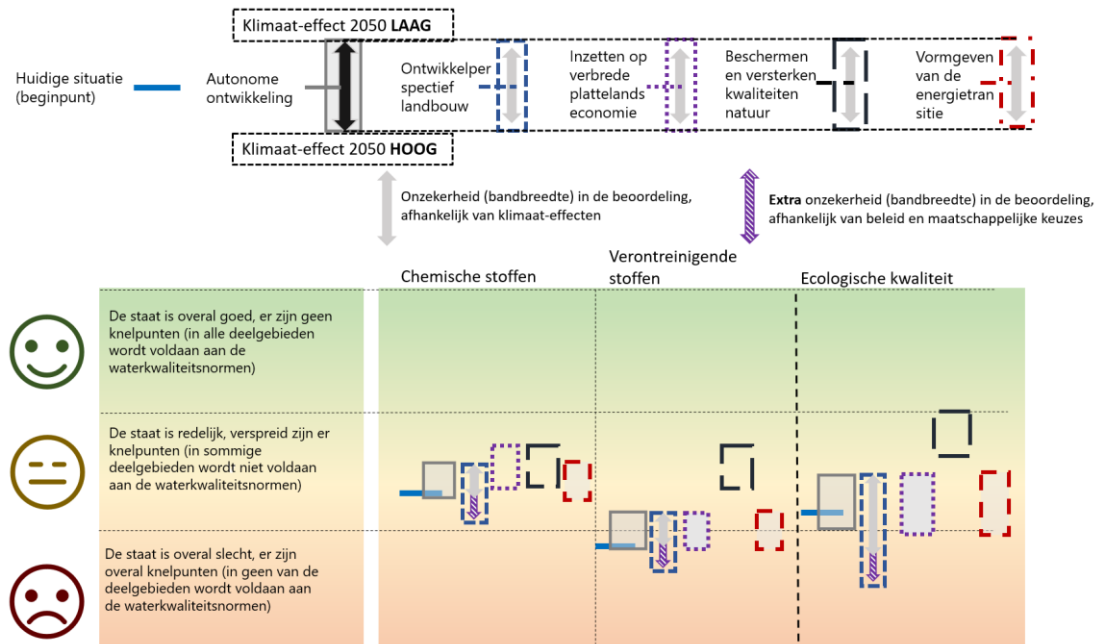
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donker-oranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op waterkwaliteit

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema waterkwaliteit

1.1 Chemische en verontreinigende stoffen

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De waterkwaliteit in het buitengebied Heerenveen wordt gemeten op een aantal meetpunten. Binnen het onderzoeksgebied (buitengebied Heereveen) zijn een geringe hoeveelheid meetpunten beschikbaar. Dit betekent dat sommige deelgebieden geen of zeer weinig meetpunten hebben.

Afbeelding 2 Meetpunten in het buitengebied Heerenveen en de gemeten toxiciteit

Per deelgebied komt dit neer op zie onderstaande tabel:

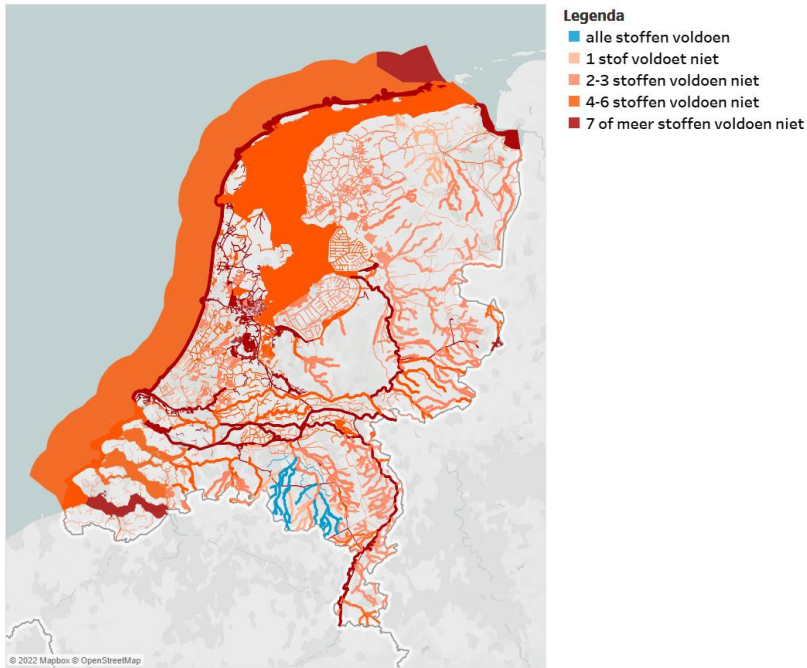
Deelgebied	Toxiciteit
Veenweide gebied	Hoog (1 meetpunt vlak naast De Delen)
Beekdal van de Boorne	Gering
De Delen	Gering tot Hoog
Veenpolders	Gering tot Hoog
Hoogveenontginning	Matig tot Hoog
Woudontginning	Hoog (1 meetpunt)
Beekdal Tjonger	Gering tot Zeer hoog
Heideontginning	Geen data

Op basis van deze meetpunten wordt onder de KRW de staat van wateren en waterlopen beoordeeld op chemische stoffen, verontreinigende stoffen, en een oordeel chemische waterkwaliteit. Dit is zichtbaar in de SGBP kaarten, in afbeeldingen 3, 4 en 5.

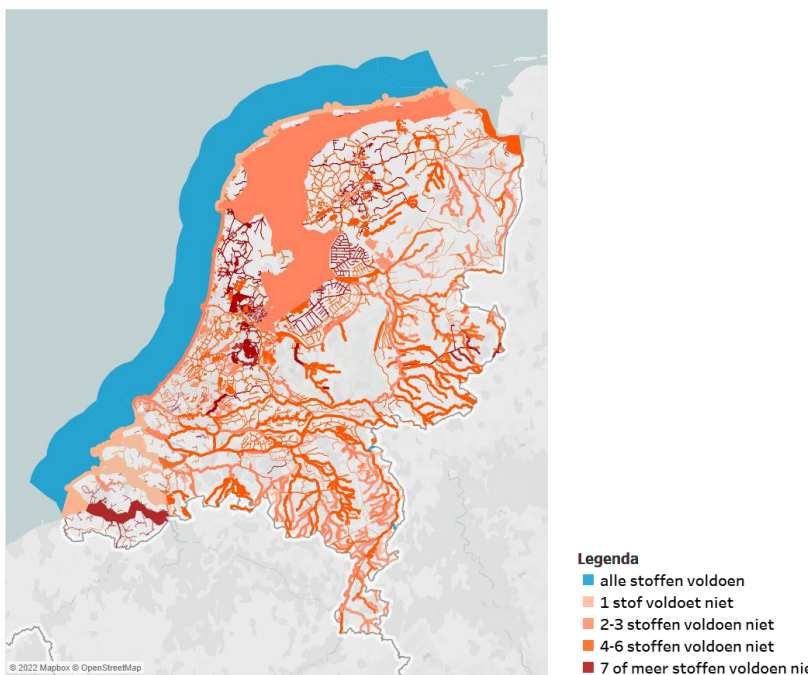
Aan de hand van deze data beoordelen we de huidige situatie voor chemische stoffen op 'redelijk'. De waterlopen in het buitengebied Heerenveen voldoen over het algemeen niet op 2-3 chemische stoffen. De beoordeling voor specifiek verontreinigende stoffen is 'slecht'. Verscheidene waterlopen in afbeelding 3 die door het buitengebied Heerenveen lopen hebben zeven of meer stoffen die niet voldoen, wat leidt tot de slechte beoordeling.

Voor de referentie geldt het volgende: gezien de landelijke druk vanuit het behalen van de KRW-doelen, is de verwachting dat de waterkwaliteit autonoom geleidelijk zal verbeteren. Tegelijk zijn er in het klimaatscenario HOOG langere droge perioden met minder beschikbaar water voorzien. Dit zorgt voor minder verdunning van chemische en verontreinigende stoffen, wat betekent dat de waterkwaliteit op de meetpunten (aan de hand van de ecologische toestand) waarschijnlijk verslechtert. Daarom is de staat van de waterkwaliteit in dit klimaatscenario HOOG gelijk gesteld aan de huidige situatie. In het klimaatscenario LAAG is deze indikking minder aan de orde en verbetert de waterkwaliteit wel duidelijk vanwege de inspanningen gericht op KRW. De staat verbetert hier in alle gevallen.

Afbeelding 3 Aantal chemische stoffen dat niet voldoet - Nederland

Afbeelding 4 Aantal verontreinigende stoffen dat niet voldoet - Nederland

Afbeelding 5 Oordeel chemische waterkwaliteit: waterlichamen en KRW doelen in 2024 (huidige situatie)

1.2 Ecologische toestand

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De huidige situatie aangaande de ecologische toestand is beschreven in de KRW-Nota Fryslan 2022 - 2027 (september 2021).

In de autonome ontwikkeling verbetert de beoordeling licht in het klimaatscenario LAAG, en blijft gelijk in het klimaatscenario HOOG. De maatregelen die worden genomen in de nabije toekomst worden gedefinieerd door de KRW-Nota Fryslan 2022 - 2027. De relevante waterlichamen zijn uiteengezet in tabel 2, inclusief hun verwachte 2027 doelbereik.

Tabel 2 KRW waterlichamen die zich bevinden in het buitengebied van Heerenveen

KRW-watertype	2022 (huidige situatie)	2027 verwacht doelbereik [Geel is doel niet bereikt, wel een verbetering] [Groen = doel bereikt]
Tjonger middenloop	Geel	Geel
Frieze boezem/grote ondiepe kanalen	Geel	Geel
Frieze boezem/grote diepe kanalen	Geel	Geel
Frieze boezem/regionale kanalen met scheepvaart	Geel	Geel
Laagveenplassen Friesland (o.a. de Deelen)	Geel	Geel
Zuidoost Friesland - Vaarten zonder recreatievaart	Geel	Groen

De KRW-nota voorziet dat het doel volledig wordt behaald vier van de zes typen waterlichamen. Voor de drie typen kanalen en de Tjonger middenloop is niet de verwachting dat dit lukt, maar wel in de kleine vaarten en in de laagveenplassen (waar ook deelgebied de Deelen onder valt).

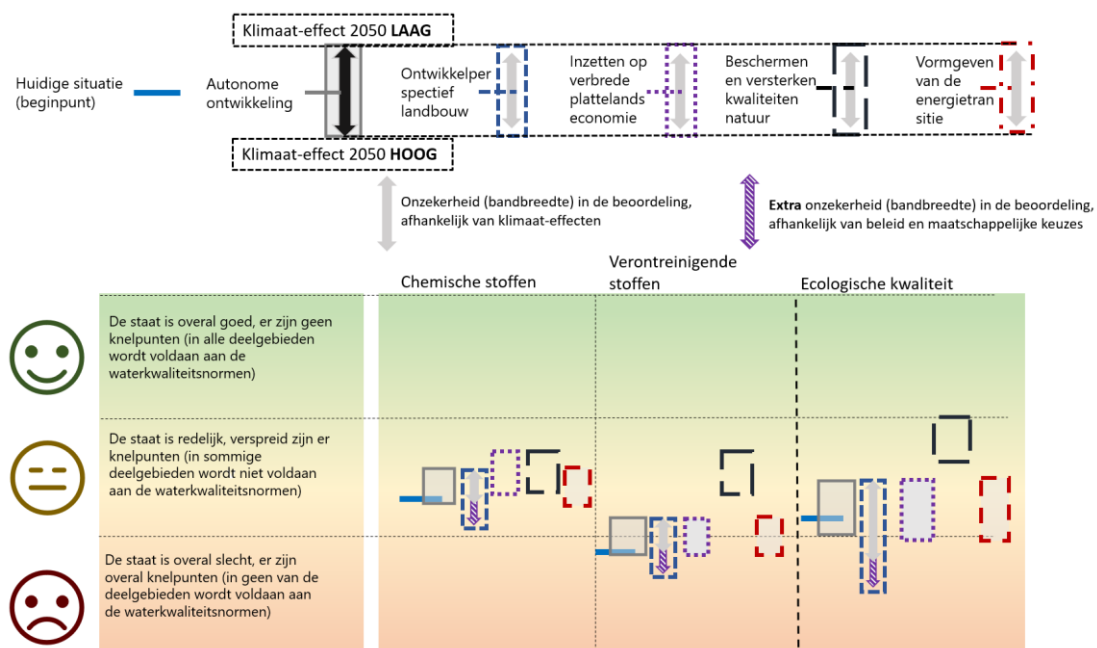
Dit betekent dat in de autonome ontwikkeling, de staat van het gebied de Deelen zou toenemen naar 'goed', en voor alle andere gebieden blijft staan op 'redelijk'. Wel is de verwachting dat de staat de juiste richting op beweegt, omdat ook in de vier KRW watertypen waar het doel niet wordt behaald, de ecologische kwaliteit wel verbetert ten opzichte van 2021.

Ook voor ecologische waterkwaliteit geldt dat in het klimaatscenario HOOG, de beoordeling gelijk blijft, omdat door concentratie de waterkwaliteit kan achterblijven en de verbeteringen ongedaan gemaakt kunnen worden.

1.3 Effectbeoordeling alternatieven waterkwaliteit

De beoordelingsschaal voor waterkwaliteit is een driepuntsschaal. Dit komt, omdat vanuit de KRW-richtlijn wordt gewerkt met de kwalificatie 'voldoet' of 'voldoet niet' als het gaat om het halen van waterkwaliteitsnormen. Een vijfpuntsschaal zou niet passen bij zulk een binaire beoordeling. De middelste beoordeling ('redelijk') is gebaseerd op de gebiedsgerichte benadering: Als een aantal deelgebieden niet voldoet, en een aantal deelgebieden wel voldoet, dan is de staat redelijk.

Afbeelding 6 Beoordeling waterkwaliteit

Voor het thema waterkwaliteit is geen afzonderlijk hoofdstuk voor de beoordeling op de verschillende indicatoren, omdat deze indicatoren namelijk sterk samenhangen. Daarom is in dit hoofdstuk de effectbeoordeling op waterkwaliteit gezamenlijk beschreven voor de drie gebruikte indicatoren. Wel wordt hier ook beschreven wat de verschillen zijn tussen het effect op chemische stoffen, verontreinigende stoffen en de ecologische waterkwaliteit.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De staat van de waterkwaliteit blijft in dit alternatief gelijk ten opzichte van de autonome ontwikkeling, maar er is wel een extra onzekerheid wat kan zorgen voor een verslechtering (paarse pijl in de beoordeling op chemische stoffen). Deze mogelijke verslechtering komt door een hoger risico op een hoger pesticidengebruik. Dit risico komt door het actief zoeken naar mogelijk alternatieven teelten voor gebieden die te nat zijn voor reguliere productie (maatregel 31). De 'reguliere productie' in deze gebieden zal voornamelijk bestaan uit (permanent) grasland. Omzetting van deze percelen naar akkerbouw teelten gaat vaak samen met gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Ook voor de indicator verontreinigende stoffen kan verslechteren (paarse pijl naar beneden) ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Hier komt dit door het toestaan van niet grondgebonden agrarische activiteiten (maatregel 9), waarbij het aantal dieren in het buitengebied toeneemt en daarmee ook de stikstofbelasting op de omgeving. Dit effect wordt evenwel gelimiteerd door de mestwetgeving (er mag niet meer mest uitgereden worden, ook als er meer dieren zijn in het buitengebied), maar er blijft een risico op een verslechtering van de waterkwaliteit in de waterlopen rondom intensief gebruikte huiskavels, en via stikstofdepositie. Het hangt er hierbij vanaf hoe wordt omgegaan met de verontreiniging van waterlopen die grenzen aan percelen met intensieve veehouderij. Ook de nieuwvestiging van grondgebonden agrarische bedrijven (maatregel 13) kan zorgen voor een verslechtering, door een nieuwe aangrenzing van nieuwe bedrijven bij waterlopen die daarvoor geen huiskavel naast zich hadden.

Tenslotte, de ecologische kwaliteit verslechtert in lijn met de ontwikkeling chemische en verontreinigde stoffen. De onzekerheid aan de hand van klimaatscenario's is voor de ecologische kwaliteit groter, omdat klimaatvariabelen ook direct effect hebben op fysische variabelen in de waterlopen, en daarmee op de ecologische staat. Naast waterbeschikbaarheid, speelt voornamelijk ook watertemperatuur tijdens warme perioden. Daarom heeft de beoordeling Ecologische kwaliteit een groter verschil tussen klimaatscenario HOOG en LAAG. Daar waar voor de chemisch/verontreinigende stoffen de variabiliteit alleen is gebaseerd op een verminderde verdunning in het scenario HOOG, verslechtert de ecologische kwaliteit in het klimaatscenario HOOG ook aan de hand van de klimaateffecten zelf.

Daarmee is ook de beoordeling van de ecologische kwaliteit in het alternatief in het klimaatscenario HOOG verslechtert naar 'slecht'. Daarboven op komt nog het risico op extra verslechtering, indien de risico's genoemd onder chemische en verontreinigende stoffen uitkomen (pesticiden gebruik en extra verontreiniging vanaf huiskavels). De opstapeling van druk vanuit de landbouw en extra druk vanuit klimaatverandering kan dan zorgen voor een slechte staat van de ecologische kwaliteit.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

Er vind een lichte verbetering plaats op het thema chemische stoffen. Dit komt door de combinatie van uitbreiding (zowel bedrijfsmatig als met extra woningen) van een non-agrarisch of agrarisch bedrijf of bedrijventerrein met natuurontwikkeling (maatregel 33). Deze natuurontwikkeling kan zorgen voor een extra buffer van chemische en verontreinigende stoffen naar waterlopen. Het effect hiervan is even wel zo klein, dat er geen meetbaar effect op ecologische kwaliteit is verwacht, dus deze beoordeling blijft gelijk.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

In dit alternatief word een scala aan maatregelen genomen om de natuur te beschermen en versterken. In deze paragraaf worden de maatregelen toegelicht die proactief bijdragen aan een verbetering van de waterkwaliteit.

Rol van restrictieve maatregelen voor natuur

Dit alternatief kenmerkt zich ook door een restrictief beleid op uitbreidingen en het niet toestaan van de meeste nieuwvestigingen, voor zowel agrarische activiteiten, bedrijvigheid, als wonen en recreëren¹. Er wordt veel mogelijk gemaakt in de andere alternatieven (landbouw, verbrede plattelandseconomie, energie), en dit alternatief kenmerkt zich juist door het beperken van activiteit in die richtingen ten faveure van natuur. Het algemene effect hiervan is dat een verbetering van de waterkwaliteit door proactieve maatregelen wordt gewaarborgd, doordat er niet nog meer potentiële bronnen van chemische stoffen en verontreinigingen bijkomen, en de bestaande bronnen niet meer gaan uitstoten. De rest van deze paragraaf gaat in op het effect van de proactieve maatregelen uit dit alternatief, met in het achterhoofd deze borging van de effecten van proactieve maatregelen door dit restrictieve beleid op menselijke activiteiten. Deze borging zorgt voor een hogere beoordeling op waterkwaliteit, omdat er meer zekerheid is dat zij ook daadwerkelijk een effect hebben.

De staat verbetert voor chemische stoffen, door het extra vernatten van veengebieden (maatregel 25) en sturen op minder peilfluctuatie (maatregel 27) wordt de waterbeschikbaarheid vergroot en dit zorgt voor extra verdunning. Ook de spuitvrije zones voor gewasbestrijdingsmiddelen (maatregel 19) draagt hier sterk aan bij.

Voor de indicator verontreinigende stoffen is de verbetering groter. Het restrictieve beleid op uitbreidingen betekent dat de uitstoot van ammonium definitief zal afnemen, omdat er meer zekerheid is dat er geen nieuwe bronnen van ammoniak bijkomen in het buitengebied. Ook de zones waar geen mest uitgerende mag worden (maatregel 19) draagt bij aan een vermindering van ammonium in water. Dit, in combinatie met maatregel 25 en 27 over vernatting en peilfluctuatie, zorgt voor een sterke verbetering op verontreinigende stoffen.

De ecologische kwaliteit verbetert hierdoor ook sterk. In de autonome ontwikkeling richting 2027 is verwacht dat de staat in twee van de zes watertypen in het buitengebied gaat voldoen. De maatregelen uit dit alternatief in combinatie met het klimaatscenario LAAG zorgt ervoor dat alle deelgebieden zullen voldoen op de lange termijn (Dit gebeurt wel pas na de KRW deadline van 2027, omdat het omgevingsplan pas na 2030 in werking komt). Deze verbetering hangt wel af van waar er natuurontwikkeling plaatsvindt (maatregel 23), waar er groenblauwe verbindingen worden aangelegd (maatregel 22), waar er ANLb middelen worden ingezet (maatregel 24) en waar er een verbod komt op het uitrijden van mest (maatregel 19). Doordat deze maatregelen niet gebiedsspecifiek zijn uitgewerkt in het alternatief, is nog niet met zekerheid te stellen dat alle deelgebieden in dit alternatief definitief zullen voldoen.

Vormgeven van de energietransitie

De waterkwaliteit blijft in dit alternatief gelijk aan de autonome ontwikkeling. Er zijn hier geen maatregelen die aanleiding geven voor een verslechtering of verbetering ten opzichte van de referentie richting 2050. Het gebruik van landbouwgrond voor zonnepanelen zorgt wel voor een vermindering van bemesting. Dit kan bij sommige waterlopen leiden tot een verbetering.

¹ Maatregelen 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 13, 14 en 15 beperken agrarische uitbreidingen sterk. Maatregelen 53 en 54 beperken uitbreiding van woonfuncties. Maatregelen 55 en 56 beperken uitbreidingen van recreatie. Maatregelen 60, 62 en 64 beperken uitbreiding van duurzame energie.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Waterkwantiteit

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project MER Programma buitengebied Heerenveen
Opdrachtgever Gemeente Heerenveen

Document Deelrapport Waterkwantiteit
Status Bestuurlijk concept
Datum 19 juni 2025
Referentie 136809/25-009.583

Projectcode 136809
Projectleider B.A.J. Meeuwissen MSc
Projectdirecteur A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s) D.J. Hekman MSc, K. Kuipers MSc, J. Oosterwijk
Gecontroleerd door B.A.J. Meeuwissen MSc
Goedgekeurd door B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	WATERKWANTITEIT	4
1.1	Grondwaterstanden	5
	1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
	1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op grondwaterstanden	11
1.2	Droogtestress	12
	1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	12
	1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op droogtestress	13
	Laatste pagina	14
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

WATERKWANTITEIT

Het thema waterkwantiteit gaat over de beschikbaarheid van water voor alle functies die daar afhankelijk van zijn. Dit omvat de indicatoren grondwaterstanden en droogtestress. Er is een sterke samenhang tussen deze indicatoren, maar die is niet één-op-één. Grondwaterstanden reageren op langdurige klimatologische omstandigheden, en worden ook actief beheerd in het buitengebied aan de hand van de peilbesluiten. Droogtestress komt voor als er in een gebied niet genoeg water is voor de functies die daar worden uitgeoefend.

Er wordt in dit hoofdstuk niet ingegaan op de effecten van kortdurende wateroverlast. Dit, omdat de bebouwde kernen expliciet buiten het plangebied zijn gelaten. Dat wil niet zeggen dat er geen overlast situaties kunnen optreden bij hevige neerslag. Integendeel, akkerbouwpercelen kunnen veel last krijgen van extreme weersomstandigheden. Dit wordt echter niet meegenomen, omdat er geen sturingsmogelijkheden zijn vanuit de maatregelen in het programma om hier enige invloed op uit te oefenen.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

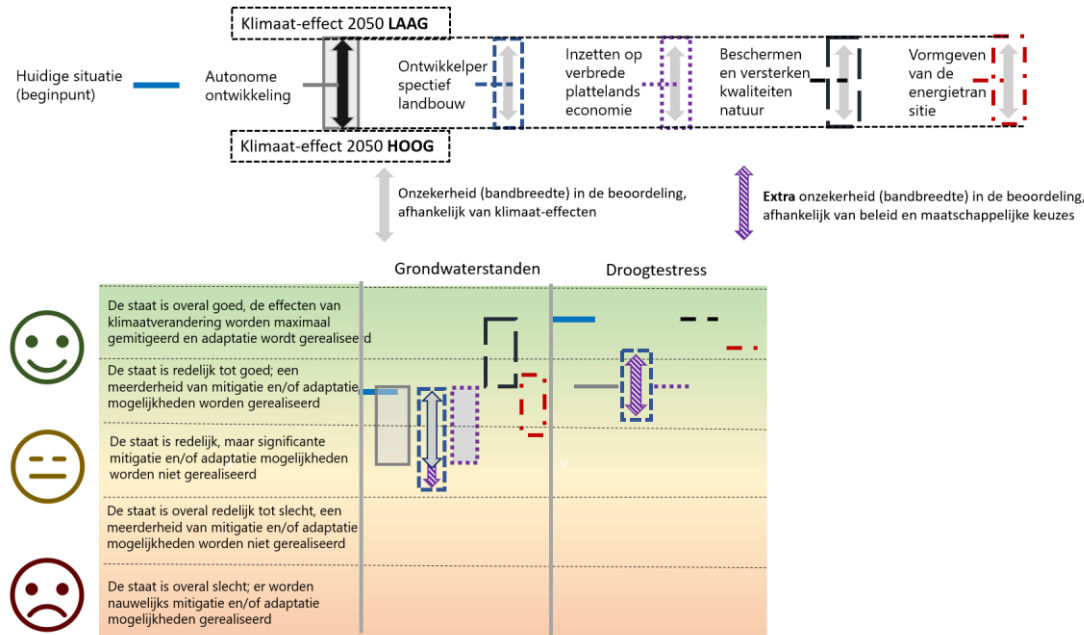
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donkeroranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op waterkwantiteit

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema waterkwantiteit

1.1 Grondwaterstanden

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Grondwaterstanden zijn in het buitengebied van Heerenveen in de regel sterk gereguleerd, waarbij zij zijn verlaagd ten behoeve van de landbouw. Echter blijft er een natuurlijke zomer-winter variatie afhankelijk van neerslag, verdamping en de beschikbaarheid van oppervlaktewater. Grondwaterbeschikbaarheid is een van de thema's die sterk wordt beïnvloed door welk 2050 klimaatsscenario men aanhoudt als vigerend voor de toekomst. Dit hoofdstuk gaat dan ook na in hoeverre de maatregelen in het Programma (aanvullend op de sturing door het Wetterskip) effect kunnen hebben op de grondwaterstanden, in deze twee klimaatsscenario's.

De beoordeling van de huidige situatie is 'redelijk tot goed'. Klimateffecten hebben voornamelijk weinig significante effecten op de grondwaterstanden in het buitengebied van Heerenveen. Er is wel problematiek rondom waterhuishouding en kwel, maar de invloed van de hydrologie, bodemdaling en kunstmatig lage grondwaterstanden zijn hier voornamelijk veel groter.

In de autonome ontwikkeling verslechtert de situatie naar **redelijk** in klimaatsscenario HOOG, en blijft op hetzelfde niveau in klimaatsscenario LAAG. De verslechtering in het hoge scenario komt door extra uitdagingen om genoeg water in het gebied te houden. Dit speelt in zowel het noordelijk als zuidelijk landelijk gebied. Via de kaarten in dit hoofdstuk wordt toegelicht wat deze verschillen zijn tussen het klimaatsscenario HOOG en LAAG.

Huidige peilbesluiten

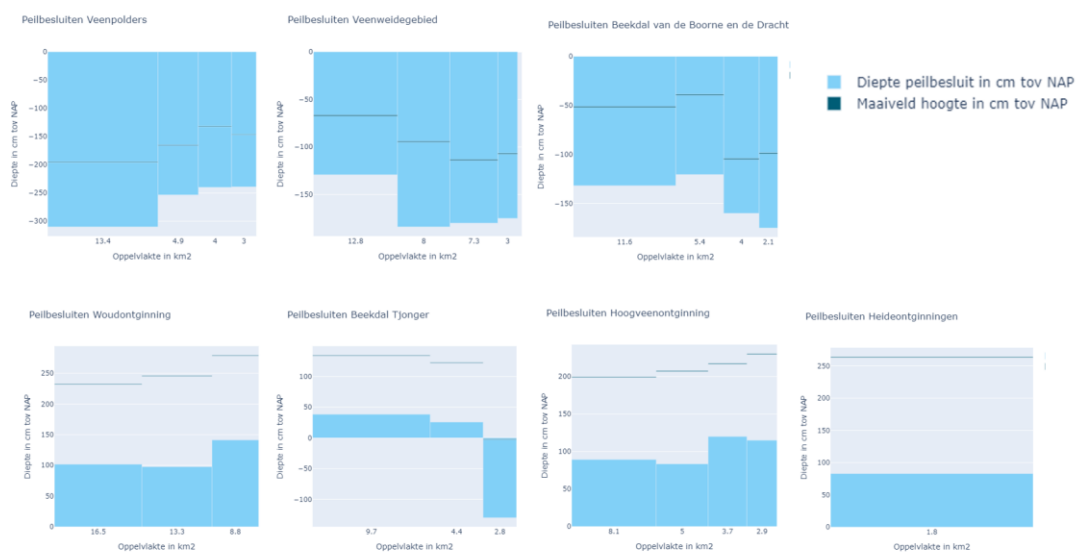
De context voor de grondwaterstanden in het buitengebied wordt in eerste instantie bepaald door de peilbesluiten van het Wetterskip. De grondwaterstanden worden in het buitengebied sterk gereguleerd aan de hand hiervan. Afbeelding 2 laat de peilbesluiten zien.

De breedte van de blauwe balken geven aan hoeveel vierkante kilometers per deelgebied een bepaald peilbesluit hebben. De lengte van de blauwe balk laat zien wat het peilbesluit is ten opzichte van NAP is. De zwarte lijn laat zien waar het maaiveld zich gemiddeld bevindt onder dit peilbesluit, wat is berekend aan de hand van hoogtekarten.

Daarbij is duidelijk dat de veengebieden (bovenste rij grafieken) onder NAP liggen, en dat de maaiveldhoogte ook niet boven NAP uitkomt. In het zuiden is dit omgekeerd. Deze gebieden hebben een maaiveld boven NAP, met uitzondering van een klein deel van het beekdal Tjonger, waarbij het maaiveld op NAP ligt en het peilbesluit daaronder.

De peilbesluiten zijn het meest invloedrijk in de veengebieden, omdat dit de veenoxidatie en daarmee de bodemdaling veroorzaakt. In de veenpolders en in het veenweidegebied is er ongeveer ~ 1 meter verschil tussen maaiveldhoogte en het grondwater.

Afbeelding 2 Huidige peilbesluiten in de deelgebieden.

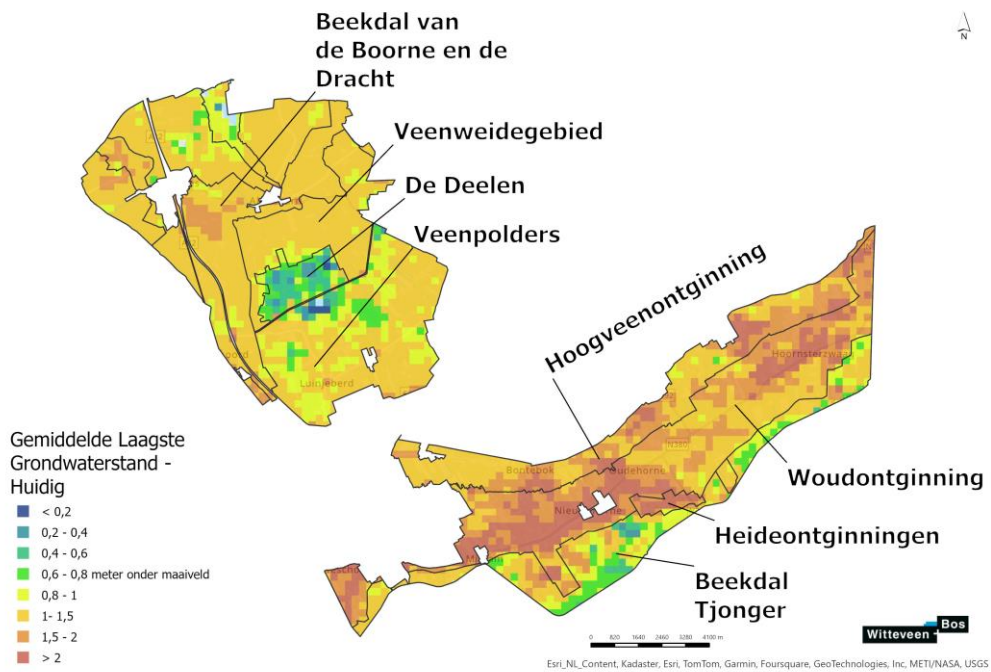

Variatie in grondwaterstanden

De effecten van klimaatvariëaties op grondwaterstanden zijn het beste zichtbaar door de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG)¹ en gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) in een groeiseizoen in kaart te brengen. Zie hiervoor afbeelding 3 voor de huidige situatie.

¹ De gemiddelde laagste grondwaterstand (GLG) wordt berekend uit de drie laagste standen binnen een jaar over een periode van acht jaar; het is het gemiddelde van 24 waarnemingen. De gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) over de drie hoogste standen binnen een jaar over een periode van acht jaar.

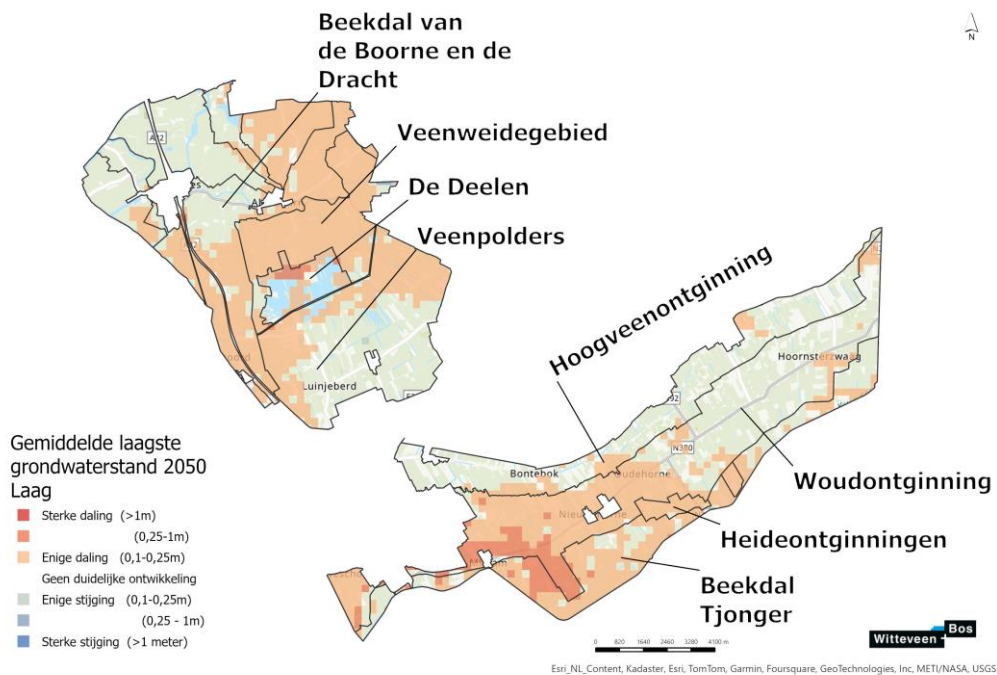
Afbeelding 3 Gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) in de huidige situatie

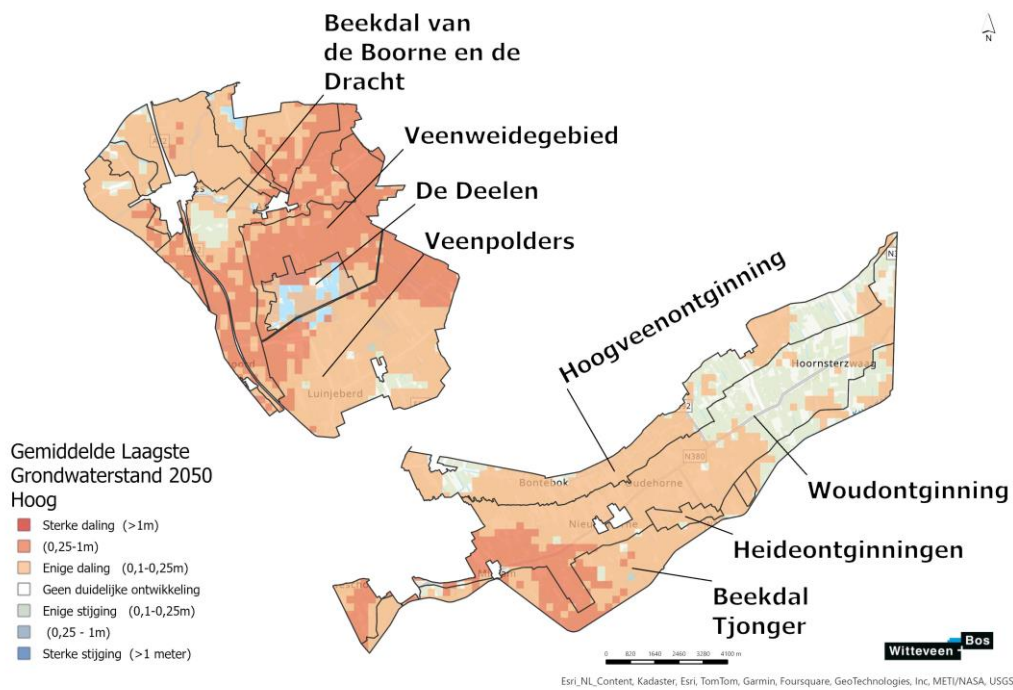
In de huidige situatie is duidelijk dat de deelgebieden ten zuiden van de kern een lagere GLG hebben. Met name de woudontginning en hoogveenontginning valt hier op. In de veengebieden is de GLG in de regel hoger.

In het klimaatscenario's LAAG en HOOG in 2050 is de verandering van GLG ten opzichte van de huidige situatie weergegeven in de volgende afbeeldingen 4 en 5.

Afbeelding 4 Gemiddeld laagste grondwaterstand 2050 in klimaateffectscenario LAAG

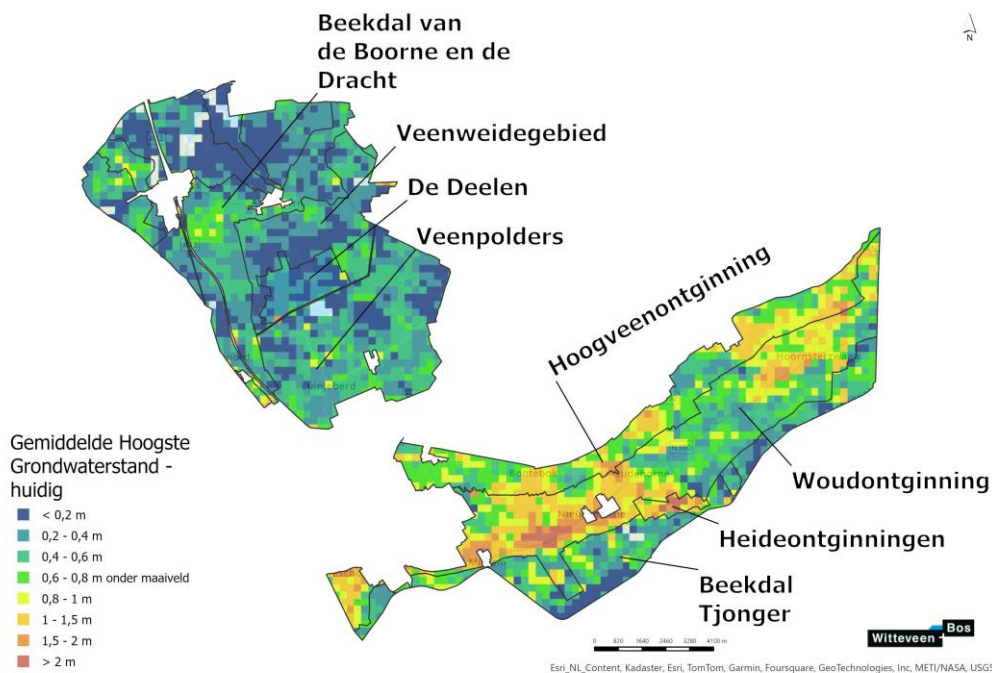
Afbeelding 5 Gemiddeld laagste grondwaterstand 2050 in klimaateffectscenario HOOG

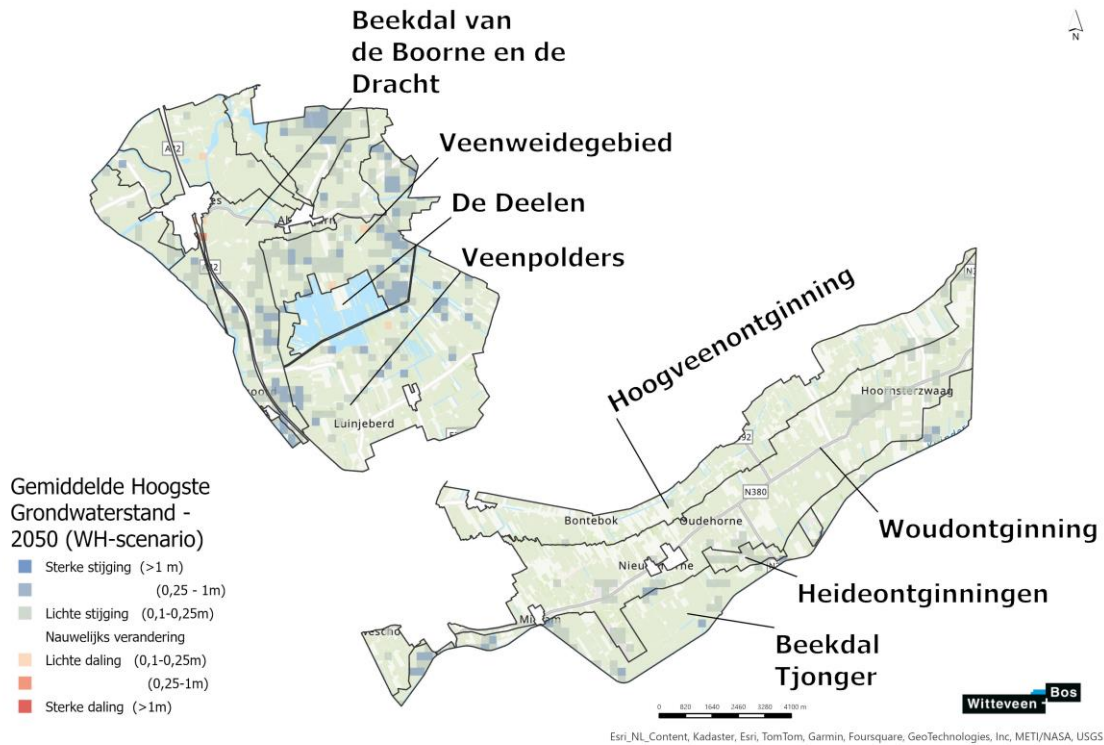
Opvallend voor de GLG is dat een aantal deelgebieden in het klimaatscenario LAAG weinig tot geen duidelijke ontwikkeling zien ten opzichte van de huidige situatie. Dit verandert in het klimaatscenario HOOG. Alle deelgebieden ten noorden van Heerenveen krijgen hier te maken met een daling, en het niet-beïnvloede gebied ten zuiden wordt kleiner.

In de volgende afbeeldingen wordt de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) weergegeven in de huidige situatie en het klimaatscenario HOOG. Dit is niet beschikbaar voor het klimaatscenario LAAG.

Afbeelding 6 Gemiddeld hoogste grondwaterstand in de huidige situatie

Afbeelding 7 Verandering van de gemiddeld hoogste grondwaterstand in 2050 in het klimaateffectscenario HOOG

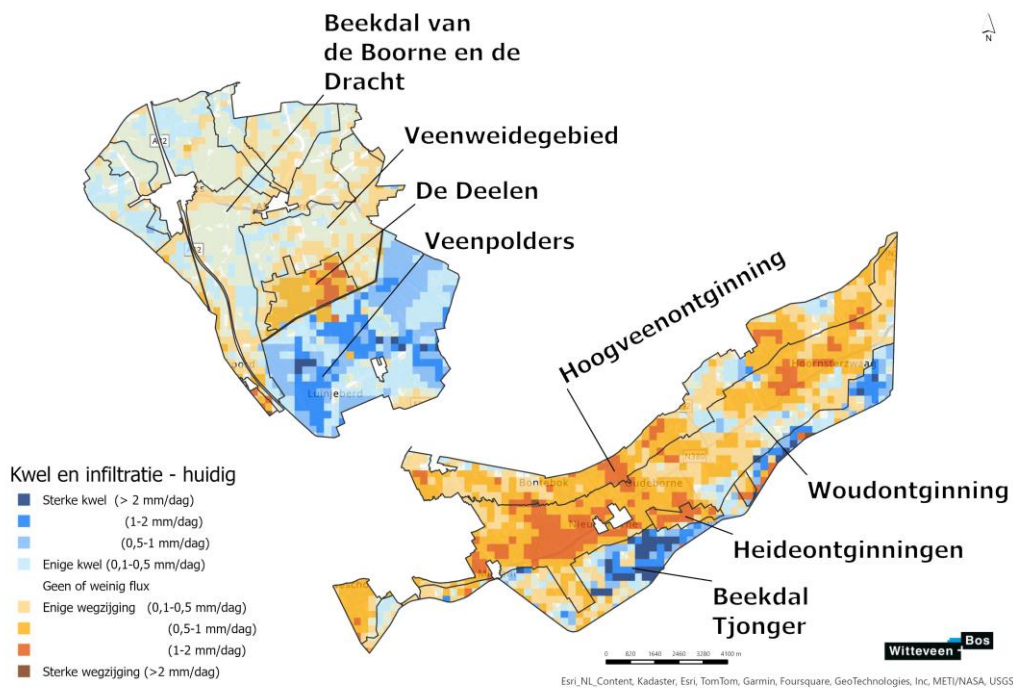
De gemiddeld hoogste grondwaterstand laat een lichte stijging zien op sommige percelen in de zuidelijke deelgebieden. In de noordelijke deelgebieden, en dan met name in het veenweidegebied en Beekdal van de Boorne en de Dracht, is de GHG in 2050 significant hoger dan nu. Als dit echter wordt vergeleken met de huidige situatie, dan lijkt het vooral om een 'opvulling' te gaan van percelen die in de huidige situatie niet al een relatief verzadigde staat bereiken. Het is een belangrijke constatering dat in de deelgebieden ten zuiden van Heerenveen in het klimaatscenario HOOG de GHG in het algemeen niet toeneemt.

Kwel

De variatie aan grondwaterstanden en de natuurlijke hydrologie van het gebied zorgen ook voor waterstromen in de vorm van kwel en wegzijging. Kwel betekent een aanvoer vanuit hoge liggende gebieden van grondwater naar het gebied, wegzijging een afvoer van grondwater uit het gebied naar lager liggende gebieden. Hier wordt duidelijk dat er in de noordkant een unieke hydrologische situatie ontstaat waarbij de veenpolders te maken hebben met relatief veel kwel, wat vooral te maken heeft met de hogere ligging van het natuurgebied de Deelen, waar de bodemdaling de afgelopen decades veel minder sterk was dan in de gedraineerde landbouwgebieden. Ook binnen het veenweidegebied en in het Beekdal Boorne en Dracht zijn er lokaal situaties van kwel en wegzijging, waardoor individuele boeren te maken kunnen krijgen met water overschotten door kwel.

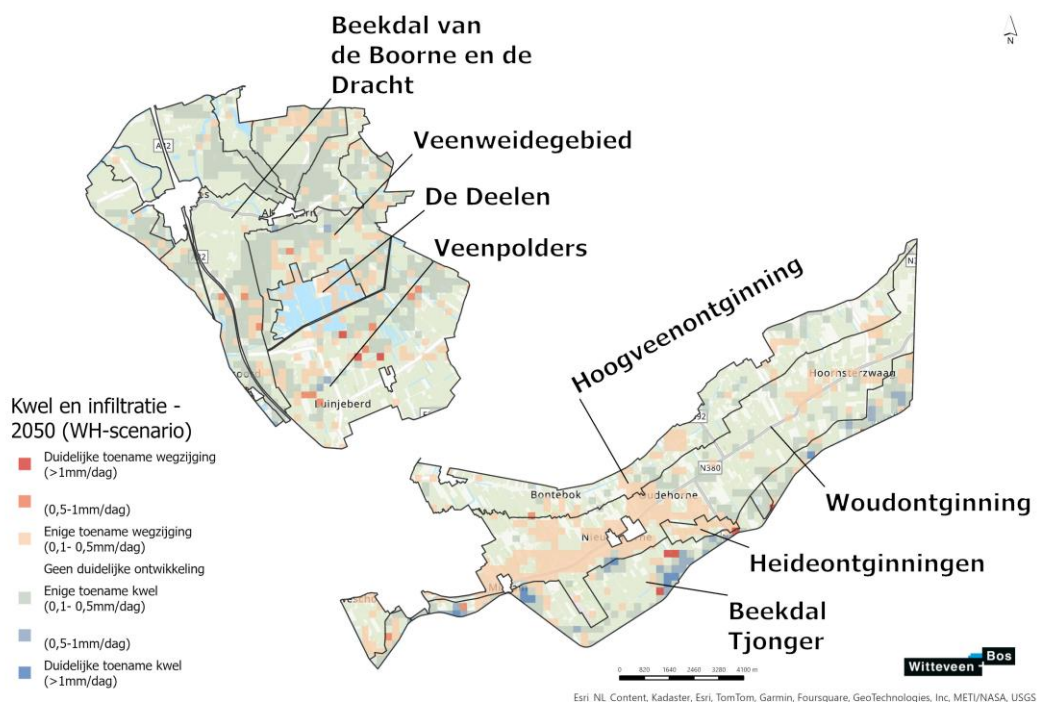
Daarnaast is ook de wegzijging in de zuidelijke deelgebieden erg noemenswaardig. De hoogveenontginning en woudontginning hebben te maken met sterke wegzijging richting de omliggende beekdalen. Vooral de westelijke helft van de woudontginning heeft hier sterk mee te maken, waardoor het beekdal van de Tjonger te maken heeft met sterke kwel.

Afbeelding 8 Kwel in de huidige situatie

In de klimaatscenario's van het KNMI is geen kaart beschikbaar over verandering van kwel en wegzijging in het klimaatscenario LAAG. Enkel het klimaatscenario HOOG is beschikbaar in de volgende afbeelding 9. Er is hier een verdere toename van de wegzijging in de woudontginning zichtbaar. Ook natuurgebied De Deelen valt op, waar de wegzijging verder toeneemt, waarschijnlijk door een nog groter verschil in maaiveldhoogte door de versterkte bodemdaling in het klimaatscenario HOOG in de veenpolders.

Afbeelding 9 Kwel in het klimaateffectscenario HOOG in 2050

Samengevat is de verwachting dat de grondwaterstanden en het daaraan gekoppelde beeld van kwel en infiltratie significant tot sterk zal verslechteren in de autonome situatie, afhankelijk van hoe het klimaat zich zal ontwikkelen; meer volgens het LAGE, dan wel volgens het HOGE scenario. Dit is in afbeelding 1 te zien in het grote, neerwaarts gerichte blokje voor de referentie.

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op grondwaterstanden

Belangrijk voor de effectbepaling, is dat de gemeente zelf niet bepaalt wat de te behouden grondwaterstanden zijn. Dit is aan het Wetterskip. Daarom is ook niet de verwachting dat gemeentelijk beleid sterke invloed zal hebben op grondwaterstanden. De alternatieven zullen daarmee ook geen sterke afwijking tonen van de referentiesituatie. Een uitzondering zijn maatregelen die sterk inzetten op samenwerking met het waterschap om grondwaterstanden actief te veranderen ten opzichte van de huidige situatie.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De staat blijft gelijk aan de referentiesituatie. Er zijn in dit alternatief geen maatregelen die invloed hebben op het waterbeleid door het Wetterskip.

Wél is er een extra onzekerheid (zie de paarse pijl naar beneden) die kan zorgen voor een verdere verslechtering van de staat in sommige gebieden naar 'redelijk tot slecht'. Dit komt, omdat er in dit scenario een groter risico is dat landbouwers maatregelen nemen die kunnen leiden tot een verslechtering van de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand in droge perioden, door toegenomen beregening. Dit komt omdat dit alternatief het meest inzet op een doorzetting van een intensief landgebruik voor melkveehouderij met een hoge veedichtheid in gve per hectare. Boeren hebben daardoor minder ruimte om te kunnen omgaan met opbrengstderving van hun percelen en gaan bij droogte beregenen. In een extensiever landgebruik (wat door dit alternatief niet wordt gepromoot) is er een lagere druk om jaarlijks een zeer hoge opbrengst van elk bewerkt perceel te behouden.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling blijft hier ook gelijk aan de referentiesituatie. Het is niet de verwachting dat de maatregelen uit dit alternatief zorgen voor een afwijking van de referentiesituatie. De verwachte ontwikkelingen die voortkomen uit de maatregelen hoeven niet per se te zorgen voor tegenstrijdige belangen bij het verhogen van het waterpeil in de autonome ontwikkeling, omdat deze activiteiten met name plaats zullen vinden op de bouwkavels rondom de linten, aangezien het alternatief nieuwe functies concentreert in een afronding of verdichting van de bestaande bebouwingslinten en clusters (maatregel 44).

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling verbetert significant. De staat verbetert naar redelijk in het Klimaatscenario HOOG, of kan verbeteren naar 'redelijk tot goed' in het klimaatscenario LAAG. Dit komt door extra vernatten in de veengebieden (Veenpolders, veenweidegebied en de Deelen) (maatregel 25) via een gezamenlijk gebiedsproces met Wetterskip en betrokkenen. Deze maatregel zorgt voor een grotere waterbeschikbaarheid, waardoor de gemiddeld laagste grondwaterstand ten opzichte van de autonome ontwikkeling minder sterk daalt of zelfs wat hoger wordt.

Het invoeren van deze watermaatregelen wordt ondersteund door het kiezen van typen natuur die passen bij de deelgebieden om natuurwaarden in individuele deelgebieden te versterken (maatregel 20), het ontwikkelen van nieuwe groenblauwe verbindingen (maatregel 22), de aanleg van natuur om natuurwaarden te versterken (maatregel 23) en het maximaal inzetten van ANLb-middelen en langjarige afspraken over de inzet van deze middelen (maatregel 24). Deze maatregelen zorgen voor een integrale aanpak over wát te doen met de vernatte gebieden, zodat deze op lange termijn ook beter in het gebied passen.

Grondwaterstanden en de gemiddeld hoogste en laagste grondwaterstand worden stabiel door het invoeren van maatregel 25 en 27, waardoor de kwel gemiddeld niet verder toeneemt en in sommige gevallen kan afnemen in de gebieden waar het grondwater extra omhoog gaat (maatregel 25).

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling blijft grotendeels gelijk aan de autonome ontwikkeling, in lijn met de beoordeling voor bodemdaling. Er zijn in dit alternatief meer mogelijkheden om behoud van grondwater in het klimaatscenario HOOG te mitigeren. Het alternatief voorziet in 'meer ruimte voor natte natuur door verdere verhoging van de waterstanden tot aan het maaiveld buiten de zomerperiode (eliminieren van veenoxidatie) in de veengebieden' (maatregel 37). Ook wordt er extra ruimte gegeven voor het vasthouden van water in Beekdal Tjonger en aangrenzende natuur (maatregel 36). Dit kan bijdragen aan waterinfiltratie in deze zandbodems, en daarmee de gemiddeld laagste grondwaterstand verhogen.

Ook is er hierdoor een koppelkans die wordt geboden door de aanleg van zonneparken op landbouwgrond (maatregel 62), en het verhogen van het waterpeil op deze gronden. Het benutten van koppelkansen wordt ondersteund in Hoofdstuk 4 van het Veenweideprogramma 2021 - 2030 van de provincie Fryslan en het Wetterskip. Het veenweideprogramma gaat evenwel niet in op deze specifieke koppelkansen.

1.2 Droogtestress

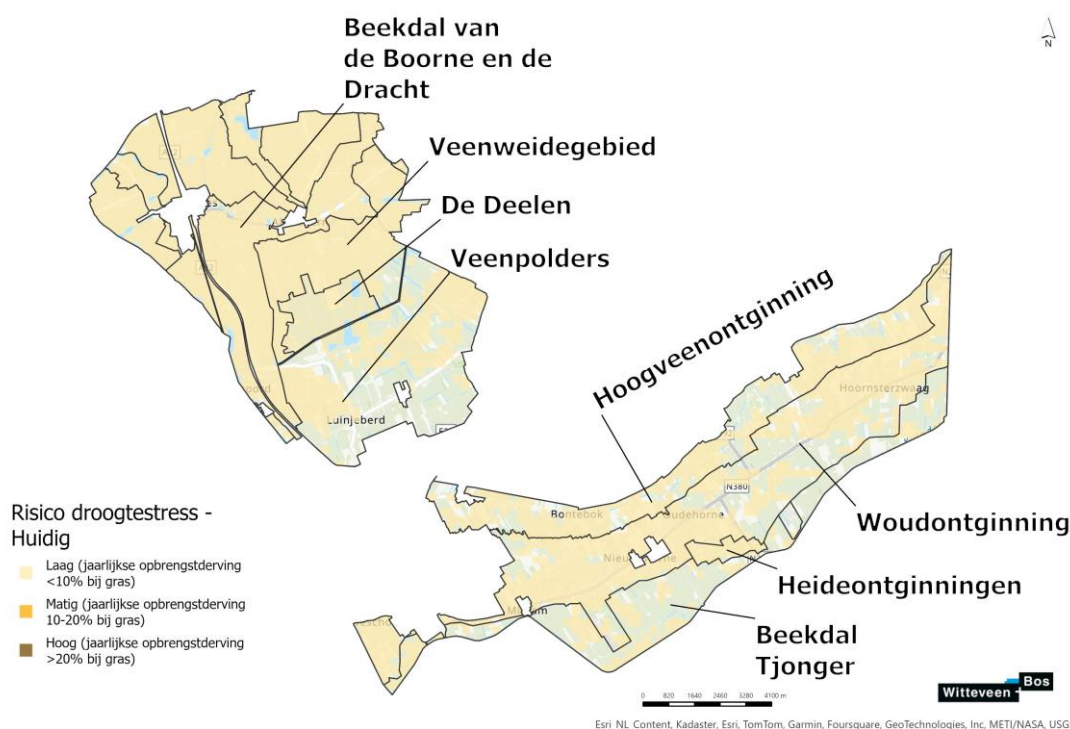
Droogtestress wordt ondervonden door planten als gevolg van een langere periode van het uitblijven van neerslag, in combinatie met dalende grondwaterstanden. In Heerenveen is droogtestress geen veelvoorkomend probleem, in vergelijking met hoger gelegen gebieden in Nederland.

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Het gehele landelijk gebied in afbeelding 10 heeft de beoordeling 'Laag', waarbij de gras opbrengstderiving door droogtestress de maatgevende indicator is. Dit is een bruikbare indicator voor Heerenveen, omdat grasland het dominante landgebruik is in het buitengebied, in alle deelgebieden met uitzondering van de Deelen en de Heideontginningen.

De staat van de huidige situatie is dan ook overal goed, er zijn geen significante knelpunten.

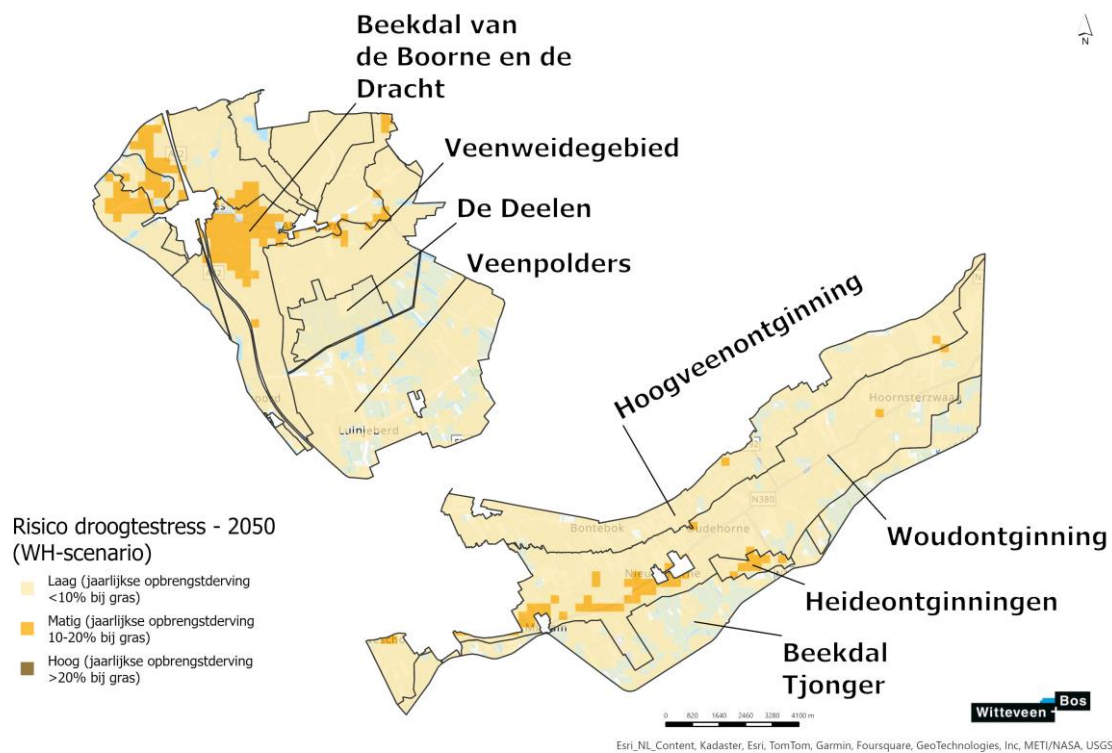
Afbeelding 10 Droogtestress in de huidige situatie

Droogtestress in de autonome ontwikkeling neemt wel toe, waardoor de beoordeling wordt verlaagd naar 'redelijk tot goed', omdat sommige deelgebieden in de toekomst matige droogtestress zullen ervaren. De afbeelding 11 laat zien dat in het klimaatscenario HOOG, er een matige opbrengstderving kan optreden voor gras in de woudontginning en het Beekdal Boorne en de Dracht. In de andere deelgebieden blijft de droogtestress laag. Ook is er een zichtbare correlatie tussen de wegzijging in dit klimaatscenario (zie afbeeldingen 8 en 9) in de Woudontginning, en de toename van droogtestress. In het Beekdal Boorne en Dracht is deze correlatie niet zichtbaar. Hier neemt de droogtestress toe, met name net ten zuidoost en noordwest van Akkrum, ondanks dat er hier minder sprake is van wegzijging. Dit heeft te maken met de beperkte doorlatendheid van veen, waardoor de grondwaterstand in het midden van een perceel veel verder daalt dan het slootpeil.

Bij gebrek aan data, is het niet mogelijk om een uitspraak te doen over de verschillen tussen klimaatscenario HOOG en LAAG voor de referentie. Daarom is in afbeelding 1 de beoordeling voor de referentie een streepje in plaats van een blokje.

Afbeelding 11 Droogtestress in 2050 in het klimaateffectscenario HOOG

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op droogtestress

De volgende paragrafen geven de beoordeling van de staat van droogtestress als gevolg van de maatregelen uit de alternatieven. Voor deze indicator is het niet mogelijk om onzekerheid ten aanzien van de klimaatscenario's aan te geven, omdat er geen informatie is over de ontwikkeling van droogtestress in het klimaatscenario LAAG. Hierdoor is in deze beoordeling geen onzekerheid aangegeven op basis van de klimaat-effect scenario's. Omdat de droogtestress in de huidige situatie laag is, en ook slechts beperkt in sommige gebieden toeneemt, is het aan te nemen dat het klimaatscenario LAAG veelal in lijn blijft met de huidige situatie.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De staat blijft gelijk aan de referentiesituatie. Er zijn geen maatregelen in het alternatief die leiden tot een ander waterbeleid door het Wetterskip. Wél is er een extra onzekerheid (in de vorm van de paarse pijl naar boven en beneden) die kan zorgen voor een verslechtering van de staat in sommige gebieden naar 'redelijk tot slecht'. Dit komt, omdat er in dit scenario een groter risico is dat landbouwers maatregelen nemen die kunnen leiden tot een verslechtering van de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand in droge perioden, door toegenomen beregening. Voor de beregende percelen neemt de droogtestress af, maar voor niet beregende percelen kan de wateronttrekking in de omgeving leiden tot extra droogtestress, zeker als mogelijkheden in het watersysteem om water aan te voeren ontoereikend worden. Dit alternatief is hier het meest gevoelig voor, omdat het het meest inzet op een doorzetting van een intensief landgebruik voor melkveehouderij met een hoge veedichtheid in gve per hectare. Boeren hebben daardoor minder ruimte om te kunnen omgaan met opbrengstderving van hun percelen.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling blijft gelijk aan de referentiesituatie. Het is niet de verwachting dat de maatregelen uit dit alternatief zorgen voor een afwijking van de referentiesituatie. De onderbouwing is gelijk aan die bij de indicator bodemdaling: de verwachte ontwikkelingen die voortkomen uit de maatregelen hoeven niet per se te zorgen voor tegenstrijdige belangen bij het verhogen van het waterpeil in de autonome ontwikkeling, omdat deze activiteiten met name plaats zullen vinden op de bouwkvavels.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling verbetert significant ten opzichte van de referentiesituatie, en wordt daarmee gelijk aan de huidige situatie. De staat wordt dus goed in het Klimaatscenario HOOG. Dit komt door extra vernatten in de veengebieden (Veenpolders, veenweidegebied en de Deelen) (maatregel 25) via een gezamenlijk gebiedsproces met onder andere het Wetterskip. Deze maatregel zorgt voor een grotere waterbeschikbaarheid, wat de effecten van klimaatverandering tegen kan gaan. Concreet zal de gemiddeld laagste grondwaterstand ten opzichte van de autonome ontwikkeling minder sterk dalen of zelfs hoger kunnen zijn in sommige gebieden, als gevolg van een permanent hogere grondwaterstand. Net als bij bodemdaling en grondwaterstanden, wordt de uitvoering van deze maatregelen ondersteund door het kiezen van typen natuur die passen bij de deelgebieden om natuurwaarden in individuele deelgebieden te versterken (maatregel 20), het ontwikkelen van nieuwe groenblauwe verbindingen (maatregel 22), de aanleg van natuur om natuurwaarden te versterken (maatregel 23) en het maximaal inzetten van ANLb-middelen en langjarige afspraken over de inzet van deze middelen (maatregel 24). Deze maatregelen zorgen voor een integrale aanpak over wát te doen met de vernatte gebieden, zodat deze op lange termijn ook beter in het gebied passen.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling blijft grotendeels gelijk aan de huidige situatie. Het is mogelijk dat het toestaan van aquathermie (maatregel 69) het risico op droogtestress vergroot door toegenomen waterverbruik, maar het is niet de verwachting dat dit effect groot is.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Gezondheid

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Gezondheid
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.584

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

J. Oosterwijk, K. Kuipers MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	GEZONDHEID	4
1.1	Geluidsbelasting	5
	1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
	1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op geluidsbelasting	6
1.2	Luchtkwaliteit	7
	1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	7
	1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op luchtkwaliteit	9
1.3	Beweegvriendelijke leefomgeving	9
	1.3.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	9
	1.3.2 Effectbeoordeling alternatieven op beweegvriendelijke leefomgeving	10
1.4	Externe veiligheid	11
	1.4.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	11
	1.4.2 Effectbeoordeling alternatieven op externe veiligheid	12
	Laatste pagina	13

Bijlage(n)

Aantal pagina's

-

1

GEZONDHEID

Er zijn vier indicatoren in het milieuthema gezondheid die relevant zijn voor de ruimtelijke inrichting van het buitengebied en daarom onderzocht worden: Geluidsbelasting, luchtkwaliteit, beweegvriendelijke leefomgeving, en externe veiligheid.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houdend met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

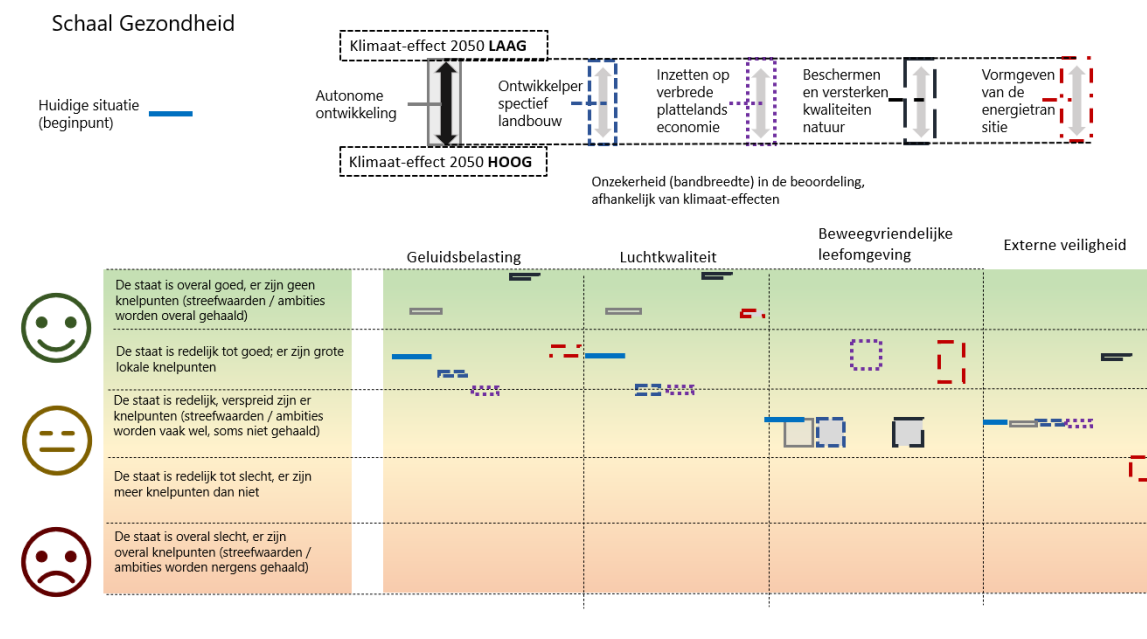
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donkeroranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op gezondheid

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema gezondheid

1.1 Geluidsbelasting

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Onderstaande afbeelding 2 bevat de geluidsbelasting van alle bronnen in het landelijk gebied van Heerenveen. De grootste geluidsknelpunten zitten rond wegen en windturbines. Met name de A7 en de A32 zijn grote geluidsbronnen. Het bedrijf KIG Heerenveen in deelgebied veenpolders is daarnaast een grote geluidsbron. Net als een kleinschalig bedrijventerrein ten westen van Jubbega in deelgebied woudontginning.

Afhankelijk van de intensiteiten op de wegen is er een buffer rond de rijkswegen van ongeveer 500 meter met matig tot slechte geluidskwaliteit (56 tot 70 dB). Hier heeft de gemeente weinig invloed op. Rond provinciale wegen varieert dit tussen de 50 tot 100 meter het buitengebied in. De meeste gemeentelijke wegen hebben maar 10 tot 50 meter aan matig tot slechte geluidskwaliteit die het buitengebied beïnvloedt. De invloed hiervan op omwonenden is minimaal. Wat wel opvallend is dat de windturbine in deelgebied Veenpolders in een straal van 300 meter geluidsbelasting veroorzaakt.

Afbeelding 2 Geluid in Lden 2020 vanuit alle verkeersbronnen en andere infrastructuur

In de huidige situatie is de staat van de geluidsbelasting vanwege deze lokale knelpunten daarom op redelijk beoordeeld.

In de autonome situatie is de verwachting dat de geluidsbelasting door wegverkeer afneemt door een toename van stille elektrische voertuigen. Klimaatverandering heeft naar verwachting geen effect op de autonome ontwikkeling. Wel leidt de extensivering van de landbouw tot een minder intensief grondgebruik. De beoordeling wordt daardoor redelijk tot goed in de autonome ontwikkeling.

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op geluidsbelasting

Ontwikkelperspectief landbouw:

De beoordeling wordt redelijk, met een kleine afname ten opzichte van de referentiesituatie. Ook bij het ontwikkelperspectief landbouw zal enige extensivering plaatsvinden, waardoor de totale productie in het gebied afneemt en daarmee ook de inzet van materieel en transport. In te zetten materieel en overblijvende bedrijven worden groter, waardoor de belasting lokaal toeneemt. Maar in te zetten materieel gaat mogelijk op termijn over op waterstof, wat de geluidsbelasting weer laat dalen. Deze ontwikkelingen strepen de positieve ontwikkeling van de referentiesituatie deels weg.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling wordt redelijk ten opzichte van de referentiesituatie. Door een toename van, naar verwachting elektrische, verkeersbewegingen door een toename van recreatie, maatregel 32, en meer bedrijvigheid -deels met zwaar materieel-, (maatregelen 8, 9 en 10), neemt de geluidsbelasting lokaal toe.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling wordt goed ten opzichte van de referentiesituatie. Door minder in te zetten op landbouw en motorvoertuig gebonden activiteiten neemt de geluidsbelasting af. Daarnaast zijn windturbines in dit alternatief niet toegestaan, maatregel 60.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling wordt redelijk tot slecht ten opzichte van de referentiesituatie. Door het maximaal in te zetten van windenergie, maatregel 62, neemt de geluidsbelasting op meerdere plekken sterk toe.

1.2 Luchtkwaliteit

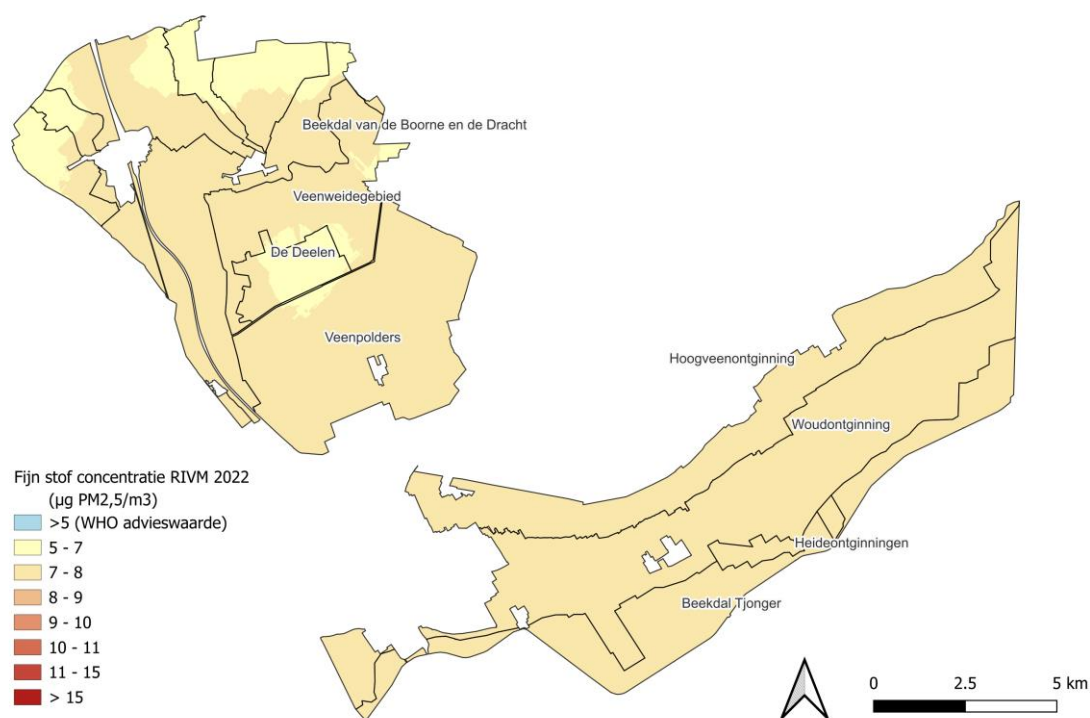
Voor de effecten van luchtkwaliteit op de gezondheid van de mens wordt gekeken naar de uitstoot van fijnstof en schadelijke stikstofverbindingen (NOx). Het wegverkeer heeft een grote rol in de productie hiervan.

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Voor luchtkwaliteit wordt er gekeken naar de uitstoot van verschillende stoffen. Zo wordt er gekeken naar de concentratie van fijnstof, PM10 (zeer fijn stof) en PM2,5 (ultra fijn stof), en NO2. De waarden voor de huidige situatie staan hieronder.

De WHO-advieswaarde voor PM2,5 is 5 $\mu\text{g PM}_{2,5}$ per m³. Vrijwel alle delen van het plangebied hebben een concentratie van 7 à 8 μg per vierkante meter. Uitzondering hierop is De Deelen en het noordelijke punt van het buitengebied. Hier is de concentratie tussen de 5 en 7. Dat is in onderstaande afbeelding 3 weergegeven.

Afbeelding 3 Fijnstofconcentratie PM2.5 in het buitengebied Heerenveen in 2022 (huidige situatie)

Nagenoeg het hele buitengebied van Heerenveen heeft een PM10 waarde tussen de 14 en 15 μg wat onder de WHO-advieswaarde van 15 valt. Wel is er een klein gebied met overschrijden PM10 waarde die in het oosten het buitengebied voorkomt.

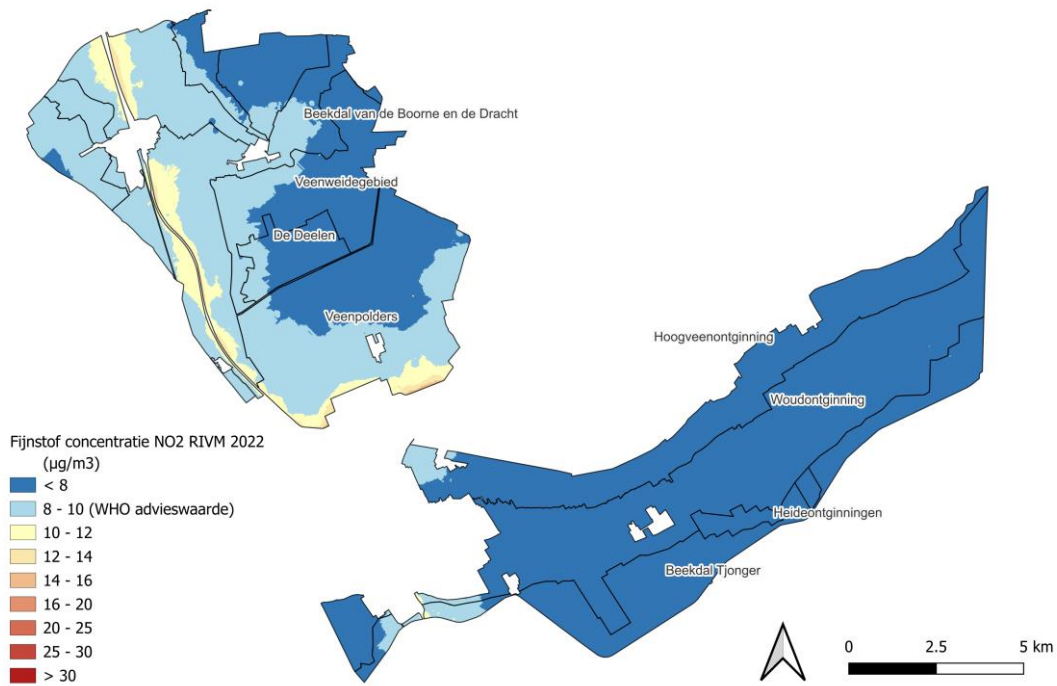
Verder, niet geheel onverwacht, worden de WHO-advieswaarde van 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ NO2 overschreden langs de rijkswegen. De rest van het buitengebied zit onder de 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

In de huidige situatie is de staat van de luchtkwaliteit vanwege deze lokale knelpunten daarom op redelijk tot goed beoordeeld.

Afbeelding 4 Fijnstof concentratie PM10 in het buitengebied Heerenveen in 2022 (Huidige situatie)

Afbeelding 5 NO2 concentratie in 2022 (huidige situatie)

In de autonome situatie is de verwachting dat de luchtvervuiling door wegverkeer afneemt door een toename van emissieloze elektrische voertuigen. Klimaatverandering heeft naar verwachting geen effect op de autonome ontwikkeling. De beoordeling wordt daardoor goed in de autonome ontwikkeling.

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op luchtkwaliteit

De volgende paragrafen geven de beoordeling van de staat van luchtkwaliteit als gevolg van de maatregelen uit de alternatieven.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De beoordeling wordt redelijk ten opzichte van de referentiesituatie door een verwacht intensiever gebruik van landbouwvoertuigen en ander zwaar materiaal welke naar verwachting niet elektrisch zijn. Vanwege een intensivering / schaalvergroting van landbouwactiviteiten, maatregelen 1, 2, 3, 8, 9 en 10, neemt de luchtkwaliteit lokaal af. Dit streept de positieve ontwikkeling van de referentiesituatie deels weg.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling wordt redelijk ten opzichte van de referentiesituatie. Door meer bedrijvigheid met bijbehorend transport en deels zwaar materiaal, maatregelen 8, 9 en 10, neemt de luchtkwaliteit lokaal af. De toename van recreatie, maatregel 32, zorgt ook voor meer verkeersbewegingen; aangezien dit naar verwachting steeds meer elektrische verkeersbewegingen zijn, heeft dit geen invloed op de luchtkwaliteit. Extra bedrijvigheid zal leiden tot meer vrachtverkeer, dat naar verwachting minder snel duurzaam aangedreven is. Per saldo wordt een verslechtering verwacht ten opzichte van autonoom. en.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling wordt goed ten opzichte van de referentiesituatie. Door minder in te zetten op landbouw en bijbehorende motorvoertuig gebonden activiteiten, maatregelen 1, 2, 3, 8, 9 en 10, neemt de uitstoot van zwaar materiaal af en de luchtkwaliteit toe.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling wordt goed in vergelijking met de autonome ontwikkeling. Er zijn geen maatregelen die invloed hebben in dit alternatief.

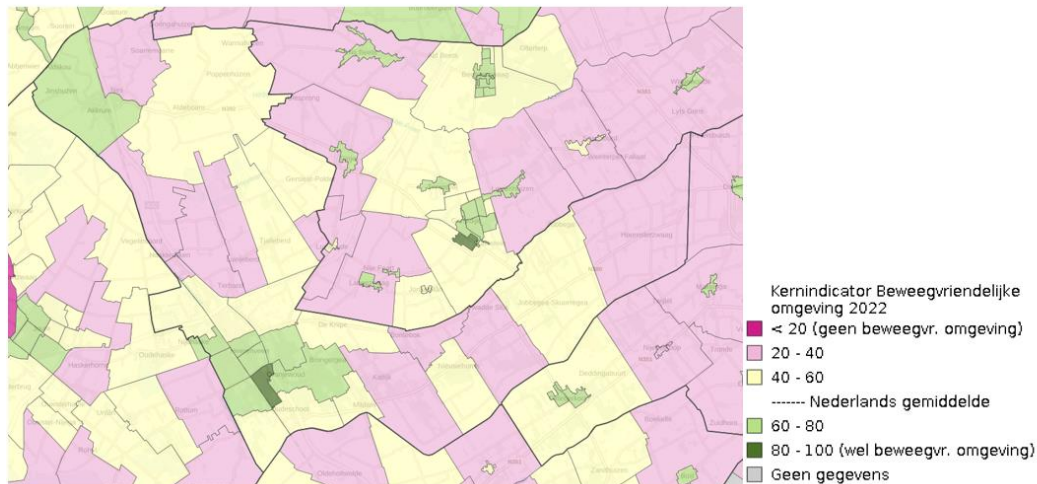
1.3 Bewegvriendelijke leefomgeving

Bewegvriendelijkheid is een belangrijke indicator voor de fysieke kwaliteit van de openbare omgeving. Deze indicator is een indicator voor hoe gemakkelijk bewoners zich kunnen bewegen. Dit is gedefinieerd door het Mulier Instituut (2022) en is gebaseerd op de hoeveelheid sportaccommodaties, sport- en speelplekken, voorzieningen en recreatief groen en blauw in de buurt. Ook het aantal en de lengte van de fiets- en wandelpaden in de buurt tellen mee. Hoe hoger het aantal voorzieningen, de hoeveelheid groen en blauw, en de lengte van de langzaam-verkeerspaden, hoe hoger de score (van 0 tot 100).

1.3.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De bewegvriendelijkheid van de leefomgeving in Heerenveen is weergegeven in afbeelding 6.

Afbeelding 6 Kernindicator beweegvriendelijkheid van de leefomgeving in 2022

De staat is in de huidige situatie redelijk. Binnen bebouwde stedelijke gebieden is de omgeving beweegvriendelijk, terwijl er in de perifere landelijke gebieden een lagere beweegvriendelijke omgeving is. Dit is voor alle deelgebieden gelijk waardoor de score beperkt onderscheidend is.

In de autonome ontwikkeling is er sprake van klimaatverandering. De bijbehorende vernatting en verdroging kunnen invloed hebben op de hoeveelheid recreatief groen en blauw in het buitengebied van Heerenveen. Daarbij kan er onderscheid gemaakt worden tussen klimaatscenario's Hoog en Laag. In klimaatscenario Hoog is de verwachting dat door de toenemende hitte, extreme regen, en droogte de kwaliteit van het recreatief groen en blauw zou afnemen. De bandbreedte van de beoordeling in de referentiesituatie is daarom tussen redelijk en redelijk tot slecht.

1.3.2 Effectbeoordeling alternatieven op beweegvriendelijke leefomgeving

Ontwikkelperspectief landbouw

Geen maatregelen welke duidelijk leiden tot een verbetering of verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie. De beoordeling is daarom gelijk aan de referentiesituatie.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

Door in te zetten op recreatie en mogelijkheden voor fietsers en wandelaars, en daarop te investeren zoals in maatregel 32 kan worden bijgedragen aan de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving gebaseerd op het aantal en de lengte van wandel- en fietspaden. De beoordeling is daarom daardoor redelijk tot goed in dit alternatief.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling blijft gelijk aan de referentiesituatie. Door beperkingen op te leggen voor intensieve recreatie in maatregel 53 en strikt beleid op de bescherming van natuur- en landschapswaarden in maatregel 6 kan leiden tot een afzwakking van recreatief groen en blauw. In maatregelen 22 en 23 wordt daarentegen ingezet op manieren om de natuurwaarden en groenblauwe verbindingen te versterken vanuit natuurspectief. Het effect van al deze maatregelen op de beweegvriendelijkheid is niet goed te duiden. De beoordeling blijft daarom gelijk aan de referentiesituatie.

Vormgeven van de energietransitie

Maatregel 58 gaat in op het versterken van fiets- en wandelmogelijkheden voor dagelijkse verplaatsingen, onder andere door het aanleggen van snelfietspaden. Dit kan een positieve bijdragen leveren aan het aantal en de lengte van fiets- en wandelpaden. De beoordeling is daarom daardoor redelijk tot goed in dit alternatief ten opzichte van de referentiesituatie.

1.4 Externe veiligheid

Externe veiligheid omvat de kans en bijbehorende effecten van een calamiteit met gevaarlijke stoffen of andere infrastructuur zoals gasleidingen en hoogspanningsverbindingen.

1.4.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Twee belangrijke begrippen bij externe veiligheid zijn het plaatsgebonden risico en aandachtsgebieden. Er wordt onderscheid gemaakt tussen risico's die voortkomen uit risicovolle activiteiten en uit transport. Het plaatsgebonden risico (PR) is de jaarlijkse kans dat een persoon, die zich continu en onbeschermd op een bepaalde locatie bevindt, overlijdt als direct gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen. Voor het PR geldt een grenswaarde van 10^{-6} per jaar (ofwel kans van 1 op 1 miljoen dat zo'n ongeval voorkomt). Binnen deze PR 10^{-6} contour mogen zich geen (zeer) kwetsbare gebouwen (zoals woningen) en locaties bevinden. Voor beperkt kwetsbare gebouwen en locaties geldt de PR 10^{-6} contour als richtwaarde.

Aandachtsgebieden laten zien waar mensen binnenshuis, zonder extra maatregelen, onvoldoende beschermd kunnen zijn tegen de gevolgen van ongevallen met gevaarlijke stoffen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen brand-, explosie- en gifwolkaandachtsgebieden. Binnen deze aandachtsgebieden moet de gemeente rekening houden met het groepsrisico. Het groepsrisico is de kans per jaar dat tien of meer personen overlijden als direct gevolg van een ongeval met gevaarlijke stoffen. Voor het groepsrisico bestaat geen norm, maar er is wel een verantwoordingsplicht.

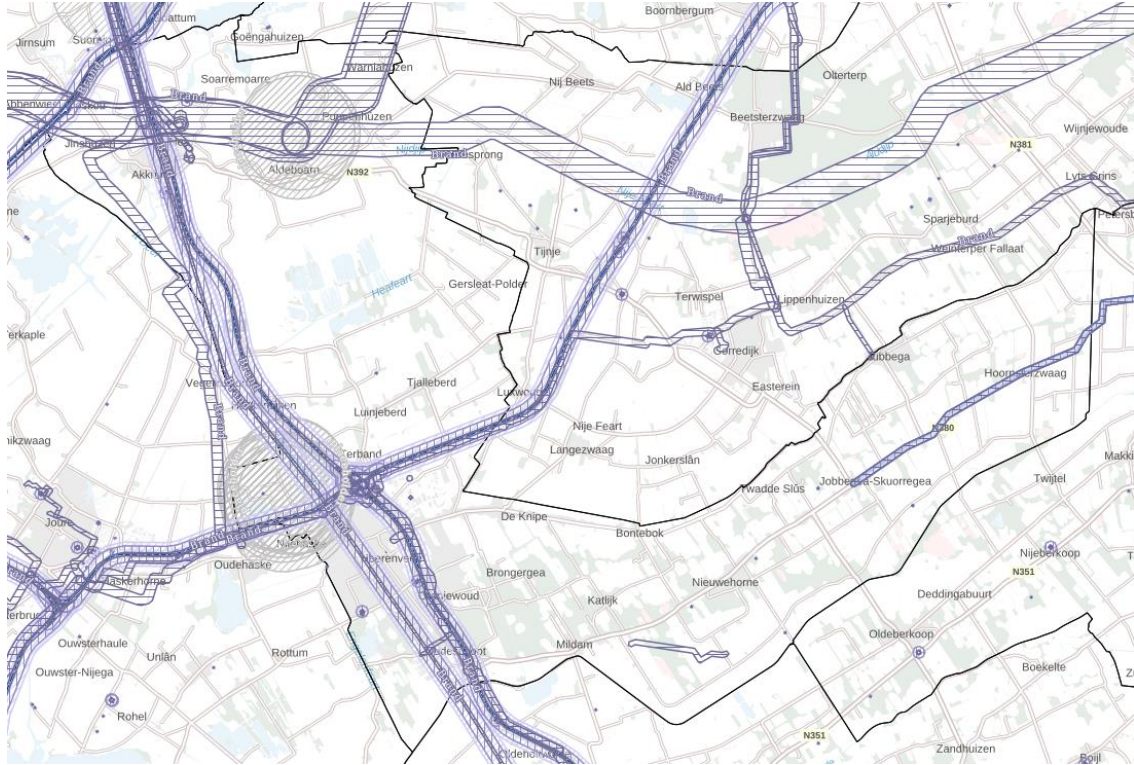
Afbeelding 7 bevat de risicocontouren binnen gemeente Heerenveen. Zoals gezien kan worden, liggen de risicocontouren verspreid over het landelijk gebied van de gemeente. Het grootste deel van de risicocontouren is vanwege buisleidingen die door de bodem lopen. Veel buisleidingen komen samen in deelgebieden veenweidegebied en beekdal van de Boorne en de Dracht in het noorden van de gemeente rond Akkrum. Daarnaast liggen er verspreid door de gemeente lokale risicocontouren van bedrijven of windturbines. Daarnaast maakt de A7 deel uit van het basisnet.

Afbeelding 7 Risicocontouren binnen de gemeente Heerenveen

Afbeelding 8 bevat de aandachtsgebieden binnen de gemeente. Deze komen grotendeels overeen met de eerder geschetste risicocontouren. Opvallend is het grote aandachtsgebied in veenweidegebied en beekdal van de Boorne en de Dracht in het noorden van de gemeente rond Akkrum. Dit vanwege de Gasunie inrichting ten noorden van Aldeboarn.

Afbeelding 8 Aandachtsgebieden binnen de gemeente Heerenveen

Externe veiligheid is aan regel- en wetgeving gebonden, en zijn geen grote knelpunten zichtbaar. Daarom is de huidige situatie met redelijk tot goed beoordeeld.

Klimaatverandering of andere ontwikkelingen in de autonome ontwikkeling heeft geen invloed op deze beoordeling van externe veiligheid. De staat is in de referentie daarom vergelijkbaar beoordeeld.

1.4.2 Effectbeoordeling alternatieven op externe veiligheid

Ontwikkelperspectief landbouw:

De beoordeling blijft gelijk aan de referentiesituatie. Er zijn geen maatregelen die leiden tot een verschillende beoordeling. De staat is daarom met redelijk beoordeeld.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling blijft gelijk aan de referentiesituatie. Er zijn geen maatregelen die leiden tot een verschillende beoordeling. De staat is daarom met redelijk beoordeeld.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

Maatregel 60 staat het niet toe om kleine windturbines te plaatsen bij boerderijen in tegenstelling tot de referentiesituatie. Dit heeft daarom een positief effect op externe veiligheid doordat er geen extra risicocontouren worden toegevoegd. De beoordeling is daarom redelijk tot goed in dit alternatief ten opzichte van de referentiesituatie.

Vormgeven van de energietransitie

Maatregel 60 zet in op het maximaliseren van opwekking van windenergie wat afwijkt van de provinciale Omgevingsverordening. Door het toevoegen van extra risicocontouren leidt dit tot een negatief effect ten opzichte van de referentiesituatie. De beoordeling is daarom redelijk tot slecht in dit alternatief ten opzichte van de referentiesituatie.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Landschap en cultuurhistorie

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Landschap en cultuurhistorie
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.585

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

J. Oosterwijk, B.A.J. Meeuwissen MSc
B. Broekert BSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	LANDSCHAP EN CULTUURHISTORIE	4
1.1	Herkomstwaarde	5
	1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
	1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op herkomstwaarde	9
1.2	Belevingswaarde	10
	1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	10
	1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op belevingswaarde	14
1.3	Toekomstwaarde	15
	1.3.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	15
	1.3.2 Effectbeoordeling alternatieven op toekomstwaarde	15

Laatste pagina 17

Bijlage(n)

Aantal pagina's

-

1

LANDSCHAP EN CULTUURHISTORIE

Het volgende hoofdstuk bevat de effectbeoordeling van de programmatische maatregelen op het thema landschap. Het beschermen en versterken van de kwaliteit van het landschap is een van de opgaven voor het programma buitengebied. Dit wordt gedaan via 3 indicatoren; effecten op herkomstwaarde, belevingswaarde, en toekomstwaarde.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

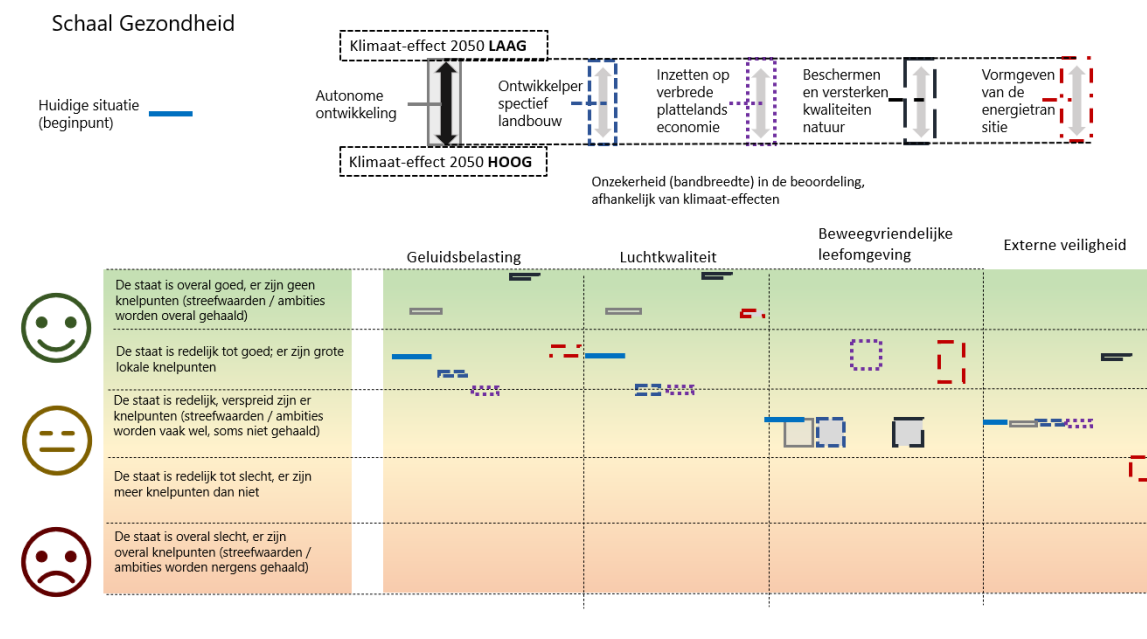
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donkeroranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op gezondheid

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema gezondheid

1.1 Herkomstwaarde

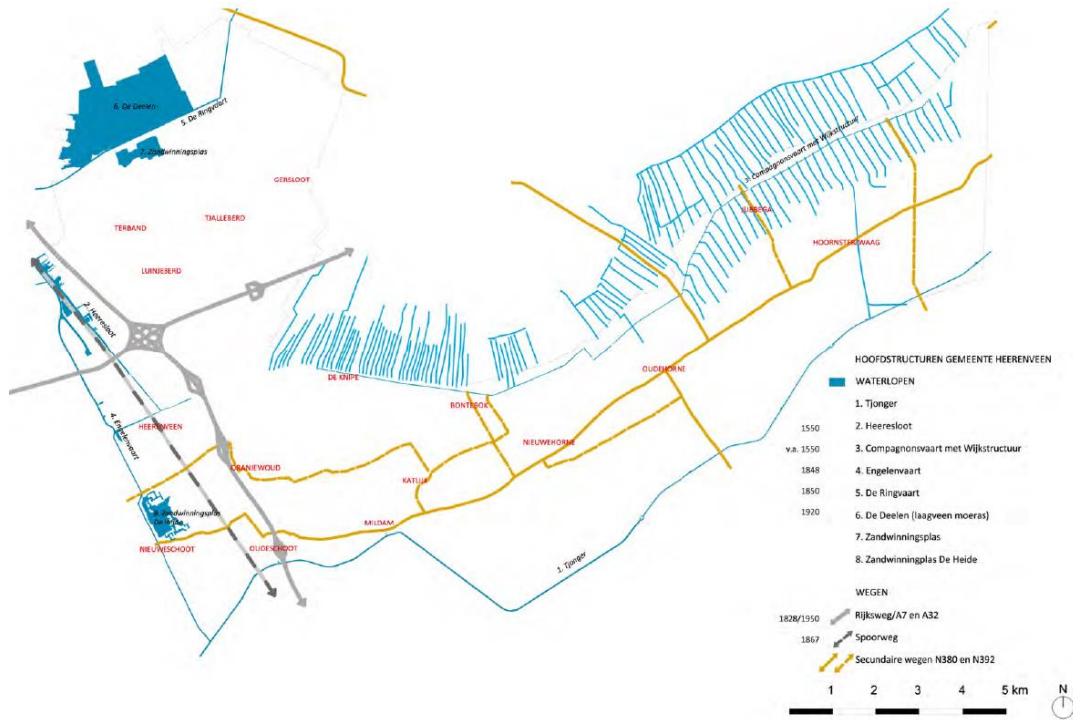
Bij herkomstwaarde gaat het om de verbondenheid, eigenheid en herkenbaarheid, cultuurhistorische verscheidenheid en leesbaarheid van de omgeving in tijd en ruimte. Dit is gelieerd aan hoe de ontstaansgeschiedenis is te lezen in het landschap en komt deels terug in de thema's bodem, ondergrond en natuur.

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De herkomstwaarde beschrijft de culturele en historische betekenis van een ruimte. Die beschrijft de bijdrage van historische gebouwen, monumenten en andere erfgoed voor de identiteit en herkenbaarheid van een plek. Daaraan kunnen ook aardkundige waarden en natuurgebieden worden toegevoegd, omdat deze vaak ontstaan zijn door of van invloed zijn geweest op het historische gebruik van een gebied.

Gemeente Heerenveen heeft het cultuurhistorisch erfgoed in beeld gebracht en de ontstaansgeschiedenis van het landschap uitgewerkt. De cultuurhistorische waarden worden beschermd door middel van wet- en regelgeving die van toepassing is op monumenten (van rijk, provincie of gemeente), van stads- en dorpsgezichten en andere cultuurhistorische waarden. Bovendien kunnen ook Omgevingsplannen bijdragen aan de bescherming. Gebruikmakend van de Nota Cultuurhistorisch erfgoed en de Erfgoedatlas van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is in beeld gebracht wat de cultuurhistorische waarden zijn binnen het landelijk gebied van Gemeente Heerenveen. In onderstaande afbeeldingen 1, 2 en 3 is een overzicht gegeven van de meest relevante elementen.

Afbeelding 2 Cultuurhistorische hoofdstructuur van het zuidelijk deel van de gemeente

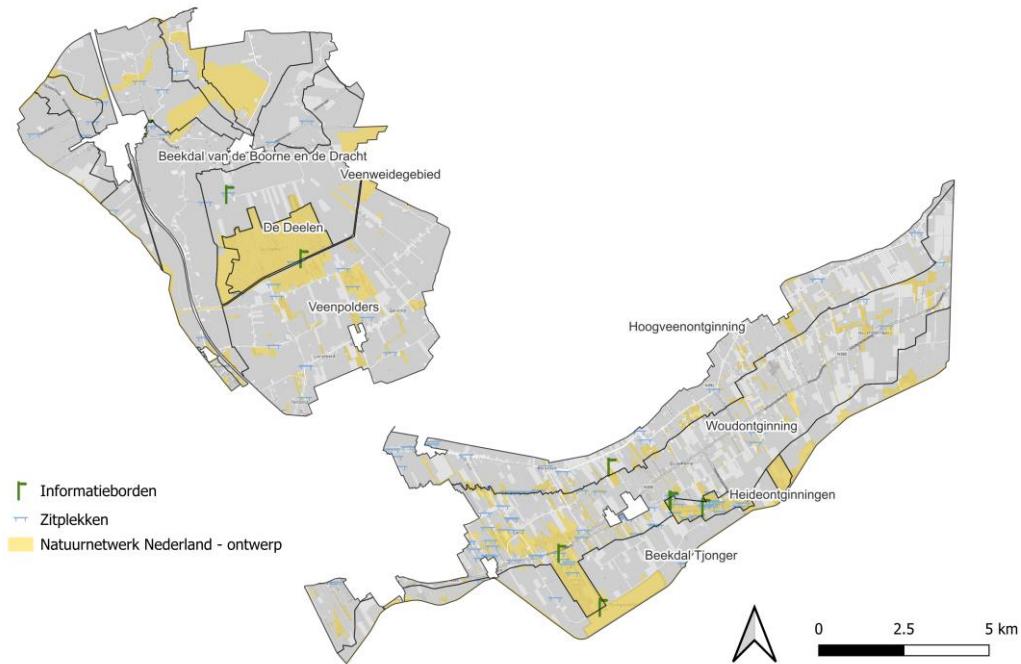
Afbeelding 3 Fryske Tsjerken en jongere bouwkunst

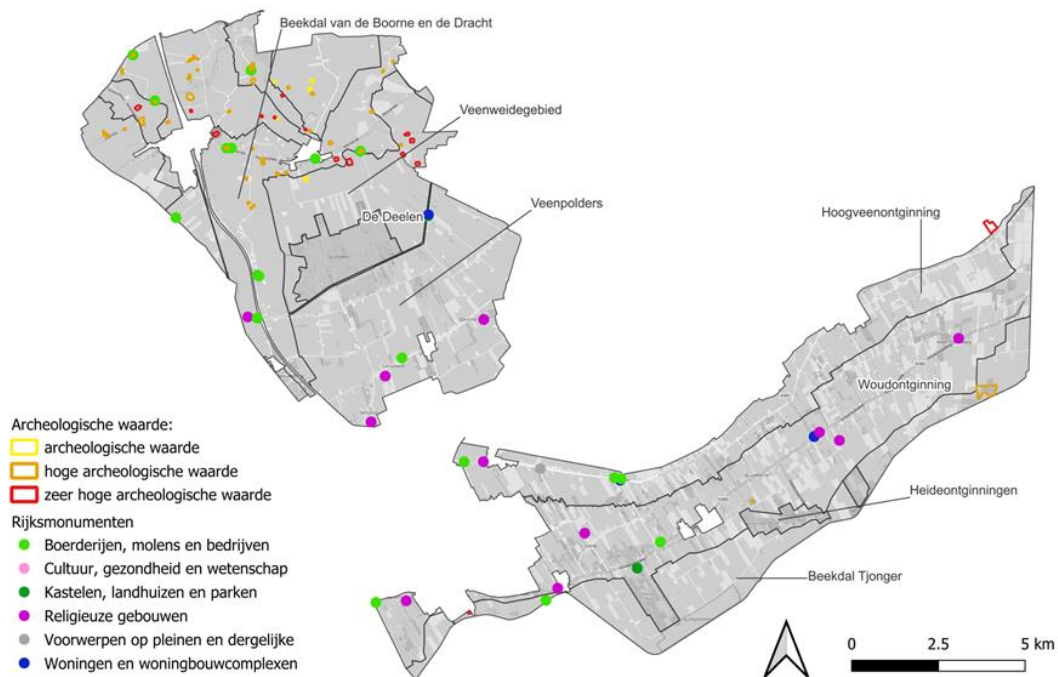
Onderstaande afbeelding 4 bevat de gebieden met archeologische waarden binnen Gemeente Heerenveen. Het zwaartepunt van de archeologische waarden ligt daarbij in de deelgebieden Veenweidegebied en Beekdal van de Boorne en de Dracht. Daarnaast bevindt zich een gebied met hoge archeologische waarde in het zuidoosten, in deelgebied Beekdal Tjonger.

Binnen het landelijk gebied van Gemeente Heerenveen bevinden zich verspreid door het landelijk gebied ook rijksmonumenten. In deelgebied de Deelen bevinden zich geen rijksmonumenten. Een nadere beschouwing van deze rijksmonumenten geeft weer dat dit voornamelijk bestaat uit gebouwd erfgoed zoals boerderijen, molens en kerken. Daarnaast bevindt zich een landhuis tussen Mildam en Nieuwehorne in deelgebied Woudontginning. Gemeentelijke monumenten zijn ook vaak gebouwd erfgoed zoals boerderijen.

Afbeelding 4 Natuurnetwerk Nederland en hoe daarmee wordt geprofileerd via zitplekken en informatieborden

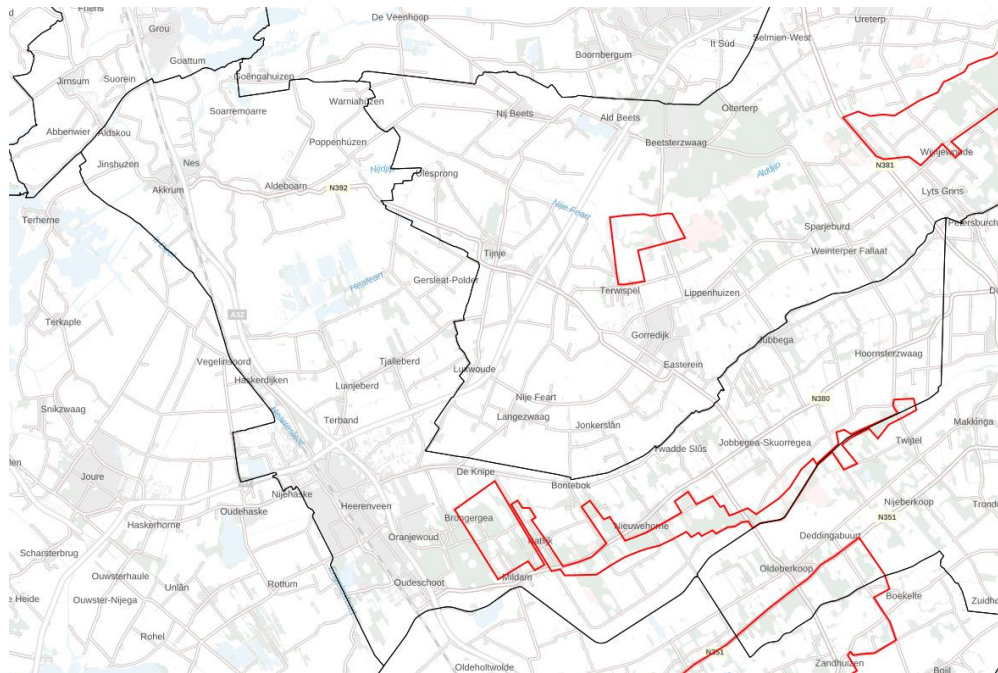

Afbeelding 5 Archeologische waarden en rijksmonumenten

Naast gebouwd erfgoed bevindt zich ook groenblauw erfgoed met cultuurhistorische elementen binnen het landelijk gebied van Gemeente Heerenveen. Door de deelgebieden Woudontginning, beekdal Tjonger en heideontginningen ligt een landschap met oude boskernen zoals in onderstaande afbeelding weergegeven is. Verspreid door het landelijk gebied bevinden zich ook verschillende terpen, eendenkooien en monumentale bomen met een beschermde status. Daarnaast is de rivier de Tjonger onderdeel van de Friese Waterlinie. Verder liggen verspreid door het landelijk gebied gemalen, welke op 1 na elektrisch aangedreven zijn. Dit stoomgemaal ligt ten oosten van de Deelen in deelgebied Veenpolders. Verder zijn deelgebied de Deelen en enkele andere gebieden aangeduid als aardkundig waardevol gebied.

Afbeelding 6 Landschap met oude boskernen en (onder) ander groen-blauw erfgoed

Afbeelding 7 Eendenkooien, terpen en aardkundig waardevolle gebieden

In de huidige situatie is de staat van het erfgoed, en daarmee de herkomstwaarde, als redelijk beoordeeld, omdat niet alle waarden expliciet zijn beschermd en er voldoende middelen zijn om ze te behouden.

Voor het thema cultuurhistorie is er een gedetailleerde autonome ontwikkeling beschikbaar, gebaseerd op de kaart Klimaatrisico's voor het Nederlandse erfgoed van de RCE. Klimaatverandering vormt een ernstig risico voor cultuurhistorisch erfgoed. Veranderingen in temperatuur, neerslag en de stijging van de zeespiegel bedreigen monumenten en archeologische vindplaatsen. Extreme weersomstandigheden zoals overstromingen, stormen, droogte en hittegolven leiden tot versnelde slijtage en structurele schade aan kwetsbare erfgoedobjecten. Daarnaast kunnen schommelingen in vochtigheid en zoutgehalte ondergrondse archeologische voorwerpen of sporen aantasten. Daarnaast is er een vergroot natuurbrand risico voor monumenten met rietendaken. Door klimaatverandering zullen dergelijke veranderingen steeds vaker voorkomen. De effecten op verschillende typen cultuurhistorische waarden zijn niet eenduidig, en in verschillende klimaateffecten leiden tot andere effecten op het erfgoed.

De beoordeling verslechtert daardoor in de autonome ontwikkeling naar redelijk tot slecht vanwege klimaatverandering, ondanks de kaders in de Provinciale Omgevingsverordening om kernkwaliteiten te behouden of te versterken.

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op herkomstwaarde

Ontwikkelperspectief landbouw:

De beoordeling verslechtert ten opzichte van de referentiesituatie als gevolg van de toegestane uitbreiding van bouwblokken, de intentie tot agrarische modernisering (maatregel 8-16), waardoor historische waarden onder druk kunnen komen en de mogelijkheden voor plaatsing van turbines. Hoewel bij ruimtelijke ontwikkelingen voorwaarden zullen gelden voor het omgaan met historische waarden, zullen deze niet altijd behouden blijven. Zo is het te verwachten dat lokaal archeologische waarden worden opgegraven en beschreven, maar dan is de historische setting vernietigd. Een extra aandachtspunt is dat het toevoegen van extra bouwelementen kan leiden tot een plaatselijke verslechtering van de beleving van cultuurhistorische waarden.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling wordt per saldo redelijk tot goed, dus wat beter dan de referentiesituatie. Enerzijds leidt de toegestane uitbreiding van bouwblokken, de mogelijkheden voor ontwikkeling of uitbreiding van recreatieve voorzieningen en de mogelijkheden voor plaatsing van turbines tot lokale druk op bestaande waarden, die vooral aan bestaande bebouwing zijn gekoppeld.

Anderzijds zijn deze van belang voor de recreatieve aantrekkelijkheid van het gebied en daarmee drijfveer voor recreatie, zodat er meer aandacht en middelen zullen zijn voor behoud, versterking en ontsluiting van waarden. Een aandachtspunt is ook hier wel dat het toevoegen van extra bouwvolume kan leiden tot een plaatselijke verslechtering van de beleving van cultuurhistorische waarden.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling blijft gelijk aan de referentiesituatie, omdat nauwelijks ruimtelijke ontwikkelingen zijn toegestaan (maatregel 13-20). Ontwikkeling van groenblauwe dooradering (maatregel 22) heeft relatief weinig effect op historische waarden, omdat de waarden veelal in de linten voorkomen. Een uitzondering zijn de deelgebieden de Deelen, beekdal van de Tjonger en heideontginningen, waar over grotere oppervlakten aardkundige waarden voorkomen.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling neemt per saldo enigszins af ten opzichte van de referentiesituatie. Er is een afname te verwachten als gevolg van de toegestane uitbreiding van bouwblokken voor energiematregelen (maatregel 8-11), zij het dat de afname naar verwachting kleiner zal zijn, omdat energievoorzieningen minder bodemverstoring zijn dan agrarische bebouwing met mestkelders. Een bijzonder aandachtspunt is wel dat het toevoegen van zonnenvelden en windturbines (maatregel 60-64) kunnen leiden tot een plaatselijke verslechtering van de beleving van cultuurhistorische waarden.

Er is enige verbetering te verwachten, omdat hogere peilen worden gehanteerd (maatregel 37) ter beperking van oxidatie van organische stof. Daardoor worden ook archeologische resten beter bewaard en is er minder kans op funderingsschade bij monumenten.

1.2 Belevingswaarde

De belevingswaarde geeft duiding aan de esthetische en emotionele ervaring van een ruimte, een gebied: of het als aantrekkelijk en plezierig, divers, mooi en uniek wordt ervaren. In het buitengebied is dit sterk gekoppeld aan het landschapstype. Er zijn diverse landschapstypes onderscheiden binnen Gemeente Heerenveen. Om de huidige kwaliteiten te beschrijven is gebruikgemaakt van de gebiedsindeling zoals die in de Nota Cultuurhistorisch Erfgoed Gemeente Heerenveen wordt toegepast.

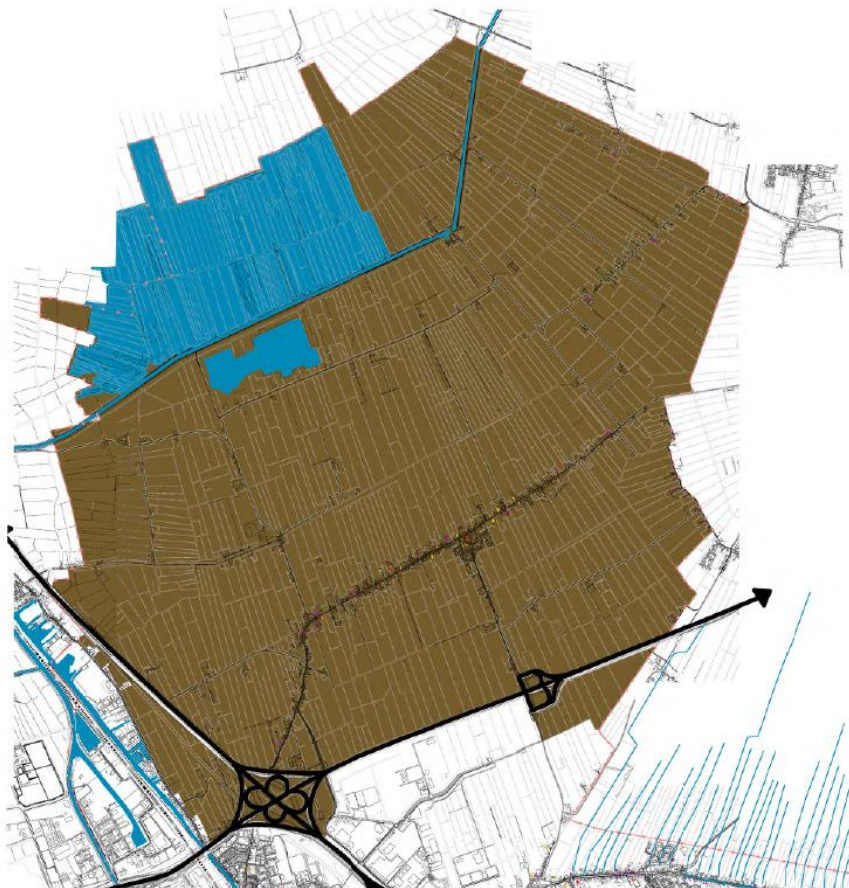
1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De huidige situatie wordt aan de hand van de volgende paragrafen gebiedsgericht geduid.

Veenpolders

Het gebied Veenpolders omvat grotendeels de deelgebieden Veenweidegebied, Beekdal van de Boorne en de Dracht, de Deelen en Veenpolders zoals die in dit plan-MER worden toegepast. Dit gebied heeft een kenmerkende opstreckende strokenverkaveling door veenafgraving vanaf 1800, wat leidde tot overstromingen en de aanleg van dijken om landbouw mogelijk te maken (zie afbeelding 2). Nu zijn de veenpolders open en grootschalig met een focus op agrarisch gebruik.

Afbeelding 8 Landschapsstructuren in de Veenpolders

Bebouwing is geconcentreerd langs oude routes en wegen uit de jaren dertig. De Deelen, een laagveengebied waar rond 1920 veenwinning begon, is nu een beschermd natuurgebied. De veenpolders hebben een oost-west georiënteerde structuur van bebouwingslinten, wegen en poldervaarten, met noord-zuid kavels gescheiden door poldersloten. Uitzonderingen zijn nabij de Hegedijk en Scharweg. Het landschap is open en weids, met weinig kleinschalige elementen zoals houtsingels. Kenmerkend zijn dijken, sluizen, hoofdvaarten en poldersloten. De Aengwirderweg, een hoger gelegen bebouwingslint, verbindt de dorpen Terband, Luinjeberd, Tjalleberd en Gersloot, bekend als 'De Streek'. Dit lint heeft agrarische bebouwing, later aangevuld met kleinschalige woningen. Opvallende elementen zijn kerken, klokkenstoelen en verspreid liggende erven met erfbeplanting.

Veenkoloniale ontwikkeling

Het gebied Veenkoloniale ontwikkeling omvat het deelgebied hoogveenontginning zoals die in dit plan-MER wordt toepast. Het gebied is gevormd door grootschalige turfwinning, waarbij een uitgestrekt hoogveengebied vanaf de zestiende eeuw werd ontgonnen met de aanleg van de Schoterlandse Compagnonsvaart. Dit creëerde een rechtlijnig landschap gericht op turfwinning, met lange lintbebouwing aan weerszijden van de vaart en laanbeplanting. Sloten, genaamd 'wijken', liggen op regelmatige afstand dwars op de vaart voor afwatering en turftransport, wat zorgt voor een duidelijke structuur. De bebouwing is geconcentreerd langs de vaart, met dorpskernen zoals De Knipe, Bontebok en Jubbega in het achterland. In tegenstelling tot het coulissenlandschap elders, is dit gebied relatief open met onbebouwde kavels tussen de bebouwing. Kenmerkend zijn de sloten met hout- en elzensingels langs de kavelgrenzen.

Afbeelding 9 Landschapsstructuren in een deel van de Veenkoloniale ontwikkeling

Door veenafgraving ligt het gebied laag, zichtbaar aan brede kavelsloten en het gebruik als wei- en hooiland. De structuur van de hoofdvaart met wijken is goed herkenbaar. De Schoterlandse Compagnonsvaart, een twintig kilometer lang bebouwd lint in een open landschap, vertelt het verhaal van drie eeuwen veenontginning. Dit lint is op te delen in drie delen: van Heerenveen tot Bontebok als open laagveenpolder met dichte lintbebouwing, van Bontebok tot de Gorredijksterweg als afwisselende hoogveenontginning, en rond Jubbega waar de wijkstructuur domineert met verspreide bebouwing.

Woudontginning

Het gebied Woudontginning komt voor een groot deel overeen met deelgebied woudontginning zoals die in dit plan-MER wordt toepast. Het gebied is een woudontginning op een dekzandrug, tussen het lage beekdal van de Tjonger en de hoogveenontginning langs de Schoterlandse Compagnonsvaart. Dit gebied werd al in de Middeleeuwen ontgonnen en bewoond. De dorpen zijn verbonden door een langgerekt wegenpatroon, met parallelle wegen. Kavels zijn dwars op de wegen uitgezet en gescheiden door singels en houtwallen, wat een kleinschalig coulissenlandschap creëert. De randen van het gebied tonen een overgang naar open hoogveenontginning in het noorden en het beekdal van de Tjonger in het zuiden. Het gebied rond Katlijk heeft een open karakter door het ontbreken van bospercelen en houtsingels. Langgerekte oost-west wegen vormen de structuur van het gebied, met bebouwing in halfopen linten. In dorpskernen is er verdichting van bebouwing. Bomenrijen benadrukken de noord-zuid ontginningsrichting. Bij Mildam grenst het gebied aan het open veenweidelandschap van de Tjonger.

Afbeelding 10 Landschapsstructuren in de Woudontginning

Tjongervallei

Het gebied Tjongervallei komt voor grote delen overeen met de deelgebieden beekdal Tjonger en heideontginningen zoals die in dit plan-MER worden toegepast. Het gebied Tjongervallei is kenmerkend voor Zuidoost-Friesland: oude beekdalen zoals de Linde, Koningdiep en de Tjonger, die in oost-west richting liggen en worden begrensd door zandgronden. Het beekdal van de Tjonger is in de Middeleeuwen ontgonnen. De kanalisatie van de Tjonger en ruilverkaveling in de twintigste eeuw hebben het landschap sterk veranderd, met nieuwe rechte wegen en grote landbouwgronden. Het gebied is nu open en uitgestrekt, met heidegronden en bossen langs de Tjonger als opgaande elementen. Historische bebouwing is schaars en verspreid langs oude wegen en paden. Het westelijke deel is het meest open, terwijl het oostelijke deel meer natuurgebieden heeft.

Afbeelding 11 Effect van de ruilverkaveling op de landschapsstructuren in de Tjongervallei

Conclusie huidige situatie en autonome ontwikkeling

Het landschap van Gemeente Heerenveen wordt gekenmerkt door sporen van veenwinning die plaats heeft gevonden in de Gemeente. Het landschap en de geschiedenis van het gebied zijn daarom aan elkaar gekoppeld. Kenmerken daarvan zijn het verkavelde weidelandschap, kenmerkende perceelgrenzen door afwateringssloten en een wijds open landschap met langgerekte rechte wegen. Daarnaast zijn er verspreide plukjes bebossing welke zich voornamelijk in het zuiden van de Gemeente bevinden.

In de huidige situatie is de belevingswaarde op redelijk beoordeeld: openheid en kavelpatronen zijn nog goed herkenbaar, maar beken en droge ontginningen niet meer. In de veengebieden in het noordelijk deel van de gemeente en de beekdalen is er een grote openheid. De ontginningen zijn wat meer gesloten, de Deelen en het heideontginningsgebied zijn sterk gesloten, zie afbeelding 12. Zie ook de bomenkaart in het deelrapport Natuur.

Afbeelding 12 Struikenkaart buitengebied Heerenveen

De beoordeling verslechtert in de autonome ontwikkeling enigszins vanwege klimaatverandering: door langere droogtes in de zomer kunnen landgebruik veranderen, maaivelden dalen, weidevogels verdwijnen, bossen afsterven, waarmee huidige kenmerken verdwijnen. Intensere buien zullen beekdalen eroderen en retentievoorzieningen noodzakelijk maken, natte winters beïnvloeden de kwaliteiten van graslanden.

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op belevingswaarde

Ontwikkelperspectief landbouw.

De beoordeling blijft per saldo gelijk aan de referentiesituatie. Het verplichten van landschappelijke inpassing of aanreiken van een landschappelijke impuls, gekoppeld een erfvergroting (maatregel 1-5) of herontwikkeling van erven (maatregel 47, 51, 52) en maatregelen gericht op weidevogels en agrarisch natuurbeheer (maatregel 22, 28) leidt tot een verbetering ten opzichte van de referentiesituatie doordat er wordt ingezet op natuur- en landschapsvormen die synergie hebben met landbouwproductie die veelal in het landelijk gebied plaatsvindt. De inzet van buffers en bufferzones (maatregel 29, 30) zal door sommigen als positief worden beleefd, door anderen als negatief.

De relatief ruime mogelijkheden voor nieuwvestiging (maatregel 13-18) beperken de openheid van het landschap en maken het ook 'stedelijker'. Maatregel 60 en 62 kunnen eveneens lokaal leiden tot een verslechtering van de belevingswaarde van het landschap doordat er windmolens en zonnevelden worden toegestaan. Binnen het veelal open en weidse landschap van het landelijk gebied van Gemeente Heerenveen kan dit leiden tot een verslechtering van de landschapsbeleving, ook al wordt er voor kleine windmolens een landschapsplan verplicht zoals beschreven in maatregel 5. In gebieden met bosschages zoals in de Tjongervallei of Woutontginningen kunnen zonnevelden aan het zicht onttrokken worden. Effecten kunnen nooit helemaal worden weggenomen hierdoor.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling blijft redelijk door enerzijds verbeteringen in het bestaande beeld en anderzijds vernieuwing in de belevingswaarde van het landschap. Bij uitbreidingen van erven groter dan 2 ha wordt er een kwaliteitsimpuls gevraagd aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten, maatregel 4. Uitbreiding van niet-agrarische bedrijven is eveneens gekoppeld aan een verbetering van de omgevingskwaliteit (maatregel 33, 39, 40). Daarnaast kunnen recreatie-ondernemers zich meer gaan inzetten voor een landschap met een positieve beleving.

Er zijn ook andere trends in dit alternatief. Door het toestaan van nieuwe recreatievoorzieningen en woningbouw (eventueel in clusters) via maatregel 46, 48, 51 kan dit leiden tot extra gebouwen in het landschap, zij het geclusterd. Daarnaast kunnen het toestaan van dakturbines of windturbines met een maximum tiphoogte van 10 meter (maatregel 60), en het toestaan van zonnevelden op bestaande bouwpercelen (maatregel 64) leiden tot een beperkte verslechtering van de landschappelijke kwaliteit in het open en weidse landschap van het buitengebied van Gemeente Heerenveen. In gebieden met bosschages zoals in de Tjongervallei of Woutontginningen kunnen zonnevelden aan het zicht onttrokken worden waardoor deze effecten verminderd worden.

Bij plattelandseconomie is er een afweging voor de richting van verbreding: meer nadruk op recreatieve ontwikkeling met daarbij een impuls op traditionele landschapsbeleving of meer nadruk op een 'industriële', ontwikkeling waarbij nieuwe functies duidelijker zichtbaar zijn en blijven. Dit is weergegeven via de grotere spreiding in de beoordeling.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling wordt redelijk tot goed door een verbetering van de belevingswaarde van het landschap. In maatregelen 1, 2 en 3 komt naar voren dat er geen uitbreiding van bestaande erven of nieuwvestiging mogelijk is, in tegenstelling tot de referentiesituatie. Daarnaast is in maatregel 6 en 24 een strikter beleid en kostendrager opgenomen voor de bescherming van bestaande landschappelijke waarden dan in de referentiesituatie. Maatregel 60 maakt het mogelijk dat er geen windturbines worden geplaatst in tegenstelling tot de referentiesituatie. Wel blijven er lokale knelpunten door de invloed van

klimaatverandering. Maatregelen 60 en 62 sluiten de plaatsing van zonnevelden niet uit. In gebieden met bosschages zoals in de Tjongervallei of Woutontginningen kunnen zonnevelden aan het zicht onttrokken worden waardoor deze effecten verminderd worden. Ook is onduidelijk welk effect het verbod op uitbreiding van de bouwblokken heeft op de vitaliteit van de agrarische sector en daarmee op mogelijke afkalving van de kwaliteiten van bebouwing in het gebied.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling wordt slecht tot overal slecht doordat er in wordt gezet op grootschalige energie winning door middel van windturbines of zonnevelden zonder dat hier een landschapsplan aan ten grondslag ligt zoals in maatregelen 60 en 62, en 1, 2 en 3 en ook erven mogen worden uitgebreid ten behoeve van energiewinning (maatregel 8-11). Dit leidt tot een verslechtering ten opzichte van de referentiesituatie. In gebieden met bosschages zoals in de Tjongervallei of Woutontginningen kunnen zonnevelden aan het zicht onttrokken worden waardoor deze effecten verminderd worden. Het sterk vernatten van gebieden (maatregel 25, 37) zal leiden tot een ruigere vegetatie, die minder positief wordt geassocieerd met een veenweidegebied en realisatie van nieuw bos (maatregel 35) beperkt de openheid. Daarnaast wordt een clustering van bedrijven toegestaan in maatregel 57 wat grootschalige zichtstoring kan veroorzaken die niet aansluit bij het weidse en open landschap van het gebied waardoor de beleving van het landschap verslechtert.

1.3 Toekomstwaarde

De toekomstwaarde van een gebied wordt bepaald door hoe duurzaam, aanpasbaar en beheersbaar een gebied is voor toekomstige behoeften. Een gebied dat eenvoudig kan worden aangepast aan toekomstige ontwikkelingen heeft een hogere toekomstwaarde. Bepaalde maatregelen kunnen er voor zorgen dat in gebieden toekomstige ontwikkelingen niet meer mogelijk zijn, dan is de toekomstwaarde laag.

1.3.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

In de huidige situatie is de toekomstwaarde op redelijk beoordeeld: de huidige herkomst- en belevingswaarde zijn redelijk en bieden zo een vertrekpunt dat verbetering verdient om ontwikkelingen in de toekomst op te vangen. Het huidige beleid geeft daartoe aanzetten, maar deze zijn nog onvoldoende concreet en hard om de gewenste sturing te kunnen invullen. om op die manier inzichtelijk te maken wat de effecten van de verschillende alternatieven zijn. De beoordeling in de huidige situatie en autonome ontwikkeling is hierdoor redelijk.

1.3.2 Effectbeoordeling alternatieven op toekomstwaarde

Ontwikkelperspectief landbouw

De beoordeling blijft gelijk ten opzichte van de referentiesituatie, dus redelijk. In dit alternatief worden er maatregelen toegepast die gericht zijn op de ontwikkeling van de landbouw, wat het beste aansluit als voortzetting van het huidige landgebruik. Het vergroten en toevoegen van erven met bijbehorende extra verharding (maatregelen 8 tot en met 17) leidt tot een verslechtering van de toekomstwaarde doordat er minder makkelijk toekomstige ontwikkelingen kunnen worden opgevangen (bijvoorbeeld waterberging) en het minder aanpasbaar is. Wel dragen de verplichtingen om landschappelijke inpassing te verzorgen, buffers te creëren tussen landbouw en natuur en inzetten op vernatting van gebieden (maatregelen 1-5, 28 en 29) bij aan de borging van landschappelijke kwaliteit en adaptieve vermogen. Maatregel 22 draagt ook positief bij aan de toekomstwaarde door in te zetten op de optimalisatie van groenblauwe dooradering, en door een synergie te zoeken met natuurvormen die passen bij landbouw.

Het beperkt toelaten van recreatievoorzieningen (maatregelen 46 en 47) maakt, dat landschappelijke kwaliteit voor een bredere groep van belang wordt, waardoor er naar verwachting meer in wordt

geïnvesteed. Maatregelen 60, 64, 68 en 70 zetten in op kleinschalige ontwikkeling van duurzame energie voor lokaal gebruik wat bijdraagt aan duurzaamheid.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling verbetert ten opzichte van de referentiesituatie en wordt redelijk tot goed. Door het toevoegen van nieuwe functies, gekoppeld aan eisen voor landschappelijke inpassing of natuurontwikkeling (maatregelen 1, 2, 3, 8, 9, 10 en 15, 33) ontstaan mogelijkheden voor een adaptieve ontwikkeling van het landschap bij een doorontwikkeling van economische activiteiten. Een goede invulling van de landschappelijke inpassing is daarbij wel voorwaardelijk voor de beoordeling van het effect. Gewenst is om naast landschappelijke inpassing ook eisen te stellen aan de inpassing in het bodem-watersysteem, om zo adaptiviteit ten aanzien van klimaatverandering te realiseren.

Het streven naar materiaalgebruik uit natuurgebieden in maatregel 34 geeft een kleine maar positieve bijdrage aan de toekomstbestendigheid vanuit circulariteitsaspect. Ook het mogen uitbreiden van bestaande niet-agrarische activiteiten, gekoppeld aan invulling van een goede ruimtelijke kwaliteit (maatregel 39-41) draagt bij aan de toekomstwaarde van het gebied. Het toestaan van woningen, (dag)recreatievoorzieningen en (woon)zorgcomplexen zonder eisen aan landschappelijke inpassing (maatregel 45-51) staat op gespannen voet met de wens tot een goede landschapskwaliteit; ook aan deze ontwikkelingen zouden eisen voor inpassing in het landschappelijk kader en bodem-watersysteem moeten worden gesteld. Maatregelen 60, 64 en 71 zetten in op de ontwikkeling van kleinschalige duurzame energie wat kan bijdragen aan de toekomstbestendigheid vanuit duurzaamheid.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling daalt naar redelijk tot slecht ten opzichte van de referentiesituatie. Doordat het niet wordt toegestaan om bouwblokken uit te breiden (maatregelen 8, 9, 10, 13, 14, 15), verbreding van economische activiteiten wordt beperkt (maatregel 43, 53, 55) en er veel wordt ingezet op natuurontwikkeling (maatregel 22, 23, 25), kan niet / moeilijk worden ingespeeld op toekomstige economische behoeften, daalt de economische vitaliteit en treedt mogelijk verpaupering op. Het stimuleren van agrarisch natuurbeheer (maatregel 24) zorgt wel voor een economische basis onder het gewaardeerde weidelandschap met weidevogels. De maatregelen die streven naar gebiedseigen natuur (maatregel 20, 21) dragen ook bij aan het versterken van dit landschapstype.

Een strikt beleid op bescherming van landschapswaarden en ook gebiedseigen natuurwaarden (maatregel 6, 20) draagt enigszins positief bij aan de toekomstwaarde vanuit de toekomstige belevingswaarde, maar handhaving kan naar verwachting de verslechtering vanwege afnemende economie niet voorkomen. Maatregel 19 met het opnemen van spuitvrijzones en zones waar geen mest mag worden uitgereden draagt positief bij aan de toekomstbestendigheid doordat er minder vervuiling optreedt in het grondwater-bodemsysteem wat duurzaamheid ten goede komt. Maatregelen 62 en 64 zetten in op de ontwikkeling van duurzame energie wat kan bijdragen aan de toekomstbestendigheid vanuit duurzaamheid.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling wordt redelijk tot goed door een verbetering ten opzichte van de referentiesituatie. Het sterker vernatten van het veenweidegebied (maatregel 25) zal leiden tot een ander landschapsbeeld en levert goede randvoorwaarden voor de toekomstwaarde vanuit duurzaamheid en aanpasbaarheid. Invulling geven aan de bossenstrategie (maatregel 35) draagt in gebieden die nu al (half) gesloten zijn (ontginningsgebieden) eveneens bij aan de toekomstwaarde van het buitengebied. In het open veenweidegebied leidt dit tot afbreuk van het karakteristieke landschap.

Maatregelen zoals ruimte voor water, niet bouwen in lage gebieden, berging realiseren door fluctuatie in waterstanden (maatregelen 35, 36, 37, 38, 51) dragen positief bij aan de toekomstbestendigheid van het landschap doordat een bijdrage wordt geleverd aan de beheersbaarheid van klimaatopgaven. Maatregelen als sluiten van energiekringlopen, versterken van fietsgebruik en financiële participatie in energieprojecten (maatregel 57, 58, 59) dragen bij aan vermindering van CO₂-uitstoot en daarmee aan toekomstwaarde. In maatregelen 60 - 71 worden vormen van duurzame energie toegepast wat bijdraagt aan de toekomstbestendigheid van het landschap vanuit duurzaamheidsaspect.

Al kan het toepassen van aquathermie in de bodem de aanpasbaarheid van het landschap in de toekomst verminderen. De mogelijkheid tot uitbreiding van bouwblokken ten behoeve van energieopwekking (maatregelen 8, 9, 10, 11) en de inzet van allerlei energiemaatregelen (60 - 71) doet, ondanks te plicht tot inpassing (maatregelen 1, 2, 3), tenminste in de open gebieden, maar bij grootschalige ingrepen overal afbreuk aan het typische karakter van deze gebieden.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Klimaat

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Klimaat
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.586

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

D.J. Hekman MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	KLIMAAT	4
1.1	Bodemdaling	5
	1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
	1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op bodemdaling	7
1.2	CO ₂ -emissies	9
	1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	9
	1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op CO ₂ -emissies	10
	Laatste pagina	11
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

KLIMAAT

Het volgende hoofdstuk bevat de effectbeoordeling van de programmatische maatregelen op het thema klimaat. Dit thema bestaat uit twee indicatoren: Bodemdaling en CO₂-emissies. Deze twee indicatoren hebben ook sterke samenhang, maar CO₂-emissies gaat ook over de emissies van andere bronnen in het buitengebied.

Er zijn ook andere activiteiten in het buitengebied die invloed hebben op klimaatmitigatie. Het is zeker niet zo dat klimaatmitigatie in het buitengebied Heerenveen alleen afhangt van het waterbeleid, en daarmee puur in handen is van het waterschap. Ook de keuzes die agrariërs maken met hun land is hier erg belangrijk in. Vooral de effecten van periodieke droogtestress en de mate van CO₂-emissies in de niet-veen-deelgebieden zijn sterk afhankelijk van wat grondeigenaren met hun land doen. Daar heeft het gemeentelijk beleid ook via het omgevingsplan uiteraard invloed op. Dit uit zich dan ook in extra onzekerheid in de beoordeling op alternatieven die agrariërs extra keuzevrijheid geven in landgebruik.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

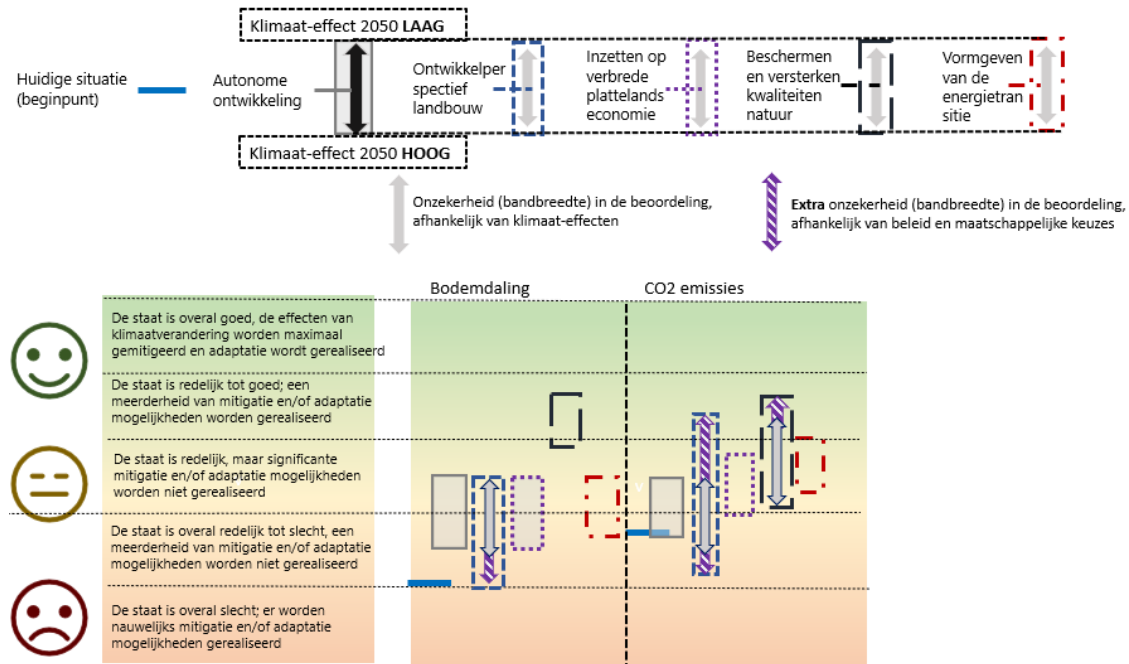
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin:

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donker-oranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een parse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op klimaat

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema klimaat

1.1 Bodemdaling

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Onder bodemdaling verstaan we de snelheid waarmee nog te verwachten bodemdaling optreedt. Voor het thema bodemdaling is er een gedetailleerde autonome ontwikkeling beschikbaar, gebaseerd op klimaat-effectscenario's. In de huidige situatie ondervindt een significant deel van het buitengebied bodemdaling, door de ontwatering van de veengronden. De staat in de huidige situatie is hierdoor redelijk tot slecht.

Deze ontwatering wordt gedreven door het peilbesluit van het Wetterskip Fryslan. Daarmee varieert het peil van rond de NAP -3 m tot NAP -0,75 m in de relevante veengebieden. Deze verlaagde peilen (daar waar veen van nature het grootste deel van het jaar volledig onder water staat) zorgen voor de veenoxidatie en daarbij behorende bodemdaling.

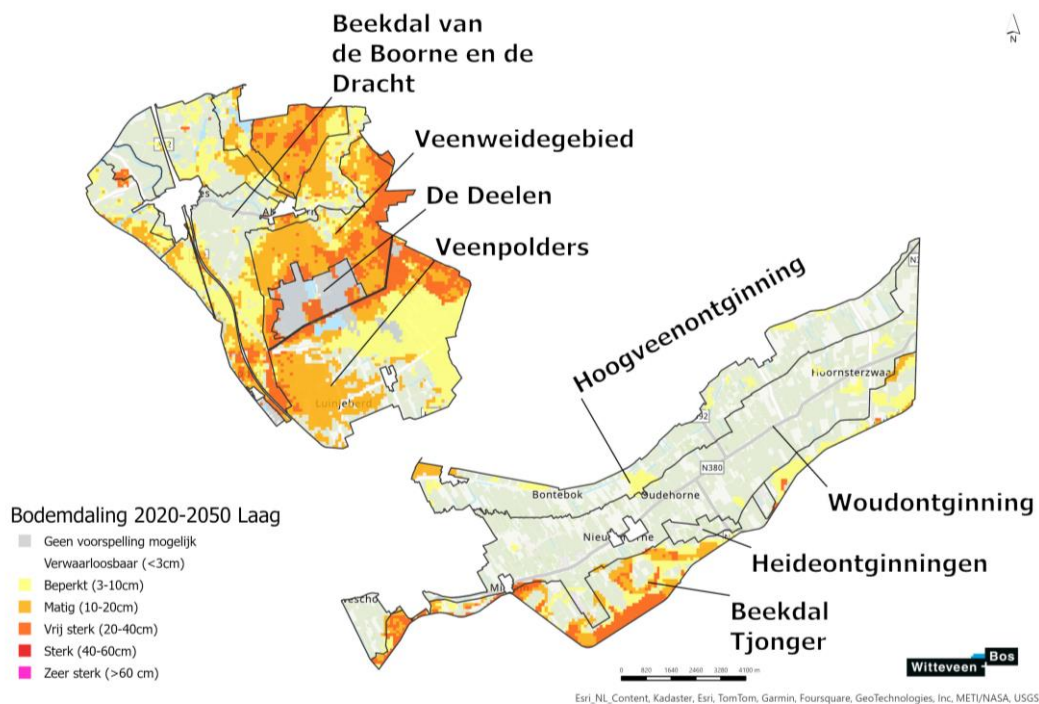
In de autonome ontwikkeling gaat de bodemdaling door, maar in mindere mate omdat het Wetterskip naar verwachting minder zal blijven inzetten op het principe 'peil volgt functie', maar meer op 'functie volgt peil'. Ook wordt de uitvoering van het veenweideprogramma hier als autonome ontwikkeling beschouwd, waardoor er in ieder geval al een rem is op verdere peilverlagingen. Daardoor zal het grondwater steeds hoger komen te staan ten opzichte van het (dalende) maaiveld, wat zorgt voor een remming op verdere daling. De beoordeling verbetert daardoor in de autonome ontwikkeling. Daarbij is er verschil tussen de twee klimaatscenario's, zichtbaar in afbeelding 2 en afbeelding 3. De verwachte bodemdaling in 2050 is:

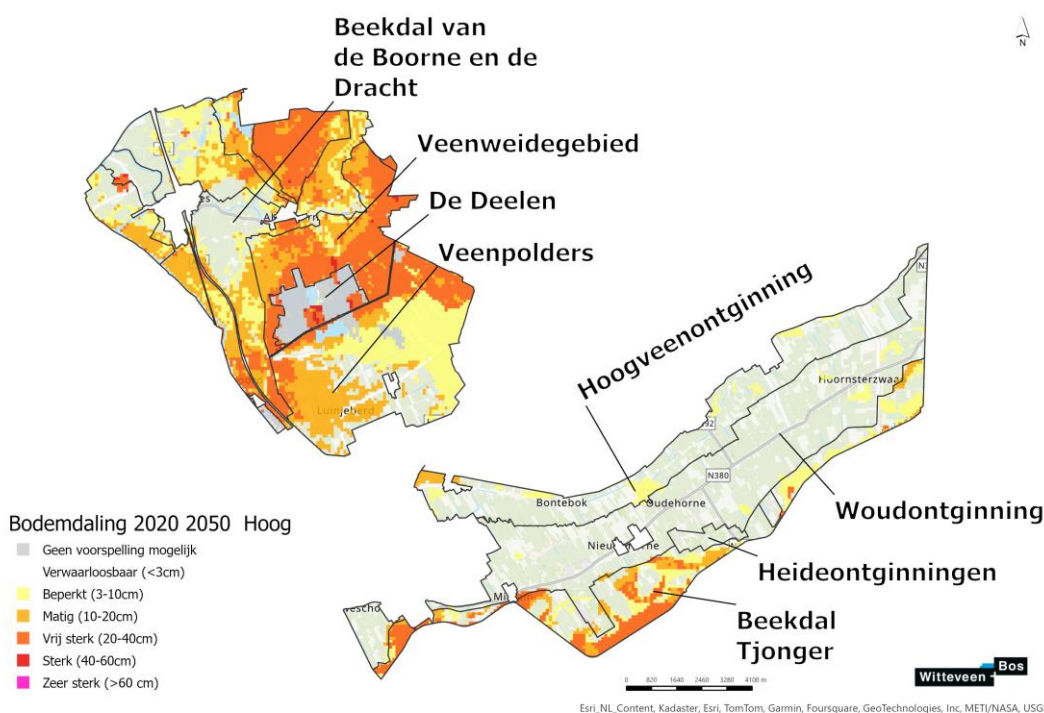
- **klimaatscenario LAAG:** (afbeelding 2) de verwachte bodemdaling is beperkt (3-10 cm) tot matig (10-20 cm) in de veenpolders, maar er zijn plekken in het Veenweidegebied en Beekdal van de Boorne en Dracht waarbij de bodemdaling vrij sterk (20 tot 40 cm) zal zijn. Het is verder onduidelijk wat het betekent voor deelgebied De Deelen, omdat hier reeds een hoger waterpeil wordt aangehouden. Het is afhankelijk van hoe houdbaar dit waterpeil is als het gebied eromheen nog verder daalt. Als hier ook

verlaagde grondwaterstanden gaan voorkomen door te sterke wegzijging van water naar de lager liggende omgeving, zal ook daar bodemdaling gaan optreden;

- **klimaatscenario HOOG:** (afbeelding 3) de verwachte bodemdaling wordt met name versneld in het Veenweidegebied (een significant groter areaal in de categorie 'vrij sterk'. Ook zijn er sommige plekken in het Veenweidegebied, alsook in de Deelen die in de categorie 'Sterk' (40 - 60 cm) uitkomen. De verwachting is in het algemeen, dat de bodemdaling in de komende jaren in alle gebieden met tenminste een categorie 'matig' wel toeneemt in het scenario HOOG versus LAAG, ook al zorgt dat niet voor een verandering van categorie. Zo kan de extra bodemdaling in de komende jaren in een perceel in de veenpolders bijvoorbeeld toenemen van 4 cm naar 9 cm, zonder dat de categorie aanduiding van 'matig' veranderd op de kaarten. Zulk een verandering van 5 cm extra bodemdaling zou nog steeds wel een significant effect hebben op allerlei parameters.

Afbeelding 2 Bodemdaling van 2020 tot 2050 in het klimaat-effect scenario Laag

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op bodemdaling

Ontwikkelperspectief landbouw:

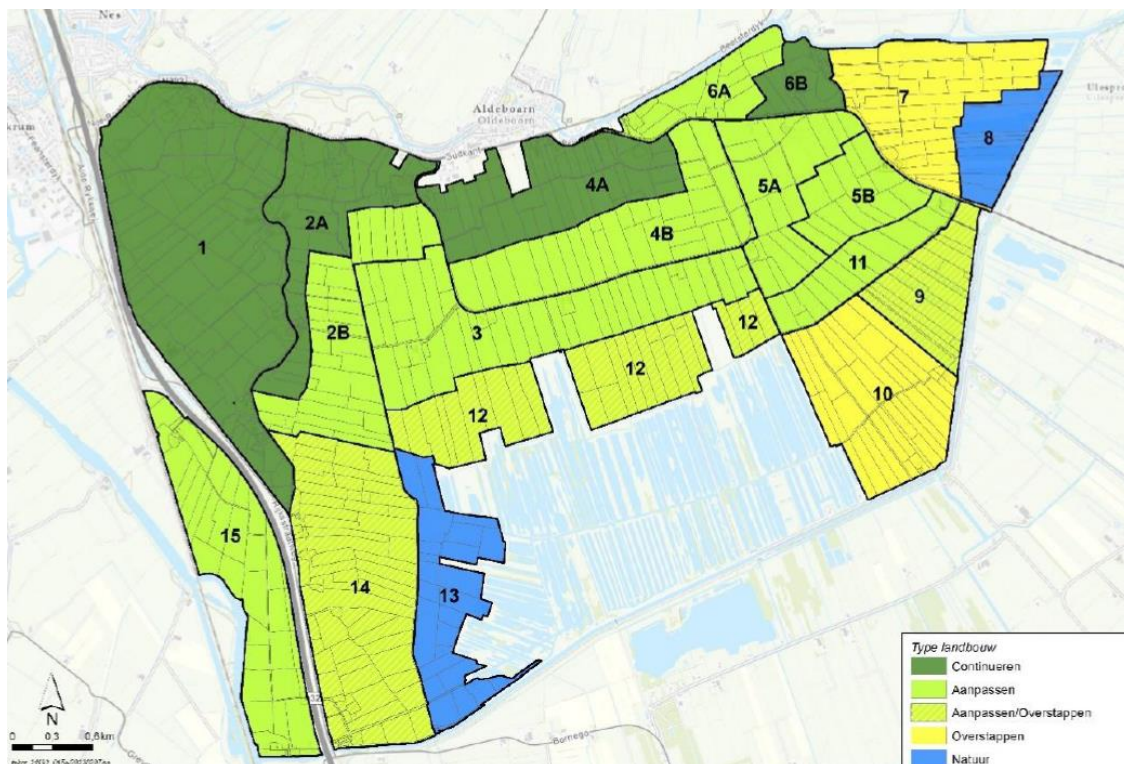
Voor dit alternatief blijft de staat gelijk aan de referentie, met een onzekerheid dat het wel kan verslechteren. Dit alternatief gaat uit van zoveel als mogelijk een continuïteit van de huidige landbouw, binnen de kaders van de geplande peilverhoging in sommige gebieden. De verwachting is dat het Wetterskip niet zal kiezen voor verdere peilverlaging in watergangen ten behoeve van de landbouw; niet in de autonome ontwikkeling, ook niet in dit alternatief.

Wel is er een extra onzekerheid, waarbij de bodemdaling extra versnelt in dit alternatief ten opzichte van de referentie. Dit alternatief zet namelijk in op een mogelijke verhoging van de het aantal dieren per bedrijf door het toestaan van grotere grondgebonden bedrijven (maatregel 8) en nieuwvestiging van grondgebonden bedrijven toestaat (maatregel 13), en landbouwgebieden worden ontzien bij het vormen van waterbuffers (maatregel 30). Een focus op traditionele veehouderij zoals die in de afgelopen 50 jaar is ontstaan, gaat echter niet samen met vernattingsmaatregelen in sommige gebieden (zoals in het Veenweidegebied en het Beekdal de Boorne en de Dracht). Deze gebieden vallen onder het gebiedsproces Aldeboarn-de Deelen. Mocht de gemeente samen met het waterschap en de provincie beslissen om beleid te maken dat het traditionele veehouderijmodel beschermt, dan gaat dit onvermijdelijk ten koste van de vernattingsmaatregelen.

Als de vernatting om die reden niet wordt ingevoerd, kan de bodemdaling in dit alternatief slechter uitpakken dan in de referentie. Het is waardevol om dit scenario als reëel te beschouwen als onderdeel van dit alternatief. Deze onzekerheid wordt samengevat via de paarse pijl in afbeelding 1, omdat het afhangt van de implementatie van de verhoogde waterpeilen, en hoe de landbouwsector hiermee omgaat. Het vergt samenwerking tussen waterschappen en boeren om de verhoogde waterpeilen ook werkelijk te realiseren, maar er is nog geen zekerheid of dit ook werkelijk gaat lukken.

Afbeelding 4 laat zien dat de mogelijkheden tot 'continuering' van het bestaande businessmodel het grootst zijn in het Beekdal van de Boorne en de Dracht. Dit gebied overlapt met het deel van dit Beekdal waar bodemdaling verwaarloosbaar (<3 cm) is.

Afbeelding 4 Een voorgestelde toekomstige ontwikkelrichting in Aldeboarn-de Deelen Zuid in een 'optimalisatie scenario', samengevat en vereenvoudigd per blok of delen van blokken, op basis van een keuze model over welke vormen van landbouw er mogelijk zijn met verhoogde waterpeilen

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling blijft gelijk aan de referentiesituatie. Het is niet de verwachting dat de maatregelen uit dit alternatief, die vooral gericht zijn op ander gebruik van bestaande erven, zorgen voor een afwijking van de referentiesituatie. Verder, de verwachte ontwikkelingen die voortkomen uit de maatregelen hoeven niet per se te zorgen voor tegenstrijdige belangen bij het verhogen van het waterpeil in de autonome ontwikkeling, omdat deze activiteiten met name plaats zullen vinden op de bouwblokken, die veelal wat hoger liggen.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling verbetert significant. De staat verbetert naar redelijk in het Klimaatscenario HOOG, of kan verbeteren naar 'redelijk tot goed' in het klimaatscenario LAAG. Dit komt door het extra vernatten in de veengebieden (maatregel 25). Dit zal zorgen voor minder droogliggend veen, waardoor bodemdaling afremt. Ook het sturen op minder peilfluctuatie (maatregel 27) draagt bij dat er meer zekerheid is dat deze doelen ook worden behaald. Doordat er minder jaarlijkse fluctuatie is en daardoor een lager risico op veenoxidatie in droge jaren.

De uitvoering van deze maatregelen wordt ondersteund door het kiezen van typen natuur die passen bij de deelgebieden om natuurwaarden in individuele deelgebieden te versterken (maatregel 20), het ontwikkelen van nieuwe groenblauwe verbindingen (maatregel 22), de aanleg van natuur om natuurwaarden te versterken (maatregel 23), het maximaal inzetten van agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb-middelen) en langjarige afspraken over de inzet van deze middelen (maatregel 24). Deze maatregelen zorgen voor een integrale aanpak over wát te doen met de vernatte gebieden, zodat het landgebruik op lange termijn ook beter past bij het natuurlijk bodem en watersysteem, dat in de veengebieden bestaat uit moerasachtige situaties.

Vormgeven van de energietransitie

De beoordeling blijft grotendeels gelijk aan de referentiesituatie, behalve dat er waarschijnlijk meer mogelijkheden zijn om bodemdaling in het klimaatscenario HOOG te mitigeren. Dit komt door de koppelkansen die wordt geboden door de aanleg van zonneparken op landbouwgrond (maatregel 62), en het verhogen van het waterpeil op deze gronden. Het belang van koppelkansen wordt ondersteund in Hoofdstuk 4 het Veenweideprogramma 2021 - 2030 van de provincie Fryslan en het Wetterskip. Het veenweideprogramma gaat evenwel niet in op deze specifieke koppelkansen.

1.2 CO₂-emissies

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Voor het thema CO₂-emissies is er **geen** gedetailleerde autonome ontwikkeling beschikbaar, gebaseerd op klimaateffectscenario's. Wel kan de grote bron van emissies vanuit veenoxidatie worden afgeleid van de informatie uit het thema bodemdaling. Omdat bodemdaling wordt gedreven door de oxidatie van veen (wat zorgt voor extra CO₂-emissies), is er een in landelijk gebied met veengronden sterke correlatie tussen bodemdaling en CO₂-emissie. Dit betekent dan ook dat in het klimaatscenario HOOG, de CO₂-emissies die voortkomen uit veenoxidatie toenemen ten opzichte van het scenario LAAG, omdat de verwachting is dat het lastiger is om hogere grondwaterstanden aan te houden onder het hoge klimaateffectscenario.

De beoordeling in de huidige situatie is 'redelijk tot slecht'. De netto CO₂-emissie vanuit drooggelegd veen zorgt voor een slechte situatie, maar daar staat tegenover dat permanent grasland in met name de zuidelijke deelgebieden zorgen voor een netto koolstofvastlegging. Zie hiervoor afbeelding 5. Ook in de veengebieden kan er CO₂ worden vastgelegd in de bodem, maar daarbij dient altijd te worden vermeldt dat zolang er nog droge veenlagen zijn, dat er altijd netto emissies blijven vanuit die bodemtypen. De koolstofvastlegging van met name permanent grasland kan de emissies vanuit veenoxidatie niet compenseren.

Afbeelding 5 Netto koolstofvastlegging in het buitengebied als gevolg van bestaand landgebruik. In de huidige situatie

Dit vertaalt zich naar een vastleggingspotentieel per deelgebied van tussen de 29 en 127 kg C per hectare per jaar, weergegeven in tabel 1.

Tabel 1 Koolstofvastleggingspotentieel per deelgebied (los van de emissies die uit de veenlaag komen).

Deelgebied	Kg C/ha/Jaar
Beekdal Tjonger	115
Beekdal van de Boorne en de Dracht	29
De Deelen	76
Heideontginningen	127
Hoogveenontginning	114
Veenpolders	90
Veenweidegebied	37
Woudontginning	114

CO₂-emissies in het buitengebied worden ook beïnvloed door andere menselijke activiteiten in het gebied. Denk aan transportbewegingen ten behoeve van wonen, werken en recreatie. Ook het aantal dieren is van belang, met name het aantal rundveedieren, door hun uitstoot van methaangas wat ook zorgt voor een CO₂-equivalente uitstoot.

In de autonome ontwikkeling is de verwachting dat de CO₂-emissies door alle bronnen behalve uit veenoxidatie afnemen. Dit komt door een verduurzaming van de transportsector en energiesector, en de verwachte afname van het aantal rundveedieren door gedwongen extensivering in de veengebieden.

De samengevatte totaalbeoordeling wordt 'redelijk' in het klimaatscenario LAAG en blijft 'redelijk tot slecht' (gelijk aan de huidige situatie) in het klimaatscenario HOOG. Dit is sterk afhankelijk van in hoeverre de veenoxidatie kan worden tegengegaan. Figuur 2 en 3 uit het hoofdstuk Bodemdaling laat zien dat in een klimaatscenario HOOG, er extra bodemdaling (dus extra veenoxidatie) plaatsvindt. Dit kan de duurzame ontwikkeling van het buitengebied in zijn geheel teniet doen. De maatregelen die reeds worden genomen in de autonome ontwikkeling vanuit het veenweideprogramma zijn dan ook al broodnodig om de klimaat effecten van het klimaateffectscenario HOOG te kunnen bestrijden.

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op CO₂-emissies

De volgende paragrafen geven de beoordeling van de staat van CO₂-emissies als gevolg van de maatregelen uit de alternatieven.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De beoordeling hier wordt met name gekarakteriseerd door een nog grotere onzekerheid ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Er kan geen eenduidige beoordeling worden gegeven. Dit komt omdat CO₂-emissies worden gestuurd door het landgebruik, de veebezetting, en door het waterpeil (welke in de meeste deelgebieden met uitzondering van de Deelen, wordt gestuurd ten behoeve van de landbouw). Welke keuzes er worden gemaakt op land en met het grondwater, bepalen in zijn geheel wat er gebeurt met de CO₂-emissie of vastlegging. Met andere woorden, de keuzes die boeren en waterschap maken bepalen de richting van de CO₂-emissies in het gebied.

CO₂-emissies kunnen verslechteren ten opzichte van de referentie, indien:

- boeren kiezen om de extra beleidsruimte uit dit alternatief te gebruiken voor het omzetten van permanent grasland naar intensieve, natte akkerbouw (maatregel 31). Dit zorgt in de regel voor een netto afname van vastgelegd koolstof in de bodem, terwijl permanent grasland juist CO₂ kan opslaan;
- CO₂-emissies kunnen ook toenemen als niet-grondgebonden bedrijven uitbreiden (maatregel 9) of extra niet-grondgebonden bedrijven zich vestigen (maatregel 14), door toename van methaan emissies van

met name vleesveehouderij, en de extra transportbewegingen voor het vervoeren van (deels geïmporteerd) veevoer;

- ook nieuwvestiging van grondgebonden bedrijven (maatregel 13) en het toestaan van grotere grondgebonden bedrijven (maatregel 8) kan leiden tot een toename in CO₂-emissies indien deze uitbreiding niet gebruikt wordt voor extensivering maar leidt tot een toename van de hoeveelheid vee, bijvoorbeeld door dierrechten van elders aan te kopen.

CO₂-emissies kunnen ook verbeteren ten opzichte van de referentie, indien:

- boeren de planologische ruimte die wordt gegeven door het toestaan van uitbreiding van grondgebonden bedrijven (maatregel 8) gebruiken voor extensivering, in combinatie met het behoud van permanent grasland. Echter, er zijn geen bindend sturende maatregelen in dit alternatief, en dit is hiermee geheel afhankelijk van hoe de markt reageert op economische ontwikkelingen en landelijk beleid. Het is daarmee zeer afhankelijk van of en hoe boeren worden gestuurd naar deze extensivering, door onder meer de uitkomsten van het veenweideprogramma en andere nog onzekere landelijke beleidsrichtingen. Deze beleidsrichting is onzeker door het bevroren van het Fries Programma Landelijk Gebied.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De beoordeling verbetert ten opzichte van de referentie. Het is de verwachting dat een inzet op een verbrede plattelandseconomie het aantrekkelijker maakt voor boeren om te extensiveren, omdat er meer opties zijn om met nevenactiviteiten ook inkomsten te behalen. In dit alternatief staan er geen concrete maatregelen die zorgen voor vermindering van de CO₂-uitstoot, maar er is wel een verwachte synergie die het aantrekkelijker maakt om deze maatregelen te nemen. Bijvoorbeeld, extensiveren kán zorgen voor een verlenging van het weideseizoen, maar hogere waterstanden kunnen ook zorgen voor een verkorting van het weideseizoen, met name in de lente¹.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De beoordeling verbetert waarschijnlijk. De staat verbetert naar redelijk in het klimaatscenario HOOG, en kan verbeteren naar 'redelijk tot goed' in het scenario LAAG. De verwachting is dat het onder het hoge klimaatscenario uitdagend is om extra te vernatten in de veengebieden (maatregel 25) vanwege grotere jaarlijkse variatie in de waterbeschikbaarheid. Andersom, voor het lage klimaatscenario is dit niet het geval.

De restricties voor de landbouw/veehouderij en restricties voor ontwikkeling van andere bedrijvigheid en recreatie zorgt er voor dat er minder transportbewegingen zullen plaatsvinden. Dit zorgt voor een lagere CO₂-uitstoot dan in de referentiesituatie. Wel kunnen de behoudende maatregelen over duurzame energie zorgen voor beperkte ruimte voor duurzame energie ontwikkeling en -gebruik, hetgeen de CO₂-uitstoot van transport en bedrijvigheid verlaagt. Het betreft dan de maatregelen:, beperkte mogelijkheden voor opstellingen voor zonne-energie, namelijk enkel op gronden met een functie voor bestaande nutsvoorzieningen of gronden die in het verleden bestemd zijn als zodanig (maatregel 62) en het beperken van ruimte voor zonnepanelen op natuurgrond (maatregel 64).

Vormgeven van de energietransitie

De staat verbetert, waarbij zowel in het klimaatscenario HOOG als LAAG verbetert de staat naar 'redelijk'. Het maximaal inzetten op grootschalige energieopwekking in de vorm van wind- (maatregel 60), en zonne-energie (maatregel 62) en het mogelijk maken van zonnenvelden naast de focus op zonne-energie op landbouwdaken (maatregel 64) maken een lagere CO₂-uitstoot uit de energievoorziening mogelijk. Het stimuleren van lokale organisaties die energie investeringen kunnen doen en uitbaten (maatregel 59) en extra inzet op netverzwaring (maatregel 71) ondersteunt ook de uitvoering en implementatie hiervan. Wel is onzeker hoeverre de gemeente invloed kan uitoefenen op de opgave netverzwaring in maatregel 71, dit hangt af van in hoeverre de gemeente procedurele obstakels voor netverzwaring kan wegnemen in haar omgevingsplan.

¹ Wageningen UR (2015), Beweidbare oppervlakte en weidegang op melkveebedrijven in Nederland.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Bodemkwaliteit

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Bodemkwaliteit
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.587

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

D.J. Hekman MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	BODEMKWALITEIT	4
1.1	Chemische bodemverontreiniging	5
1.1.1	Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
1.1.2	Effectbeoordeling alternatieven op chemische bodemverontreiniging	8
1.2	Bodemvitaliteit	8
1.2.1	Huidige situatie en autonome ontwikkeling	9
1.2.2	Effectbeoordeling alternatieven op bodemvitaliteit	10
	Laatste pagina	11
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

BODEMKWALITEIT

Dit deelrapport bevat de effectbeoordeling van de programmatische maatregelen op het thema bodemkwaliteit. Dit thema kan worden bekeken vanuit twee invalshoeken: (1) de bodemkwaliteit gelet op chemische verontreiniging, en (2) de bodemvitaliteit.

De beoordeling voor chemische verontreiniging is gebaseerd op de kennis over het aantal verontreinigde locaties in het buitengebied Heerenveen en de urgentie van deze verontreinigingen. Deze informatie is per deelgebied zichtbaar. De beoordeling zal per alternatief in gaan op hoe de maatregelen uit dit alternatief zorgen voor een verbetering of verslechtering van de situatie op deze locaties.

De beoordeling voor de bodemvitaliteit is kwalitatief en niet gebaseerd op ruimtelijke data. Dit is gebaseerd op verschillen in bodemtypen en een expert oordeel over hoe verscheidene maatregelen kunnen bijdragen aan een verbetering van de ecologie van die verschillende bodemtypen.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

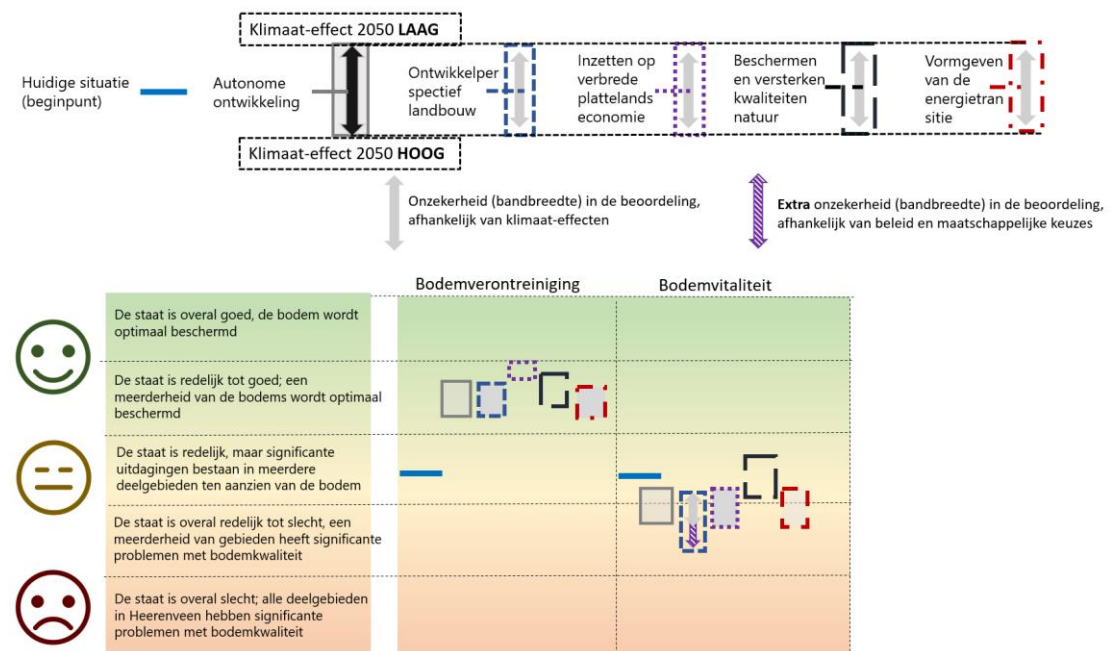
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donker-oranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op bodem

Afbeelding 1 Uitkomst van de effectbeoordeling op de indicatoren voor het thema bodemkwaliteit

1.1 Chemische bodemverontreiniging

Chemische bodemverontreiniging gaat in op locaties waar sprake is van verontreiniging met milieuvreemde stoffen, bijvoorbeeld olie in de bodem bij een lekkende tank.

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Verontreinigde locaties in het buitengebied worden weergegeven in afbeelding 2 aan de hand van hun UBI Klasse: Uniforme Bron Indeling. Deze indeling geeft numerieke codes voor potentieel bodemvervuilende activiteiten, gerangschikt naar industrietak. Er is een classificatie ontwikkeld op basis van het verwachte verontreinigingsniveau.

De klassen 1-3 gelden als 'potentieel verontreinigd' (vermoedelijk geen ernstige verontreiniging en geen onderdeel van de werkvoorraad). Klasse 8 geldt als potentieel spoed (SUBI of spoed-UBI). De overige klassen 4-7 geven gradaties van de kans op een ernstige verontreiniging.

Afbeelding 2 (Potentieel) verontreinigde locaties in het buitengebied Heerenveen

De aantallen (potentieel) verontreinigde locaties zijn per deelgebied opgeteld in tabel 1.

Tabel 1 Aantallen (potentieel) verontreinigde locaties per deelgebied

Deelgebied/UBI Klasse	1	2	3	4	5	6	7	8	Totaal 4 of hoger
Beekdal Tjonger		323		16	1	5	2		24
Beekdal van de Boorne en de Dracht	3	201	3	16	7	22	8	7	60
De Deelen		2		1		3			4
Heideontginningen		8		2	1	1	1		5
Hoogveenontginning	5	215	29	62	12	22	12	6	114
Veenpolders	2	272	11	67	11	38	6	5	127
Veenweidegebied		292		14	2	1	17	1	35
Woudontginning	17	559	25	97	31	48	25	14	215

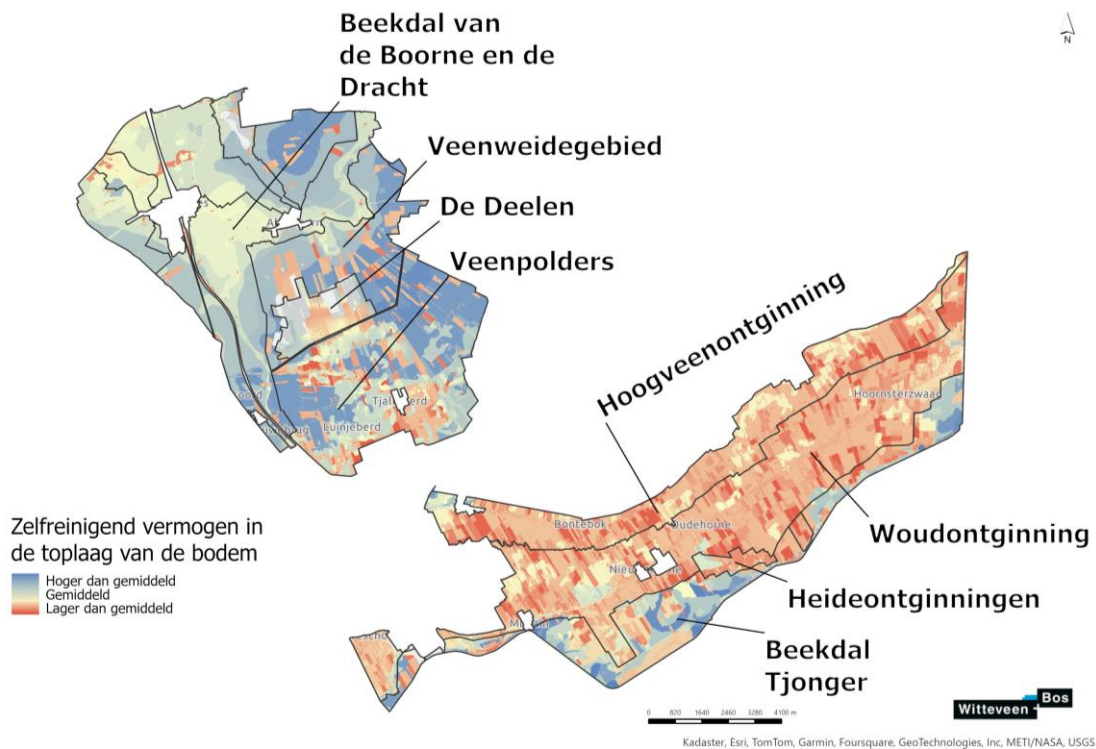
Op basis van deze informatie wordt de huidige situatie als 'redelijk' beoordeeld. Er zijn in elk deelgebied wel locaties met UBI klasse 4 of hoger, en vooral in deelgebieden Hoogveenontginning, Veenpolders en Woudontginning zijn er daarvan een significant aantal. Ook heeft de woudontginning met 14 ruim het grootste aantal locaties met UBI klasse 8, waar een ernstige verontreiniging waarschijnlijk is. Maar er zijn ook deelgebieden waar weinig tot geen locaties zijn met UBI klasse 4 of hoger. De natuurlijke gebieden de Deelen en de Heideontginning zijn daarmee vrijwel vrij verklaard van bodemverontreiniging.

In de autonome ontwikkeling verbetert de staat van de bodem op het gebied van bodemverontreinigingen naar 'redelijk tot goed'. Dit komt doordat er goed in beeld is waar bodemverontreinigingen zich bevinden, en het vigerende beleid voor ontwikkelingen geeft een sterk beschermingsniveau. Nieuwe ontwikkelingen op verontreinigde locaties moeten zorgen voor een bodemsanering ofwel aantonen dat een bodemverontreiniging geen urgente actie vereist. Het is de verwachting dat er weinig nieuwe bronnen van verontreiniging bijkomen (het buitengebied heeft weinig industrie), en dat bestaande bronnen gestaag worden opgeruimd of verdunnen door het zelfreinigend vermogen van de bodem.

Het zelfreinigend vermogen is weergegeven in afbeelding 3. Het valt hierbij op dat het vermogen in de veengebieden hoger is dan gemiddeld, en in de zandgebieden lager. Dit komt ook doordat er in de veengebieden een doorspoel-effect plaatsvindt vanuit het hogere grondwater, en met name de hoogste grondwaterstanden in de winter waarbij routinematig de bodem tot aan het maaiveld verzadigd. Dit zorgt voor een groot zelfreinigend vermogen. Zandgronden hebben dit vermogen in het algemeen niet.

De meest urgente locaties met bodemverontreinigingen bevinden zich meestal niet in de veengebieden. Voor de meeste van deze locaties is het zelfreinigend vermogen dus maar een beperkte positieve invloed. Daarom wordt de beoordeling in de autonome ontwikkeling niet verder versterkt door het zelfreinigend vermogen.

Afbeelding 3 Zelfreinigend vermogen van de bodem in het buitengebied

Voor alle beoordelingen in deze paragraaf geldt dat klimateffect scenario's een beperkte invloed hebben. Deze beperkte invloed is er doordat het zelfreinigend vermogen van de bodem mede wordt gestuurd door de waterbeschikbaarheid, en in het klimaatscenario HOOG is de waterbeschikbaarheid lager. Daarmee is in dit klimaatscenario het zelfreinigend vermogen verminderd, en dit zorgt voor een lagere beoordeling onder dit scenario. Dit geldt in dezelfde mate voor de autonome ontwikkeling en alle alternatieven, zoals die beoordeeld zijn in de volgende paragrafen.

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op chemische bodemverontreiniging

Ontwikkelperspectief landbouw:

Er zijn geen maatregelen in dit alternatief die naar verwachting zorgen voor een verbetering ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Het zou kunnen dat de vergroting van huiskavels ervoor zorgt dat sommige locaties worden aangepakt die anders niet zouden worden. Echter, in dit alternatief vindt deze ontwikkeling plaats op landbouwkavels, en de ruimte daaromheen om deze kavels te vergroten overlapt in de regel niet met verontreinigde locaties met UBI klasse 4 of hoger.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

In dit alternatief wordt verwacht dat er meer ontwikkeling plaats kan vinden in de linten, waar veel van de non-agrarische functies zich reeds concentreren. Uitbreiding van bestaande niet-agrarische functies met maximaal 50 procent van de bestaande kavel (maatregel 39) kan betekenen dat aangrenzende verontreinigingen moeten worden aangepakt om dit mogelijk te maken. Ook nieuwe stedelijke functies op percelen aansluitend op een bebouwingslint (maatregel 43) kunnen alleen worden gerealiseerd als bodemverontreinigingen worden aangepakt. Deze ontwikkelingen zorgen er voor dat er actief extra verontreinigingen worden opgelost, en daarmee verbetert de staat van de bodem.

Veel van de verontreinigingen met UBI klassen 6, 7 en 8 concentreren zich ook in de linten. Dit komt omdat deze verontreinigingen ontstaan zijn door activiteiten in deze linten in het verleden. De nieuwe ontwikkelingen die mogelijk zijn in dit alternatief, worden geconcentreerd in de linten door de voorwaarde van afronding en verdichting van bebouwingslinten of bebouwingsclusters (maatregel 44). Dit maakt het dus ook waarschijnlijker dat ontwikkelaars gedwongen worden om percelen met een verontreiniging aan te pakken, en minder snel kunnen uitwijken naar een verderop liggend landbouwperceel waar minder verontreinigingen voorkomen.

Daarmee is de verwachting dat de bodemkwaliteit in dit alternatief sneller beter wordt dan in de autonome ontwikkeling, omdat de nieuwe ontwikkelingen in dit alternatief zorgen voor snellere actie op verontreinigde locaties.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De maatregelen die zorgen voor extra waterbeschikbaarheid door vermindering van peilfluctuatie (maatregel 27) en extra vernatten in de veengebieden (maatregel 25) zorgt voor een sterker zelfreinigend effect van de bodem, doordat er minder perioden zijn met lage grondwaterstanden. Een kanttekening hierbij is wel dat de gebieden met reeds een hoog zelfreinigend vermogen, vaak niet overlappen met de meest verontreinigde locaties. Het effect hiervan is daarom beperkt. De beoordeling is beperkt beter.

Vormgeven van de energietransitie

Er zijn geen maatregelen in dit alternatief die naar verwachting zorgen voor een verbetering ten opzichte van de autonome ontwikkeling.

1.2 Bodemvitaliteit

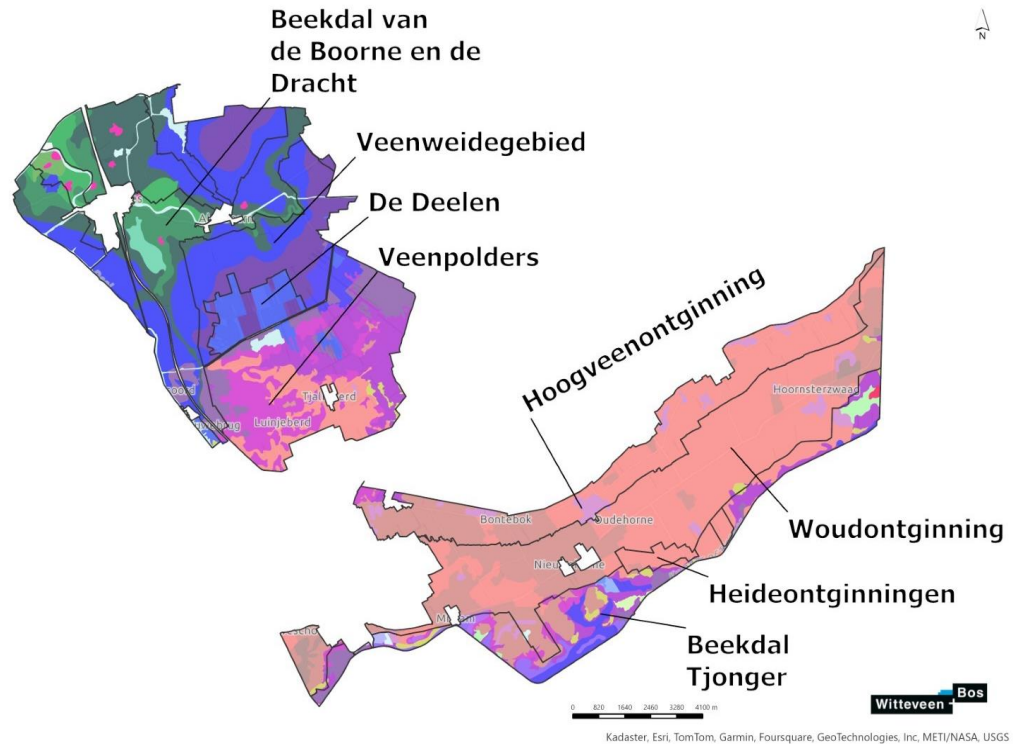
Een vitale bodem wordt gedefinieerd als een bodem die in staat is 'te functioneren als een vitaal, levend ecosysteem dat planten, dieren en mensen in stand houdt'. Daarbij worden 6 vitale functies benoemd: agrarische productie, waterregulatie en -zuivering, habitat voor biodiversiteit, broeikasgassen reguleren, recycling van nutriënten, en draagkracht voor menselijke activiteiten.

Terwijl voor bodemverontreiniging reeds tientallen jaren actief beleid bestaat, is dat voor bodemvitaliteit niet zo. Er wordt ook niet op dezelfde manier gemonitord als voor bijvoorbeeld ecologische waterkwaliteit, en er hoeft ook niet aan (strikte) wetgeving te voldoen of Europese doelen te behalen. Het gemeentelijk beleid heeft ook mede daardoor in het verleden geen concrete doelen gesteld op bodemvitaliteit van de bodem. Wel is de ecologische staat van de bodem belangrijk geworden vanuit het kader Water en Bodem leidend.

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De context voor de huidige situatie bodemvitaliteit wordt gevormd door de bodemtypen die voorkomen in de deelgebieden van het buitengebied. Afbeelding 4 laat de verschillende voorkomende bodemtypen zien. De kaart bevat veel detail, waaruit kan worden opgemaakt dat er veel diversiteit is en zowel klei, zand als veengronden voorkomen.

Afbeelding 4 Bodemtypen in het buitengebied Heerenveen

Bodemkaart Heerenveen

■ Petgaten ■ Veldpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand ■ Veldpodzolgronden; lemig fijn zand ■ Zeer ondiepe keileem, potklei, enz ■ kalkarme nesvaaggronden; klei ■ Kalkarme drechtvaaggronden; zware klei, profielverloop 1 ■ Vierveengronden op zand zonder humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Madeveengronden op zand met humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Madeveengronden op zand zonder humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Laarpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand ■ Laarpodzolgronden; lemig fijn zand ■ Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 3	■ Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 5 ■ Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 4, of 4 en 3 ■ Koopveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen ■ Koopveengronden op veenmosveen ■ Koopveengronden op zand, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Knippoldervaaggronden; zware klei, profielverloop 3 ■ Knippoldervaaggronden; zware klei, profielverloop 4, of 4 en 3 ■ Waardveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen ■ Waardveengronden op veenmosveen ■ Waardveengronden op zand, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Weideveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen ■ Weideveengronden op bagger, verslagen veen, gyttja of andere veensoorten	■ Weideveengronden op veenmosveen ■ Beekerdgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand ■ Beekerdgronden; lemig fijn zand ■ Gooreerdgronden; lemig fijn zand ■ Moerige podzolgronden met een moerige bovengrond ■ Moerige eerdgronden met een moerige bovengrond op zand ■ Meerveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of broekveen ■ Meerveengronden op zand met humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Meerveengronden op zand zonder humuspodzol, beginnend ondieper dan 120 cm ■ Moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag ■ Opgehoogd of opgespoten ■ Oude bewoningsplaatsen ■ Water ■ Bebouwing

De huidige staat van de bodemvitaliteit is in Friesland in kaart gebracht in 2022 door het Louis Bolk Instituut; 'Verkenning van de bodemvitaliteit in Fryslân'.

De conclusie van de 2022 rapportage luidt dat 'in Friesland de bodem en het bodembeheer aandacht vragen, maar er geen sprake lijkt te zijn een trend waarbij de bodemvitaliteit sterk onder druk staat'. Wel zijn er de volgende aandachtspunten voor Friesland als geheel, waarbij tabel 2 ook laat zien in hoeverre dit voor Heerenveen kan worden overgenomen of dat er bepaalde nuances zijn voor het gebied waar Heerenveen zich bevindt.

Tabel 2 Huidige situatie bodemvitaliteit en in hoeverre dit ook geldt voor Heerenveen

Conclusie over huidige situatie in Friesland	Specifieke conclusie voor Heerenveen
bodemdaling in het veenweidegebied, en de 'onstabiele situatie' als gevolg voor de bodembiodiversiteit	sterke bodemdaling in de noordelijke deelgebieden; deze uitdaging is voor Heerenveen pertinent
verdichting en verzilting op de kleigronden	van verzilting is geen sprake in Heerenveen. Van verdichting is waarschijnlijk wel sprake met name op de noordelijke kleigronden door intensief agrarisch gebruik met relatief zware machines
verzuring in de zandregio's	de zandregio's vallen binnen het veld met relatief lage pH waarden, net als bijna alle andere zandregio's in Nederland. Heerenveen is daarin geen uitschieter naar boven of beneden

Op basis van deze informatie wordt de huidige staat van de bodemvitaliteit als 'redelijk' beoordeeld. Het is de verwachting dat door klimaatverandering er meer uitdagingen komen voor bodemvitaliteit, en daardoor verslechtert de staat van bodemvitaliteit in de autonome ontwikkeling. In het klimaatscenario HOOG word de staat 'redelijk tot slecht' omdat door grotere fluctuatie in waterpeilen er extra druk komt op de bodem vitaliteit. De veengronden dalen extra, zandgronden kunnen sterker uitdrogen in drogere periodes, en kleigronden kunnen ook extra verdichten als gevolg van opeenvolgende periodes van sterk te nat en sterk te droog weer, waardoor bodems kunnen dichtslaan. Dit heeft vooral effecten op de bodemfunctie als agrarische productie, maar ook op de bodemdiversiteit op landbouwbodems en in natuurgebieden.

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op bodemvitaliteit

De volgende paragrafen geven de beoordeling van de staat van bodemvitaliteit als gevolg van de maatregelen uit de alternatieven.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De staat van de bodemvitaliteit blijft gelijk aan de referentiesituatie, maar er is wel een extra onzekerheid wat kan zorgen voor een verslechtering (paarse pijl in de beoordeling op bodemvitaliteit). Deze mogelijke verslechtering komt door een hoger risico op een hoger pesticidengebruik. Dit risico komt door het actief zoeken naar mogelijke alternatieve teelten voor gebieden die te nat zijn voor reguliere productie (maatregel 31). Enerzijds zet dit pesticidengebruik druk op de bodemfunctie 'habitat voor biodiversiteit', anderzijds ondersteunt dit wel het agrarisch productiepotentieel van de bodem. Het samengevatte effect hiervan op de beoordeling is wel negatief, omdat de beoordeling niet gaat over de agrarische productie maar over de bodemvitaliteit als fysisch systeem. Er zijn ook andere manieren mogelijk om de gewassen uit maatregel 31 te ondersteunen.

Daarnaast kan de bodemvitaliteit onder druk komen te staan, als er teelten worden geïntroduceerd of uitgebreid met een relatief hoog pesticidengebruik, zoals bollenteelt (nu 45 ha, maar dalend). In de bollenteelt is de ambitie uitgesproken binnen vijf jaar terug te gaan naar het niveau van reguliere akkerbouw, maar onduidelijk is of dit vrijwillige programma voldoende succesvol is.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

Er zijn geen maatregelen uit dit alternatief die zorgen voor een afwijking van de beoordeling ten opzichte van de autonome ontwikkeling.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

Een aantal maatregelen uit dit alternatief zorgen voor een verbetering van de bodemvitaliteit. Het opnemen van spuitvrije zones voor gewasbestrijdingsmiddelen en zones waar geen mest mag worden uitgereden (maatregel 19) draagt bij aan bodemvitaliteit; spuitvrije zones bevorderen de habitat voor biodiversiteit, maar staan op gespannen voet met agrarische productie. Het minder uitrijden van mest kan dit ook doen, mits dit gaat om het verminderen van drijfmest injecteren op graslandbodems. Dat laatste is relevant, aangezien ruim driekwart van het grondgebied ten zuiden van Heerenveen, en ruim 85 procent ten noorden van de kern, uit grasland bestaat.

Strikter beleid op bescherming natuur en landschapswaarden (maatregel 6) kan ook een positief effect hebben, maar dan dient de bodem wel expliciet meegenomen te worden als natuurwaarde, waarna er specifiek beleid gevoerd kan worden om dit te beschermen.

Sturen op minder peilfluctuatie (maatregel 27) en het extra vernatten in de veengebieden (maatregel 25) dragen bij aan de bodemvitaliteit, doordat bodems weer meer hun natuurlijke grondwaterstand kunnen aannemen. Dit zorgt voor minder verschil tussen winter en zomer, waardoor bijvoorbeeld veenbodems minder dalen, en kleibodems weerbaarder worden tegen droogte. Wel kan dit zorgen dat het agrarisch productiepotentieel van de gebieden afneemt, omdat met name in de lente er dan nog niet genoeg draagkracht is om akkers en grasland met machines te kunnen bewerken of aan beweiding te doen.

Vormgeven van de energietransitie

Er zijn geen maatregelen uit dit alternatief die zorgen voor een afwijking van de beoordeling ten opzichte van de autonome ontwikkeling.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Natuur

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Natuur
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.588

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

D.J. Hekman MSc, R. van Deelen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	NATUUR	4
1.1	Gebiedsbescherming	5
	1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	5
	1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op gebiedsbescherming	7
1.2	Biodiversiteit	9
	1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	9
	1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op biodiversiteit	11
	Laatste pagina	13
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

NATUUR

Het volgende hoofdstuk bevat de effectbeoordeling van de programmatische maatregelen op het thema natuur. Dit wordt gedaan via twee indicatoren: effecten op gebiedsbescherming en effecten op biodiversiteit. Gebiedsbescherming gaat in op specifieke gebieden die onder een wettelijk beschermingsregime vallen. Biodiversiteit is breder en omvat alle vormen van natuur zoals die binnen en buiten beschermde gebieden te vinden is.

Het volgende kader bevat de afbeelding met de samengevatte beoordelingen op de huidige situatie, autonome ontwikkeling en de vier alternatieven. In het kader wordt toegelicht hoe deze afbeelding te interpreteren.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

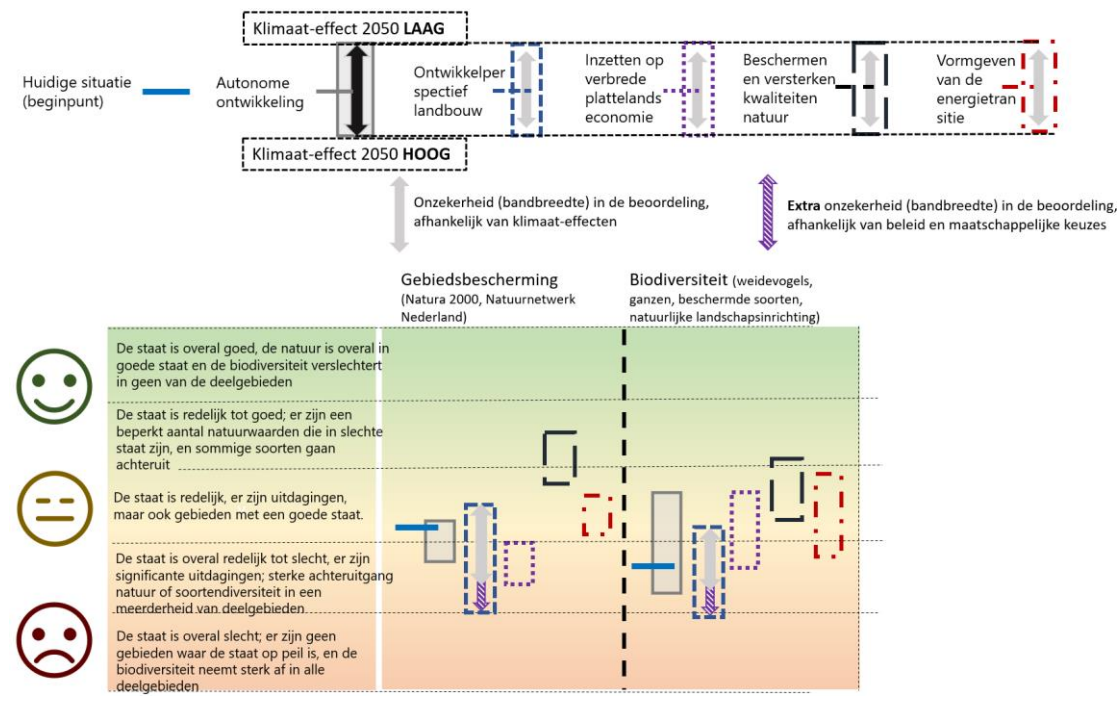
In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donker-oranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;
- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op natuur

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema natuur

1.1 Gebiedsbescherming

Natura 2000-gebieden zijn gebieden die door Europese wetgeving zijn aangewezen voor natuurbehoud van een specifieke type natuur. Binnen de gemeente Heerenveen ligt één Natura 2000-gebied, namelijk *De Deelen*. Vlak buiten de gemeentegrenzen liggen de Natura 2000-gebieden *Sneekermeergebied* ten westen, *Van Oord's Mersken* ten Noorden, *Rottige Meenthe & Brandemeer* ten zuiden en de *Drents-Friese Wold* ten oosten. Deze gebieden kennen een biodiversiteit en habitattypen die (zeer) gevoelig zijn voor onder meer stikstof, geluid, licht en trilling. Op grond van de staat van instandhouding en het relatief belang van soorten en habitats zijn doelen op landelijk niveau en Europees niveau vastgesteld.

Onder gebiedsbescherming valt ook het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit is een nationaal netwerk van natuurgebieden, bedoeld om natuurwaarden te beschermen en versterken. De Natura 2000-gebieden vallen hieronder, maar de begrenzing is ruimer en de doelen zijn breder. Ook zijn er gebieden aangewezen, waarin de beoogde natuurwaarden nog moeten worden ontwikkeld om te komen tot een samenhangend netwerk. In het buitengebied van Heerenveen zijn er -naast De Deelen- in alle deelgebieden bossages en landschapselementen aangemerkt die vallen onder het NNN.

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De huidige beschermde gebieden zijn weergegeven in afbeelding 1. De kaart laat de Deelen zien als Natura 2000-gebied, en de NNN oppervlakte wat zich met name concentreert in deelgebieden Woudontginning (westelijke helft), Heideontginning, het Beekdal Tjonger, en het Beekdal van de Boorne en de Dracht. Er zijn relatief veel groen-elementen (groen in overige gebieden op afbeelding 1) die wel onderdeel zijn van het ontwerp-NNN maar vooralsnog daar nog niet naar zijn ontwikkeld. Dit speelt vooral in de Veenpolders (landschapselementen die de kern verbinden met de Deelen), de Hoogveenontginning, en aan de oostelijke helft van de Woudontginning.

In de autonome ontwikkeling is het NNN in Heerenveen nog niet voltooid. Aangaande het NNN heeft de provincie Friesland gekozen voor prioritering. Dit betekent dat de provincie keuzes maakt waar het wel en niet in investeert, en er zijn momenteel geen natuurgebiedsontwikkelingsprojecten in Heerenveen gefinancierd door de provincie. Dit betekent dat in de autonome ontwikkeling voor het areaal NNN de situatie gelijk blijft aan de huidige situatie, en dat de landschapselementen in Heerenveen die nog geen onderdeel van het NNN in de autonome ontwikkeling ook buiten de NNN blijven staan.

De beoordeling op gebiedsbescherming in de huidige situatie is 'redelijk'. De Deelen is beschermd als Natura 2000, maar heeft wel uitdagingen t.a.v. kwel naar de landbouwgebieden daaromheen. De belangrijkste knelpunten in de Deelen zijn onvoldoende riet en een slechte waterkwaliteit. Om verdroging door wegzijging tegen te gaan, wordt water ingelaten. Dit werkt, maar is (nog) niet optimaal. De NNN elementen hebben een relatief sterke samenhang in het zuiden van het buitengebied, met name de westelijke helft van de Woudontginning. Maar er zijn ook nog veel elementen die nog geen onderdeel zijn van het NNN, vooral in de Veenpolders en de oostelijke helft van de Woudontginning en in de Hoogveenontginning. Daarmee functioneert het NNN hier niet als netwerk.

In de autonome ontwikkeling blijft de beoordeling gelijk in het klimaatscenario LAAG. Er worden vanuit het veenweideprogramma en onder meer de gebiedsprocessen maatregelen genomen om het veen minder te ontwateren. Echter, de verbetering is wel afhankelijk van acties vanuit het waterschap om het waterpeil ook duurzaam hoog te behouden. Als dit niet lukt, dan blijft de staat door verdere daling van de grondwaterstanden en veenoxidatie redelijk tot slecht. In het klimaatscenario HOOG vindt er sterkere bodemdaling plaats in omliggende gebieden, wat betekent dat behoud van het waterpeil in de Deelen moeilijker wordt.

Ook is in het klimaatscenario HOOG het risico dat sommige landschapselementen vanuit het NNN door risico op droogte verminderen in kwaliteit. Het is voor individuele planten, bomen en dieren van groot belang om een aaneengesloten netwerk van natuurelementen te hebben. Hiermee kunnen planten elkaar via schaduwwerking beter beschermen, en kunnen dieren makkelijker verhuizen naar andere gebieden in gevallen van voedselschaarste. Omdat er nu geen actief plan of financiering is vanuit de Provincie Friesland om in de gemeente Heerenveen het NNN te versterken, nemen deze risico's scherp toe in het klimaatscenario HOOG. De staat van gebiedsbescherming in de autonome ontwikkeling verslechtert dan onder dit klimaateffectscenario.

Afbeelding 2 Overzicht van beschermde gebieden uit de RIVM Groenkaart, met Natura 2000, Natuurnetwerk gebied en overige groenstructuren in beeld

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op gebiedsbescherming

De beoordeling van de alternatieven zal ingaan op welke kansen de maatregelen bieden om bij te dragen aan de natuurdoelen. Deze natuurdoelen zijn concreet de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebied de Deelen, en de ontwikkeldoelen voor het NNN. Er zijn ook maatregelen denkbaar die een risico kunnen vormen voor deze doelen, wat een negatief effect kan hebben in de beoordeling.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De staat kan redelijk blijven, of wordt redelijk tot slecht, in lijn met de autonome ontwikkeling, maar met een lagere ondergrens. De gangbare landbouw blijft zorgen voor bodemdaling in combinatie met toenemende klimaateffecten. Ook zorgen maatregelen die leiden tot een uitbreiding of nieuwvestiging van de niet-grondgebonden landbouw (maatregel 9, maatregel 14) voor extra stikstofuitstoot. Het is momenteel wettelijk niet mogelijk om niet-grondgebonden uitbreiding of nieuwvestiging toe te staan als dit leidt tot een verslechtering van de staat van de Deelen. Maar de natuurtypen die buiten Natura 2000 vallen hebben niet hetzelfde beschermingsregime, terwijl zij ook kwetsbaar zijn voor stikstofconcentratie en verzuring als gevolg van extra niet-grondgebonden veebedrijven.

Het creëren van bufferzones rondom natuurgebieden (maatregel 29) kan leiden tot een verbetering van de staat van instandhouding van de Deelen, ook met name omdat dit de waterhuishouding op peil houden makkelijker maakt. Bufferzones rondom andere natuurtypen als onderdeel van het NNN hebben hetzelfde positieve effect. Dit is reden waarom in het klimaatscenario LAAG, de staat van gebiedsbescherming ook in dit alternatief licht positiever kan worden dan in de autonome ontwikkeling. Het is voor de natuur van belang dat er duidelijke keuzes worden gemaakt waar er intensivering, extensivering en natuurontwikkeling plaatsvindt. Een aantal maatregelen in dit alternatief zorgt voor die duidelijkheid, zoals de maatregel om in te zetten op natuurvormen die synergie hebben met landbouwproductie (maatregel 22), een ruim areaal als startpunt voor vernatting en Agrarisch natuur- en Landschapsbeheer (ANLb, maatregel 28). De laatste maatregel 28 is wel weinig concreet over wat dit precies betekent voor de uitkomsten van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer en welke natuurdoelen hiermee behaald kunnen worden. De uitkomsten daarvan blijven dus onzeker.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

Er zijn geen maatregelen in dit alternatief die naar verwachting zorgen voor een verbetering ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Particuliere maatregelen om het landschap te versterken, die zijn gekoppeld aan economische ontwikkeling, dragen naar verwachting niet bij aan de verbetering van beschermde natuurgebieden.

Wel zijn er een aantal maatregelen die kunnen zorgen voor een verslechtering. Namelijk, in natuurgebieden wordt ook extensieve en langdurige recreatie toegestaan. Dit draagt niet bij aan de instandhoudingsdoelstellingen en geeft een hoger risico op verstoring (maatregel 32). Hierdoor is de beoordeling voor gebiedsbescherming licht negatiever in dit alternatief dan in de autonome ontwikkeling.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

In dit alternatief wordt een scala aan maatregelen genomen om de natuur te beschermen en versterken. In deze paragraaf worden de maatregelen toegelicht die proactief bijdragen aan de doelstellingen van de beschermde gebieden, d.w.z. instandhoudingsdoelstelling voor Natura 2000 en ontwikkeldoelstellingen voor NNN.

Rol van restrictieve maatregelen voor natuur

Dit alternatief kenmerkt zich vooral door een restrictief beleid op uitbreidingen en het niet toestaan van de meeste nieuwvestigingen, voor zowel agrarische activiteiten, bedrijvigheid, als wonen en recreëren¹. Er wordt veel mogelijk gemaakt in de andere alternatieven (landbouw, verbrede plattelandseconomie, energie), en dit alternatief kenmerkt zich juist door het beperken van activiteit in die richtingen ten faveure van natuur. Het algemene effect hiervan is dat een verbetering van de waterkwaliteit door proactieve maatregelen wordt gewaarborgd, doordat natuur hierbij prioriteit krijgt in verdeling van de kostbare ruimte. De rest van deze paragraaf gaat in op het effect van de proactieve maatregelen uit dit alternatief, met in het achterhoofd deze borging van de effecten van proactieve maatregelen door dit restrictieve beleid op menselijke activiteiten. Deze borging zorgt voor een hogere beoordeling op gebiedsbescherming, omdat er meer zekerheid is dat zij ook daadwerkelijk een effect hebben.

Voor Natura 2000-gebied de Deelen worden de volgende proactieve maatregelen genomen die een effect hebben op gebiedsbescherming:

- opnemen van spuitvrije zones voor gewasbestrijdingsmiddelen en zones waar geen mest mag worden uitgereden (maatregel 19). Dit is positief voor de instandhoudingsdoelstellingen, met name de zones waar geen mest mag worden uitgereden. Dat kan sterk bijdragen aan het verlagen van de stikstofaccumulatie in de Deelen;
- durf keuzes te maken voor typen natuur die passen bij deelgebieden, en daarmee natuurwaarden versterken in individuele deelgebieden (maatregel 20). Dit kan zorgen dat ontwikkeling van NNN gebieden beter past bij wat er mogelijk is in de omgeving en bij de huidige en toekomstige waterhuishouding;
- ontwikkelen nieuwe groenblauwe verbindingen; dit voornemen heeft synergie met het realiseren van de resterende ontwerp-NNN opgave, waar er nog veel te realiseren is in de Veenpolders, Woudontginning en Hoogveenontginning;
- aanleg natuur om natuurwaarden te versterken (maatregel 23); dit kan bijdragen aan het algemene doel van het natuurnetwerk, om natuur en landschapselementen met elkaar te verbinden. Bijvoorbeeld, er is veel potentie in de open ruimte ten noorden van de Deelen in het veenweidegebied en in het Beekdal van de Boorne en de Dracht. Er zijn NNN elementen die relatief geïsoleerd liggen, en aanleg van nieuwe natuur-elementen kan deze gebieden een kwaliteitsimpuls geven;
- maximaal inzetten ANLb middelen en langjarige afspraken over inzet (maatregel 24). De uitkomst van deze maatregel is wel onzeker, omdat nu niet duidelijk is hoever de inzet van ANLb verwijderd is van het 'maximum', en wat precies het doel zal zijn van deze inzet;

¹ Maatregelen 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 13, 14 en 15 beperken agrarische uitbreidingen sterk. Maatregelen 53 en 54 beperken uitbreiding van woonfuncties. Maatregelen 55 en 56 beperken uitbreidingen van recreatie. Maatregelen 60, 62 en 64 beperken uitbreiding van duurzame energie.

- extra vernatten in de veengebieden waar dat natuurwaarden vergroot, gericht op het behalen van waardevolle natuur en niet alleen gericht op klimaatmitigatie (maatregel 25). Dit heeft ook samenhang met maatregel 20; durf keuzes te maken voor typen natuur. Landelijke doelstellingen aangaande instandhouding van waardevolle natuurtypen wordt door deze maatregel extra ondersteund;
- restrictief beleid voor honden uitlaten in beschermde en/of kwetsbare gebieden (maatregel 26), wat met name broedvogels en jonge zoogdieren zal beschermen tijdens het broedseizoen.

Dit betekent niet dat de andere maatregelen uit dit alternatief gericht op natuur geen effect hebben op de natuur. In sommige gevallen is het effect echter beter te duiden onder de indicator 'biodiversiteit', omdat er ook maatregelen zijn die zich niet per se focussen op de beschermde gebieden.

Vormgeven van de energietransitie

In dit alternatief zijn er ook maatregelen getroffen die de natuur inzetten voor klimaatmitigatie. Deze maatregelen hebben ook voordelen voor de natuur. Er wordt uitgegaan van extra vernatting in het veenweidegebied (maatregel 25), een proactieve invulling van de Nederlandse Bossenstrategie (maatregel 35) en meer ruimte voor natte natuur door verdere verhoging van waterstanden tot aan het maaiveld in de veengebieden (maatregel 37). Dit geeft een kans om deze ontwikkelingen te combineren met uitwerking van de nog bestaande opgave voor het NNN, en daarmee de gebiedsbescherming uit te breiden. De beoordeling is hierdoor positiever dan de autonome ontwikkeling.

1.2 Biodiversiteit

Onder biodiversiteit wordt verstaan de staat van alle biologie en ecologie in het buitengebied, binnen en ook buiten de beschermde gebieden. Specifiek voor Heerenveen zijn van belang weidevogels, ganzen, andere beschermde soorten, en natuurlijke landschapsinrichting.

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De biodiversiteit staat onder druk en er is sprake van een achteruitgang. Het meest voorkomende landschapstype in Heerenveen (grasland voor veehouderij) geeft geen diverse habitat voor onder meer weidevogels. De habitat is wel passend voor ganzen en daarvoor is een groot deel van de noordelijke deelgebieden ook een ganzenfourageergebied). Er is een lange historische trend in achteruitgang van weidevogels in Friesland en dit is in Heerenveen niet anders, zo blijkt bijvoorbeeld uit de Nota Weidevogels 2021 - 2030 van de provincie Friesland.

Andere soorten planten en dieren gaan achteruit in het gangbare) grasbeheer in Nederland (en Heerenveen), ten opzichte van meer extensiever beheerde, kruidenrijke graslanden. Zoals ook duidelijk uit de beoordeling van de indicator gebiedsbescherming, staat ook het Natura 2000-gebied de Deelen onder druk en zijn daar uitdagingen., met name ten aanzien van soorten die gebonden zijn aan kwel en voedselarme condities.

Ook de insectenstand vertoont een achteruitgang in de afgelopen jaren. Afbeelding 2 laat de biodiversiteit van bijensoorten zien. Wilde bijen zijn door hun kwetsbaarheid en hun belang als bestuiver een goede indicatorsoort voor de insectenstand. Vooral in de noordelijke deelgebieden zijn er weinig tot geen passende habitat typen die een hoge biodiversiteit onder bijen ondersteunen. Dit is anders in de zuidelijke deelgebieden, waar vooral in de reeds bestaande NNN elementen er wel vaak een hoge bijendiversiteit is.

Afbeelding 3 geeft de bomenkaart weer voor het buitengebied. Er zijn duidelijk verschillende landschapstypen aanwezig in het buitengebied, waarbij het noorden wordt gekarakteriseerd door een sterk open landschap, terwijl in de zuidelijke deelgebieden veel meer bomen aanwezig zijn.

Tenslotte laat afbeelding 4 de lichtemissie zien. De lichtemissie heeft invloed op nachtelijke diersoorten zoals nachtvinders en ook andere predatoren. Over het algemeen, in vergelijking met de rest van Nederland, is

Heerenveen een relatief donkere gemeente. Het is een positief gegeven dat er rondom de Deelen weinig lichtemissie plaatsvindt.

Om deze redenen is de staat van de biodiversiteit in de huidige situatie 'redelijk tot slecht'.

In de autonome ontwikkeling blijft de staat van de biodiversiteit redelijk tot slecht, of kan verbeteren naar redelijk, afhankelijk van het klimaat effect scenario. De druk op biodiversiteit blijft als gevolg van klimaatverandering toenemen en zonder grootschaligere maatregelen (die nog niet zijn vastgelegd in vigerend beleid) is herstel van de biodiversiteit niet mogelijk. De Heerenveense uitvoeringsagenda klimaatadaptatie & biodiversiteit 2020 - 2022 geeft handvatten, maar uitvoering ervan is nog niet voor alle doelen zeker.

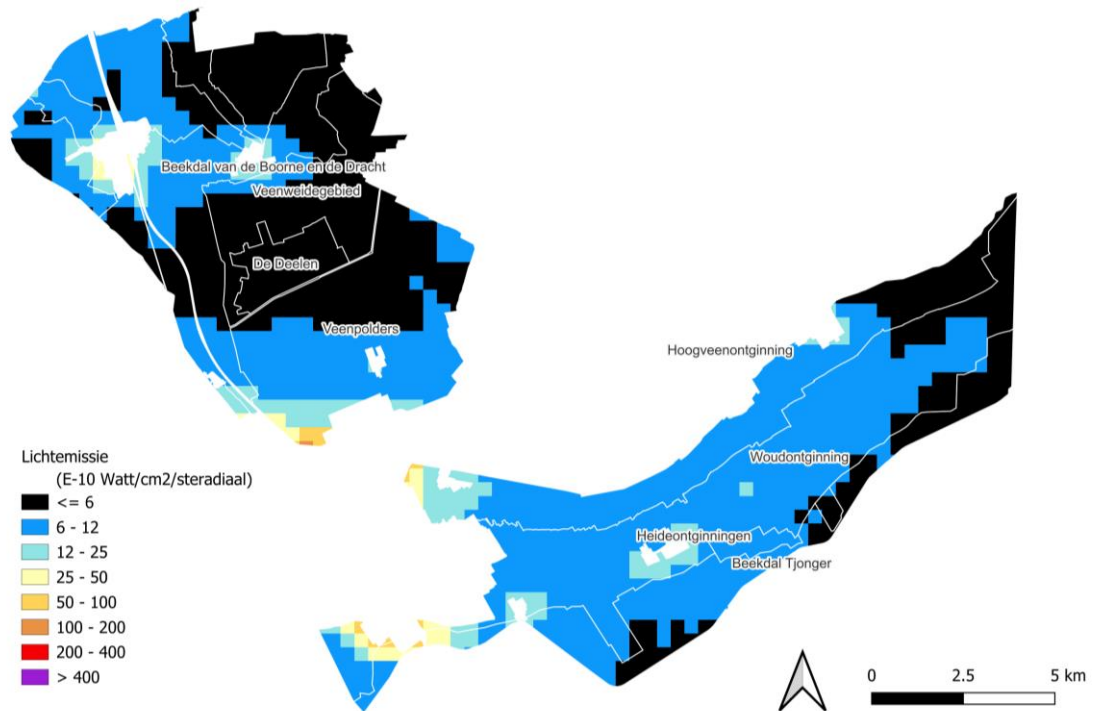
Afbeelding 3 Aantal bijensoorten in natuurwaarden

Afbeelding 4 Bomenkaart voor het buitengebied

Afbeelding 5 Lichtemissie in het buitengebied

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op biodiversiteit

De volgende paragrafen geven de beoordeling van de staat van biodiversiteit als gevolg van de maatregelen uit de alternatieven. Voor alle maatregelen die worden genoemd onder de indicator 'gebiedsbescherming' geldt dat zij ook een positief effect hebben op biodiversiteit. Deze worden hier niet herhaald. Deze paragraaf

gaat in op welke (proactieve) maatregelen nog een algemeen positief of negatief effect kunnen hebben op de biodiversiteit, zowel binnen als buiten beschermde gebieden.

Ontwikkelperspectief landbouw.

De staat kan redelijk tot slecht blijven, of wordt redelijk, in lijn met de autonome ontwikkeling, maar met een lagere ondergrens. De gangbare landbouw blijft zorgen voor bodemdaling in combinatie met toenemende klimaateffecten, maar het uitvoeren van de maatregelen voor verhoging van het waterpeil (maatregel 25 en maatregel 27) kunnen ervoor zorgen dat de situatie verbetert, met name in de veenweidegebieden en de veenpolders rondom de Deelen. Dit hangt sterk af van het uiteindelijk waterpeil dat in de veengebieden wordt aangehouden, en welke typen landbouw er wordt ingezet om hier goed mee om te gaan.

De maatregel waterbuffers gefocust in natuurgebieden (maatregel 30) heeft een negatief effect voor de biodiversiteit, als dit gaat om gebieden die niet routinematig in de winter al onder water staan. Verder staat dit alternatief ook het plaatsen van maximaal drie windturbines op of direct grenzend aan het bouwperceel van een bestaand agrarisch bedrijf (onder voorwaarden). Dit kan leiden tot meer slachtoffers onder vogels, wat met name schadelijk is voor de al bedreigde weidevogelstand.

Het niet gebruiken van landbouwgrond voor areaal zonneparken (maatregel 64) zorgt er ook voor dat de habitat voor weidevogels in stand blijft, mits er wel agrarische natuurvoorwaarden (later maaien, goede waterhuishouding, en een kruidenrijk grastype dat insecten aantrekt) plaatsvinden op de landbouwgrond die de habitat aantrekkelijk houden voor weidevogels. Deze agrarische natuurvoorwaarden kunnen onderdeel zijn van een ruim areaal voor agrarisch natuur en landschapsbeheer (maatregel 28) maar deze maatregel is niet concreet genoeg om een positief effect op weidevogels te kunnen garanderen.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

Er zijn geen maatregelen in dit alternatief die naar verwachting direct zorgen voor een verbetering ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Wel is het zo dat de combinatie van een landschapsplan (maatregelen 1, 2 en 3) kansen geven voor versterking van de habitat voor verscheidene diersoorten, die in het klassieke landgebruik (intensief bemaaid grasland of maisland) geen passende habitat hadden. Daarmee kan een verbrede plattelandseconomie zorgen voor een verbetering van de biodiversiteit.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

Deze paragraaf gaat in op welke proactieve maatregelen uit dit alternatief kunnen bijdragen aan de biodiversiteit, naast de maatregelen genoemd onder de indicator voor beschermde gebieden.

- het opnemen van spuitrijke zones voor gewasbestrijdingsmiddelen is positief voor de insectenstand in deze zones en in de direct aangrenzende waterlopen en landschapselementen;
- het niet toestaan van windturbines (maatregel 60) is positief voor het voorkomen van vogelslachtoffers. Dit is ook al een vigerend provinciaal beleid in de autonome ontwikkeling, en daarmee wordt de beoordeling niet anders dan in de autonome ontwikkeling;
- de 'focus op natuurtypen die de insectenstand kunnen verbeteren' (21) geeft een kans om deze natuurtypen ook buiten de beschermde gebieden extra te promoten, zoals kruidenrijk grasland en andere vormen van agrarisch natuurbeheer;
- het maximaal inzetten van ANLb middelen (maatregel 24) kan juist bijdragen aan de biodiversiteit buiten beschermde gebieden, als dit wordt ingezet om bijvoorbeeld het beheer van een heel perceel aan te passen, en niet alleen te focussen op landschapselementen aan de randen van percelen. Dit is echter nog niet uitgewerkt in de maatregel, en dit is dus afhankelijk van hoe er op 'maximale ANLb middelen' wordt gestuurd om biodiversiteit maximaal te kunnen ondersteunen.

Een algemeen beeld is wel dat de maatregelen uit dit alternatief met name focussen op het beschermen van de reeds bestaande gebieden, of de gebieden die deel zijn van de ontwerp-NNN, en in mindere mate de biodiversiteit verbeteren buiten de beschermde gebieden.

Vormgeven van de energietransitie

In dit alternatief zijn er ook maatregelen getroffen die de natuur inzetten voor klimaatmitigatie. In lijn met de beoordeling voor gebiedsbescherming hebben deze ook positief effect op biodiversiteit. Extra vernatting in het veenweidegebied (maatregel 25) heeft een positief effect op de weidevogelstand, vooral ook omdat een vernat veenweide gebied vaak ook zorgt voor een diverser plantenaanbod en een minder intensief agrarisch management van het gebied. Een proactieve invulling van de Nederlandse Bossenstrategie (maatregel 35) is ook positief voor de insectenstand.

MER Programma buitengebied Heerenveen

Deelrapport Socio-economische waarde

Gemeente Heerenveen

19 juni 2025

Project
Opdrachtgever

MER Programma buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Deelrapport Socio-economische waarde
Bestuurlijk concept
19 juni 2025
136809/25-009.589

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

D.J. Hekman MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	SOCIO-ECONOMISCHE WAARDE	4
1.1	Materiële welvaart	6
	1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	6
	1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op materiële welvaart	9
1.2	Leefbaarheid en voorzieningen	11
	1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling	11
	1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op leefbaarheid en voorzieningen	12
	Laatste pagina	14
	Bijlage(n)	Aantal pagina's

-

1

SOCIO-ECONOMISCHE WAARDE

Het volgende hoofdstuk bevat de effectbeoordeling van de programmatische maatregelen op het thema socio-economische waarde. Dit concept wordt als volgt gedefinieerd voor dit MER: Socio-economische waarde gaat over de brede welvaart van de mensen die wonen en werken in het buitengebied. De brede welvaart hierin is gedefinieerd door het CBS als gaande over 'het welzijn van mensen, en alles wat mensen daarin van waarde vinden. Naast materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale cohesie, persoonlijke ontplooiing en (on)veiligheid'.

De andere thema's van dit MER gaan al in op milieu en leefomgeving. Ook worden sommige aspecten van gezondheid en (on)veiligheid elders meegenomen (met name in deelrapport gezondheid). Maar de andere aspecten van brede welvaart zijn daarin niet behandeld. Dit deelrapport gaat hier wel op in. We focussen ons hier op materiële welvaart en indicatoren voor sociale cohesie¹. Dit zijn de aspecten die relevant zijn gezien de vele ingrijpende maatregelen die vanuit verschillende kanten worden genomen en impact hebben op de structuur en mogelijkheden in het buitengebied.

Onder het aspect 'materiële welvaart' is er beoordeeld op de verdien capaciteit van het grondgebruik, invloed op bedrijvigheid, en invloed op werkgelegenheid. Onder het aspect 'sociale cohesie' wordt er gekeken naar de leefbaarheid van het gebied en de sociale samenhang.

Beoordeling van de effecten wordt samengevat in afbeelding 1

De beoordeling op elke milieu-indicator wordt samengevat in een afbeelding. Daarin zijn opgenomen de huidige situatie, de referentie en de effecten van de alternatieven ten opzichte van de referentie. De referentie is de verwachte situatie in 2040 (het einde van de periode waarover de Omgevingsvisie is opgesteld) bij voortzetting van het huidige beleid, rekening houden met allerlei ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, ontwikkelingen in de landbouw. Door ten opzichte van de referentie te werken, wordt duidelijk of een alternatief leidt tot verbetering of verslechtering van de milieusituatie.

In de afbeelding wordt de autonome situatie altijd aangegeven met een **grijze** doorgetrokken lijn, alternatief 'landbouw' met een **blauwe** stippellijn, alternatief 'verbrede plattelandseconomie' met een **grijze** stippellijn, alternatief 'natuur' met een **zwarte** streeplijn en alternatief 'energietransitie' met een **rode** lijn. De alternatieven staan steeds in dezelfde volgorde als weergegeven in de uitleg bovenin de effectbeoordeling.

De beoordeling van de effecten is gebaseerd op twee elementen: de beoordeling zelf en de (on)zekerheid daarin:

- de beoordeling op het thema zelf gaat in op de staat van de indicator. De schaal daarvoor wordt aangeduid met de smileys en de kleuren groen (goede beoordeling) overlopend naar donker-oranje (slechte beoordeling). Het blokje in de afbeelding geeft aan waar de beoordeling zich bevindt;
- de (on)zekerheid van de beoordeling: omdat we in de tijd ver vooruit beoordelen, kent deze onzekerheden. Die zijn met name afhankelijk van het klimaat, want veel van de natuurlijke systemen die worden beoordeeld zijn daarvan afhankelijk. Het RIVM maakt zowel een LAAG als een HOOG klimaatscenario. Bij de autonome ontwikkeling en de effecten van de alternatieven wordt hiermee rekening gehouden, waardoor er in de afbeelding blokjes ontstaat in plaats van lijnen, zoals bij de

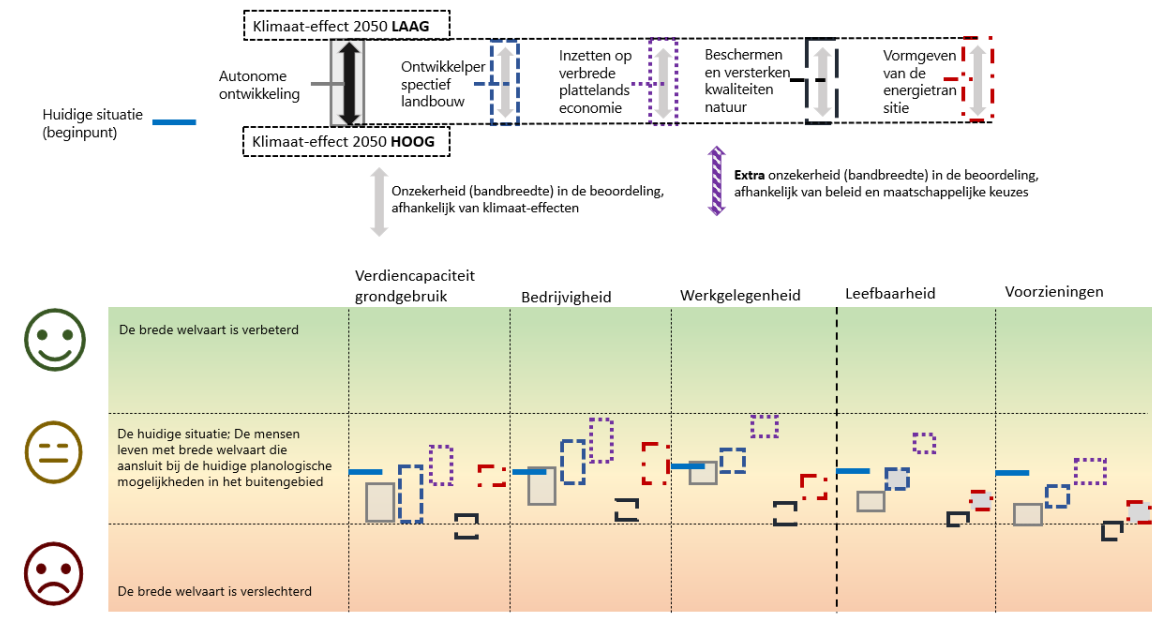
¹ Voor de thema's persoonlijke ontplooiing, onderwijs en [sociale en persoonlijke] (on)veiligheid hebben de maatregelen uit het buitengebied niet genoeg directe relevantie, om hier tot een zinvolle beoordeling te komen. Daarom zijn deze niet betrokken..

huidige situatie. Bovenkant blokje is optimale situatie of effect, gegeven klimaatverandering, onderzijde blokje is ongunstige situatie, gegeven de klimaatverandering;

- er kan nog een invloed op de effecten zijn van extra onzekerheden, bijvoorbeeld van beleid en/of maatschappelijke keuzes. Dit is aangegeven als een paarse pijl in de beoordeling voor een specifiek thema, en wordt dan in de tekst uitgelegd.

Samenvatting effecten op de sociaal-economische situatie

Afbeelding 1 Beoordeling op de indicatoren voor het thema sociaaleconomische waarde

Toelichting op beoordelingsmethode socio-economische waarde

In alle andere MER thema beoordelingen is een objectieve beoordelingsschaal gekozen, waarbij vanuit wetenschappelijke inzichten bepaald kon worden wat een 'goede' en 'slechte' score is.

Bij dit thema is dit anders ingericht. Namelijk, de huidige staat van de omgeving wordt als het middelpunt gezien, en de beoordeling gaat na of er een verbetering of verslechtering plaatsvindt in de autonome ontwikkeling en/of de alternatieven. Dit, omdat er op de vele thema's niet genoeg kwantitatieve informatie beschikbaar is om vast te stellen wat de werkelijke staat is in alleen het buitengebied. Informatie over bedrijvigheid, werkgelegenheid en dergelijke zijn beschikbaar voor de gemeente Heerenveen als geheel, maar het is niet mogelijk gebleken dit uit te splitsen voor het buitengebied.

Bovendien is de regionale economie in het buitengebied ook innig gekoppeld aan de kern Heerenveen, andere kernen en kernen uit andere gemeenten, die expliciet niet onderwerp zijn van het voorgenomen programma. Het zodanig aanpassen van de data dat zij alleen slaat op het buitengebied, betekent dat waardevolle informatie over de rol van de kernen verloren gaat, en daarmee wordt een incompleet beeld geschetst.

Desalniettemin kunnen er wel waardevolle beoordelingen worden gedaan op basis van expert kennis over wat de kansen en risico's zijn voor de socio-economische waarde. Op basis daarvan is een beoordeling gemaakt die aangeeft of de indicatoren van brede welvaart verbeteren of verslechteren.

1.1 Materiële welvaart

Het buitengebied van Heerenveen is van oudsher een agrarisch gebied, waar de landbouw de belangrijkste motor vormt voor materiële welvaart. Naast de agrarische sector spelen ook andere economische activiteiten een rol, zoals recreatie, detailhandel en diensten. Om de ontwikkeling van deze welvaart systematisch in kaart te brengen, richten we ons op drie samenhangende indicatoren:

- 1 verdiencapaciteit van het grondgebruik: de basis van de lokale welvaart ligt in het agrarisch grondgebruik. De omzet en winst die de landbouw genereert – bijvoorbeeld via veeteelt of akkerbouw – vormen een directe maatstaf voor de economische waarde van het gebied;
- 2 bedrijvigheid: deze verdiencapaciteit vertaalt zich naar de aanwezigheid en groei van bedrijven. Naast de agrarische sector (zoals loonbedrijven en veevoerindustrie) zijn er in lintbebouwingen en dorpskernen ook niet-agrarische ondernemingen actief, zoals recreatiebedrijven en winkels;
- 3 werkgelegenheid: bedrijvigheid creëert banen. In het open agrarische gebied gaat het vaak om verspreide werkgelegenheid bij boerderijen en toeleveranciers, terwijl in de linten en dorpen meer geconcentreerde arbeidsplaatsen ontstaan.

Deze drie indicatoren – verdiencapaciteit, bedrijvigheid en werkgelegenheid – bepalen samen in hoeverre het buitengebied materiële welvaart oplevert voor bewoners en ondernemers. In dit hoofdstuk analyseren we hun onderlinge samenhang en impact op de leefbaarheid van het gebied.

1.1.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

Huidige situatie

In afbeelding 2 is het agrarisch landgebruik in de 8 deelgebieden van het buitengebied weergegeven. Hier is duidelijk dat grasland (ten behoeve van de melkveehouderij) veruit het dominant landgebruik is. In het buitengebied ten noorden van de kern Heerenveen, in het Beekdal van de Boorne en de Dracht en het Veenweidegebied is er bijna geen ander grondgebruik. In de veenpolders, de hoogveenontginning en de woudontginning is er ook wel een significant aandeel van maisland en een klein aandeel akkerbouw, waaronder circa 50 ha lilieteelt.

Het overgrote deel hiervan (in totaal 9.600 ha) is in 2023 blijvend grasland, en een kleiner deel is tijdelijk grasland (1.200 ha), een nog kleiner deel is natuurlijk grasland met hoofdfunctie landbouw (400 ha), en het kleinste deel is natuurlijk grasland met als hoofdfunctie natuur (21 ha).

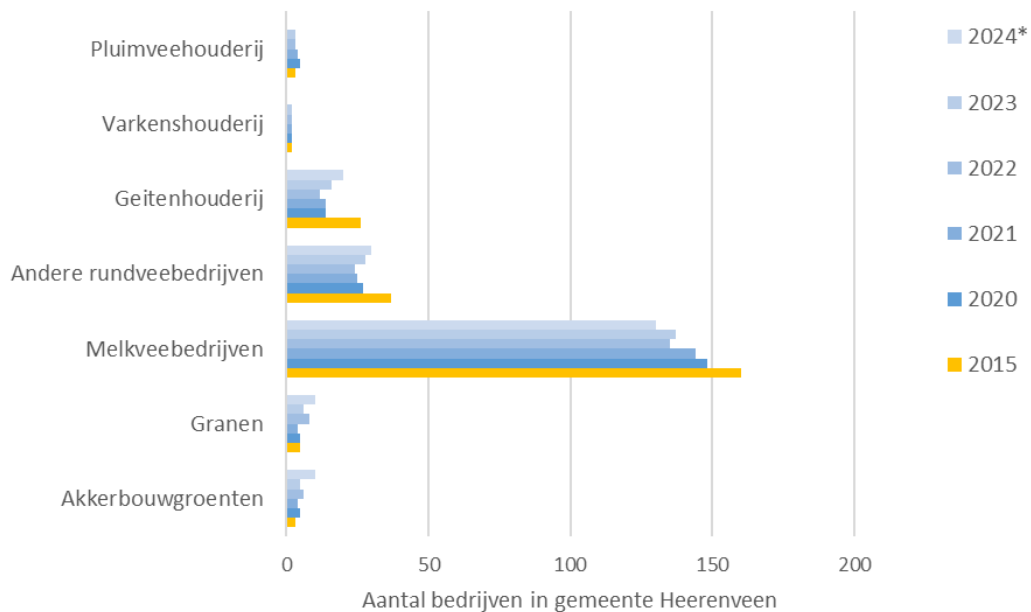
De categorie 'Overige' bevat andere gewassen die voor de akkerbouw worden verbouwd, als ook natuurlijke elementen als bos, houtwallen, houtsingels en natuurlijke elementen. Dit onderstreept de openheid van het noordelijk deelgebied (de categorie 'overige' is miniem in deze gebieden) en het meer gesloten karakter van de zuidelijke gebieden, waar er meer variatie te vinden is.

Afbeelding 2 De acht deelgebieden van het buitengebied Heerenveen en het agrarisch landgebruik

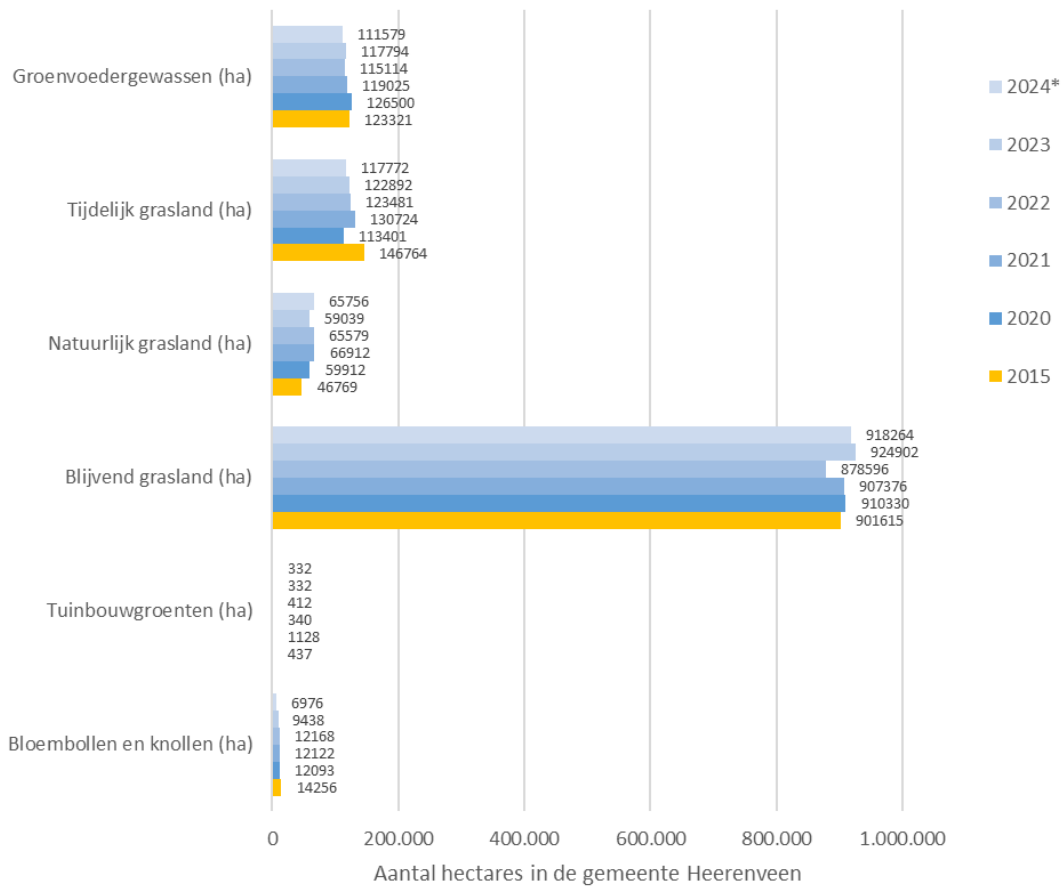

Het aantal bedrijven per sector voor de gemeente Heerenveen wordt bijgehouden door de wijkmonitor van het CBS. Het is niet mogelijk om de situatie voor individuele deelgebieden weer te geven op basis van deze data, omdat de grenzen van de wijkmonitor (op basis van wijkgrenzen) niet overeenkomen met de deelgebieden in het programma (die zijn gebaseerd op de fysische eigenschappen van de gebieden). Gebiedsgerichte inzichten uit dit hoofdstuk zullen daarom ook alleen kwalitatief zijn. Wel is het aantal bedrijven in de gehele gemeente Heerenveen beschikbaar, in afbeelding 3.

Afbeelding 3 Ontwikkeling van het aantal bedrijven in de gemeente Heerenveen (Bron: CBS Statline, 2024 is voorlopige data)

Afbeelding 4 Ontwikkeling van het landbouw areaal in de gemeente Heerenveen naar type grondgebruik (Bron: CBS Statline, 2024 is voorlopige data)

Alle gebieden met uitzondering van de Deelen en de Heideontginningen hebben veel agrarische bedrijven. Daarnaast komt in de 'linten' in de Woudontginning, Hoogveenontginning en Veenpolders veel bedrijvigheid voor die los staat van de agrarische sector. Denk daarbij aan de lintbebouwingen in Luinjeberd, Tjalleberd en Gersloot in de Veenpolders, de lintbebouwingen in De Knipe, Bontebok naar Jubbega in de Hoogveenontginning, en de lintbebouwingen in Mildam, Nieuwehorne naar Hoornsterzwaag. Dit zijn de gebieden met veel economische activiteit die is losgekoppeld van het agrarisch grondgebruik.

Autonome ontwikkeling

De landelijke trend om de stikstofuitstoot uit de landbouw te beperken, leidt tot een verandering in het verdienvermogen van agrarische gronden. Het gevolg van zo'n veranderd verdienvermogen is dat agrarische bedrijven meer of minder werknemers kunnen aannemen, of zelfs volledig stoppen. Extensivering kan deels helpen om de uitdagingen van een veranderd klimaat aan te gaan, omdat er minder druk komt op individuele percelen om elk jaar een maximale productie te leveren. Extensieve bedrijven hebben meer grond nodig per veedier, dus de verdien capaciteit neemt af.

Doordat voor hetzelfde aantal dieren meer ruimte nodig is, zal het totaal aantal bedrijven (en daarmee de werkgelegenheid) afnemen. In lijn met de afspraken uit het veenweideprogramma en de gebiedsprocessen (in onder meer Aldeboarn de Deelen), is de verwachting dat in de autonome ontwikkeling sommige boeren kunnen extensiveren, en sommige andere boeren over zullen gaan op verdere schaalvergroting, onder meer in het Beekdal van de Boorne en de Dracht, waar met een klei-op-veen bodem intensieve veehouderij ook met hogere waterstanden nog mogelijk is. Dit leidt tot afname van het aantal agrarische bedrijven.

Als er een significante afname is van bedrijvigheid en werkgelegenheid in een gebied, dan is er ook minder behoefte aan ondersteunende sector. Bijvoorbeeld, met minder boeren in een gebied als gevolg van extensivering, is er ook minder behoefte aan loonwerkers. Ook heeft dit invloed op de beschikbaarheid van

voorzieningen, want als dit zou kunnen leiden tot een verhuizing uit een bepaald gebied, geeft dat minder klandizie voor lokale ondernemers. Dit versterkt de negatieve trend voor verdien capaciteit, bedrijvigheid en werkgelegenheid.

Een tweede autonome ontwikkeling is klimaat. De verwachting is dat als gevolg van klimaatverandering, het verdienvermogen vanuit de agrarische sector onder druk staat. Opbrengsten vanuit de agrarische sector zijn afhankelijk van gunstige klimatologische omstandigheden. Zeker in het klimaatscenario HOOG is de verwachting dat opbrengsten van het verbouwen van gewassen en het groeien van gras jaar-om-jaar meer variabel zullen zijn, en dat er door extremere omstandigheden meer oogsten verloren kunnen gaan; zie ook de beoordeling van droogtestress en grondwaterstanden. Ook in het klimaatscenario LAAG is dit het geval, maar in mindere mate. De verdien capaciteit van het grondgebruik neemt dus in meerdere of mindere mate af. Hiermee neemt ook de bedrijvigheid in het buitengebied af in klimaatscenario HOOG. In het klimaatscenario LAAG wordt nog wel verwacht dat bedrijven sterk genoeg zijn om zich nog te kunnen aanpassen, waardoor de beoordeling hier gelijk is aan de huidige situatie. De totale werkgelegenheid is minder kwetsbaar voor de verschillende klimaatscenario's, omdat er via de activiteiten in de linten ook veel andere mogelijkheden zijn die minder afhankelijk zijn van klimatologische condities.

Dit leidt tot een verwachting dat autonoom de verdien capaciteit uit grondgebruik enigszins tot matig verslechtert, de bedrijvigheid gelijk blijft of enigszins verslechtert en de werkgelegenheid naar verwachting ongeveer gelijk blijft.

1.1.2 Effectbeoordeling alternatieven op materiële welvaart

De volgende paragrafen beschrijven hoe en waarom maatregelen uit de alternatieven de materiële welvaart kunnen beïnvloeden, weer onderverdeeld in de verdien capaciteit van het grondgebruik, de bedrijvigheid, en de werkgelegenheid.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De beoordeling voor ontwikkelperspectief landbouw is licht positiever dan de autonome ontwikkeling. Het bieden van meer ruimte op vergrote kavels voor agrarische activiteiten (maatregel 7, 8, 9, 10 en 13, 14 en 15) en het bieden van ruimte voor uitbreiding van agrarische hulpbedrijven (maatregel 11, 16, 17, 18) biedt agrariërs meer mogelijkheden tot schaalvergroting. Deze economische vrijheid zorgt ervoor dat er meer mogelijkheid is om de verdien capaciteit van de grond te blijven maximeren. Hiermee kunnen naar verwachting meer veehouderijen in stand worden gehouden die niet of weinig afhankelijk zijn van inkomsten uit neventakken.

Daarmee blijft er meer bedrijvigheid in met name de gebieden buiten de linten, zoals het veenweidegebied en het Beekdal van de Boorne en de Dracht. Ook biedt dit ruimte aan bedrijven in het Veenweidegebied en de Veenpolders om te extensiveren in reactie op de uitvoering van het veenweideprogramma.

Wel is de verwachting dat in het klimaatscenario HOOG, ook grootschalige bedrijven onder grote druk kunnen komen te staan. Vooral als deze bedrijven op een intensieve manier, met een hoog verdienvermogen per hectare grond, blijven boeren, zijn zij net zo kwetsbaar voor klimaat-extremen als kleinere bedrijven, en juist meer kwetsbaar dan extensieve bedrijven. Daar tegenover kunnen zij meer materiële welvaart (in euro per hectare) creëren in jaren waarbij er geen grote wateroverlast of droogte plaatsvindt.

In dit alternatief is daarnaast -in aansluiting op de huidige trends- ruimte geboden voor verbreding naar recreatie, zij het zeer beperkt om het agrarische gebruik niet te hinderen. Zo zijn groepsaccommodaties aansluitend aan de bebouwing van een agrarisch bedrijf (maatregel 47) en maximaal 10 trekkershutten in aansluiting op de agrarische bebouwing toegestaan. Dit is positief voor de werkgelegenheid.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

De maatregelen uit dit alternatief zorgen voor de meest positieve beoordeling. Dit is ook het enige alternatief waarbij voor alle drie indicatoren, onder alle twee klimaatscenario's, de beoordeling leidt tot een verbetering ten opzichte van de autonome ontwikkeling.

Dit komt door de extra mogelijkheden die worden geboden aan ondernemers om op andere manieren aan grondgebruik te verdienen, andere (nieuwe) bedrijfstakken te vergroten en op te starten, en daarmee nieuwe en andersoortige werkgelegenheid te creëren.

Het vergroten van bouwpercelen ten behoeve van productiegebonden, ondergeschikte detailhandel of bedrijvigheid (Maatregel 8, 9 en 10) laten deze nieuwe mogelijkheden toe, alsook het toestaan van nieuwvestiging van paardenhouderij of aanverwante bedrijven (maatregel 15), en de uitbreiding en nieuwvestiging van andere niet-agrarische bedrijven (maatregel 39, 42 en 43). Dit wordt verder ondersteund door de verruiming van bedrijfscategorieën in maatregel 50.

Ook ontstaan er nieuwe mogelijkheden voor recreatie, door het toestaan van extensieve en langdurige recreatie in natuurgebieden (maatregel 32), nieuwe dag-recreatieve inrichtingen die onder voorwaarden worden toegestaan (maatregel 48), en uitbreiding of aanpassing van bestaande of nieuwe recreatieve voorzieningen (maatregel 49).

Wel worden deze nog beperkt doordat detailhandel slechts wordt toegestaan in de vorm van productiegebonden detailhandel of detailhandel in streekproducten (maatregelen 11), of lichte/bij het landelijk gebied passende bedrijvigheid (maatregel 12). Er zijn ook vergelijkbare beperkingen in maatregel 40 en 41. Zonder deze maatregelen zou de beoordeling nog positiever worden. De maatregelen zijn overal toegestaan, maar deze ontwikkelingen komen vooral tot uiting in de linten. Tenslotte, dit alternatief kan ook voor de kernactiviteit van agrariërs beperkingen opleveren, doordat via maatregel 51 nieuwe (clusters van) burgerwoningen te realiseren zijn, ook als dat de ontwikkelruimte van nabije boerenbedrijven beperkt.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

Een algemene conclusie aan de hand van de maatregelen in dit alternatief is dat de kwetsbaarheid voor klimaatscenario HOOG afneemt. Het verschil tussen het scenario LAAG en HOOG wordt daarmee kleiner voor de verdien capaciteit grondgebruik en de bedrijvigheid.

In het algemeen zorgen de maatregelen in dit alternatief wel voor een afname in de verdien capaciteit. Het restrictieve beleid op uitbreidingen en nieuwvestigingen (maatregelen 6 tot en met 15) betekent minder economische vrijheid voor ondernemers om te reageren op de agrarische markt. De maatregel 19 (opnemen van spuitvrije zones en zones waar geen mest mag worden uitgereden) kan leiden tot lagere opbrengsten, ofwel door een hogere ziektedruk in gewassen ofwel door een lagere productie.

De maatregelen die leiden tot extra vernatten in de veengebieden (maatregel 25) en sturen op minder peilfluctuatie (maatregel 27) kunnen leiden tot een afname van de verdien capaciteit, doordat vooral in de lente pas laat het land bewerkt kan worden. Ook zullen sommige percelen te nat worden voor de huidige vorm van veehouderij, wat leidt tot een extensivering op deze vernatte percelen. Deze extensieve percelen brengen minder op per hectare, doordat er niet op beweid kan worden en er minder maaimomenten zijn (lagere jaaropbrengst).

Het maximaal inzetten van beheervergoedingen voor natuur- en landschapsbeheer (ANLb middelen) kan de opbrengstderving voor agrariërs deels compenseren, doordat zij ook extra verdien capaciteit uit natuurbeheer en exploiteren van landschapselementen kunnen halen.

De restricties op intensieve recreatie (maatregel 53, maatregel 56) leidt tot minder mogelijkheden voor bedrijvigheid en werkgelegenheid uit recreatie. Het huidige beleid heeft niet een soortgelijke actieve sturing op recreatiemogelijkheid, maar deze maatregel heeft het risico om nieuwe ondernemers af te schrikken, als de groeimogelijkheden beperkt zijn. Dit betekent dat eventuele nieuwe natuurwaarden maar beperkt kunnen leiden tot een toename van de materiële welvaart.

Vormgeven van de energietransitie

De maatregelen uit dit alternatief leiden er toe dat de beoordeling onder het klimaatscenario HOOG verbetert ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Dit komt omdat er in dit alternatief andere verdienmogelijkheden zijn voor gronden die, ofwel door klimaatverandering, ofwel door het extra verhogen van waterpeilen (maatregel 25 en maatregel 37) hun agrarische verdienpotentieel (deels) kwijtraken. Deze andere verdienmogelijkheden ontstaan door het toestaan van zonnevelden (maatregel 60 en 64).

Ook is het voor bedrijven en particulieren positief, als de energie die zij opwekken, groter mag zijn dan de eigen behoefte (maatregel 63). Dit geeft bedrijven en particulieren extra speelruimte om van duurzame energie ook een verdienmodel te maken. Ook de maatregelen voor energieopslag in de bodem (maatregel 68), waterstofproductie op bouwkavels (maatregel 70), toestaan van aquathermie (maatregel 69) hebben een dergelijk economisch effect. Het toestaan van (grote) windmolens (uit maatregel 60) heeft naar verwachting weinig tot geen impact op de lokale materiële welvaart, aangezien deze in de regel worden uitgebaat door (inter)nationale energiemaatschappijen, zij het met financiële participatie van de omgeving.

Dit is wel sterk afhankelijk van de mogelijkheden van het energienet. De gemeente gaat extra inzetten op netverzwaring (maatregel 71) maar het is de vraag hoeveel de gemeente de verzwaringen die door de netbeheerders worden uitgevoerd, werkelijk kan versnellen. Ook is dit erg afhankelijk van de regionale samenwerking met netbeheerders, de gemeenten, de provincie en het rijk, waarmee de kracht van het instrument omgevingsprogramma buitengebied beperkt kan zijn.

1.2 Leefbaarheid en voorzieningen

In het begrip brede welvaart is ook opgenomen wat het welzijn is die mensen halen uit hun woonsituatie, de lokale voorzieningen, en de sociale samenhang van de directe omgeving waar zij wonen.

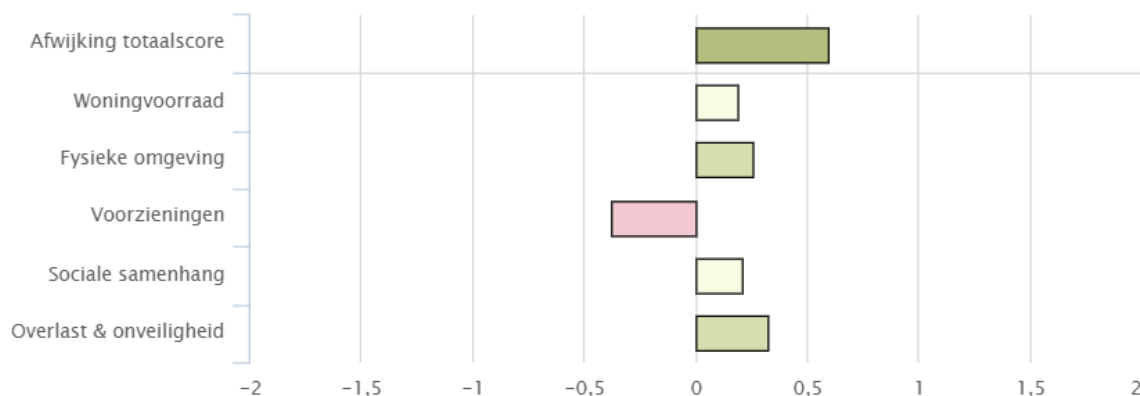
Sociale samenhang wordt landelijk centraal gemeten via de 'leefbarometer'. Dit instrument doet dat op basis van een groot aantal kenmerken van de woonomgeving, variërend van de in een gebied gepleegde misdrijven tot de lokale geluidsbelasting. Er wordt jaarlijks een actualisatie gemaakt op grond van nieuwe data. Het instrument is bedoeld om een beeld te geven van waar het naar verwachting, op basis van die omgevingskenmerken, goed of slecht is gesteld met de leefbaarheid en hoe deze zich ontwikkelt.' Op basis van deze informatie wordt 'leefbaarheid' als geheel meegenomen als indicator van brede welvaart, omdat sociale samenhang hier onderdeel van is.

1.2.1 Huidige situatie en autonome ontwikkeling

De score voor leefbaarheid wordt gemeten voor een gemeente als geheel, en niet alleen voor het buitengebied. Desondanks is het een waardevolle indicator, omdat het buitengebied er wel onderdeel van is. In afbeelding 5 is de uitkomst van de (meest recente) leefbarometer over 2022 voor de gemeente Heerenveen weergegeven. Hierin is te zien dat de gemeente in de leefbarometerklasse 'zeer goed' valt, en daarmee veel beter scoort dan het gemiddelde van Nederland. Er zijn positieve scores op woningvoorraad, fysieke omgeving, sociale samenhang en overlast en onveiligheid.

Er is wel een negatieve score op voorzieningen. Deze negatieve score komt ook met name doordat in het buitengebied het voorzieningenniveau onder druk staat. In Friesland heeft de gemeente Heerenveen evenwel nog steeds een relatief hoge score op 'voorzieningen'. Alleen de gemeenten Smallingerland en Leeuwarden scoren hierin hoger. Vanwege deze negatieve score op voorzieningen, is het onderwerp 'voorzieningen' in de beoordeling ook opgenomen als aparte indicator, om het daarmee extra aandacht te geven in de beoordeling.

Afbeelding 5 Leefbarometer 2022 voor de gemeente Heerenveen

In de autonome ontwikkeling is de verwachting dat de leefbaarheid licht afneemt in het klimaatscenario HOOG. Dit kan bijvoorbeeld komen door verzakkingen in de huizen (woningvoorraad) als gevolg van langere droge periodes, in gebieden waar voornamelijk nog geen plan is voor verhoging van de waterpeilen. Ook de 'fysieke omgeving' staat onder druk als gevolg van neerslag extremen en hitte-extremen.

De voorzieningen¹ in het buitengebied staan extra onder druk ten opzichte van de hele gemeente. Hier worden alleen de voorzieningen in de linten en kleine kernen in het buitengebied meegenomen, en hier is de verwachting dat onder beide klimaatscenario's het voorzieningen niveau verder afneemt in de autonome ontwikkeling. Het huidige beleid is ook zeer terughoudend in het toestaan van significante extra woningvoorraad, waarmee de Nederlandse bevolkingsgroei onder het huidige beleid niet zal zorgen voor extra mensen die gebruik maken van lokale voorzieningen.

In het algemeen is de leefbaarheid van het buitengebied robuust. De linten geven een aanknopingspunt voor sociale samenhang in veel van de deelgebieden, met name ten zuiden en oosten van de kern Heerenveen. Alleen in deelgebieden zonder lintbebouwing en met een grotere afhankelijkheid van agrarische bedrijven, staat de leefbaarheid meer onder druk aan de hand van de ontwikkelingen uit het veenweidegebied. De grootste uitdaging speelt in het veenweidegebied en het Beekdal van de Boorne en de Dracht. De Veenpolders hebben door het bestaan van de lintbebouwing en de nabijheid bij de kern Heerenveen meer kansen om zich autonoom op andere manieren te ontwikkelen als het verdienvermogen uit landgebruik minder wordt.

1.2.2 Effectbeoordeling alternatieven op leefbaarheid en voorzieningen

De volgende paragrafen geven de beoordeling van de staat van leefbaarheid en voorzieningen in de vier alternatieven.

Voor alle beoordelingen geldt dat de leefbaarheid en het voorzieningen niveau weinig varieert afhankelijk van het gekozen klimaatscenario, en dat dit in de alternatieven niet verandert in de autonome ontwikkeling. Dit betekent **niet** dat klimaatverandering weinig effect heeft op leefbaarheid. Klimaatverandering kan sterke effecten hebben op de leefbaarheid in een gebied. Het betekent alleen dat het verschil tussen het klimaatscenario LAAG en HOOG minder varieert dan voor andere indicatoren.

¹ In de leefbarometer wordt voorzieningen gemeten aan de hand van de volgende indicatoren: Bereikbaarheid, voorzieningendichtheid, baanbereikbaarheid, en afstand tot onderwijs, horeca, cultuur, winkels, zorg.

Ontwikkelperspectief landbouw:

De leefbaarheid van het buitengebied in Heerenveen verbetert hier ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Dit alternatief zet zoveel mogelijk in op behoud van de bestaande economische pijler die de agrarische sector is, en het geven van meer ruimte aan bedrijven in deze sector. Dit staat tegenover de externe trends vanuit schaalvergroting, en de extensivering die in delen van de veengebieden vereist is. Dit alternatief is op het aspect leefbaarheid en voorzieningen het meest een continuering van het huidige beleid, en het biedt ook de meeste ruimte aan de bestaande agrarische bedrijven en agrarisch-aanverwante bedrijven om te reageren op nationale en globale trends. Het is de verwachting dat de maatregelen in dit alternatief die ruimte bieden aan de agrarische sector, ervoor zorgen dat meer bedrijven behouden blijven, wat ten goede komt aan de leefbaarheid van het buitengebied.

Dit helpt ook om het voorzieningen niveau in het buitengebied minder te laten dalen dan wordt voorzien in de autonome ontwikkeling. Daarmee wordt naar verwachting niet de algehele trend van een afnemend voorzieningen niveau in het buitengebied weggenomen, maar wel afgeremd.

De kwaliteitsimpulsen in het landschap (maatregel 4) die worden gevraagd zorgen voor een verbetering van de fysieke leefomgeving, wat ook bijdraagt aan de leefbaarheid in positieve zin.

Inzetten op verbrede plattelandseconomie

Dit alternatief kan zorgen voor een sterke verbetering van de leefbaarheid van het buitengebied. Hiermee kan ook het voorzieningen niveau op peil worden gehouden gelijk aan het huidige niveau of zelfs licht verbeterd. Dit komt door de mogelijkheden die worden geboden om, met name in de linten, nieuwe en andere economische activiteiten te ondernemen.

Ook de uitgebreide mogelijkheden tot woningbouw (maatregelen 45) betekent dat de lokale bevolking kan uitbreiden en daarmee is er meer ondersteuning voor uitbaters van voorzieningen om deze open te houden.

De kwaliteitsimpulsen in het landschap (maatregel 4) die worden gevraagd zorgen voor een verbetering van de fysieke leefomgeving, wat ook bijdraagt aan de leefbaarheid in positieve zin.

Wel blijven er uitdagingen in de veengebieden waar de leefbaarheid het meest onder druk staat als gevolg van gedwongen schaalvergroting en/of extensivering van veehouderijen.

Beschermen en versterken kwaliteiten natuur

De leefbaarheid van het buitengebied staat in dit alternatief onder druk en verslechtert. Dit komt doordat het alternatieve grondgebruik voor natuurontwikkeling (maatregel 22 en 25) wordt gecombineerd met een restrictief beleid op recreatie (maatregel 26, 53). Het doel van de maatregelen in het alternatief is het instandhouden en beschermen van natuurwaarden, maar voorziet daarin een beperktere rol van de lokale bewoners. Dit betekent dat de leefbaarheid onder druk kan komen te staan, doordat er beperkt mogelijkheden is om natuurontwikkeling en de veranderingen in het landschap te verwaarden en daar extra brede welvaart uit te halen.

De restrictieve maatregelen voor woningbouw en ontwikkeling van bedrijvigheid (in lijn met de autonome ontwikkeling) betekent dat landbouwbedrijven wiens verdienvermogen onder druk komt te staan, beperkt worden in hun mogelijkheden.

Wel is het zo dat de toegenomen weerbaarheid voor klimaatextremen ervoor zorgt dat de fysieke leefomgeving minder kwetsbaar is voor klimaatextremen. Dit komt de leefbaarheid wel ten goede in de vorm van een kleiner risico op schade uit klimaatextremen. Het is ook van belang dat de klimaatmitigerende maatregelen, indien zij op nationaal/mondiaal niveau worden uitgevoerd, zorgen voor klimaatmitigatie en daarmee een verhoogde algemene leefbaarheid op lange termijn. Dit compenseert in de beoordeling voor de afgenomen leefbaarheid op lange termijn. Hierdoor blijft de beoordeling gemiddeld gelijk aan de autonome ontwikkeling, ook al ziet de omgeving er in dit scenario heel anders uit dan in de autonome ontwikkeling.

Vormgeven van de energietransitie

De maatregelen uit dit alternatief richten zich op het opwekken van extra duurzame energie en het tegengaan van klimaatverandering door extra maatregelen te nemen die CO₂-uitstoot mitigeren. Het effect hiervan op de leefbaarheid is beperkt, en in lijn met de autonome ontwikkeling. Voor sommige bewoners zal de kwaliteit van de fysieke leefomgeving achteruit gaan als gevolg van de infrastructuur voor duurzame energie, maar het is niet de verwachting dat dit een duurzame verandering is, en dat mensen zich hier op lange termijn aan kunnen aanpassen.

IV

BIJLAGE: PASSENDE BEOORDELING

Programma Buitengebied Heerenveen

Globale passende beoordeling

Gemeente Heerenveen

3 december 2025

Project
Opdrachtgever

Programma Buitengebied Heerenveen
Gemeente Heerenveen

Document
Status
Datum
Referentie

Globale passende beoordeling
Definitief
3 december 2025
136809/25-018.965

Projectcode
Projectleider
Projectdirecteur

136809
B.A.J. Meeuwissen MSc
A.M. Springer-Rouwette MSc

Auteur(s)
Gecontroleerd door
Goedgekeurd door

J. Poot BSc, D.J. Hekman MSc
R. van Deelen MSc
B.A.J. Meeuwissen MSc

Paraaf

Adres

Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V.
Leeuwenbrug 8
Postbus 233
7400 AE Deventer
+31 (0)570 69 79 11
www.witteveenbos.com
KvK 38020751

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos, noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Tekst- en datamining van (delen van) dit document, evenals enige verwerking of reproductie ervan door middel van kunstmatige intelligentie technologieën is uitdrukkelijk niet toegestaan, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Dit document (of delen ervan) mag niet worden veeelvoudigd en/of anderszins worden gebruikt op enigerlei wijze voor het trainen van kunstmatige intelligentie technologieën, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
1.1	Aanleiding en doel	4
1.2	Doel rapportage	4
1.3	Leeswijzer	5
2	NATURA 2000-GEBIEDEN	6
2.1	Samenvatting natuurdoelanalyses voor habitattypen	8
3	TOETSINGSKADER OMGEVINGSWET - NATURA 2000-ACTIVITEIT	22
4	EFFECTAFBAKENING- EN BEREIK	25
4.1	Afbakening effecttypen en effectbereik	25
4.1.1	Oppervlakteverlies en versnippering	25
4.1.2	Verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht	26
4.1.3	Verontreiniging	26
4.1.4	Verdroging	26
4.1.5	Verstoring door geluid, licht, trilling, mechanische werking en optische verstoring	26
5	INGREPEN	28
6	BEOORDELING EFFECTEN	32
6.1	Vermesting en verzuring door stikstofdepositie	32
6.2	Ruimtebeslag	33
6.3	Verstoringsen, verdroging en incidentele sterfte	34
7	CONCLUSIES	36
	Laatste pagina	36
	Bijlage(n)	Aantal pagina's
	-	

1

INLEIDING

1.1 Aanleiding en doel

De gemeente Heerenveen is voornemens om een omgevingsprogramma vast te stellen voor het buitengebied. Het programma bouwt voort op het kader van de Heerenveen Omgevingsvisie uit 2019 en vormt daarmee een vernieuwd kader voor mer-(beoordelings)plichtige vervolgbesluiten. Voor kaderstellende plannen met effecten op de leefomgeving is het verplicht om deze effecten te onderzoeken, middels een Milieueffectrapportage (MER). Aangezien bij de opstelling van de Omgevingsvisie uit 2019 geen MER is uitgevoerd, is besloten dit wel te doen voor het nieuwe Programma Buitengebied. Omdat de omgevingsvisie inmiddels vijf jaar achter ons ligt, wordt verwacht dat het nieuwe programma de kaders voor activiteiten in het buitengebied aanscherpt. Ook wordt verwacht dat in het programma keuzes worden gemaakt die later van invloed zullen zijn op het Omgevingsplan Heerenveen.

Daarom is parallel aan het opstellen van het programma een breed milieueffectrapport (MER) opgesteld. Het doel van het OER is om de effecten van de te maken keuzes in de omgevingsvisie in beeld te brengen, zodat omgevingsbelangen volwaardig meewegen in de besluitvorming. Dit draagt bij aan een transparante besluitvorming en sluit aan bij de bredere kijk van de Omgevingswet op de fysieke leefomgeving.

Het MER bevat een beschrijving en beoordeling van de omgevingseffecten. Het MER gaat hierbij in op reële alternatieven voor de beoogde ontwikkelingen die voor de te onderbouwen keuzes in de omgevingsvisie onderscheidend zijn voor wat betreft de omgevingseffecten. Het omgevingsprogramma bevat zowel beslissingen over regels die gelden voor verschillende activiteiten, als kaderstellende uitspraken. Deze regels en kaderstellende uitspraken kunnen effect hebben op nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Deze effecten zijn opgenomen in het OER, maar omdat significante gevolgen op Natura 2000-gebieden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is met voorliggende rapportage ook een globale passende beoordeling opgesteld.

1.2 Doel rapportage

Het doel van voorliggende rapportage is het in beeld brengen van de risico's op significante gevolgen op instandhoudingsdoelstellingen en de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden als gevolg van het voorgenomen beleid. Hierbij worden mogelijke mitigerende maatregelen voorgesteld. Waar relevant worden ook de kansen op positieve effecten beschreven. Het detailniveau van de globale passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van de omgevingsvisie en het OER. De globale passende beoordeling betreft daarom voornamelijk een risico-inschatting en een beoordeling op hoofdlijnen. Voor de uitwerking en uitvoering van onderdelen van de omgevingsvisie door gemeente of ontwikkelaars dient in alle gevallen een nadere effectbeoordeling uitgevoerd te worden. Voorliggend rapport heeft geen juridische status.

1.3 Leeswijzer

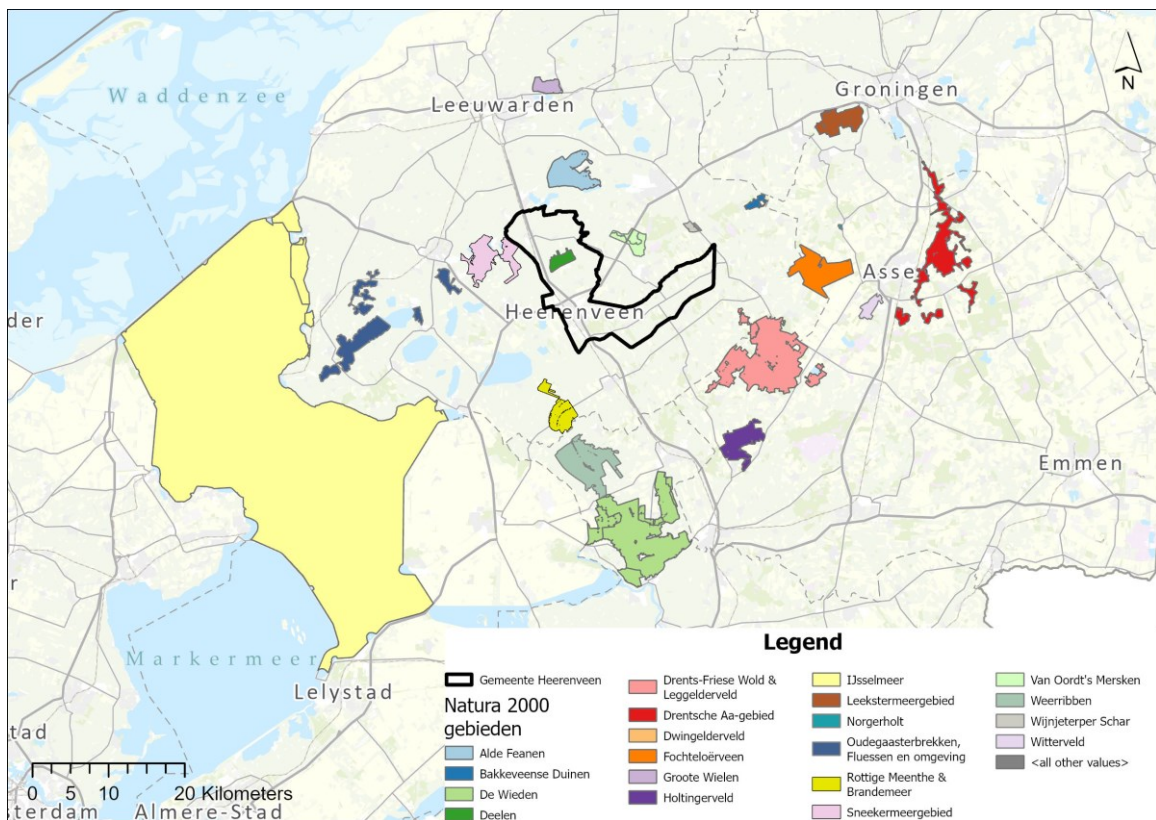
Hoofdstuk 2 beschrijft de Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente Heerenveen, met een focus op de gebieden in de nabijheid van de gemeente. In hoofdstuk 3 wordt het relevante toetsingskader beschreven, en in hoofdstuk 4 de relevante effecten waarop wordt getoetst. In hoofdstuk 5 worden relevante effecten van de ontwikkelingen en instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden in beeld gebracht. In hoofdstuk 6 worden de effecten van ontwikkelingen op instandhoudingsdoelstellingen beoordeeld. Hoofdstuk 7 bevat de conclusies van de globale Passende beoordeling.

2

NATURA 2000-GBIEDEN

Binnen de grenzen van de gemeente Heerenveen ligt Natura 2000-gebied Deelen. Daarnaast grenst Natura 2000-gebied Sneekermeergebied direct ten westen aan de gemeente. Binnen 25 kilometer (de maximale effectcontour) van de gemeente Heerenveen liggen verder nog 19 andere Natura 2000-gebieden. In Afbeelding 2.1 wordt weergegeven welke Natura 2000-gebieden binnen een straal van 25 kilometer van de gemeente Heerenveen liggen.

Afbeelding 2.1 Overzicht van Natura 2000-gebieden binnen 25 kilometer van de gemeentegrens van Heerenveen

Relevante instandhoudingsdoelstellingen

Natura 2000-gebieden hebben instandhoudingsdoelstellingen voor 'behoud' of 'uitbreiding' van de omvang (populatiegrootte of oppervlakte habitattype of leefgebied van de soort) en 'behoud' of 'verbetering' van de kwaliteit (van het habitattype of het leefgebied van de soort). Aan de hand van de effectafbakening, relevante Natura 2000-gebieden binnen de effectcontouren en de gevoeligheid van soorten of habitattypen en leefgebied voor de effecttypen zijn de relevante instandhoudingsdoelstellingen in beeld gebracht. Hierbij is ook rekening gehouden met het externe leefgebied buiten de grenzen van Natura 2000-gebieden.

Bij de huidige effectbeoordeling is het van belang om essentiële leefgebieden te beoordelen. Dit zijn gebieden waar soorten (tijdelijk) van afhankelijk zijn en weinig tot geen uitwijkmogelijkheden hebben waardoor verstoringen dan mogelijk gevolgen hebben voor de instandhoudingsdoelstelling voor de soort. De gemeente Heerenveen en de directe omgeving bestaan grotendeels uit agrarische landschappen met op verschillende plaatsen bossen en waterrijke gebieden. Deze gebieden dienen mogelijk als externe leefgebieden voor Vogel- of Habitatrichtlijnsoorten van nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Gezien de omgeving buiten de gemeente Heerenveen uit dezelfde landschappen bestaat, is het niet aannemelijk dat de landschappen binnen de effectcontouren van de geplande ontwikkelingen essentieel leefgebied vormen voor soorten van Natura 2000-gebieden op grote afstanden.

Vrijwel alle Natura 2000-gebieden in de omgeving zijn omringd door vergelijkbare landschappen en voor soorten zijn er voldoende geschikte externe leefgebieden op kortere afstand beschikbaar. Zekerheidshalve is er binnen een straal van 10 kilometer van de gemeentelijke grens gekeken welke Natura 2000-gebieden instandhoudingsdoelstellingen hebben voor soorten die gebruik kunnen maken van externe leefgebieden binnen de effectcontouren van de beschreven ingrepen van het omgevingsprogramma.

Tenslotte is voor de afbakening van instandhoudingsdoelstellingen gekeken welke Natura 2000-gebieden binnen een straal van 25 kilometer van de gemeente Heerenveen gevoelig zijn voor stikstofdepositie op basis van de Natuurdoelanalyses (NDA's) van de provincies Friesland, Drenthe en Overijssel. In tabel 2.1 staat weergegeven welke instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden relevant zijn voor verdere beoordeling.

Tabel 2.1 Relevante instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden

Index	Relevant?	Afstand van gemeente	Natura 2000-gebied	Relevante instandhoudingsdoelstellingen
1	Ja	Binnen gemeentelijke grens.	Deelen	Broedvogels Niet-broedvogels
2	Ja	0 km	Sneekermeergebied	Broedvogels Biet-broedvogels
3	Ja	2,5 km	Alde Feanen	Habitattypen en/of leefgebieden Habitatrichtlijnsoorten Broedvogels Niet-broedvogels
4	Ja	2,5 km	Wijnjeterper Schar	Habitattypen en/of leefgebieden.
5	Ja	2,6 km	Van Oordt's Mersken	Habitattypen en/of leefgebieden Broedvogels Niet-broedvogels
6	Ja	4,5 km	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	Habitattypen en/of leefgebieden Habitatrichtlijnsoorten Broedvogels
7	Ja	5,5 km	Rottige Meenthe & Brandemeer	Habitattypen en/of leefgebieden Habitatrichtlijnsoorten
8	Ja	6,2 km	Bakkeveense Duinen	Habitattypen en/of leefgebieden.
9	Ja	9,6 km	Fochteloërveen	Habitattypen en/of leefgebieden Habitatrichtlijnsoorten Broedvogels Niet-broedvogels
10	Ja	10,7 km	Weerribben	Habitattypen en/of leefgebieden.
11	Ja	15,1 km	Groote Wielen	Habitatrichtlijnsoorten Broedvogels Niet-broedvogels

Index	Relevant?	Afstand van gemeente	Natura 2000-gebied	Relevante instandhoudingsdoelstellingen
12	Ja	15,4 km	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	Habitattypen en/of leefgebieden Habitatrichtlijnsorten Broedvogels Niet-broedvogels
13	Ja	16,5 km	Norgerholt	Habitattypen en/of leefgebieden.
14	Ja	16,6 km	Holtingerveld	Habitattypen en/of leefgebieden.
15	Ja	16,8 km	De Wieden	Habitattypen en/of leefgebieden.
16	Ja	18,6 km	Ijsselmeer	Habitattypen en/of leefgebieden.
17	Ja	19,5 km	Witterveld	Habitattypen en/of leefgebieden.
18	Nee	20 km	Leekstermeergebied	Broedvogels Niet-broedvogels
19	Ja	20,7 km	Dwingelderveld	Habitattypen en/of leefgebieden.
20	Ja	24,4 km	Drentsche Aa-gebied	Habitattypen en/of leefgebieden.

De Natura 2000-gebieden Deelen en Sneekermeergebied liggen binnen of grenzen aan de gemeente Heerenveen. Deze gebieden hebben instandhoudingsdoelstellingen voor broed- en niet-broedvogels en de effecttypen van de geplande ontwikkelingen hebben mogelijk gevolgen voor soorten of hun leefgebieden binnen de grenzen van Natura 2000-gebieden of externe leefgebieden.

Overige Natura 2000-gebieden liggen op tenminste 2,5 km afstand van gemeente Heerenveen en liggen daarmee alleen binnen de effectcontouren van stikstofdepositie. Wel kunnen andere effecttypen gevolgen hebben voor externe leefgebieden van soorten van Natura 2000-gebieden binnen 10 kilometer van de gemeente.

Hiervan hebben Natura 2000-gebieden (3) Alde Feanen, (4) Wijnjepterper Schar, (5) Van Oordt's Mersken, (6) Drents-Friese Wold & Leggelderveld, (7) Rottige Meenthe & Brandemeer, (8) Bakkeveense Duinen, en (9) Fochteloërveen instandhoudingsdoelstellingen voor vogel- en/of habitatrichtlijnsorten die mogelijk gebruik maken van externe leefgebieden binnen de effectcontouren van de geplande ontwikkelingen.

Overige Natura 2000-gebieden liggen uitsluitend binnen het effectbereik van stikstofdepositie. Deze gebieden hebben instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen en/of soorten waarvan de leefgebieden gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Binnen 25 km van de gemeente Heerenveen ligt ook nog het Natura 2000-gebied Leekstermeergebied. Gezien dit gebied geen instandhoudingsdoelstellingen heeft voor habitattypen of stikstofgevoelige leefgebieden voor soorten bevatten, zijn deze niet relevant voor verdere beoordeling.

2.1 Samenvatting natuurdoelanalyses voor habitattypen

Er zijn in totaal negen Natura 2000-gebieden die in de gemeente, of binnen 10 kilometer van de gemeentegrens liggen. Voor zeven gebieden binnen 10 kilometer, is in onderstaande tabellen een samenvatting van de Natuurdoelanalyses gegeven voor habitattypen, habitatrichtlijnsorten, broedvogels en niet-broedvogels.

Voor de gebieden de Deelen en Sneekermeergebied is geen volledige natuurdoelanalyse beschikbaar. Deze gebieden hebben geen instandhoudingsdoelstellingen voor stikstofgevoelige habitattypen of soorten met stikstofgevoelige leefgebieden. Zij zijn daarom niet opgenomen in onderstaand overzicht.

Alde Faenen

De Alde Faenen heeft instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen, habitatrichtlijnsoorten, broedvogels en niet-broedvogels. In de Alde Faenen zijn er veel fundamentele problemen die een duurzaam en robuust herstel van het gebied belemmeren. Er is sprake van wijdverspreide verdroging, vermesting en verzuring. De genomen beheermaatregelen zijn vaak niet toereikend om de abiotische randvoorwaarden structureel te herstellen, vooral ten aanzien van hydrologie en stikstofdepositie. Zonder aanvullende, urgente maatregelen is het toekomstperspectief voor kritische habitattypen zoals trilvenen, veenmosrietlanden en blauwgraslanden ongunstig.

Tabel 2.2 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in Alde Faenen

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Matig ongunstig	Vermesting, verzuring, verdroging.	Ja
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	Matig ongunstig	Verdroging, vermesting, verzuring.	Ja
H6410 Blauwgraslanden	Matig ongunstig	Stikstofdepositie (verzuring/vermesting), verdroging, spontane ontwikkeling, natuur- en landschapsbeheer.	Nee, niet haalbaar.
H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)	Matig ongunstig	Verlies leefgebied, concurrentie invasieve exoten, vertroebeling water, verontreiniging, natuur- en landschapsbeheer.	Nee, gebrek aan gegevens.
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	Matig ongunstig	Verlies leefgebied, concurrentie invasieve exoten, vertroebeling water, verontreiniging, natuur- en landschapsbeheer.	Nee, gebrek aan gegevens.
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Matig ongunstig.	Verdroging, vermesting, verzuring.	Nee, gebrek aan gegevens.
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Zeer ongunstig.	Vermesting, verzuring, verdroging, dynamiek opp. water, spontane ontwikkeling.	Nee, niet haalbaar.
H7210 Galigaanmoerassen	Matig ongunstig.	Te zuur/te droog (verdroging/verzuring), niet optimale waterkwaliteit, gebrek aan kwelinvloeden.	Nee, gebrek aan gegevens.
H91D0 Hoogveenbossen	Matig ongunstig.	Verdroging, vermesting, verzuring.	Nee, niet haalbaar.

Tabel 2.3 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitatrichtlijnsoorten in Alde Faenen

Habitatrichtlijnsoort	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H1146 Bittervoorn	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Hydrologisch herstel noodzakelijk; vermesting	Nee, niet haalbaar.

Habitatrichtlijnsoort	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
		en verzuring als gevolg van stikstofdepositie; afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer.	
H1145 Grote modderkruiper	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Hydrologisch herstel noodzakelijk; vermesting en verzuring als gevolg van stikstofdepositie; afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer.	Nee, niet haalbaar.
H1149 Kleine modderkruiper	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Hydrologisch herstel noodzakelijk; vermesting en verzuring als gevolg van stikstofdepositie; afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer.	Nee, niet haalbaar.
H1308 Meervleermuis	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Sterk onder druk staande (kraam)verblijven door isolatie en renovatie; voedselbeschikbaarheid en verstoring (door recreatie/licht).	Ja
H1042 Gevlekte witsnuitlibel	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Sterk afhankelijk van het toekomstperspectief van H3150 Meren met krabbenscheer.	Nee, niet haalbaar.

Tabel 2.4 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen broedvogels in Alde Faenen

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A017 Aalscholver	Verslechtering leefgebied niet uitgesloten (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel niet gehaald; mogelijk tekort aan voedsel; versnippering broedgebied; verstoring.	Nee, niet haalbaar.
A021 Roerdomp	Behoud leefgebied gehaald (Oppervlak/Kwaliteit).	Doel ruimschoots gehaald; geen knelpunten genoemd.	Ja
A029 Purperreiger	Uitbreiding onbekend / Verslechtering niet uitgesloten (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel niet gehaald; achteruitgang leefgebied (verdroging/verbossing).	Nee, niet haalbaar.
A081 Bruine kiekendief	Uitbreiding waarschijnlijk niet gehaald / Verslechtering niet uitgesloten (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel niet gehaald; te weinig overjarig riet (frequent maaien); verdroging; verstoring.	Nee, niet haalbaar.
A119 Porseleinhoen	Verbetering onbekend / Verslechtering niet uitgesloten (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel al decennia niet gehaald (bijna verdwenen); verdroging en verzuiving.	Nee, niet haalbaar.
A151 Kemphaan	Behoud leefgebied waarschijnlijk gehaald (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel niet gehaald (bijna verdwenen); landelijke trend (trekroute verlegd); mogelijk	Ja

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
		toekomstige druk door verdroging/verruiging.	
A197 Zwarte stern	Verbetering onbekend / Verslechtering niet uitgesloten (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel niet gehaald (slechts enkele paren); gebrek aan geschikt broedbiotoop (verlandingsvegetaties/vlotjes ineffectief).	Nee, niet haalbaar.
A292 Snor	Behoud leefgebied gehaald (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel ruimschoots gehaald; geen knelpunten.	Ja
A295 Rietzanger	Behoud leefgebied gehaald (Oppervlak/Kwaliteit).	Populatie doel gehaald; geen knelpunten.	Ja

Tabel 2.5 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen niet-broedvogels in Alde Faenen

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A017 Aalscholver	Leefgebied waarschijnlijk gehaald; Populatie doel niet gehaald, maar trend positief.	Onvoldoende leefgebied van voldoende kwaliteit, vermindering prooibesikbaarheid (voedsel), verstoring (recreatie/licht).	Nee, niet haalbaar.
A041 Kolgans	Leefgebied op orde/voldoende.	Veranderd inundatieregime Wyldlannen (achteruitgang slaapplaatsfunctie); onvoldoende rust in foerageergebieden (beheer/schadebestrijding).	Ja
A043 Grauwe gans	Voldoende leefgebied van voldoende kwaliteit.	Geen knelpunten van belang.	Ja
A045 Brandgans	Voldoende leefgebied van voldoende kwaliteit.	Geen knelpunten.	Ja
A050 Smient	Onvoldoende (populatie doel niet gehaald); Leefgebied potentieel voldoende, maar kwaliteit onbekend.	Verstoring (beperkende factor); externe factoren (noordwaartse verschuiving).	Nee, niet haalbaar.
A051 Krakeend	Leefgebied voldoende.	Relatief hoge recreatiedruk op het water (verstoring); verstoring door land- en waterrecreatie.	Ja
A052 Wintertaling	Leefgebied voldoende.	Verstoring door water- en landrecreatie (aandachtspunt).	Ja
A056 Slobeend	Leefgebied voldoende (behoud waarschijnlijk gehaald).	Geen knelpunten (verstoring afgenomen door vogelrustgebieden).	Ja
A059 Tafeleend	Niet voldoende leefgebied van voldoende kwaliteit (populatie doel niet gehaald).	Achteruitgang zoetwatermosselen (grootste interne probleem); externe factoren (noordwaartse verschuiving).	Nee, niet haalbaar.

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A061 Kuifeend	Niet voldoende leefgebied van voldoende kwaliteit (populatie doel niet gehaald).	Achteruitgang zoetwatermosselen (grootste interne probleem); externe factoren (broedsucces elders/noordwaartse verschuiving).	Nee, niet haalbaar.
A068 Nonnetje	Leefgebied voldoende (behoud waarschijnlijk gehaald).	Geen interne knelpunten; grootste drukfactoren buiten het gebied (landelijk negatieve trend).	Ja
A156 Grutto	Voldoende leefgebied van voldoende kwaliteit (behoud waarschijnlijk gehaald).	Achteruitgang Nederlandse broedpopulatie (hoofdreden niet halen foerageerdoel); afstemming waterbeheer (inundatie); externe factoren.	Ja

Bakkeveense Duinen

De Bakkeveense Duinen hebben enkel instandhoudingsdoelstellingen op habitattypen. Er zijn veel problemen met het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. De huidige kwaliteit van de meeste habitattypen is onvoldoende, en alle aangewezen habitattypen kampen met een (aanzienlijke) overschrijding van de Kritische Depositiewaarde (KDW). Vergrassing en verbossing zijn wijdverbreid, en negen van de tien habitattypen kunnen verslechtering in omvang en/of kwaliteit niet uitsluiten. Dit duidt op ernstige en onopgeloste problemen met vermessing en verdroging.

Tabel 2.6 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in Bakkeveense Duinen

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H2310 Stufzandheiden met struikhei	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, spontane ontwikkeling (verbossing/vergrassing), invasieve exoten.	Nee, niet haalbaar.
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, spontane ontwikkeling (verbossing/vergrassing), invasieve exoten.	Nee, niet haalbaar.
H2330 Zandverstuivingen	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, spontane ontwikkeling (verbossing/vergrassing), invasieve exoten.	Nee, niet haalbaar.
H3130 Zwakgebufferde vennen	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, verdroging, vertroebeling water.	Nee, gebrek aan gegevens.
H3160 Zure vennen	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermessing/verzuring), verdroging, spontane ontwikkeling, dynamiek opp. water, invasieve exoten.	Nee, niet haalbaar.

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)	Zeer ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging, spontane ontwikkeling.	Nee, niet haalbaar.
H4030 Droge heiden	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, spontane ontwikkeling (vergrassing/verbossing).	Nee, niet haalbaar.
H6230 Heischrale graslanden	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, verdroging, dynamiek opp. Water.	Nee, gebrek aan gegevens
H7110B Actieve hoogvenen (heideveentjes)	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, verdroging, dynamiek opp. Water.	Nee, gebrek aan gegevens.
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	Gunstig	Stikstofdepositie (overschrijding KDW).	Ja

Drents Friese Wold en Leggelerveld

Het Drents-Friese Wold en Leggelerveld heeft instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen, habitatrictlijnsoorten en broedvogels. Er zijn veel knelpunten op systeemniveau, voornamelijk op het gebied van hydrologie en voedselverrijking. Voor veel habitattypen is sprake van een matige of hoge overbelasting door stikstof. Zonder substantiële vermindering van de stikstofdepositie is er geen wetenschappelijke basis om verdere verslechtering uit te sluiten. Ook voor belangrijke vogelsoorten (zoals wespandief, zwarte specht en tapuit) wordt de doelstelling momenteel niet behaald door onvoldoende leefgebied.

Tabel 2.7 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in het Drents-Friese Wold en Leggelerveld

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H2310 Stuiwandheide met struikhei	Stabiel/Lichte toename.	Stikstofdepositie (verzuring/vermesting), gebrek aan dynamiek.	Nee, niet haalbaar.
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	Goed (wel soortenarm).	Stikstofdepositie (verzuring/vermesting), spontane ontwikkeling (vergrassing/verbossing).	Nee, niet haalbaar.
H2330 Zandverstuivingen	Grotendeels matig ontwikkeld.	Stikstofdepositie (verzuring/vermesting), gebrek aan winddynamiek.	Nee, niet haalbaar.
H3110 Zeer zwakgebufferde vennen	Onbekend/Matig.	Stikstofdepositie (overbelasting), verdroging, verzuring.	Nee, niet haalbaar.
H3130 Zwakgebufferde vennen	Matig tot goed.	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, niet haalbaar.
H3160 Zure vennen	Stabiel	Stikstofdepositie, verdroging.	Nee, gebrek aan gegevens.
H3260 Beken en rivieren met waterplanten (waterranonkels)	Matig (door afname vegetatiekwaliteit).	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, niet haalbaar.

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)	Achteruitgang (door afname typische soorten).	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, niet haalbaar.
H4030 Droge heiden	Achteruitgang (door vergrassing, afname fauna).	Stikstofdepositie (verzuring/vermesting), verdroging.	Nee, niet haalbaar.
H5130 Jeneverbesstruweel	Achteruitgang (door veroudering/typische soorten ontbreken).	Gebrek aan omvang/verjonging.	Nee, niet haalbaar.
H6230 Heischrale graslanden	Vrij constant.	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, gebrek aan gegevens.
H7110B Actieve hoogvenen (heideveentjes)	Onder druk (door vergrassing/verdroging).	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, niet haalbaar.
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	Goed	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, niet haalbaar.
H9190 Oude eikenbossen	Matig (door vergrassing).	Verdroging, verzuring, vermesting.	Nee, niet haalbaar.

Tabel 2.8 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitatrictlijnsoorten in de Drents-Friese Wold en Leggelerveld

Habitatrictlijnsoort	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H1831 Driemassige waterweegbree	Achteruitgang (Trend).	Waterkwaliteit; oppervlakte neemt af (verslechtering); stikstofdepositie (KDW overschreden).	Nee, niet haalbaar.
H1042 Gevlekte witsnuitlibel	Goed (Populatie: doelen worden behaald).	Knelpunten met betrekking tot stikstofdepositie (KDW wordt overschreden); onvoldoende omgevingscondities voor leefgebied.	Ja, haalbaar.

Tabel 2.9 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen broedvogels in de Drents-Friese Wold en Leggelerveld

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A004 Dodaars	Behoud leefgebied gehaald.	Geen knelpunten. Doelstelling gehaald.	Ja, haalbaar.
A072 Wespendief	Leefgebied onvoldoende (Behoud niet gehaald).	Leefgebied onvoldoende (kap leidt tot verlies foerageerhabitat); Doel niet structureel gehaald; Kennisleemte (voedselweb)	Nee, niet haalbaar.
A233 Draaihals	Uitbreiding leefgebied gehaald (momenteel goede kwaliteit).	Geen knelpunten in het gebied; Doel ruimschoots gehaald; Kwetsbaar door externe factoren (situatie overwinteringsgebieden in Afrika).	Ja, haalbaar.

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A236 Zwarte specht	Leefgebied onvoldoende (Behoud niet gehaald).	Leefgebied onvoldoende; Doel niet gehaald (stabiel onder doel); Afname leefgebied, voedselaanbod.	Nee, niet haalbaar.
A246 Boomleeuwerik	Behoud leefgebied gehaald.	Geen knelpunten. Doelstelling gehaald.	Ja, haalbaar.
A275 Paapje	Behoud leefgebied gehaald.	Geen knelpunten. Doelstelling gehaald.	Ja, haalbaar.
A276 Roodborsttapuit	Behoud leefgebied gehaald.	Geen knelpunten. Doel ruimschoots gehaald.	Ja, haalbaar.
A277 Tapuit	Leefgebied onvoldoende (Uitbreiding niet gehaald).	Leefgebied onvoldoende; Stikstofdepositie (vergrassing/verzuring); Afname konijnenstand; Hoge predatie en recreatiedruk/verstoring.	Nee, niet haalbaar.
A338 Grauwe klauwier	Uitbreiding leefgebied gehaald (leefgebied van goede kwaliteit).	Geen knelpunten. Doel ruimschoots gehaald.	Ja, haalbaar.

Fochteloerveen

Het Fochteloerveen heeft instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen, habitatrictlijnsoorten, broedvogels en niet-broedvogels. De staat van het gebied is over het algemeen negatief met betrekking tot de doelstellingen; het behalen van de instandhoudingsdoelen lijkt niet binnen bereik. Knelpunten zoals instabiele grondwaterstanden, verdroging en vermessing/verzuring door stikstofdepositie leiden tot een restopgave. De kwaliteit van de veenvegetaties neemt af, en er zijn duidelijke problemen met de voortplanting van de geoorde fuut door een 'ecologische val' waarvan de oorzaken nog niet geheel duidelijk zijn. Urgente bron- en herstelmaatregelen zijn nodig voor duurzaam behoud.

Tabel 2.10 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in het Fochteloerveen

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	Matig	Vermesting (door stikstofdepositie in het verleden), spontane ontwikkeling (vergrassing/opslag).	Nee, niet haalbaar.
H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)	Goed	Vermesting (door stikstofdepositie).	Ja, haalbaar.
H4030 Droge heiden	Matig (door vergrassing/opslag).	Stikstofdepositie (vermessing/verzuring), spontane ontwikkeling (vergrassing/verbraming).	Nee, niet haalbaar.
H7110A Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	Onbekend/Sterk achteruitgegaan (delen).	Verdroging (lekkage compartimenten), stikstofdepositie.	Nee, gebrek aan gegevens.
H7120 Herstellende hoogvenen	Matig ongunstig (door verdroging, pijpenstrootje).	Verdroging (lekkage compartimenten), stikstofdepositie, spontane ontwikkeling (pijpenstrootje).	Nee, niet haalbaar.

Tabel 2.11 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitatrictlijnsoorten in het Fochteloerveen

Habitattype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H1042 Gevlekte witsnuitlibel	Goed (specialistische libellensoorten aanwezig); Populatie fluctueert, leefgebied lijkt op orde.	Isolatie; afhankelijk van herstel Actieve en Herstellende hoogvenen (H7110A/H7120); soort is zeer kwetsbaar voor verdroging; stikstofdepositie.	Nee, gebrek aan gegevens.

Tabel 2.12 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen broedvogels in het Fochteloerveen

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A008 Geoorde fuut	Leefgebied wordt beschreven als 'wel op orde', maar is een ecologische val (te zuur, onvoldoende voedsel).	Populatie doel (13 paren) niet gehaald; zeer gering broedsucces (geen vliegvlugge jongen); zure milieus (ecologische val, maar ook een kennisleemte over waarom dit optreedt).	Nee, niet haalbaar.
A119 Porseleinhoen	Behoud leefgebied niet gehaald.	Populatie doel (20 paren) niet gehaald (sterk fluctuerend/dalend); Omvorming naar hoogveen (verhogen waterpeil) zorgt voor afname slikkige oevers.	Nee, niet haalbaar.
A275 Paapje	Behoud leefgebied gehaald.	Geen knelpunten. Doel (60 paren) gehaald; Leefgebied voldoende.	Ja, haalbaar.
A276 Roodborsttapuit	Behoud leefgebied gehaald.	Geen knelpunten. Doel (65 paren) ruimschoots gehaald.	Ja, haalbaar.

Tabel 2.13 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen niet-broedvogels in het Fochteloerveen

Niet-broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A037 Kleine zwaan	Leefgebied op orde.	Populatie doel niet gehaald (individuen afwezig); drukfactor verstoring (verjaging, vliegverkeer, recreatie); verschuiving trekroute/overwinteringsk wartieren naar elders.	Ja, haalbaar.
A038 Wilde zwaan	Leefgebied op orde.	Populatie doel niet gehaald (individuen afwezig); verstoring (recreatie, aannemelijk dat dit een rol speelt).	Ja, haalbaar.

Niet-broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A041 Kolgans	Leefgebied op orde (Slaapplaatsen vrij van verstoring).	Geen interne knelpunten (draagkracht ruimschoots voldoende), wel landelijk dalende trend.	Ja, haalbaar.
A052 Wintertaling	Leefgebied op orde.	Draagvlak van leefgebied onvoldoende; droogvallen foerageergebieden door verdroging (sturende factor).	Ja, haalbaar.
A056 Slobeend	Leefgebied ruimschoots voldoende (aanbod pleisterplaatsen op orde).	Geen knelpunt (recreatiedruk niet beperkend).	Ja, haalbaar.
A702 Toendrarietgans	Leefgebied op orde (Slaapplaatsen voldoende omvang en kwaliteit).	Draagkracht foerageergebied onzeker/staat ter discussie; verstoring/afname door gebiedsontwikkelingen.	Ja, haalbaar.

Rottige Meenthe en Brandemeer

De Rottige Meenthe en Brandemeer heeft instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten. De algehele staat van het gebied wordt gekenmerkt door veel en ernstige problemen. De huidige kwaliteit van de meeste habitattypen is onvoldoende en een groot deel van de doelstellingen wordt zeer waarschijnlijk niet gehaald. Het gebied staat sterk onder druk door het ontbreken van verlanding, hoge stikstofdepositie en verdroging. De populatieontwikkeling van Habitatrichtlijnsoorten zoals de grote vuurvlieder en meervleermuis is zeer zorgwekkend. Zonder urgente aanpak van de stikstof- en verdrogingsproblematiek zijn de vooruitzichten voor de meest gevoelige habitattypen zeer ongunstig.

Tabel 2.14 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in de Rottige Meenthe en Brandemeer

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Matig ongunstig.	Verlies leefgebied, verontreiniging, invasieve exoten, dynamiek opp. water, klimaat.	Nee, niet haalbaar.
H4010B Vochtige heiden (laagveengebied)	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging.	Ja, haalbaar.
H6230 Heischrale graslanden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (verzuring/vermesting), verdroging, versnippering, natuur- en landschapsbeheer.	Nee, niet haalbaar.
H6410 Blauwgraslanden	Zeer ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging, spontane ontwikkeling, dynamiek opp. Water.	Nee, niet haalbaar.
H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)	Onbekend	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), dynamiek opp. water,	Nee, gebrek aan gegevens.

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
		spontane ontwikkeling, verlies leefgebied.	
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Matig ongunstig.	Verdroging, vermesting, verzuring, verontreiniging (fosfaat).	Nee, niet haalbaar.
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Zeer ongunstig.	Verdroging, vermesting, verzuring, verontreiniging, dynamiek opp. Water.	Nee, niet haalbaar.
H7210 Galigaanmoerassen	Gunstig	Verdroging, verzuring (door stikstofdepositie uit verleden).	Ja, haalbaar.
H91D0 Hoogveenbossen	Matig ongunstig.	Verdroging, vermesting, verzuring.	Nee, niet haalbaar.

Tabel 2.15 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitatrictlijnsoorten in de Rottige Meenthe en Brandemeer

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H1016 Zeggekorfslak	Zeer ongunstig (Populatie); Matig ongunstig (Leefgebied).	Verdroging, gebrek aan leefgebied; stikstofdepositie (afhankelijk van H7140B/H6410).	Nee, niet haalbaar.
H4056 Platte schijfhoren	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer; knelpunten van dat habitatype.	Nee, niet haalbaar.
H1042 Gevlekte witsnuitlibel	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer; knelpunten van dat habitatype.	Nee, niet haalbaar.
H1060 Grote vuurvlieder	Zeer ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Verlies leefgebied, spontane ontwikkeling, verdroging, dynamiek oppervlaktewater, verzuring/vermesting, natuur- en landschapsbeheer.	Nee, niet haalbaar.
H1082 Gestreepte waterroofkever	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer; knelpunten van dat habitatype.	Nee, niet haalbaar.
H1134 Bittervoorn	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer; knelpunten van dat habitatype.	Nee, niet haalbaar.
H1149 Kleine modderkruiper	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Afhankelijk van H3150 Meren met krabbenscheer; knelpunten van dat habitatype.	Nee, niet haalbaar.

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H1903 Groenknolorchis	Onbekend (Populatie); Matig ongunstig (Leefgebied).	Afhankelijk van H6410 Blauwgraslanden; knelpunten van dat habitatype.	Nee, niet haalbaar.
H1318 Meervleermuis	Matig ongunstig (Populatie); Onbekend (Leefgebied).	Maatregelen voor kraamverblijven buiten het gebied; verbetering foeragegebied.	Nee, niet haalbaar.

Van Oordts Mersken

Het Van Oordts Mersken heeft instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen, broedvogels en niet-broedvogels. Er zijn veel problemen met het behalen van de doelstellingen, aangezien de kwaliteit van de habitattypen onvoldoende is en de meeste doelstellingen niet worden gehaald. De belangrijkste oorzaken zijn stikstofdepositie (vermesting/verzuring) en verdroging. De vochtige heide is bijvoorbeeld ingeschat als zeer ongunstig. De huidige beheermaatregelen zijn onvoldoende om de negatieve gevolgen op te heffen, en voor duurzaam herstel zijn urgente bronmaatregelen buiten het gebied noodzakelijk.

Tabel 2.16 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in Van Oordts Mersken

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H3130 Zwakgebufferde vennen	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, verdroging.	Ja, haalbaar.
H4010A Vochtige heiden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging, spontane ontwikkeling.	Nee, niet haalbaar.
H6230 Heischrale graslanden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging.	Nee, niet haalbaar.
H6410 Blauwgraslanden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging, dynamiek opp. water, verlies leefgebied.	Nee, niet haalbaar.
H9190 Oude eikenbossen	Matig ongunstig.	Vermesting, verzuring, verlies leefgebied, invasieve exoten.	Nee, gebrek aan gegevens.

Tabel 2.17 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitatrictlijnsoorten in Van Oordts Mersken

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H1145 Grote modderkruiper	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Hoge concentraties ammoniak in water (voortplanting); versnippering (migratie).	Ja, haalbaar.
H1149 Kleine modderkruiper	Matig ongunstig (Populatie/Leefgebied).	Hoge concentraties ammoniak in water (voortplanting); versnippering (migratie).	Ja, haalbaar.

Tabel 2.18 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen broedvogels in Van Oordts Mersken

Broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A151 Kempphaan	Verslechtering leefgebied niet uitgesloten.	Populatie doel (10 paren) niet gehaald (bijna afwezig); Verdroging, verzuring, suboptimaal beheer, lage waterkwaliteit, verstoring; Externe factoren (landelijke trend).	Nee, niet haalbaar.
A275 Paapje	Verslechtering leefgebied niet uitgesloten.	Populatie doel (5 paren) niet gehaald (bijna afwezig); Verdroging, verzuring, suboptimaal beheer, lage waterkwaliteit, verstoring; Externe factoren (landelijke trend).	Nee, niet haalbaar.

Tabel 2.19 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen niet-broedvogels in Van Oordts Mersken

Niet-broedvogels	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
A041 Kolgans	Leefgebied voldoende.	Populatie doel niet gehaald; oorzaak populatiedaling buiten het gebied (elders betere leefgebieden); onbekende voedselbeschikbaarheid/mate van verstoring.	Ja, haalbaar.
A045 Brandgans	Leefgebied voldoende.	Populatie doel niet gehaald; oorzaak populatiedaling buiten het gebied (elders betere leefgebieden); onbekende mate van verstoring.	Ja, haalbaar.
A050 Smient	Leefgebied voldoende.	Populatie doel ruim niet gehaald; oorzaak populatiedaling buiten het gebied (landelijke trend/alternatieven elders); onduidelijkheid voedselbeschikbaarheid.	Ja, haalbaar.

Wijnjeterper Schar

Het Wijnjeterper Schar heeft instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen. Hoewel sommige habitattypen zich lokaal goed ontwikkelen, zijn er over het algemeen veel problemen die de duurzame instandhouding in de weg staan. Zeven van de acht habitattypen hebben een behoorlijke overschrijding van de KDW. Verdroging, vermessing en verzuring zijn belangrijke drukfactoren. Voor de binnenlandse kraaiheibegroeiingen wordt zelfs een verslechtering van zowel oppervlakte als kwaliteit geconstateerd, waardoor het niet is uitgesloten dat dit habitatype niet meer aanwezig is. Duurzaam behoud op de lange termijn vereist urgente bronmaatregelen.

Tabel 2.20 Overzicht huidige staat van instandhouding en knelpunten voor de aangewezen habitattypen in de Wijneterper Schar

Habitatype	Kwaliteit	Knelpunten	Eindoordeel Natuurdoel analyse
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	Zeer ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), droge en warme zomers.	Nee, gebrek aan gegevens.
H3130 Zwakgebufferde vennen	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie, verdroging, verzuring.	Ja, haalbaar.
H3160 Zure vennen	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie, verdroging (ven lag droog), voedselrijkdom.	Nee, gebrek aan gegevens.
H4010A Vochtige heiden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging.	Nee, niet haalbaar.
H4030 Droge heiden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging, spontane ontwikkeling (vergrassing/verbossing).	Nee, niet haalbaar.
H6230 Heischrale graslanden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging.	Nee, niet haalbaar.
H6410 Blauwgraslanden	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie (vermesting/verzuring), verdroging.	Nee, niet haalbaar.
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	Matig ongunstig.	Stikstofdepositie, verdroging.	Ja, haalbaar.

3

TOETSINGSKADER OMGEVINGSWET - NATURA 2000-ACTIVITEIT

Onder de Omgevingswet (Ow) maakt natuur onderdeel uit van de fysieke leefomgeving. Hierdoor valt natuur(bescherming) onder de reikwijdte van de Omgevingswet. De Omgevingswet bevat instrumenten om natuurgebieden te beschermen. Deze instrumenten zien op Natura 2000-gebieden, NNN-gebieden en aangewezen bijzondere natuurgebieden, landschappen en parken.

Door middel van Natura 2000-gebieden worden plant- en diersoorten die in Europa bedreigd zijn en hun natuurlijke leefomgeving beschermd om de biodiversiteit te behouden. In juridische zin komt Natura 2000 voort uit twee Europese richtlijnen: de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn. Elk Natura 2000-gebied wordt vastgesteld door middel van een aanwijzingsbesluit. In dit besluit is, behalve (onder andere) de begrenzing van het gebied, opgenomen voor welke habitattypen en soorten het gebied is aangewezen en welke doelen hiervoor gelden, zogenoemde instandhoudingsdoelstellingen. Instandhoudingsdoelstellingen betreffen zowel habitattypen als habitat- en vogelsoorten.

Omgevingsvergunning Natura 2000-activiteit

Op grond van artikel 5.1 lid 1 sub e Ow is een omgevingsvergunning vereist voor een 'Natura 2000-activiteit'. Een Natura 2000-activiteit wordt gedefinieerd als een *'activiteit, inhoudende het realiseren van een project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied.'*

Ook het begrip 'project' is gedefinieerd in de Omgevingswet, namelijk als:

- *het bouwen van bouwwerken of de totstandbrenging van installaties of werken; en*
- *andere activiteiten die onderdelen van de fysieke leefomgeving wijzigen, inclusief activiteiten voor de winning van delfstoffen.*

Natura 2000-activiteiten zijn vergunningplichtig op grond van artikel 5.1 lid 1 sub e Ow. Dit artikel vormt de Nederlandse implementatie van artikel 6 van de Habitatrichtlijn. Het is voorts verboden om te handelen in strijd met een voorschrift van een omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit (artikel 5.5 lid 2 onder f Ow).

Activiteiten waarvan significante gevolgen op voorhand op grond van objectieve gegevens kunnen worden uitgesloten, zijn niet vergunningplichtig. Daarnaast zijn er in hoofdstuk 11 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) nog andere gevallen aangewezen die zijn vrijgesteld van de vergunningplicht.

Niet alleen activiteiten in een Natura 2000-gebied, maar ook activiteiten buiten een Natura 2000-gebied kunnen effect hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied. Als deze effecten significant zijn dan is er vanwege de 'externe werking van een Natura 2000-gebied' ook sprake van een Natura 2000-activiteit.

Voortoets en Passende beoordeling

Om te bepalen of er sprake is van significante gevolgen voor een Natura 2000-gebied, kan een voortoets worden uitgevoerd. In een voortoets wordt bepaald of significante gevolgen op natuurwaarden in het betreffende gebied op voorhand kunnen worden uitgesloten. Indien significante gevolgen kunnen worden uitgesloten in een voortoets, is er geen sprake van een vergunningplicht en kan het voornemen doorgang vinden. Indien significante gevolgen niet op voorhand kunnen worden uitgesloten, dient een passende beoordeling te worden uitgevoerd.

In paragraaf 8.6.1 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) is het toetsingskader voor een Natura 2000-activiteit opgenomen. Op grond van artikel 8.74b lid 1 Bkl wordt de omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit alleen verleend als uit de passende beoordeling (als bedoeld in artikel 16.53c lid 1 Ow) de zekerheid is verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aantast. Bij deze conclusie mag gebruik gemaakt worden van mitigerende maatregelen. Dit geldt ook voor een plan (als bedoeld in artikel 6 lid 3 Habitatrichtlijn) op grond van artikel 10.24 Bkl. Integraal onderdeel van de passende beoordeling is de cumulatietoets. Daarin wordt beoordeeld of het project ook in samenhang met effecten van andere vergunde, nog niet afgeronde projecten geen significante gevolgen op instandhoudingsdoelstellingen heeft.

Als de vereiste zekerheid dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aantast niet is verkregen, dan kan op grond van artikel 8.74b Ow een omgevingsvergunning alleen nog worden verleend, als:

- er geen alternatieve oplossingen zijn;
- het project nodig is om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard; en
- de nodige compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft.

Zorgplicht

Naast de vergunningplicht kent de Omgevingswet ook een specifieke zorgplicht voor de Natura 2000 activiteit. Degene die een activiteit verricht die verslechterende of significant verstorende gevolgen voor een Natura 2000-gebied kan hebben en weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat die activiteit nadelige gevolgen kan hebben voor natuurbescherming, is verplicht:

- alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van diegene kunnen worden gevraagd om die gevolgen te voorkomen;
- voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen: die gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken; en
- als die gevolgen onvoldoende kunnen worden beperkt: die activiteit achterwege te laten voor zover dat redelijkerwijs van diegene kan worden gevraagd.

Wat deze zorgplicht in ieder geval inhoudt is nader uitgewerkt in artikel 11.6 lid 2 Bal. Zo moeten bijvoorbeeld alle passende preventieve maatregelen worden getroffen om verslechterende of significant verstorende gevolgen voor het betrokken gebied te voorkomen en moet tijdens en moet na het verrichten van de activiteit worden nagegaan of de getroffen maatregelen de beoogde effecten hebben.

Toetsingskader stikstof

Specifiek voor het aspect stikstof geldt dat sinds de rechterlijke uitspraak van de Raad van State van 29 mei 2019 (ECLI:NL:RVS:2019:1603) de ecologische gevolgen van iedere berekende depositie van meer dan 0,00 mol N/ha/jaar beoordeeld moet worden. Deze voorwaarde geldt voor zowel de aanlegfase als voor de gebruiksfase van een plan of activiteit. De berekening moet uitgevoerd worden met de meest actuele versie van het instrument AERIUS Calculator.

Besluit bouwwerken leefomgeving (stikstofemissiereductie)

Bij het verrichten van bouw- en sloopwerkzaamheden dient een initiatiefnemer adequate maatregelen te treffen om de emissie van stikstofverbindingen naar de lucht te beperken, zo volgt uit artikel 7.19a Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl). De wetgever dwingt initiatiefnemers hiertoe om de emissie van stikstof te beperken, ook als significante negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden zijn uit te sluiten.

Het betreft activiteiten voor de bouw van een bouwwerk waarvoor een omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit of een melding als bedoeld in artikel 2.18, lid 1 Bbl nodig is en op het slopen van een bouwwerk waarvoor een melding als bedoeld in artikel 7.10, lid 1 Bbl is vereist omdat de hoeveelheid sloopafval naar redelijke inschatting meer dan 10 m³ bedraagt.

Bij 'adequaat' gaat het om maatregelen die doeltreffend, doelmatig en proportioneel zijn. De verplichting geldt voor de bouwfase op de bouwplaats en niet voor vervoersbewegingen van en naar de bouwplaats of voor de gebruiksfase.

Het bevoegd gezag kan met een maatwerkvoorschrift een invulling geven van de regel over het nemen van stikstofbeperkende maatregelen (artikel 7.5, lid 4 Bbl).

4

EFFECTAFBAKENING- EN BEREIK

4.1 Afbakening effecttypen en effectbereik

Bij de realisatie van de mogelijkheden die het Programma Buitengebied biedt, kunnen negatieve effecten voor natuur ontstaan. Tabel 4.1 toont de effecttypen die hieruit naar voren komen als mogelijk relevant voor het Natura 2000-gebieden.

Tabel 4.1 Relevante effecttypen

Effecttype
Oppervlakteverlies
Versnippering
Verzuring door stikstof uit de lucht
Vermesting door stikstof uit de lucht
Verontreiniging
Verdroging
Verstoring door geluid
Verstoring door licht
Verstoring door trilling
Verstoring door mechanische effecten
Optische verstoring

4.1.1 Oppervlakteverlies en versnippering

Binnen de grenzen van gemeente Heerenveen ligt Natura 2000-gebied Deelen. Als ontwikkelingen plaatsvinden binnen de grenzen van dit gebied zorgt dit mogelijk voor ruimtebeslag wat kan leiden tot oppervlakteverlies en/of versnippering van het gebied. Daarnaast zijn er landschappen buiten de grenzen van Natura 2000-gebieden die mogelijk van belang zijn voor soorten met instandhoudingsdoelstellingen in Natura 2000-gebieden. Deze externe gebieden dienen mogelijk als foerageergebieden waar populaties binnen Natura 2000-gebieden van afhankelijk kunnen zijn. Aantasting van deze gebieden kan daarmee gevolgen hebben voor deze soorten. Als ontwikkelingen binnen de gemeente Heerenveen ruimtebeslag hebben op deze gebieden, zorgt dit mogelijk voor ruimtebeslag en versnippering. Om deze reden zijn oppervlakteverlies en versnippering relevant voor verdere beoordeling.

Oppervlakteverlies en versnippering treden op ter plaatse van het ruimtebeslag en stralen niet uit naar de omgeving.

4.1.2 Verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht

De ontwikkelingen binnen de gemeente Heerenveen resulteren mogelijk in een emissie van stikstofoxiden (NO_x) of Ammoniak (NH₃). Emissie kan zich zowel voordoen in de realisatie- als de gebruiksfase van projecten. De depositie hiervan kan in Natura 2000-gebieden zorgen voor vermesting en/of verzuring van habitattypen/leefgebieden. Als habitattypen/leefgebieden gevoelig zijn voor de gevolgen van stikstofdepositie en stikstof hier ook een knelpunt vormt, zorgt dit mogelijk voor een aantasting van deze gebieden en/of de soorten die hiervan afhankelijk zijn. Om deze reden is verzuring en vermesting door stikstof uit de lucht relevant voor verdere beoordeling.

Het berekenen van stikstofdepositie door een project wordt uitgevoerd met behulp van de AERIUS Calculator. Deze hanteert een rekenkundige ondergrens van 25 kilometer vanaf de bron. Daarom wordt voor ontwikkelingen in de gemeente Heerenveen gekeken naar Natura 2000-gebieden binnen 25 kilometer van de gemeentelijke grenzen.

4.1.3 Verontreiniging

Er is sprake van verontreiniging als er verhoogde concentraties van stoffen in een gebied voorkomen, welke onder natuurlijke omstandigheden niet of in zeer lage concentraties aanwezig zijn. De ecologische effecten uiten zich in het verdwijnen van soorten en/of het beïnvloeden van gevoelige ecologische processen. Bij de geplande ontwikkelingen wordt er mogelijk gebruik gemaakt van verontreinigende stoffen die zorgen voor een aantasting van Natura 2000-gebieden of externe gebieden van soorten met instandhoudingsdoelstellingen in Natura 2000-gebieden.

4.1.4 Verdroging

Tijdens de ontwikkelingen binnen de gemeente vinden er mogelijk activiteiten plaats waarbij grondwaterbemaling of peilaanpassing plaatsvindt. Dit leidt mogelijk tot een verlaging van de grondwaterstand en kan verdroging tot gevolg hebben. Verandering van de (grond)waterstand kunnen tijdelijk zijn, maar alsnog permanente gevolgen hebben. Verdroging heeft mogelijk gevolgen op vegetaties en kan gevolgen hebben voor Natura 2000-gebieden of externe leefgebieden van populaties van Natura 2000-gebieden. Daarom is verdroging een relevant effecttype voor verdere beoordeling.

4.1.5 Verstoring door geluid, licht, trilling, mechanische werking en optische verstoring

Onder verstoring door geluid, licht, trilling en mechanische effecten (specifiek betreding) wordt de verstoring bedoeld die door menselijk handelen wordt veroorzaakt. Optische verstoring betreft verstoring door de aanwezigheid en/of beweging van mensen of voorwerpen die niet thuishoren in het natuurlijke systeem. Deze verstoringen kunnen zowel optreden tijdens de realisatie als de gebruiksfase van projecten en hebben mogelijk gevolgen voor Natura 2000-gebieden en externe leefgebieden van populaties van Natura 2000-gebieden.

Verstoring door geluid reikt, afhankelijk van de gevoeligheid van soorten, mogelijk tot honderden meters vanaf de bron. Uit goed onderzochte dosis-effectrelaties volgt dat de aantallen broedparen van vogelsoorten die broeden in gesloten vegetaties negatief worden beïnvloed bij 42 dB(A). Voor soorten die broeden in open vegetaties ligt die drempelwaarde op 47 dB(A) (Reijnen and Foppen 1991; Reijnen, Veenbaas, and Foppen 1992). Voor niet-broedvogels wordt doorgaans een drempelwaarde van 50 dB(A) gehanteerd (Heinis et al. 2007; Cutts, Phelps, and Burdon 2009; Sierdsema, Foppen, and van kleunen 2014). Andere soortgroepen zoals grondgebonden zoogdieren en vleermuizen zijn minder gevoelig voor verstoring door geluid. Zo geldt bijvoorbeeld voor vleermuizen doorgaans een drempelwaarde van circa 60 - 80 dB(A) (R. G. Meijer, Dwarshuis, and Piening 2018).

Voor padden en kikkers geldt dat zij met name gevoelig zijn voor piekgeluiden van 70 - 90 dB(A) (Sun & Narins, 2005). De meeste reptielen, ongewervelden of salamanderachtigen hebben geen trommelvlies en middenoorholte of ander gehoororgaan en zijn daarom ongevoelig voor verstoring door geluid (SWECO 2016). Bij ontwikkelingen waarbij sterke verstoringen optreden (zoals bij heiwerkzaamheden) reikt verstoring door geluid tot 42 dB(A) tot circa 1.500 meter van de bron.

Op basis van een drempelwaarde van 0,1 lux, reikt verstoring door licht door het gebruik van bouwverlichting (van 200W) op een hoogte van 8 meter tot 80 meter van de bron (J.J. Kerpels MSc, R. van Deelen MSc 2023). De 0,1 lux contour wordt algemeen geaccepteerd als een waarde waar beneden geen negatieve gevolgen optreden op planten- of diersoorten (R. Meijer 2013). Op basis van activiteiten zoals heiwerkzaamheden reikt trilling uit tot circa 50 meter vanaf de bron, waarna trillingen vergelijkbaar zijn aan de natuurlijke achtergrondtrilling (Bronkhorst et al. 2016). Afhankelijk van de gevoeligheid van de soort en de openheid van het landschap, reikt optische verstoring mogelijk tot honderden meters vanaf de bron. De mate waarin soorten gevoelig zijn voor optische verstoring verschilt en is onder andere afhankelijk van het type biotoop en leefwijze van de soort. Hierdoor ontstaan verschillen tussen het effectbereik van soorten, waarbij afhankelijk van de soort sprake kan zijn van optische verstoring op een afstand tot wel 1.000 meter (Krijgsveld and Klaassen 2022). Tenslotte straalt verstoring door mechanische effecten niet uit naar de omgeving en is alleen van invloed ter plaatse van de bron.

5

INGREPEN

Zoals behandeld in hoofdstuk 4 zorgen de kaderstellende keuzes in het Programma mogelijk voor gevolgen voor Natura 2000-gebieden en/of externe leefgebieden voor soorten van Natura 2000-gebieden binnen of in de omgeving van gemeente Heerenveen. In de volgende paragrafen wordt nagegaan welke ingrepen uit het programma mogelijk impact kunnen hebben op Natura 2000-gebieden. Deze informatie is nodig om na te gaan of een impact op Natura 2000 op voorhand kan worden uitgesloten of niet in deze Passende Beoordeling.

Huidig beleid versus voorgestelde beleidslijn

De structuur van het programma biedt een duidelijke vergelijking tussen het huidige beleid en de voorgestelde beleidslijn. Hiermee kan worden nagegaan in hoeverre de voorgestelde beleidslijn afwijkt van de huidige situatie.

Bij het nagaan van welke ingrepen relevant zijn voor Natura 2000, is van belang dat dit programma vooral 'richtinggevend' is, en de concreetheid over laat aan de ontwikkeling van het omgevingsplan. In het algemeen wordt er richting geven op de volgende hoofdstukken (met hoofdstuknummer uit het programma):

- 1 natuur en water; ook genoemd 'Groen-blauwe dooradering';
- 2 werken in het buitengebied;
- 3 wonen in het buitengebied;
- 4 recreatie en toerisme in het buitengebied;
- 5 veiligheid en gezondheid.

In het algemeen zorgt het programma ervoor dat de mogelijkheden die worden geboden vanuit Provinciaal beleid beter worden benut, aangezien in het vigerende omgevingsplan van de gemeente in vergelijking meer restricties staan.

Ambitie per beleidslijn

Voor hoofdstukken 6 (*werken*), 7 (*wonen*) en 8 (*recreatie*) wordt er meer mogelijk gemaakt, in lijn met mogelijkheden vanuit provinciaal beleid. Ten opzichte van de huidige situatie, wordt er meer flexibiliteit geboden om vrijkomende agrarische bebouwing te herbestemmen, voornamelijk gericht op niet-grondgebonden bedrijven. Grootschalige niet-agrarische ontwikkelingen worden in het programma voor zowel werken als wonen nog wel uitgesloten. Alle niet-agrarische activiteiten behouden kleinschalige grenzen. De gemeente spreekt geen ambitie uit voor grootschalige ontwikkelingen in bepaalde deelgebieden, de kleinschaligheid blijft overal het uitgangspunt. Uitbreidingsmogelijkheden worden in de regel beperkt tot 10 % van het huidige areaal, al zijn grotere uitbreidingen in overleg en onder voorwaarden wel mogelijk. Ook blijft landschappelijke kwaliteit, alsook conformiteit met de Provinciale Omgevingsvisie, altijd het uitgangspunt.

Hoofdstuk 5 (Natuur en water) is niet concreet uitgewerkt in het programma. Het programma sluit aan bij bestaande beleidslijnen en ambities vanuit andere overheden (zoals Provincie en Waterschap), maar beschrijft zelf geen concrete maatregelen om in samenwerking met andere provincies en gemeenten de ambities voor natuurbehoud en instandhouding te realiseren. Er wordt gesteld dat concrete uitwerking nog plaats moet vinden in een toekomstig 'programma groen blauwe structuren', wat nog niet is opgesteld. Dit alles betekent dat de uitwerking voor Natuur en Water in het programma Buitengebied maar slechts beperkt kan zorgen voor een meetbare of beredeneerbare impact op natuur en water.

Tenslotte, hoofdstuk 9 (veiligheid en gezondheid) richt zich op hoe de veiligheid en gezondheid voor de mens in het buitengebied kan worden geborgd. De gemeente sluit hierbij aan op bestaande beleidslijnen en scherpt deze niet aan. Wel wordt nu gebruik gemaakt van een integraal afwegingskader, in plaats van afwegingen op individuele onderwerpen te laten. Dit is gericht om ontwikkeling mogelijk te maken waar er anders te veel individuele obstakels zouden zijn vanuit, lucht, geluid, en andere vormen van milieudruk. Ook wordt er beleid gemaakt ten aanzien van spuitvrije zones. Deze spuitvrije zones zijn wel puur gericht op het realiseren van minimale afstanden tot gevoelige bestemmingen voor mensen, niet op minimale afstanden tot natuurlijke elementen en biodiversiteit.

Relevante ingrepen voor Natura 2000

De ingrepen vanuit de onderwerpen werken, wonen en recreatie kunnen invloed hebben op instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. De invloed is naar verwachting wel beperkt, omdat het programma grootschalige ontwikkelingen niet omarmt, en een focus houdt op kleinschaligheid. Doordat het hoofdstuk 5 *Natuur en Water* geen enkele concrete maatregel bevat voor van natuur en waterdoelen, zijn er vanuit Hoofdstuk 5 geen concrete mitigerende maatregelen die eventuele negatieve effecten op Natura 2000 vanuit de hoofdstukken *werken, wonen* en *recreatie* zouden kunnen compenseren.

Omdat het programma vooral richtinggevend is, worden de meeste maatregelen in het programma weinig concreet. Er is daarom een kolom toegevoegd die meegeeft hoe concreet een maatregel is. Dit is waardevol in de volgende stap van de analyse, om na te gaan of een toekomstige impact op Natura 2000 kan worden bepaald of uitgesloten. Als een maatregel niet concreet is, dan is er in veel gevallen ook niet genoeg informatie om impact uit te sluiten.

Tabel 5.1 Overzicht van relevante maatregelen uit het concept Programma Buitengebied Heerenveen (2025)

Hoofdstuk	Relevante maatregel	Hoe wijkt dit af van het huidige beleid	Hoe concreet is de maatregel
Natuur en water: Groen-blauwe dooradering	Bescherming en versterking van de kernkwaliteiten van het landschap, de groen-blauwe dooradering, en duurzaam waterbeheer.	Het beleid verschuift van traditionele gebiedsgerichte eisen naar het integreren van water- en natuurfuncties om beter om te gaan met klimaatverandering.	Vaag/Conceptueel. Het beschrijft een ambitie tot versterking en bescherming, maar beschrijft niet h�oe en waar.
	Er worden gebiedsgerichte maatregelen genomen om de watervoorziening en het waterpeil te herstellen en het vergroten van de waterberging in het landschap	Er wordt gestreefd naar een duurzaam waterbeheer dat de biodiversiteit en de natuurlijke omgeving verbetert. Het huidige beleid (Omgevingsplan) gaat op dit punt nog niet zo ver als de ambities in dit programma.	Vaag, de concrete uitwerking van de maatregelen vindt nog plaats in het Omgevingsplan, gericht op de kwaliteit van de leefomgeving.
Werken in het buitengebied	Het creëren van beleidsruimte voor nieuwe economische activiteiten in het buitengebied die niet passen in het huidige bestemmingsplan, met name voor niet-grondgebonden bedrijven.	Het huidige beleid staat dit vaak niet toe. De nieuwe aanpak is gericht op het verlenen van ruimte voor nieuwe functies in voormalige agrarische gebouwen/erven.	Matig concreet. De intentie is duidelijk om flexibiliteit te bieden, maar de precieze voorwaarden (zoals maximale omvang en milieu-impact) moeten nog in het omgevingsplan worden vastgelegd.
	Biedt mogelijkheden voor het behoud en herbestemming van agrarische bebouwing.	Dit maakt concrete herbestemmingen mogelijk die onder het oude, strikte bestemmingsplan regime moeilijk waren.	Matig concreet. Het doel is gespecificeerd, namelijk het verschaffen van beleidsruimte voor herbestemming.

Hoofdstuk	Relevante maatregel	Hoe wijkt dit af van het huidige beleid	Hoe concreet is de maatregel
Wonen in het buitengebied	<p>Directe toestemming (vergunningvrij) voor niet-ingrijpende uitbreidingen aan woningen (bijgebouwen) tot een maximum van 60 m².</p> <p>Conditioneel toestaan van grotere uitbreidingen tot maximaal 120 m² of 15 % van de totale verharde oppervlakte, mits dit past bij de schaal en het karakter van de omgeving.</p>	<p>Het huidige beleid hanteerde een grens van 40 m² voor vergunningsvrije uitbreidingen. Dit wordt verruimd.</p> <p>Het maakt grotere uitbreidingen mogelijk dan de 60m² grens, maar koppelt dit aan kwaliteitscriteria en de omgevingsvisie.</p>	<p>Concreet. De grens van 60m² is een duidelijke maat.</p> <p>Concreet. Er worden duidelijke maximale afmetingen (120 m²) en percentages (15 %) genoemd, zij het conditioneel.</p>
	Mogelijkheid tot splitsing van woningen, onder voorwaarden.	Dit biedt nieuwe opties voor wonen in het buitengebied die mogelijk voorheen beperkt waren.	Vaag. De maatregel is benoemd, maar de specifieke voorwaarden voor splitsing worden niet direct gespecificeerd in de uittreksels.
Recreatie en toerisme in het buitengebied	<p>Beleidsruimte creëren voor het versterken van de recreatie- en toerismesector, gericht op kleinschalige en niet-storende initiatieven (plattelandstoerisme).</p> <p>Nieuwe recreatieve initiatieven worden toegestaan, mits deze passen bij de kwaliteitscriteria en het landschap, en mogelijk gekoppeld aan cultuurhistorische waarden (bv. de Middelerf of Van Ambinia).</p>	<p>Het huidige beleid bood 'zeer weinig ruimte' voor nieuwe initiatieven. De nieuwe aanpak biedt meer beleidsruimte binnen het omgevingsplan.</p> <p>De criteria voor recreatie worden verduidelijkt en gekoppeld aan de cultuurhistorische context, wat een nieuwe focus is.</p>	<p>Vaag. Het gaat om het faciliteren van beleidsruimte, niet om specifieke bouw- of gebruiksnormen.</p> <p>Matig concreet. De criteria zijn kwalitatief (passend bij het landschap, niet-storend).</p>
	Veiligheid en gezondheid	Aanpak voor geluid (relevant voor natuur verstoring) en aanpak voor spuitzones	Voor geluid wijkt het niet af. Voor spuitzones sluit men ook aan op landelijke trends.
Overige (Archeologie & Cultuurhistorie)	Handhaving en versterking van cultuurhistorische waarden en bescherming van archeologische monumenten.	Het nieuwe beleid behoudt de bescherming, maar probeert beleidsruimte te bieden voor nieuwe functies op erven, mits de archeologische waarden gewaarborgd blijven.	Matig concreet. De bescherming van de objecten (Middelerf, Van Ambinia) is concreet, maar de beleidsruimte is vaag.
Overige (Flexibiliteit en Kleine Werken)	Directe toestemming voor kleine bouw- en aanlegwerken buiten het bestemmingsplan (max. 50 m ² verhard oppervlakte, 3m hoogte, of 25 m ² uitbreiding bijgebouw).	Onder het oude beleid was hiervoor vaak een afwijking van het bestemmingsplan vereist. Het nieuwe beleid biedt hiervoor directe vergunningsvrije ruimte.	Zeer concreet. Er worden duidelijke maximale afmetingen en oppervlaktes gegeven.

Hoofdstuk	Relevante maatregel	Hoe wijkt dit af van het huidige beleid	Hoe concreet is de maatregel
Overige (Omgevingsplan Transitie)	De transitie van huidig beleid (strikte functiescheiding) naar voorwaardelijk beleid in het omgevingsplan, gebaseerd op kwaliteitscriteria en inpassing in het landschap.	Dit is een fundamentele afwijking van het oude ruimtelijke ordeningsrecht, dat vaak uitging van strikte scheiding van functies.	Conceptueel/Strategisch. Het beschrijft de beleidsstrategie en -richting voor de komende jaren. Omdat het echter gaat om hoe het omgevingsplan straks werkt, is het géén concrete maatregel voor het programma en niet relevant voor deze Passende Beoordeling.

6

BEOORDELING EFFECTEN

Dit hoofdstuk beschrijft voor welke maatregelen (beschreven in Hoofdstuk 5) negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet uit te sluiten zijn.

Hoofdconclusie

Een aantal maatregelen die in het Programma Buitengebied worden voorgesteld – met name die gericht op het versoepelen van de regels voor wonen, werken, en recreatie in het buitengebied – kunnen leiden tot een toename van de bestaande drukfactoren in de omliggende Natura 2000-gebieden. Doordat de mogelijkheden wel beperkt blijven door kleinschaligheid, beperkte uitbreidingsruimte, en een verbod op grootschalige ontwikkelingen, is de verwachting dat de mogelijke impact op natuur beperkt blijft.

Evenwel kunnen voor sommige maatregelen, effecten op natuur niet worden uitgesloten. Die worden hieronder beschreven, zowel voor positieve als negatieve effecten, per relevant effect type. Hieronder volgt een uitgebreide samenvatting van hoe de gecreëerde beleidsruimte voor nieuwe activiteiten en bouwprojecten de natuurlijke gebieden kan verstoren of verslechteren, gebaseerd op de analyse van de natuurdoelanalyses (NDA's).

6.1 Vermesting en verzuring door stikstofdepositie

Toename van stikstofdepositie

Het is een consistente conclusie uit de natuurdoelanalyses dat vermisting en verzuring, voornamelijk veroorzaakt door een te hoge stikstofdepositie, de grootste bedreiging vormen voor de duurzame instandhouding van de habitattypen. Vrijwel alle stikstofgevoelige habitattypen in de besproken gebieden (zoals *vochtige heiden*, *blauwgraslanden*, *veenmosrietlanden* en *heischrale graslanden*) kennen een (forse) overschrijding van de Kritische Depositiewaarde (KDW).

Meer vermisting en verzuring door stikstofdepositie kan niet worden uitgesloten door de volgende maatregelen uit het programma:

- nieuwe of grotere woningen (uitbreidingen tot 60 m² of 120 m²) (*Wonen*);
- herbestemmingen voor niet-grondgebonden bedrijven (*Werken*); en
- kleinschalige toeristische initiatieven (*Recreatie*).

In het buitengebied kunnen deze initiatieven leiden tot extra verkeersbewegingen (verstoring door geluid verkeer), als de toename niet bestaat uit volledig emissieloos mobiliteit.

Door de toenames in stikstofemissie wordt stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden binnen 25 kilometer van het plangebied verhoogd en worden mogelijk de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden aangetast. Hoewel individuele projecten en hun stikstofdepositietoename mogelijk niet leiden tot significante gevolgen op instandhoudingsdoelstellingen, kunnen deze gezamenlijk wel leiden tot een aantasting van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie leidt tot verzuring en vermisting. Dit vormt een knelpunt voor habitattypen en leefgebieden in Natura 2000-gebieden (zie hoofdstuk 2). Het risico op een toename van stikstofdepositie is groter naarmate een ontwikkeling dichter in de buurt van een stikstofgevoelig Natura 2000-gebied ligt. Een toename van stikstofdepositie vormt met name een potentieel knelpunt voor ontwikkelingen wanneer sprake is van een permanente toename op Natura 2000-gebieden.

Significante gevolgen van stikstofdepositie kunnen niet op voorhand worden uitgesloten en moeten op plan- of projectniveau beoordeeld worden.

Afname van stikstofdepositie

Ontwikkelingen zoals het meer mogelijk maken op erven van met name niet-grondgebonden bedrijven, kunnen zorgen dat er alternatieve activiteiten kunnen plaatsvinden die minder stikstofdepositie veroorzaken dan dierhouderij. Daarnaast zorgt het stimuleren van bedrijfsuitbreiding op bedrijventerreinen in plaats van het buitengebied voor een afname van bedrijvigheid en verkeersbewegingen in het buitengebied. Hiermee wordt de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden binnen 25 kilometer van het plangebied mogelijk verlaagd. De afname van stikstofdepositie kan positieve doorwerking hebben op Natura 2000-gebieden waar nu sprake is van een overschrijding van de Kritische Depositiewaarde. In veel gevallen is een afname van stikstofdepositie noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen en habitatrichtlijnsoorten te behalen.

Conclusie

Concluderend kan worden gesteld alle ingrepen waarbij bebouwing of andere constructies worden gerealiseerd of waarbij nieuwe activiteiten plaatsvinden mogelijk leiden tot tijdelijke stikstofemissies die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Ingrepen waarbij de uitbreiding van landbouwgronden (en -activiteiten), bedrijvigheid, nieuwbouwwoningen en recreatie in het buitengebied plaatsvindt zorgen mogelijk direct of indirect voor een permanente toename van stikstofdepositie. Tegelijkertijd zorgen ingrepen die zorgen voor beperkingen van landbouwactiviteiten en verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen voor een beperking van stikstofdepositie. Stikstofdepositie kan verder worden beperkt door emissieloos te bouwen, of door volledige zero-emissie mobiliteit. Met name ontwikkelingen in gebieden nabij de Natura 2000-gebieden resulteren in een grotere toename van stikstofdepositie. In deze gebieden kan extra ingezet worden op modulair bouwen en biobased bouwen.

Op voorhand kan voor de ingrepen niet uitgesloten worden dat ontwikkelingen zorgen voor een toename aan stikstofdepositie. Stikstofdepositie dient op plan- of projectniveau beoordeeld te worden. Indien gebruik wordt gemaakt van intern en/of extern salderen, om een plan- of project te realiseren, dient een passende beoordeling te worden opgesteld. In de passende beoordeling dienen de verwachte voordelen van de mitigerende maatregel vast te staan. Daarnaast dient in de passende beoordeling het additionaliteitsvereiste onderbouwd te zijn. Indien in een passende beoordeling significante gevolgen niet kunnen worden uitgesloten, dient een ADC-toets te worden doorlopen.

6.2 Ruimtebeslag

Afname oppervlakte natuur en versnippering

De ingrepen beschreven in het Programma hebben als voorwaarde dat er geen ruimtebeslag op Natura 2000 plaats mag vinden, en dat landschappelijke kwaliteit het uitgangspunt is. Maar ontwikkelingen vinden mogelijk wel plaats op landbouwgronden. Binnen en in de omgeving van gemeente Heerenveen zijn verschillende Natura 2000-gebieden met instandhoudingsdoelstellingen voor soorten die mogelijk gebruikmaken van landbouwgebieden als externe foerageergebieden. Dit betreffen voornamelijk Vogelrichtlijnsoorten zoals grutto, Kievit, bruine kiekendief en verschillende eenden- en ganzensoorten. Deze soorten hebben broed-, rust- of slaapplekken binnen de Natura 2000-gebieden Deelen, Sneekermeergebied, Alde Feanen, Van Oordt's Mersken, Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Witte en Zwarte Brekken en Fochteloeërveen, maar foerageren ook buiten de grenzen hiervan. Oppervlakteverlies of versnippering van deze externe leefgebieden zorgt daarmee mogelijk voor een afname in foerageermogelijkheden.

Als er daarnaast bij de ingrepen ruimtebeslag plaatsvindt op waterwegen, bijvoorbeeld door kunstwerken of als watergangen worden gedempt, heeft dit mogelijk gevolgen voor Habitatrichtlijnsoorten meervleermuis en otter van de Natura 2000-gebieden Alde Feanen en Rottige Meenthe en Brandmeer. Deze soorten gebruiken waterwegen om zich te verplaatsen tussen leefgebieden en om te foerageren.

Hiervoor kunnen deze soorten enkele tientallen kilometers afleggen waardoor waterwegen binnen de gemeente Heerenveen mogelijk ook gebruikt worden. Als ruimtebeslag door ontwikkelingen plaatsvindt op waterwegen die van belang zijn voor deze soorten, leidt dit mogelijk tot versnippering.

Voor deze ingrepen kan niet op voorhand uitgesloten worden dat oppervlakteverlies en versnippering op externe leefgebieden en waterwegen niet leiden tot significant negatieve gevolgen op instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden.

Toename oppervlakte natuur en afname versnippering

Voor het thema Versterken kwaliteiten natuur zijn geen concrete ingrepen beschreven. Er wordt gewacht op het 'programma groen en blauwe structuren'. Afhankelijk van waar en hoe en waar specifieke ingrepen plaatsvinden zorgt een uitvoering van dat programma (met concrete maatregelen) mogelijk voor een toename van de kwaliteit van natuurgebieden binnen de gemeente Heerenveen en daarmee ook voor een toename aan geschikte (externe) leefgebieden van Natura 2000-soorten. Tevens zorgt het stimuleren van verbinding tussen natuurgebieden en het verbeteren van de waterkwaliteit voor betere mogelijkheden voor vogel- en habitatrictlijnsoorten om zich te verplaatsen tussen Natura 2000-gebieden en externe leefgebieden.

Conclusie

De verwachting is dat effecten beperkt zijn, omdat het Programma geen grootschalige of ingrijpende veranderingen toelaat op bouwkwavels, waarmee het oppervlakteverlies beperkt zal blijven. Op voorhand kan voor de ingrepen nog steeds niet uitgesloten worden dat ontwikkelingen zorgen voor oppervlakteverlies en/of versnippering van externe leefgebieden van Natura 2000-gebieden binnen of nabij de gemeente Heerenveen.

6.3 Verstoringen, verdroging en incidentele sterfte

Toename van verstoringen, verdroging en incidentele sterfte

Binnen alle thema's van de omgevingsvisie zijn ingrepen beschreven die mogelijk zorgen voor een toename van verstoringen in het buitengebied. Dit betreffen ingrepen waarbij sprake is van toename van activiteiten zoals landbouwwerkzaamheden, bedrijvigheid en recreatie maar ook realisatie of uitbreiding van woonwijken, constructies voor energiewinning (zoals windturbines). Verstoringen tijdens de realisatiefase van projecten zorgen voor een tijdelijke verstoring, terwijl verstoringen in de gebruiksfase leiden tot permanente verstoringen.

Naast verstoringen zijn er ook ingrepen die mogelijk leiden tot verdroging en incidentele sterfte van individuen. Ingrepen waarbij uitbreiding van landbouwactiviteiten plaatsvinden waarbij ook een toename in het grondwatergebruik plaatsvindt zorgen mogelijk voor verdroging. Ingrepen voor energiewinning, waarbij windturbines worden gerealiseerd, hebben mogelijk tot gevolg dat vogel- en of vleermuissoorten sterven als gevolg van botsing met de windturbines. Ook kan als gevolg van plaatsing van windturbines sprake zijn van versnippering, bijvoorbeeld wanneer plaatsing plaatsvindt tussen foerageer- en slaapgebieden waartussen vogels heen en weer vliegen. Verdroging is een primaire knelpunt voor soorten als de *noordse woelmuis* (door onvoldoende waterpeildynamiek) en habitats als *vochtige heide* en *veenmosrietlanden*. Ontwikkelingen in het buitengebied, vooral in de hogere zandgronden, kunnen de grondwaterstand beïnvloeden en de wegzijging naar de omgeving versterken, wat verdroging in de nabijgelegen natuurgebieden vergroot. Door de verwachte kleinschaligheid van ontwikkelingen is zijn de effecten waarschijnlijk niet groot. Significante gevolgen van verdroging kunnen niet op voorhand worden uitgesloten en moeten, waar relevant geacht, op plan- of projectniveau beoordeeld worden.

In de effectafbakening (paragraaf 4.1) is beschreven dat van de verschillende verstoringen, verstoring door geluid de grootste reikwijdte heeft en uitstraalt tot 1.500 meter van de bron. Binnen 1.500 meter van de gemeente Heerenveen liggen Natura 2000-gebieden Deelen en Sneekermeergebied. Verstoringen door ingrepen binnen een straal van 1.500 meter van de grenzen van deze Natura 2000-gebieden reiken daarmee mogelijk tot binnen deze gebieden en kunnen significant negatieve gevolgen hebben.

Ingrepen buiten 1.500 meter afstand van Natura 2000-gebieden hebben geen gevolgen voor deze gebieden maar kunnen wel leiden tot verstoring op externe leefgebieden van Natura 2000-soorten. Binnen en nabij de gemeente Heerenveen liggen verschillende Natura 2000-gebieden met instandhoudingsdoelstellingen voor Vogelrichtlijnsoorten en Habitatrichtlijnsoorten die mogelijk gebruikmaken van externe leefgebieden om te foerageren of als verbindingsroute.

Deze externe leefgebieden bestaan uit natuur- en landbouwgebieden en waterwegen. De meeste Natura 2000-gebieden in de omgeving van de gemeente Heerenveen zijn omringd door landschappen die geschikt zijn als externe leefgebieden. Gezien deze gebieden op kortere afstand liggen, zullen landschappen binnen de gemeentelijke grens niet dienen als belangrijke externe leefgebieden en zijn er tevens voldoende uitwijkmogelijkheden voor soorten. Uitzondering hierop betreffen Natura 2000-gebieden Deelen, Sneekermeergebied, Alde Feanen en Rottige Meenthe en Brandemeer. De Natura 2000-gebieden Deelen en Sneekermeergebied liggen binnen of grenzen direct aan de gemeente Heerenveen en vogelsoorten van deze gebieden zijn mogelijk sterk afhankelijk van externe leefgebieden binnen de gemeentelijke grenzen. Daarnaast zijn uitwijkmogelijkheden voor deze soorten in de directe omgeving mogelijk beperkt. Voor de Habitatrichtlijnsoorten meervleermuis en otter van Natura 2000-gebieden Alde Feanen en Rottige Meenthe en Brandemeer zijn er binnen de gemeente Heerenveen mogelijk waterwegen die essentieel zijn voor deze soorten als verbindingsroute en/of foerageergebied. In de omgeving van de Natura 2000-gebieden zijn veel waterwegen die als alternatief gebruikt kunnen worden in geval van ruimtebeslag op waterwegen. Desondanks kan er sprake zijn van verstoring op essentiële vlieg- of verbindingsroutes waardoor uitwijken voor deze soorten beperkt of niet mogelijk is.

In deze gevallen kan niet op voorhand uitgesloten worden dat verstoringen op externe leefgebieden en waterwegen leiden tot significant negatieve gevolgen op instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden.

Afname van verstoringen en verdroging

Ingrepen zoals teeltbeperkingen, het stimuleren van bedrijfsvoering op bedrijventerreinen (in plaats van het buitengebied) en aandacht voor agrarisch natuurbeheer zorgen voor een afname van landbouw- en bedrijfsactiviteiten en verkeersbewegingen in het buitengebied. Dit zorgt dan mogelijk ook voor een vermindering van verstoringen op Natura 2000-gebieden of externe leefgebieden door deze activiteiten. Ook zorgt een vermindering van landbouwactiviteiten mogelijk voor minder verdroging als gevolg van een afname van de behoefte aan water voor gewassen.

Conclusie en mitigatie

Ingrepen waarbij sprake is van toename van activiteiten zoals landbouwwerkzaamheden, bedrijvigheid en recreatie maar ook de realisatie of uitbreiding van woonwijken, constructies voor energiewinning (zoals windturbines) zorgen voor verstoringen die mogelijk gevolgen hebben voor Natura 2000-gebieden of externe leefgebieden. Hoewel er binnen de gemeente Heerenveen en de omliggende gebieden een ruime hoeveelheid aan uitwijkmogelijkheden zijn, is dit niet het geval voor Natura 2000-gebieden Deelen, Sneekermeergebied, Alde Feanen en Rottige Meenthe en Brandemeer.

Daarnaast kunnen verdroging door landbouwactiviteiten en incidentele sterfte door realisatie van windturbines leiden tot significant negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Ingrepen die zorgen voor een afname van landbouw- en bedrijfsactiviteiten en verkeersbewegingen in het buitengebied leiden daarentegen mogelijk tot een afname van verstoringen en verdroging van deze gebieden. Als ontwikkelingen niet plaatsvinden binnen 1.500 meter van Natura 2000-gebieden is er geen sprake van directe verstoring op deze gebieden. Daarnaast kan er rekening gehouden worden met de uitvoeringsperiode van projecten om te voorkomen dat verstoringen plaatsvinden tijdens kritische perioden van Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten van Natura 2000-gebieden. Ook zijn er mogelijkheden om verstoringen te beperken door middel van verstoringsarme uitvoeringstechnieken.

Op voorhand kan voor de ingrepen niet uitgesloten worden dat ontwikkelingen zorgen voor verstoring, verdroging en/of incidenteel sterfte zorgen voor significant negatieve effecten op Natura 2000-gebieden binnen of nabij de gemeente Heerenveen.

7

CONCLUSIES

In voorliggende rapportage zijn de effecten van het ontwerp Programma Buitengebied van de gemeente Heerenveen beoordeeld in een globale passende beoordeling. Het detailniveau van de passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van het MER, waardoor het voornamelijk een risico-inschatting betreft. De passende beoordeling bevat een beoordeling op hoofdlijnen. Bij de uitwerking van onderdelen van het Programma door gemeente of ontwikkelaars dient in alle gevallen een nadere effectbeoordeling, naar alle effecten die het plan- of project tot gevolg kan hebben, uitgevoerd te worden. Voorliggend rapport heeft geen juridische status.

In de nabijheid (<10 km) van de gemeente Heerenveen bevinden zich diverse Natura 2000-gebieden. Binnen deze Natura 2000-gebieden behalen niet alle habitattypen, habitatrictlijnsoorten, broedvogelsoorten en niet-broedvogelsoorten hun instandhoudingsdoelstellingen. Veelvoorkomende knelpunten zijn stikstofdepositie, recreatiedruk, verzuring en verstoring. Een ruime meerderheid van de instandhoudingsdoelstellingen wordt daardoor op dit moment niet behaald.

Uit de beoordeling blijkt dat de volgende effecten mogelijk kunnen optreden als gevolg van de vernieuwde kaders uit het Programma Buitengebied Heerenveen:

- het toestaan van extra activiteiten in het buitengebied kan leiden tot extra verkeersbewegingen, met name een toename van autogebruik. Dit kan leiden tot een toename van stikstofemissie en -depositie. Dit kan wel worden gemitigeerd door het stimuleren van duurzame mobiliteitsmethoden. Een toename van stikstofdepositie is daarnaast mogelijk door wijziging of uitbreiding van bedrijfsactiviteiten, en andere activiteiten waarbij stikstof wordt geëmitteerd. Door de toename van stikstofdepositie wordt stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden binnen 25 kilometer van het plangebied mogelijk verhoogd en kunnen de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden worden aangetast, doordat sprake is van verzuring en vermesting van habitattypen en leefgebieden. Stikstofdepositie dient op plan- of projectniveau beoordeeld te worden;
- een toename van de recreatiedruk, door het toenemende aantal woningen, leidt tot een toename van de verstoring in Natura 2000-gebieden. Deze toename is waarschijnlijk beperkt doordat alleen kleinschalige initiatieven voor recreatie blijven toegestaan, en er geen nieuwe grootschalige ontwikkelingen worden gestimuleerd;
- mogelijke mitigerende maatregelen die kunnen komen uit het beleid voor Natuur en Water zijn niet concreet genoeg, omdat het beleid voor Natuur en Water alleen richtinggevend is en geen concrete acties voorstelt. Hiervoor wordt verwezen naar het nog te realiseren programma groen en water.

Op basis van voorliggende globale passende beoordeling kunnen significante gevolgen van het voorgenomen beleid van de gemeente Heerenveen niet uitgesloten worden. Het programma is daarvoor namelijk te weinig specifiek. Dit betekent echter niet per definitie dat het voorgenomen beleid onuitvoerbaar is. Zoals eerder is aangegeven, is het bij de uitwerking van onderdelen van de omgevingsvisie nodig om op plan- of projectniveau de effecten op Natura 2000-gebieden te bepalen en beoordelen. Uit die beoordeling blijkt dan of significante gevolgen en aantasting van de natuurlijke kenmerken uit te sluiten zijn.

